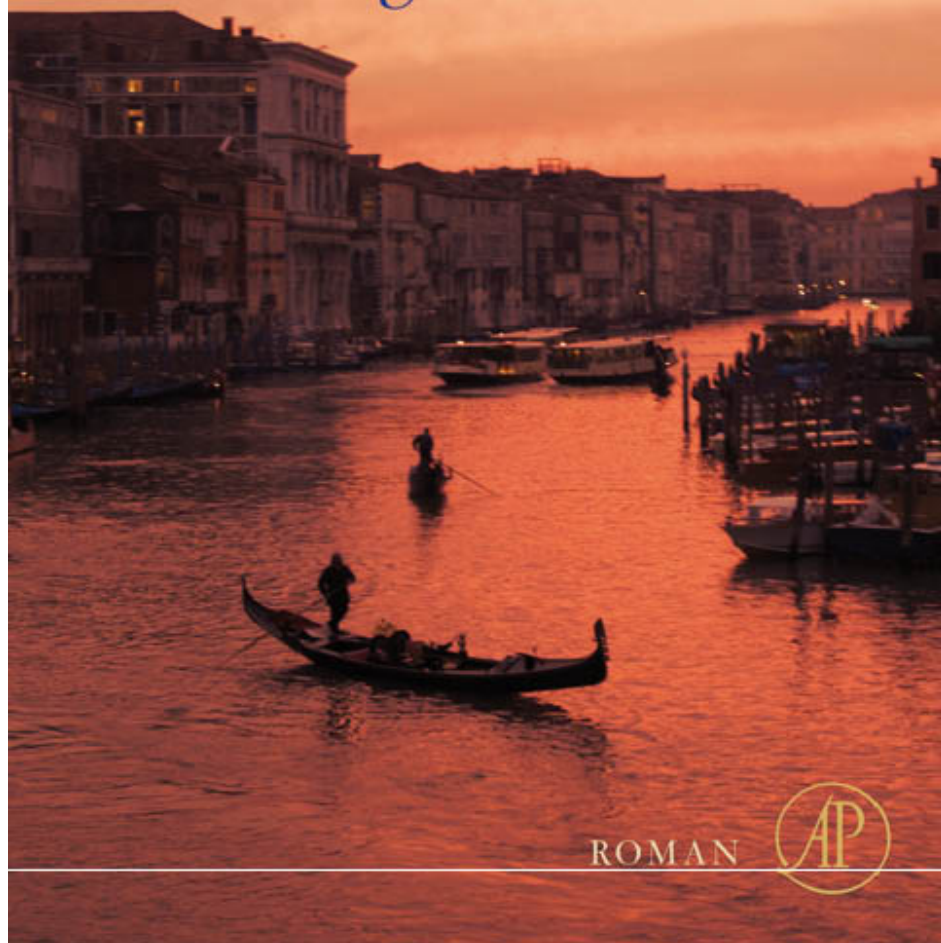

ARTHUR JAPIN

Een schitterend
gebrek

Arthur Japin

Een schitterend gebrek

Roman

Uitgeverij De Arbeiderspers
Amsterdam 2009

Copyright © 2003 Arthur Japin

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van bv Uitgeverij De Arbeiderspers, Herengracht 370-372, 1016 CH Amsterdam. *No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from bv Uitgeverij De Arbeiderspers, Herengracht 370-372, 1016 CH Amsterdam.*

Omslagontwerp: Sander Patelski

ISBN 978 90 295 6857 9 / NUR 301

www.arbeiderspers.nl

Deze digitale editie is gemaakt naar de negendertigste druk, 2008

voor Elsa

*Veel wat aanvankelijk alleen in de verbeelding bestaat,
wordt werkelijkheid.*

G. C.

I

Het voordeel van de liefde

Als ik één ding kan is het liefhebben. Dat lijkt niet veel bijzonders, maar ik ben er trots op. Ik heb het geleerd zoals een zwerfhond leert zwemmen: omdat hij met de rest van de worp in een jutezak werd gepropt en in een snelstromende rivier is geworpen.

Die ene die het tegen alle verwachting in gered heeft, dat ben ik. Met in mijn oren nog het gejangk van degenen die het niet haalden, moest ik leren ergens van te houden.

Ik ben niet onder gegaan.

Ik heb de kant bereikt.

Ik heb lief.

Andere mensen dragen hun verdriet in hun hart. Ongezien holt dat hen vanbinnen uit. Het is mijn redding geweest dat ik mijn verdriet aan de buitenkant draag, waar het niemand kan ontgaan.

*

I

Amsterdam 1758

Die avond, waarop alles in een nieuw licht kwam te staan, zou ik zoals alle donderdagen eigenlijk dineren met mijnheer Jamieson, een groothandelaar in huiden en tabak, en misschien daarna samen wat gaan dansen. Alleen omdat zijn jicht hem overvallen had en de goede man moest afzeggen, besloot ik mijn loge te bezoeken.

Begrijp me niet verkeerd, ik heb altijd sober geleefd. Vanaf het moment dat het onheil toesloeg en ik door het leven werd voortgejaagd was ik spaarzaam. Ik moest wel, omdat ik lange tijd niet wist wat de volgende dag mij zou brengen. Of ik te eten zou hebben. Of er voor mij zou worden gezorgd. Of ik aangevallen zou worden en verder opgejaagd. Ook toen ik dan uiteindelijk in Amsterdam een zekere positie had verworven heb ik mij nooit meer aangemeten dan de uitdossing die de kringen waarin ik verkeerde van mij verwachtten en natuurlijk zaken die ik nodig had voor de uitoefening van mijn vak. Buitenissigheden heb ik mij nooit veroorloofd. Ik heb er ook niet naar getaald. Dit stond ik mijzelf de laatste jaren echter wel toe: een vaste logeplaats in de Franse schouwburg aan de Overtoom, die ik bezocht zodra ik mij daarvoor maar vrij kon maken.

Daarheen was ik die avond, half oktober, dus op weg. Ik had zoals ik gewend was een bootsman met een kleine, maar propere sloep gehuurd. Het was kil. De kou op de grachten is in Amsterdam anders dan in Venetië. Hij begint maanden vroeger, dringt het lichaam sneller en scherper binnen en nestelt zich eerder in de botten dan in de longen. Toch ga ik liever met de boot dan met een rijtuig. De mensen op de kade slaan geen acht op wie voorbijvaart. Zij gaan op in hun gesprekken. Zo word ik het minst opgemerkt. Ik kan hen echter op mijn gemak bestuderen. Dat deed ik ook die avond, deels voor mijn plezier, deels met het oog op mijn professie.

In de bocht van de Herengracht vielen mij twee heren op. De een was Jan Rijgerbos, een handelaar aan de beurs, die voor mij geen vreemde was.

Het is een vriendelijke, welopgevoede weduwnaar, fris en goedgebouwd en niet veeleisend. Zijn metgezel kende ik niet. Die had een donker voorkomen met een opvallend profiel. Het was dat laatste dat mij onmiddellijk trok. Zijn aanblik raakte mij zonder dat ik begreep waarom. Ik vroeg de bootsman sneller te roeien, zodat wij het stel nog even bij konden houden. Ik bestudeerde de onbekende. Hij had een ovaal gelaat en droeg een blonde pruik, die het beter liet uitkomen. Hij was niet bijzonder knap maar wekte dadelijk mijn lust, op een manier die ik van mijzelf niet kende.

Dit ergerde mij.

Ik ben gewend degene te zijn die de lusten wekt.

Hij was me toch te mager, besloot ik. Bovendien ging hij volgens de laatste Parijse mode gekleed in een kniebroek van gele zijde, die zijn kousen bloot liet, wat hem in dit gure weer potsierlijk stond. Ik verloor mijn interesse en keek alweer rond naar andere wandelaars. Terwijl we onder de Leidsebrug door voeren, staken Rijgerbos en zijn vriend die juist over en ik ving alsnog een flard op van hun gesprek. Zij spraken in het Frans, de een moeizaam, de ander vloeiend. De stem van die Fransman stond me aan. Ik liet de bootsman stilhouden onder de bogen van de brug. Daar wachtten wij in de schaduw tot het stel uit het zicht was.

Het is dat mijn décolleté onverantwoord diep was uitgesneden; het is dat ik bepaald niet zonder zonden ben; het is dat mijn gedachten die avond verre van verheven waren; het is dat ik niet het soort vrouw ben aan wie een hogere macht ook maar een kwartiertje van zijn tijd zou verdoen, anders zou je nog gaan denken dat God zelf of anders de duivel voor zijn vermaak in de hele opzet een handje heeft gehad. Een samenloop als deze! Hoe zelden is ons een glimp vergund op het grotere verband waarbinnen de voorvallen uit ons leven een plaats krijgen. Zelfs ik was niet bedacht op wat mij nu te wachten stond, terwijl het lot mij toch jarenlang als speelbal heeft gebruikt. Al die tijd ben ik op mijn hoede gebleven. En juist nu ik dacht dat het eindelijk met mij was uitgesold en mij verveeld terzijde had geschoven, greep het leven mij in volle heftigheid weer bij de keel.

Dit keer *kan* ik niet anders dan aanvaarden dat achter sommige rampspoed een bedoeling schuilt. Dat het dus zin heeft vol te houden. Mij

is het bewijs daarvan geleverd. Of in elk geval... dat zal mij, als God het wil, zeer binnenkort geleverd worden.

Zoals gebruikelijk nam ik kort na aanvang van de voorstelling mijn vaste plaats in, zodat ik zo min mogelijk mensen aanstoot geef. De opera die werd opgevoerd was een oud herdersspel, onlangs getoonzet door een componist uit Grenoble. De meeste rollen werden door de vaste zangers vervuld, van wie de favorieten werden begroet met een ovatie. De hoofdrol, een schapenhoedster, werd vertolkt door een sopraan die in deze rol in heel Europa triomfen heeft gevierd.

Halverwege de eerste akte klopte Jan Rijgerbos aan de deur van mijn loge.

‘Wat een verrassing,’ sprak ik, ‘ik had geen idee dat u van toneel hield. Ik kan me niet herinneren dat wij elkaar hier ooit eerder troffen.’

Hij was te welopgevoed om zijn ongemak met ons onderhoud te tonen, maar hij zorgde er wel voor dat hij vanuit de zaal niet met mij gezien kon worden. Dat ben ik gewend. Het kwetste mij niet en ik nam het hem niet kwalijk.

‘Ik moet bekennen dat de muziek voor mijn oor te gekunsteld is, maar wat weet ik ervan? Nee, ik heb een vriend uit Frankrijk te gast. Hij bezoekt onze stad in opdracht van de Franse schatkist en staat erop elke avond een theater te bezoeken, zoals hij dat in Parijs gewend is. Wij zaten parterre...’

Rijgerbos deed een stap opzij. Daar stond zijn gast, die hij mij voorstelde als monsieur le chevalier de Seingalt.

‘Die plaatsen parterre zijn ons verkocht met de verzekering dat zij de beste blik op de voorstelling bieden,’ sprak de man in het Frans. Hij boog en kuste mij de hand. ‘Maar niemand waarschuwde ons dat het meest bekoorlijke zich vanavond niet op het toneel zou bevinden.’

Alles wat een man tegen een vrouw kan zeggen heb ik al eens gehoord. Complimenten over het uiterlijk vind ik altijd iets verdrietigs hebben, en zeker bij een eerste ontmoeting. Dan lijken ze meteen bij aanvang hun verplichting al moe. Zij moeten iets presteren waar ze zelf niet in geloven, zwaar als ploegpaarden die een dressuurnummer moeten opvoeren.

Sommige vrouwen leven voor lieve woordjes. Ik heb ze liever niet. Maar hoe moet een man zoiets begrijpen? Hij hoopt ons een plezier te doen.

Ik bood de heren vriendelijk aan naast mij in de loge plaats te nemen. Jan verborg zich achter het gordijntje, maar Seingalt stapte ongegeneerd naar voren. In het volle zicht van de zaal stond hij daar. De gele zijde van zijn opvallende pak leek door de kaarsen op het voortoneel wel op te lichten.

Pas toen hij alle ogen op ons gericht wist, ging hij zitten en schoof zijn stoel voor iedereen zichtbaar nog eens dicht naar mij toe. Dit kon twee dingen betekenen: of Jan had hem niets over mij verteld, of hij had alles verteld en mijnheer de chevalier was voor de duvel niet bang. Hoe dan ook, ik besloot hem te mogen.

De rest van de aria hoorden wij zwijgend aan. Al die tijd voelde ik de blikken van Seingalt op mij gericht. Hij probeerde door het kant dat ik als voile draag, de lijnen van mijn gezicht te ontdekken. Ik wist dat dit hem niet zou lukken en toch verontrustte het mij. Ik moest mijn ademhaling dwingen mijn opwindning niet te verraden. Zijn ogen, groot en zwart onder geloken leden, bleven maar dwalen, soms over mijn lichaam, soms in de hoop mijn oogopslag te kunnen zien.

Toen in de pauze de grote luchters werden ontstoken, ging ik wat verzitten zodat ik in de schaduw bleef. De chevalier liet weten dat hij in de L'Etoile d'Orient verbleef, in de Nes op de hoek van de Kuiperssteeg. Hij vertelde kortgeleden uit Parijs te zijn aangekomen met de opdracht Franse obligaties, die daar door de oorlog bij verkoop te veel verloren, in Amsterdam te verzilveren teneinde Frankrijks financiële positie te verlichten. Al die tijd bleef hij maar proberen mijn uitdrukking te zien. Tevergeefs. Uiteindelijk vroeg hij wat niemand nog zo heeft gedurfd; of ik hem voor de vriendschap die hij mij aanbood wilde belonen door hem een blik op mijn gelaat te schenken. Kennelijk was hij niet gewend dat een vrouw hem iets weigerde, want later probeerde hij het nog eens en minder beleefd. Ten slotte vroeg hij ronduit waarom ik hem niet gunde waarnaar hij zo verlangde.

‘Wanneer u een kostbaar sieraad bezit,’ zei ik, ‘wilt u toch ook niet dat jan en alleman het maar bezichtigt?’

‘U hebt gelijk, ik zou het wegbergen.’

‘Precies zo bewaak ik mijzelf, monsieur. Zorgvuldig.’

Op een dag besloot ik die voile te gaan dragen. De uitwerking daarvan op mannen is opmerkelijk. Zij hebben het liefst wat hun verboden is. Een man hunkert naar wat men hem onthoudt. Hij neemt het onzekere liever dan het zekere.

‘Dat sieraad dat u verbergt moet op de wereld wel uniek zijn,’ pruilde de redder van Frankrijk, en zijn blik gleed ondeugend over mijn blote hals, ‘gezien het feit dat u andere schatten, waarvoor jan en alleman een moord zou doen, zonder scrupules voor hen uitstalt.’

‘Geef het op mijnheer,’ spotte ik, ‘dit is een ongelijke strijd.’

Zo speelde ik nog wat met hem en bleef de baas, totdat hij zweeg en deed alsof zijn aandacht werd getrokken door de zangers die hun plaats op het toneel weer innamen. Om hem hoop te laten houden legde ik mijn waaier open voor hem op het pluche, een teken dat in heel Europa wordt begrepen.

Jarenlang was ik gewend mijzelf te zien in de ogen van anderen. Ik werd bepaald door hoe zij op mij reageerden. Uit hun blikken maakte ik op wie ik was. Toen kwam ik op het idee mezelf daarvoor af te dekken.

Aanvankelijk bedekte ik mijn gezicht alleen als ik het huis verliet. Door mij op die manier in te perken, ervoer ik een vrijheid die ik mij alleen uit mijn vroegste jeugd herinnerde. Sindsdien leef ik als herboren. Zolang ik door anderen niet gezien word, bekijk ik ook mijzelf niet meer. Verlost van het beeld dat ik van mezelf heb, kan ik mij weer zonder gevaar in de wereld begeven, zoals een kind onder de grote mensen. Zij zien mij niet langer als een van hen en staan mij daarom meer toe. Aan hun ernst hoef ik niet deel te nemen. Terwijl zij aan tafel zitten, kruip ik in gedachte tussen hun benen door over de grond. Een kind voelt wel het oordeel van de volwassenen, maar het weegt hem niet zo zwaar. Die onbezorgdheid hervond ik onder mijn vermomming. Zij bevalt mij zo goed dat ik de laatste jaren mijn voile ook binnenskamers nauwelijks nog afdoe, soms zelfs niet als ik alleen ben.

In elk geval hul ik mij erin tijdens mijn werk. Daaraan schrijf ik mijn succes toe.

Het herdersspel nam een dramatische wending. De vader van de landjonker waarschuwt het schapenhoedstertje. Hij zal zijn zoon, die verliefd op haar is, onterven als zij met hem trouwt. Om het geluk van haar lief te redden, doet zij net alsof zij van een ander houdt. Daarop laat zij haar kudde lopen en gaat het klooster in. Zij is juist met Christus in het huwelijk getreden als de verliefde jonker aan de poort klopt. Hij heeft de hele opzet door, maar het is te laat. Nog eenmaal krijgt hij haar gezicht te zien. Dan wordt het voor eeuwig met de nonnenkap bedekt.

‘Zo’n verminking!’ verzuchtte Seingalt toen de sopraan onder het habijt verdween. Hij leek oprecht verontwaardigd en besepte niet wat hij zei.

‘Zoiets moois verbergen, dat geldt toch zeker als doodzonde?’

‘Het oordeel over onze zonden, mijnheer, laat ik met een gerust hart aan Hem die ze heeft uitgevonden.’

Hij keek me aan en schoot in de lach.

‘Misschien kan Hij mij bij die gelegenheid dan ook uitleggen waarom iemand als u zich vrijwillig verstop.’

Kort hierna sloot ik mijn waaier en borg hem weg. Heldinnen die zich onnodig opofferen hoeven niet op mijn sympathie te rekenen. Ik erger me aan zulke ganzen die hun gevoel door hun verstand laten overstemmen en ben altijd blij te zien dat zij krijgen wat ze verdienen. Ik zat de akte niet uit en vroeg de heren mij te verontschuldigen. Dat herdersspel greep mij aan en ik kom naar de opera om me te laten vermaken, niet om er dooreengeschud te worden.

Er wordt mij wel vaker verweten dat ik mezelf achter mijn voile verstop, maar het tegendeel is waar.

Ik verstop de wereld.

Ik heb een sluier voor haar neergelaten.

Door die waas van kant en zijde oogt zij zoveel zachter.

2

Ik herinner mij geen grenzen. Pasiano, het landgoed waarop ik werd geboren, strekte zich zover je kon kijken uit over de heuvels. De deuren stonden altijd open. Ik mocht alle kanten op. Uren kon ik lopen zonder te hoeven verlaten wat mij vertrouwd was. Mijn ouders maakten zich dan ook geen zorgen. 's Ochtends, als ik een vogel achternazat of een vlinder, konden zij mij met een gerust hart uit het zicht laten verdwijnen, want tegen de middag lokten de geuren die zich vanuit de keukens over de velden verspreidden, mij toch altijd wel naar huis. Vroeg raakte ik bevriend met de paarden in de wei, en na verloop van tijd lieten zij toe dat ik hen bereed naar de natuur, met mijn hielen in hun flank en houvast aan hun manen. Mijn speelkameraadjes waren de honden van de rentmeester en de kuikens uit de hoenderhof. Samen rolden wij van de goudgele hellingen en renden door de bossen. De beken in de valleien waren ondiep en warm en tot mijn tiende verjaardag werd het de jachtopzieners verboden vallen te zetten. Op Pasiano bestonden geen gevaren. Er was niets wat mijn geluk beperkte. Hierdoor was mijn jeugd zonder angst of oordeel.

Ik had geen reden om te denken dat het in de rest van de wereld anders was.

Ik voelde voordat ik dacht, zoals alle mensen. Pas toen men mij begon te onderwijzen leerde ik feiten onderscheiden en benoemen. Wat mij werd aangeleerd heb ik echter nooit waardevoller geacht dan wat ik van nature wist. En nog altijd ben ik iemand die de werkelijkheid met tegenzin toelaat. Ik maak mezelf graag wijs dat alles nog mogelijk is. Daar ben ik goed in. Al staart de duvel me aan dan nóg kan ik mezelf overtuigen dat ik bezocht word door een engel. Ik ben daarin zo bedreven dat ik Lucifer zelf aan het twijfelen zou kunnen brengen. Op deze manier ben ik minder bang.

Ik geloof in dromen. De eerste veertien jaren van mijn leven heb ik er in een geleefd. Ik begrijp ze. Ze voelen vertrouwd. Dit betekent niet dat ik de waarheid niet zie. Ik zie haar juist veel te helder. Ik knijp mijn ogen dicht

tegen het schelle licht. Zo kan ik me nog even veilig voelen, terwijl in mijn neus de zwavel al schrijnt.

Die eerste jaren dacht ik dat Pasiano van ons was. Vanaf de graanvelden van Squazaré, waar de zon oprijst, tot aan Rivarotta, waar begin november de ooievaars neerstrijken om te overwinteren. Van het hertenbos bij Codopé tot en met Azanello, waar de zon 's avonds verdwijnt achter de ruïne van het fort van de Montefeltro's. Ik had gewoon geen reden om aan te nemen dat mijn eigen wereld mij niet toebehoorde.

In werkelijkheid was het landgoed in bezit van de gravin van Montereale, die er omwille van haar gezondheid de zomermaanden doorbracht. Zij had een echtgenoot, graaf Antonio, van wie zij hartstochtelijk hield, hoewel hij in Milaan woonde bij zijn maîtresse. Samen hadden zij één dochter, Adriana, die wij echter zelden zagen omdat zij met haar Franse pedagoog, monsieur De Pompignac, in Venetië achterbleef.

Vergeleken bij de rijkdom van andere adellijke families was die van de Montereales bescheiden. Zonder voortdurende zorg en nauwkeurige planning zou Adriana later op de huwelijksmarkt niet de minste kans maken. De concurrentie in de betere Venetiaanse kringen is moordend. Om daarin een positie te veroveren moest het meisje van jongs af aan op alle grote partijen schitteren, niet alleen tijdens het seizoen maar ook in de zomer op de buitens aan de Brenta en de belangrijkste zomervilla's van de Veneto.

Zonder haar dochter voelde de gravin zich 's zomers eenzaam op Pasiano en hield zij veel liefde over. Die richtte zij op mij. Zij vond het prettig wanneer ik in de salon speelde en was zeer met mij vertrouwd. Zelfs wanneer zij gasten had en mij door de openstaande deuren op het grasveld zag, riep zij mij binnen en nam mij op schoot. Ik noemde haar tante en ging ervan uit dat zij deel uitmaakte van ons gezin.

Op een dag in het voorjaar kreeg de gravin een neef te logeren. Hij was Chioggia ontvlucht waar de pokken waren uitgebroken en had een kleine jongen bij zich, die zes jaar oud was, net als ik. Wij sloten vriendschap. Ik leidde hem rond door mijn paradijs, maar hij leek het niet te zien. Uit de hoenderhof koos ik een pluizig kuiken en gaf het hem cadeau, maar hij haalde zijn schouders op en liet het lopen. Bij een stroomversnelling deed ik

hem voor hoe je libellen, die daar tussen de waterdruppels dansen, kon vangen zonder ze pijn te doen. Geïnteresseerd nam hij het insect van mij over en verklaarde dat hij later dokter wilde worden. Daarop brak hij het beest zijn vleugels en probeerde die vervolgens te helen door er spaanders tegenaan te binden. Toen hij kort daarna als een ruiter op een van de honden ging zitten en hem de sporen gaf, zette het beest zijn tanden in hem. Mij leek dat rechtvaardig. De hond had niet doorgebeten, maar de jongen maakte er een drama van. Hij rende naar zijn vader en eiste dat de rentmeester zijn dieren diezelfde dag nog zou afmaken. De vader zag er zelf op toe hoe zij in een jutezak werden gebonden. Ik was ontroostbaar. De gravin trok me bij haar op de bank, omhelsde me alsof ze mij ook nog zou verliezen, en wiegde mij hartstochtelijk.

‘Zie nou, kindje,’ fluisterde zij. ‘Zie wat er gebeurt wanneer je iemand toelaat tot wat je dierbaar is.’

Kort daarop vertrok de jongen met zijn vader naar Gemona, zogenaamd omdat de gevreesde ziekte waarvoor zij op de vlucht waren, in hoger gelegen gebieden niet voorkomt. In werkelijkheid had de gravin haar neef gevraagd te vertrekken. Deze nam mij dit kwalijk en terwijl hij in de karos stapte riep hij nijdig dat het ook onverantwoord was kinderen van goede komaf te laten spelen met de dochter van de keukenmeid.

Die avond legde mijn moeder mij het verschil uit tussen bedienden en nobelen. Ze vertelde dat de gravin geen echte tante van mij was, en dat wij over het landgoed niets te zeggen hadden maar dat wij er als ondergeschikten leefden en afhankelijk waren van de goedheid van de eigenaresse.

Aan mijn leven in Pasiano veranderde dit niets. Ik was even vrij in de natuur als vroeger en mocht het landhuis in- en uitrennen als tevoren. Het was mij niet minder dierbaar. De gravin van Montereale hield evenveel van mij. En toch was er een verdriet geboren. Dit was geen verbeelding. De hele volgende zomer zinderde het tussen het graan, en die winter hoorde ik het in het gakken van de ganzen.

Weinig mensen doorgronden de macht van een woord. Het eerste het beste kan de wereld veranderen. De waarheid bestaat namelijk niet alleen

uit wat je ziet. Daarom is zij maar betrekkelijk van waarde. Ik ben er voorzichtig mee.

Overigens was mijn moeder niet de meid. Samen met mijn vader bestierde zij het huishouden en was zij verantwoordelijk voor al het bedienend personeel en de verzorging van gasten.

Mijn vaders familie was al vijf generaties in dienst bij de Montereales toen mijn moeder in de eerste maanden van 1728 als jong meisje een bezoek aan het landgoed bracht. Het was nooit de bedoeling dat zij er zou blijven. Zij was op dat moment in de leer bij haar vader en reisde met hem mee om toezicht te houden op het aanbrengen van de monumentale spiegels die hij speciaal had ontworpen voor de grote salon van Pasiano. Het zware werk werd uitgevoerd door enkele lokale houtvesters, onder wie mijn vader, die hiervoor tijdelijk van hun werkzaamheden waren vrijgesteld. Ondanks de koude buiten werkten zij zich met ontblote bovenlijven zo in het zweet om de reusachtige kunstwerken te installeren dat de ramen van de salon er van besloegen.

De faam van mijn grootvader strekte zich tot ver buiten Venezia Giulia uit. Van Wenen tot Milaan zijn zijn ontwerpen terug te vinden. Bij het maken van zijn spiegels paste hij een techniek toe die hij had geleerd tijdens zijn reizen naar Tiflis en Constantinopel: hij bracht zijn gravures niet aan de voorkant van het glas aan maar in verschillende lagen onder het kwik aan de keerzijde. De weelderige voorstellingen, die hij zelf ontwierp en die door de grote Tiepolo werden bewonderd, wekten de illusie van een uitzonderlijke diepte. Achter het glas scheen een andere, ongrijpbare dimensie te bestaan, schitterend en feeëriek, waar het licht werd gevangen en weerkaatst op een manier die daarvoor in onze streken onbekend was. Seizoenen lang was het mode om je huis door mijn grootvader te laten decoreren. Schilderijen, ramen en deuren werden voorzien van zijn spiegellijsten, en om gasten te verbazen liet men zelfs tafels en stoelen blazen van glas om die te kunnen laten graveren volgens mijn grootvaders geheime procédé. Ieder boudoir en elke salon stond in die jaren vol met snuisterijen die door hem op deze wijze waren verlucht. Zijn populariteit bereikte een hoogtepunt toen hij een methode ontwikkelde waarbij hij koperpoeder en goudblad op de

achterzijde aanbracht, die een zachte gloed over het glas legden, waardoor ieder die er in keek een geflatteerd beeld van zichzelf te zien kreeg zonder de alledaagse vlekken en oneffenheden. De grote families van Venetië verkozen zijn spiegelwerk boven dat van Murano, zodat nog vandaag de dag in de paleizen van de Mocenigo, de Venier en de Zorzi iedereen die in de spiegel kijkt zichzelf zachter ziet dan hij eigenlijk is en omlijst door ongrijpbare verschijningen van mijn grootvaders hand. Tegen de tijd dat ik ter wereld kwam had de adel allang een nieuwe modegril gevonden. Mijn grootvaders roem was voorbij. Hij vond dat niet erg. Het succes had veel van hem geëist. Na jaren op bestelling te hebben gewerkt keerde hij graag terug tot de bron van zijn kunnen, waarbij hij niemand hoefde te behagen dan zichzelf. Voortaan werkte hij niet langer als ambachtsman, maar als kunstenaar. Wat hij maakte was nauwelijks nog in trek, behalve bij enkele trouwe klanten, mensen met smaak, die zijn fascinatie deelden en hem af en toe opdrachten verleenden, zoals de gravin van Montereale, die ter gelegenheid van de geboorte van haar dochter de grote balzaal van Pasiano opnieuw liet inrichten.

Dat werk nam vijf volle weken in beslag.

In die tijd is het gebeurd.

‘Doodsangsten heb je me toen bezorgd,’ zou mijn moeder later nog vaak tegen mijn vader roepen. ‘Die boerenknuisten aan dat kostelijke glas! Het is een wonder dat we niet tussen de scherven wonen. Jou zoiets toevertrouwen, ik weet gewoon niet wat me bezielde heeft!’ Ondertussen verried haar blik dan dat zij dit wel degelijk nog wist en er op dat moment verrukt aan terugdacht. ‘Wat snapt een knurft als jij nu van iets wat teer is en verfijnd?’ Dergelijke tirades speelde zij met grote regelmaat om hem uit te dagen zijn grote handen nog eens om haar middel te slaan zoals toen. Daarin slaagde ze moeiteloos. Binnen de kortste keren greep hij haar beet en tilde haar op, terwijl zij het uitgierde.

‘Laat me toch los, lomperik,’ schreeuwde zij dan, ‘moet ik breken? Ik mij overgeven aan jou? Ik zou nog eerder een kristallen bokaal vol honing toevertrouwen aan een hollenbeer!’ En dit alles in de wetenschap dat mijn vader daarop een paar grove likken over haar gezicht zou geven. Hierbij schaamden mijn ouders zich allerminst voor mijn aanwezigheid; ze leken

het hele toneelstuk juist op te voeren om mij te tonen hoe vurig de liefde waaruit ik ben ontstaan, nog in hen laaide.

‘Ik zag die vader van jou wel naar me gluren, die eerste dagen tijdens het decoreren van de salon,’ heeft zij mij later eens bekend, toen ik zelf verliefd was. Het was de eerste en enige keer dat wij niet spraken als moeder en dochter maar als vriendinnen. Ik was pas veertien. Haar vertrouwelijkheid maakte mij ongemakkelijk en toch was ik dankbaar dat zij mij serieus nam. Zij had als geen ander verstand van de liefde en begreep dat ik, hoe jong ook, de mijne had ontmoet.

‘Nooit keek hij mij eens direct aan,’ vertelde zij, ‘die slomerik, maar telkens weer ving ik zijn blik via de spiegels die hij aan het versjouwen was. Eerst voelde ik me gevlaid, maar toen hij na een paar dagen geen aanstalten maakte, werd ik het zat. Zijn koppigheid prikkelde me zo dat ik gewoon jaloers werd op mijn eigen spiegelbeeld. Ik wachtte tot mijn vader met de andere werklui was vertrokken om te schaften en vroeg de gluurder toen wat zijn brutaliteit te betekenen had. Hij moest al zijn lef verzamelen om mij te antwoorden. “Ik kijk helemaal niet naar u,” mompelde hij, en nog steeds bestond hij het zich niet tot mij maar uitsluitend tot de spiegel te richten. Ik werd boos. “Het komt door de kunst van uw vader,” zei hij, “die is zo wonderbaarlijk en onbegrijpelijk dat ik er mijn toekomst in kan zien.” Ik snoof minachtend en wilde weglopen. Slappe praat heeft mij nooit kunnen bekoren, maar hem bleek het ernst. Hij greep mijn pols zo stevig dat het pijn deed. “Het spijt me,” sprak hij, “maar ik durf mijn blik geen moment van mijn geluk af te wenden.” Hij verdomde het mij los te laten voor ik wilde inzien waar hij op doelde. Met harde hand dwong hij mij mezelf aan te kijken. Met een glimp nam hij geen genoegen, nee, hij gebod mij mezelf lange tijd werkelijk in de ogen te zien. Hij klonk dringend. Ik werd bang. Ik vreesde dat hij misschien uit een van die boerengezinnen uit de Alpen kwam die door inteelt naar krankzinnigheid neigen. Het beste kon ik hem maar gehoorzamen. Ik keek naar mezelf. En ik bleef kijken. Dat kostte me echter grote moeite. Stel je voor, ik ben in een werkplaats vol spiegels opgegroeid. Waar ik ook keek, ik zag mezelf altijd wel ergens terug. Ik dacht dan ook dat ik een duidelijk beeld had van hoe ik eruitzag, maar nu nam ik iets anders waar. Het was niet beter of slechter, alleen vollediger.

Ineens begreep ik dat ik nooit meer dan mijn contouren in mij had opgenomen en mijn eigen blik altijd moet hebben ontweken. Alleen zo kan ik het uitleggen: tot dan had ik mijn gelijkenis gezien zoals een amateur die in een schilderij uitwerkt, heel precies maar zonder leven. Dit keer zag ik echter mijn portret zoals een groot kunstenaar het in een korte schets kan vangen, zonder het geheel te tonen, maar met in dat weinige een glans die een kloppend hart verradt en een snelle, warme ademhaling. Na een tijdje verslapte de gek zijn greep. Ik keek hem aan. Zijn ogen stonden vol tranen. Dat is alles. “Het is goed,” zei ik. “Ik heb het gezien.” ’

Hierop wiegde mijn moeder mij een tijdlang, wetend dat dit voor het laatst zou zijn. Ten slotte gaf zij mij een kus, ten teken dat ons intieme onderhoud was afgelopen, en sprak ineens resoluut en zakelijk, alsof ze hiermee mijn hele opvoeding wilde afronden: ‘Dat is het enige wat telt, lieverd, dat iemand meer in je ziet dan je wist dat er te zien was.’

De jonge geliefden in de salon konden hun geluk niet verbergen. Zodra mijn grootvader terugkeerde van zijn schaft, zag hij dat hij zijn dochter los zou moeten laten. Het stralende paar deed de gravin van Montereale zoveel goed dat zij weigerde hen na voltooiing van haar spiegelzaal naar Pordenone te laten vertrekken. Zij bood hun een betrekking aan als conciërges van Pasiano.

Zo kon het gebeuren dat ik nog datzelfde jaar werd geboren in een monumentaal hemelbed in een van de gastenvertrekken op de tweede verdieping. De dag van mijn geboorte vervaardigde mijn grootvader een klein rond spiegeltje. Het hing als flonkerend speeltje boven mijn wieg. In de rand waren facetten geslepen, waarin het licht brak zodat alle kleuren van de regenboog over mijn beddengoed en de gordijntjes dansten. Dat dierbare voorwerp is het enige van mijn bezittingen dat ik altijd bij me ben blijven dragen. De versiering is simpel: een guirlande van wijnranken, opgehouden door vier kleine putti. In de onderste laag van het glas, alleen zichtbaar bij een directe lichtinval, is een schaalje gegraveerd met daarop de symbolen van de heilige naar wie ik ben vernoemd, de ogen van Santa Lucia.

3

De herfststormen bereikten Holland vroeg dat jaar. Sinds ik in Amsterdam woonde had ik zoiets niet meegemaakt. Op de Zuiderzee vergingen zeven schuiten. Twee braken in het Oosterdok. Vijf mensen raakten bedolven toen een woning aan de Keizersgracht instortte en God weet hoeveel meer er omkwamen in De Tuinen. Daar werd tussen de Egelantier- en de Bloemgracht een blok huizen verslonden door een vuur dat de wind drie dagen laaiend heeft gehouden. Tot overmaat van ramp werd er bij springtij een gat in de zeedijk geslagen. Dit is door de garde van de schout dezelfde nacht gedicht, maar de opeenvolging van rampen drukte die week zwaar op de stad.

Op vrijdag was er een luwte maar de dreiging was nog niet voorbij. Tegen halfvier hoorden wij een stadsomroeper. Hij stond op de hoek van de Slijkstraat en het oudemannenhuis en beval dat iedere schoorsteen die niet meer in het lood stond onmiddellijk moest worden neergehaald omdat er opnieuw zwaar weer op komst was.

Giovanna en Danae keken mij aan via de spiegel. Ik stond met de meisjes zij aan zij. Wij waren ons juist mooi aan het maken. De hele week hadden zij hard gewerkt en veel tijd binnen doorgebracht. De etage waarop ik ze heb ondergebracht is maar klein en wij hadden allen lust er eens uit te gaan. De twee, allebei uit Parma, kenden verder niemand in Amsterdam en leefden daarom onder mijn bescherming. Ze hadden hun zinnen gezet op een bezoek aan het muzieklokaal. Het noodweer hield alle schepen in de haven, dus de stad liep over van de schippers en bootsgezellen, en de vriendinnen wilden hun geluk beproeven. Zelf had ik een uitnodiging om te dineren met Jan Rijgerbos. Zijn verzoek was vriendelijk gesteld en veelbelovend. Ik wilde hem niet teleurstellen. Wij besloten ons door het weer niet van onze plannen af te laten brengen. Langer uitstel konden wij ons bovendien niet veroorloven. Het waren harde tijden. Ik bracht bij mijn pupillen over hun blanketsel een blokje aan van Spaans papier en koos voor ieder de juiste mouche. Daarna reeg ik hun korsetten en zij het mijne. Ik

deed een jurk aan van donkerblauw chintz. Zij kozen een dunnere stof die hun jeugd goed deed uitkomen, en wij bekeken onszelf nog eens tevreden. Ik voelde mij sterk en mooi en wilde dat zo houden. Voor deze avond koos ik een purperen voile, geborduurd door de nonnen van Sint-Anna in Brugge.

Jan haalde mij af. Tot mijn verbazing nam hij mij niet mee naar zijn huis aan de Herengracht of naar een van de etablissementen waar hij met mij gezien durfde te worden, maar reden wij de Amstel af naar het buiten van de familie te Ouderkerk. Daar troffen wij rond de open haard een klein gezelschap vrienden. Van hen herkende ik twee heren, Rindert Bolhuys, de koster van de Zuiderkerk met wie ik bij gelegenheid wel eens een dansje had gewaagd, en mijn vriend Jamieson, de handelaar uit Massachusetts. Zij luisterden naar een vreemdeling die midden in een verhaal was. Ik zag hem op de rug, maar herkende hem aan zijn stem. Het was de Fransoos uit de opera. Hij was midden in een betoog over de *grisettes* van Parijs, jonge handwerksters die zwoegen om te overleven.

Jan merkte dat ik terugschrok, maar hij hield mij stevig bij de arm.

‘Wat is de afspraak?’ vroeg ik.

‘Niet zo gepikeerd. Het is enkel ter vermaak.’

‘Ik houd van duidelijkheid. In je brief stond niets over anderen. Ik dacht aan een avond samen met jou, zoals gebruikelijk.’

‘Geef de schuld aan monsieur De Seingalt. Hij wilde jou beslist terugzien.’

Op dat moment merkte de Fransman mij op. Hij rondde zijn verhaal af door te zeggen dat zulke meisjes uit het volk beter af waren dan die van goede komaf omdat zij hun leven zelfstandig leiden zonder enige sociale controle. In plaats van zijn succes te oogsten, verliet hij zijn gehoor om mij te komen begroeten.

‘Maar maak je geen illusies,’ fluisterde Jan. ‘Hij maakt de dochter van een van de schepenen al het hof. En toch, sinds dagen doet hij niet anders dan vragen naar jou.’

‘Wat heb je hem over mij verteld?’

‘Alles,’ zei hij geruststellend, ‘behalve de waarheid.’

Wij dineerden gezamenlijk, waarna er werd gemusiceerd in de salon. De heren spraken over geld- en staatszaken. Men vroeg mijnheer Jamieson naar het verloop van de Engelse oorlog tegen de Fransen en indianen in Canada. Hij noemde de strijd een zegen voor Nieuw York, een stad waar hij sinds kort enkele pakhuizen bezat en waarin hij zich binnenkort wilde vestigen.

‘Van alle kanten stroomt daar geld binnen,’ zei hij, ‘voor de soldij en het onderhoud van de troepen. Voor een handelaar als ik, die zijn fortuin maakt waar het ligt, zijn het gouden tijden. In een paar jaar is de haven groter geworden dan die van Boston en de straten zijn er grootser dan in Philadelphia. Twaalf kerken staan er nu en wel een paar honderd winkels.’

‘Is het niet waar,’ vroeg Bolhuys plomp, ‘dat er veel vreemd volk aanspoelt, gespuis dat elders ongewenst is?’

‘Vanuit de hele wereld komt men er zijn geluk zoeken, dat is waar. De rusteloosheid die er heerst is ideaal voor wie aan zijn verleden wil ontsnappen...’

‘En welke getrouwde man zou dat niet willen?’ riep Jan vrolijk.

‘...en voor eenieder die zichzelf opnieuw wil uitvinden.’

‘Mij is verteld,’ sprak Seingalt, die als vanzelf partij koos voor de Fransen, ‘dat er in uw stad meer slaven worden gebruikt dan in andere noordelijke staten en dat hun opstand met hardere hand is neergeslagen dan in het zuiden. Wat, denkt u, zal er van de voorspoed overblijven als Frankrijk zo dadelijk wint en de negers hun vrijheid wordt gegeven?’

‘Dat zal even desastreus zijn als een regen van brandende kolen, monsieur,’ antwoordde Jamieson, ‘en even waarschijnlijk.’

Hierna behandelde men enige tijd de vaste onenigheden tussen de twee naties. Ik probeerde me er niet in te mengen en me met de andere gasten te vermaken maar het ontging niemand dat de twee het over alles grondig oneens bleven, of het nu de katholieke biecht betrof, het nuttigen van rauwe vis of het hergebruik van citrusschillen. Het debat werd gevaarlijk verhit toen Seingalt verkondigde de invloed van de hertog van Brunswick op onze Hollandse kroonprins Willem gevaarlijk te vinden omdat die te eenzijdig op Engeland is gericht en tegen Frankrijk. Hij sprak zo gepikeerd en kortaf dat ik begon te geloven dat hij jaloers was omdat hij mijn attenties met Jamieson moest delen. Hierna hield men het liever bij beleefdheden en

maakten de andere heren toespelingen op Seingalts viriliteit en zijn veroveringen. Hij leidde de aandacht daarvan af met een lang verhaal over de moordaanslag op Lodewijk xv, die hij van nabij zei te hebben meegemaakt omdat hij aan het hof in dienst was als geheim agent, en over de staatsloterij voor de École Militaire die hij had opgezet met D'Alembert en Diderot. Kortom, de chevalier toonde zich een man die zich volledig door zijn eigen verhalen liet meeslepen.

Toen hij zo iedereen had opgewarmd zette hij een spel op met magische vierkanten en cijferpiramides. Hij presenteerde dit vol overtuiging als een sleutel op de interpretatie van de kabbala. Jan vertrouwde mij toe dat Seingalt deze zelfde truc met veel succes aan de Europese hoven had vertoond en dat velen zonder voorbehoud geloofden wat hij hun daar had verteld. Men mocht een vraag stellen, waarvan hij de letters een waarde gaf. Daarmee goochelde hij tot er antwoorden te voorschijn kwamen. Ook die waren in een cijferalfabet, dat door hemzelf was verzonnen maar waarvan hij voorgaf de uitkomst op geen enkele wijze te sturen. Ik moet zeggen dat hij zijn rol meesterlijk speelde, zodat het niet moeilijk was te geloven dat hij zijn boodschappen en antwoorden werkelijk doorkreeg van een orakel of een kracht buiten hemzelf. Enkele aanwezigen waren dan ook echt benieuwd van hem te horen hoe hun toekomst eruit zou zien. Een dergelijke voorspelling wilde hij ook voor mij doen. Ik heb bedankt en hem gezegd dat ik mijn lessen liever uit het verleden trek.

Tegen tien moesten de luiken worden gesloten. Alle bomen zaten nog vol blad, zodat het afgelopen noodweer er langs de rivier al enkele had ontworteld. Nu de storm opnieuw aanwakkerde vreesde men dat ook de rest zou vallen. Men vroeg ons voor onze eigen veiligheid de salon, die aan de dijk grensde, te verlaten. De meesten kozen ervoor naar huis terug te keren, onder hen mister Jamieson, die aanbood mij thuis te brengen, maar ik zei dat ik wilde blijven om nog wat naar de Fransman te luisteren.

‘Ieder zijn meug,’ bromde Jamieson, ‘maar hoe kun je een volk vertrouwen dat zich dag in dag uit te buiten gaat aan uien? Het belemmert de nachtrust. Geen wonder dat er in heel Parijs geen man meer te vinden is die zijn dromen niet heeft ingeruild voor een overtuiging.’

De overgeblevenen verspreidden zich over de andere kamers. De chevalier de Seingalt nestelde zich met mij in een van de antichambres. Daar werden wij niet gestoord en zodra de plichtplegingen waren gedaan durfde hij.

Het moet gezegd, zijn techniek verried een indrukwekkende kennis van de vrouwelijke ziel. Nu wij alleen waren repte hij met geen woord meer over zijn eigen avonturen. Hij cijferde zichzelf weg en vroeg naar mij, naar mijn gewoontes en verlangens, naar mijn ideeën, mijn geloof, mijn overtuiging, mijn verleden. Ik maakte hem niets wijzer, maar hij ging door: waar was ik opgegroeid? Hoe kwam het dat ik zo knap Frans sprak? Of ik familie in Holland had? Of ik mij dan niet eenzaam voelde? Vond ik troost in het geloof of liever in mijzelf? Het hield niet op. Vooral wekte hij de indruk dat ieder facet van mijn geest hem interesseerde. Dit is een techniek voor gevorderden die ik moeiteloos doorzag. Het is van alle verleidingskunsten de zachtste en daardoor meestal effectief.

Vandaag niet.

Zou deze zet in ieder ander geval mijn sympathie hebben gewekt, van Seingalt stoorde hij mij. Ik kon niet uitstaan dat zijn interesse in mij alleen geveinsd was. Ik had, merkte ik, gewild dat die oprecht was geweest en dit viel mij weer van mijzelf tegen. Is het een wonder dat een man een vrouw onmogelijk kan begrijpen? Kort gezegd: het boterde niet. Ik was niet van zins hem ook maar iets van mijzelf uit de doeken te doen. Omdat hij aanhield en overtuigend was, koos ik voor de aanval.

‘Gaat u altijd zo omslachtig te werk door een vrouw eerst geestelijk te ontkleden voor u aan haar lichaam begint?’

‘Haar lichaam?’ vroeg hij alsof ik Turks had gesproken. ‘Haar lichaam kan een vrouw aan iedereen geven. Dat interesseert mij niet.’

‘En u geeft uzelf uit voor een man?’

‘Mijn uitdaging is het hart van een vrouw te winnen.’

‘Heel loffelijk,’ spotte ik. ‘En? Wil het nogal lukken?’

‘Tot nu toe? Vrijwel zonder uitzondering.’

Mijn brutaliteit leek hem te plezieren.

‘Prachtig,’ ging ik door, ‘zo’n vrouw schenkt u haar hart. U neemt het in ontvangst. Bravo en veel plezier ermee. Maar dan? Wat doet u met die

trofee? Waar laat u dat hart, wanneer u het eenmaal in bezit hebt? U hebt een tijdje lief, en dan? Waar blijft het als u op jacht gaat naar het volgende? Timmert u het tegen de muur van uw pronkkamer tussen de rest van het aangeschoten wild of gooit u het over uw schouder en merkt u wel waar het neerkomt?’

‘Geen van de vrouwen die ik heb gekend heb ik ooit onrecht gedaan. Niet een heb ik ongelukkig achtergelaten.’

‘Niet een?’

‘Niet een!’

‘Ik wou dat ik nog jong en naïef genoeg was om u te geloven.’

‘Waarom zou ik erom liegen?’

‘Tja, waarom zou een man over de liefde liegen,’ speelde ik tergend onnozel, ‘laat mij eens diep nadenken...’

‘Hoe komt u toch zo cynisch?’

‘Ik heb genoeg mannen in de weer gezien om te weten wat zij met afgedankte vrouwenharten doen.’

‘Zonder uitzondering gingen mijn geliefden en ik als vrienden uit elkaar.’

‘Natuurlijk, u veegde de scherven allervriendelijkst bijeen en gaf de arme haar hart terug in gruzelementen.’

‘Bij niet een, ik zeg het u!’

Hij stak zijn handpalmen geopend in de lucht, als een kind dat uit de pappot heeft gesnoept, met een blik zo onschuldig dat je hem wel moet vergeven ook al zie je hem ondertussen de restjes uit zijn mondhoek likken.

‘Wanneer ieder zijn weg gaat,’ verklaarde hij, ‘moeten beiden het daarover eens zijn. Geen kwaadheid. Geen jaloezie.’

‘En als het meisje in kwestie niet wil? Wat als zij u liefheeft en u wil houden?’

‘Dan is het zaak een betere man voor haar te vinden. Zij zal voor hem vallen en zelf de beslissing nemen.’

‘Geen gebroken harten.’

‘Daar ben ik heel precies in. Dit is voor mij van levensbelang. Wanneer iemand die ik liefhad na mijn vertrek verdriet zou voelen, zou de hele zaak

mislukt zijn. Ik zou het niet als een overwinning beschouwen maar als nederlaag.'

'Goddank dan maar dat zoiets u bespaard is gebleven,' zei ik, 'tenzij...' en voor het effect aarzelde ik zo lang mogelijk, '...is het niet denkbaar dat de vrouwen die u verlaat hun verdriet eenvoudig niet aan u vertellen?'

'Waarom zouden zij liegen?'

'Zij hielden toch van u?'

'Daarom juist,' zei hij voldaan, alsof hij iets bewezen had. 'Men kan degene van wie men houdt toch gerust de waarheid zeggen?'

'Die logica, mijnheer, weerspreekt de enorme ervaring waarop u zich laat voorstaan. Eerlijkheid is niet liefdes sterkste kant.'

Hij trok een somber gezicht.

'Ai,' sprak hij hoofdschuddend, 'nu geeft u uzelf toch bloot.'

'Misschien zwijgt een vrouw liever, houdt zij de eer aan zichzelf en neemt innig afscheid. Door een man in de waan te laten van zijn overwinning, maskeert een vrouw haar eigen nederlaag.'

Hij overwoog dit en de gedachte ergerde hem zichtbaar.

'U weet nogal wat van nederlagen,' sprak hij enigszins getergd. 'Bent u zo'n expert op dat gebied?'

'Helaas.'

'Dat spijt mij, maar het is ook geen wonder! U tilt aan vrolijkheid zo zwaar. Wat hebt u er toch tegen? Het geeft lucht aan de milt en zuivert het bloed. Hoe kunt u ook hopen op geluk zolang u van de liefde zo'n halszaak maakt?'

'Is me dat een fraai verwijt!' zei ik. 'Zojuist was u het nog die aan de liefde zulk levensbelang hechtte.'

'Gelukkig zijn er genoeg vrouwen die er op dezelfde manier plezier in scheppen als een man.'

'Hebt u er weleens bij nagedacht dat zij misschien meespelen om niet kinderachtig te lijken? Dat zij aan een man toegeven om niet voor hem onder te doen?'

Zijn lichaam verstarde, alsof hij was geslagen. Terwijl hij de omvang van het idee tot zich door liet dringen, kon je in zijn blik ongeloof plaats zien

maken voor onwil en verzet voor woede. Hieruit putte hij ten slotte nieuwe kracht.

‘Maar wat bent u voor een vrouw? Hebt u er dan uw zinnen op gezet mij alle plezier voor altijd te vergallen? Ik daag u uit: als ik ooit één vrouw onrecht heb aangedaan, dan zal ik dat goedmaken. Ik geef alles op en trouw met haar.’

‘U meent voor trouw alles op te moeten geven. En u noemt mij een cynicus?’

‘Ik geef mijn lieve leven op en de rest van mijn dagen zal ik de hare zijn.’

‘U vergeet dat u een man bent.’

‘Liefde is mijn enige geloof. Het idee dat ik er iemand mee zou kwetsen is een verschrikking.’

‘Dus dat zoudt u doen? Uw lieve leventje beëindigen, wanneer ik u aantoon dat een vrouw, al is het maar één enkele, het slachtoffer is geworden van haar liefde voor u?’

‘Ik beloof het u.’

‘Voorzichtig, want ik krijg zin u aan uw woord te houden.’

‘Eén vrouw, eentje maar, een van alle vrouwen die ik heb liefgehad en die mij na afloop iets verwijt. Probeer er een te vinden, maar ik zeg u: zij bestaat niet. Het lukt u eerder goud te slaan uit zwavel.’

‘De alchemie van de liefde is gevaarlijk. Ik heb daarbij vreemdere veranderingen gezien.’

‘Of beter nog, neemt u zelf de proef op de som, madame. Gun mij het voordeel van uw liefde. Laat mij u voor mij winnen en zie hoe het u bevalt, u die kennelijk door toedoen van ons mannen zo hevig heeft geleden.’

Woorden brandden op mijn tong, maar ik verbeet me.

‘We kunnen er een spel van maken,’ drong hij aan, ‘en er een weddenschap op zetten, als u wilt? Het zou allicht één, twee avonden uw verveling wat kunnen verdrijven.’

Ik deed onverschillig, sloeg een boek open dat op tafel lag en bladerde wat.

‘Een man die geen enkele vrouw onrecht doet,’ zei ik na een tijdje, ‘wat een zeldzaamheid! Hoe hebt u dat wonder eigenlijk voor elkaar gekregen?’

‘Omdat de vrije wil mij boven alles gaat. Ik wil het hart van een vrouw alleen als zij het mij zelf aanbiedt. Dit is niet zonder eigenbelang. Het is mijn ervaring dat de lust op zijn best beleefd wordt wanneer hij graag en gretig wordt geschonken. Een vrouw die liefheeft schroomt niet zich te geven. Zij stelt zich open in iedere zin van het woord.’

‘En geeft u zichzelf even onbekommerd aan haar?’

‘Was dat maar waar,’ zei hij en greep zijn beurt om te zwijgen. Hij porde in de haard, hoewel die heel goed brandde. Toen gaf hij toe: ‘Mijn onbekommerdheid is mij al vroeg door hen ontnomen.’

‘U is wel onrecht aangedaan?’ plaagde ik. ‘Terwijl u zelf zo onbaatzuchtig was!’

‘Ondank is het loon voor onbaatzuchtigheid.’

‘Wilt u zeggen dat u dat unieke exemplaar bent, een man die maar geeft en geeft zonder te ontvangen?’

‘Ik geef zonder te verwachten.’

‘Wat mag u ook verwachten zolang u ons het belangrijkste onthoudt?’

‘Ik geef genoeg. Ik ben zeer gul met mijn attenties.’

‘Ik ben blij het te horen. Maar misschien wachten wij vrouwen wel tot u ons zichzelf eens ten geschenke doet.’

‘Ik weet beter. Dat heb ik wel geleerd. Altijd ben ik het slachtoffer van vrouwelijke list geweest.’

‘Altijd?’

‘Altijd.’

‘Van iedere vrouw?’

‘Zonder uitzondering.’

‘U hebt een vreemde manier van complimenten maken, monsieur. U verdenkt mij dus ook? Wanneer u mij uitnodigt uw liefde te testen vraagt u mij dus eigenlijk u te bedriegen.’

‘Ieder spel wint aan spanning als beide spelers goed bekend zijn met de regels.’

‘Cynicus! Heeft niemand u dan ooit om uzelf lief gehad?’

Hij was nu dicht bij mij en terwijl hij nadacht keek hij mij recht in de ogen alsof hij volledig door mijn voile heen zag. Ik schrok ervan.

‘Ik dacht het,’ zei hij. Ik kon zijn adem voelen. ‘Lang geleden...’

‘En?’

‘...en ik kwam bedrogen uit.’

Hij stond daar zo beteuterd, maar ik doorzag hem.

‘Heel slim, chevalier. Maar ik ben slimmer. Dit hele verhaal dient om mijn medelijden op te wekken, nietwaar?’

‘Dan zou tenminste alles niet vergeefs zijn geweest.’ Hij liet zijn hoofd wat hangen en keek mij van onder zijn wimpers aan als een jachthond die na het apporteren van de buit op zijn beloning wacht.

‘Eén grote charade,’ sprak ik bestraffend, ‘opdat ik behoefte zou voelen u te troosten. Chapeau! Bijna was het u gelukt. Even voelde ik inderdaad de aandrang u te bewijzen dat ik die ene vrouw ben die wel te vertrouwen is. Ik moet zeggen, u bent op een haar na overtuigend. Bij hoeveel vrouwen is die truc u al gelukt?’

‘Meer dan ik kan onthouden.’

‘Wij zijn aan elkaar gewaagd,’ lachte ik.

‘Dan bent u vast en zeker op dezelfde wijze ooit teleurgesteld?’

Ik zweeg.

‘En met uw verhaal hebt u vast menig mannenhart gewonnen.’

‘Uw leven is een komedie, monsieur. De verdrietjes zijn daarin louter entre’actes. Mijn drama is een tikje serieuzer. Een man kan zijn voordeel met zijn tegenslagen doen. Hem geeft het leven altijd wel weer een nieuwe kans. Voor een vrouw is iedere slag absoluut.’

‘Vooruit, vertel. Laat uw verhaal voor mij een les zijn.’

‘Uitgesloten. Geen sterveling heeft ooit mijn verhaal gehoord.’

‘Vertel het dan voor het eerst aan iemand die u liefheeft.’

‘Dat zal ik zeker doen. De dag dat iemand mij onvoorwaardelijk bemint zal ik het hem onthullen.’

‘Ik zal mijn best doen zulk vertrouwen waard te worden.’

‘Dan zult u opnieuw teleurgesteld raken.’

‘Uw beeld van mannen is meedogenloos.’

‘Net als uw beeld van vrouwen. Dat weerhoudt u er niet van ze voor u te willen winnen.’

Op dat moment klonk er een kreet, direct buiten ons raam. Meteen daarop dreunde de grond en was het splinteren van hout te horen. Seingalt

rende naar buiten, ik achter hem aan. Een windvlaag had een van de rijtuigen opgetild en tegen het bakhuis te pletter geslagen. De koetsier, die in zijn wagen tegen de regen had gescholen, lag onder de dissel op de grond. Hij schreeuwde om hulp. Wij bereikten hem als eersten. Op diverse plaatsen was hij getroffen door het hout. Enkele spaanders hadden zich in zijn been gedreven, waarvan het vlees over een grote lengte was gescheurd. Het bloed pompte onbelemmerd uit de grote aderen die openlagen. Ik tilde mijn rokken op en scheurde van de stof drie dikke repen. Ik gebod de chevalier het vlees uit alle macht aaneen te drukken. Hij aarzelde. Mijn optreden leek hem te verbijsteren. Kennelijk had hij mij toch aangezien voor een van die vrouwen die te verfijnd zijn om het leven onder ogen te komen. Daarop bond ik de wond zo stevig samen dat de bloeding ophield en ik verwijderde de splinters waar ik kon. Uiteindelijk werd de ongelukkige weggedragen en zond men om een arts.

Nu de man gered leek, sloeg – zoals dat gaat – de schrik pas bij mij toe. Ik rilde. Even stonden Seingalt en ik alleen in de nacht. Hij omarmde mij. Ik liet het toe. Hij maakte mij een compliment. Toen steigerden de paarden, die vastgebonden stonden, alsof ze het onheil aanvoelden, en een tel later rukte de wind opnieuw aan takken en aan daken. Mijn jurk bolde als een zeil. Ik werd erdoor onderuitgehaald en enkele meters over het erf meegesleurd. Seingalt, die mij wilde redden, nam ik mee. Zo zaten wij als idioten breeduit in de modder. Van de weeromstuit barstten wij om onszelf in lachen uit. Zijn blonde pruik zakte bijna over zijn ogen. Hij nam hem af.

Daaronder had hij korte, zwarte krullen.

Zijn ogen vingen het licht van een lantaren.

Scherp stak daartegen de schaduw van zijn neus af.

Een stormvlaag sneed mijn adem af. Ik vond maar met moeite lucht.

‘U gelooft niet dat een man om u kan geven,’ zei hij. Hij drukte zich tegen mij aan en streek met zijn wang heel even langs mijn schouder. Hij was een oude rot en voelde precies wanneer hij toe moest slaan. ‘Kennelijk hebt u nooit een man gekend die uw liefde waard was.’

‘Kennelijk.’

‘Ik voel me geroepen de eerste te zijn.’

‘Doet u geen moeite.’

Ik kwam overeind en ging op eigen kracht naar binnen. Ik verontschuldigde me door te zeggen dat ik mij wat ging fatsoeneren. In werkelijkheid nam ik mijn mantel en daalde af naar de keuken, waar zich de koetsiers verzameld hadden. Geen van hen durfde mij nu nog naar Amsterdam terug te brengen. Mijn vertrek duldde echter geen uitstel. Ik liep naar de stallen en koos een sterke hengst. De stalmeester weigerde hem voor mij te zadelen. Hij zei dat hij zijn beesten niet aan deze avond durfde te wagen. Maar ik heb heviger stormen doorstaan. Ik sprong op het dier en gaf het de sporen. Ik bereed het zoals ik in Pasiano heb leren rijden, met mijn handen stevig in de manen.

Het was ontij langs de Amstel. De golven sloegen over het pad. Zeven mensen stierven die nacht. Maar er was vollemaan. De wolken joegen. Ik bleef ongedeerd. Onderweg verloor ik mijn voile aan de wind. De regen sloeg mij in het gezicht en striemde mijn huid, maar ik hield niet in. Geen mens zag mij. De kou diende mij tot masker. Ik genoot ervan.

4

Er is nog zo'n jaar geweest waarin alles veranderde.

In het voorjaar van '42 kwam de gravin van Montereale vroeger te Pasiano aan dan wij gewend waren. Al in de eerste week van april werd ons gevraagd het huis in gereedheid te brengen, en toen zij arriveerde bracht zij uit Venetië een heel gevolg aan kunstenaars en werklieden mee. De vaste bezetting van Pasiano werd bijeengeroepen en ons werd verteld dat wij de gehele zomer onder leiding van de Venetianen zouden werken. Deze begonnen ons direct te commanderen. De draperieën moesten worden weggehaald, de schilderijen afgenomen en de luchters neergelaten. De tapijten werden opgerold. Het houtwerk werd opnieuw geverfd en de muren bespannen met geborduurde zijde. Men liet de vijvers leeglopen. De bassins werden schoongeschrapt, lichtblauw geschilderd en voorzien van helder water. Er werden twee nieuwe fonteinën aangelegd en in strakke rijen plantte men volgens de Franse mode het grasveld vol kleine struiken. Toen de citrusbomen opnieuw waren gekuipt en op de bordessen geplaatst, begon men de oranjerie tot feestzaal om te bouwen.

De gravin was drukbezet. Zij was voortdurend op haar kamers en de eerste tijd lukte het me niet zomaar even bij mijn 'tante' binnen te lopen, zoals ik dat gewend was. Twee secretarissen, die ik nooit eerder had gezien, lieten mij eenvoudig niet tot haar toe. Op een ochtend was het me genoeg. Ik nam het blad met haar ontbijt over van haar kamenierster, ging zonder kloppen haar slaapkamer binnen, sprong op bed en wekte haar met dikke kussen. Het duurde even voor ze was bekomen, maar toen was ze blij me weer te zien en maakte mij eindelijk duidelijk waartoe de hele ophef diende.

Adriana de Montereale had een uitstekende partij aan de haak geslagen. Alle zorg, tijd en geld die was geïnvesteerd in de positie van haar dochter op de Venetiaanse huwelijksmarkt, zou zich deze herfst gaan terugbetalen. De trouwerij, waardoor zij zou toetreden tot de Venetiaanse adel, moest in september plaatsvinden, waarna de gravin het paar op Pasiano een feest

aanbood dat in pracht niet mocht onderdoen voor de festijnen aan het Canal Grande.

De gravin leek helemaal niet vrolijk terwijl zij dit vertelde, eerder gespannen. Ze beschreef het meer als een bezoeking dan als een feest. Bij de gedachte aan al het werk dat de komende maanden zou moeten worden verzet om te wedijveren met haar kennissen uit Venetië schoten de tranen haar in de ogen. Ik duwde haar terug in de kussens, masseerde haar slapen en zei dat het me verbaasde dat iemand, zo wijs en rustig als zij, zich zo liet opjagen alleen om te voldoen aan de grillen van de grote stad.

‘Ach, kindje,’ zuchtte ze, terwijl zij zich aan mijn massage overgaf. Ik voelde haar huid onder mijn vingers ontspannen. ‘Jij bent goed en eenvoudig. Dank God dat je hier woont en niet in Venetië. Jij kunt je niet voorstellen hoeveel valsheid daar heerst.’

‘Daar?’ Ik kon mijn oren niet geloven. ‘Waar iedereen vrolijk is?’

‘Wat voor jaloezie, je hebt geen idee, juist onder mensen die niets te kort komen. Alles draait om aanzien. De mannen veroveren hun baan en hun status in de vergaderingen, maar dat is slechts het halve gevecht. Hun macht hangt voor een groot deel af van hun reputatie. Die wordt bepaald door hoe er in de zogenaamde beschaafde kringen over hen wordt gesproken. Dit is waarvoor de vrouwen in het strijdperk treden.’

Op de bals van Venetië is het oorlog. Iedere salon is als een vijandelijke baai, die men liefst bedachtzaam binnenzeilt, statig maar waakzaam. Men danst en drinkt en heeft lief maar ondertussen wordt er een slag uitgevochten. De winnaar regeert voor een seizoen het uitgaansleven. In die tijd kan men zijn toekomst zeker stellen door de juiste mensen om zich heen te verzamelen. Hiervoor vecht men zonder mededogen. Alle middelen lijken geoorloofd. Er is maar één regel: alles wordt bepaald door het uiterlijk. Schoonheid is de arena waarbinnen de vrouwen elkaar bevechten.’

Zo sprak zij maar terwijl ik haar masseerde. Ik dacht dat zij overdreef en bovendien zag ik het probleem niet. Ik was vrij. Niemand had mij ooit beoordeeld. Ik wist niet goed wat dat betekende. Daarbij: ik was veertien, juist de leeftijd waarop ik zelf ook liever een goedgebouwde jongeman zag dan een slungel, en het leek mij gezond zo’n onderscheid in uiterlijk te

maken. Kennelijk reageerde ik nogal luchtig en frivool, want de gravin kwam overeind en greep mijn handen, alsof ze bang was.

‘Jij hebt geen idee hoe wreed het zijn kan,’ sprak ze. Ze sloeg mijn armen om haar heen. Even leek het wel of ik de oudste was en zij een meisje dat bescherming zocht. ‘Ja, alles schittert op die feesten, klatert en glimt als de schatten onder de koepels van de San Marco. Aan het goud en email en porfier dat die heilige wanden siert is niet te zien hoeveel bloed er heeft moeten vloeien om ze te roven uit de steden van de Levant. Net zo makkelijk vergeet je dat iedere lach die door de zalen van de *palazzi* schalt met zweet en tranen is bevochten; dat het wel of niet ontvangen van een uitnodiging voor de juiste soiree een reputatie kan maken of breken – wat zeg ik? levens worden er gebroken! Afgelopen seizoen hebben wij mee moeten maken dat een zoon van de... – nu ja, ik heb me voorgenomen die naam niet meer in de mond te nemen, maar neem van mij aan dat het een van de grote families was. Hoe dan ook, die arme jongen had de vrouw van zijn leven gevonden. Zij had een beeld van een meisje kunnen zijn, werkelijk, daar was iedereen het over eens, als zij maar niet een wijnvlek had gehad, een akelig paarsrood ding, dat tot hoog in haar hals opliep, waar hij met geen kraag viel te bedekken. Direct toen hun verbintenis bekend werd, kwamen de tongen in beweging. De ambassadeurspost te Cyprus die de jongeman beloofd was, ging daarop aan zijn neus voorbij, naar men zei omdat zijn aanstaande ongeschikt was om de Serenissima te vertegenwoordigen. Om die wijnvlek en daarom alleen ontzegde zijn vader het jonge stel zonder pardon hun geluk. Diezelfde nacht voeren zij samen de lagune op en hebben ze zich even voorbij Mazzorbo in het moeras verdronken.’

Ze zweeg. Ik kneep mijn ogen stijf dicht alsof de ongelukkigen zo meteen in de hoek van de kamer zouden komen bovendrijven.

‘Ik kan me niet voorstellen,’ gruwde ik, ‘waarom een mens zijn leven zou geven alleen voor de liefde.’

‘Maar waarvoor anders, lieverd?’ Ze keek mij verbaasd aan. ‘In ’s hemelsnaam, waarvoor dan wel?’ Toen realiseerde zij zich mijn leeftijd en kuste me op mijn voorhoofd, sussend, zoals je een schoothondje kalmeert.

‘Gebeden heb ik, elke dag, en ik bid nog dat Adriana tot aan het uur van haar huwelijk maar ongeschonden mag blijven. Missen heb ik laten zeggen met die intentie. En het ziet ernaar uit, ja, nu ziet het er dan toch werkelijk naar uit...’

‘Maar waarom doet u haar dat aan?’ vroeg ik. Ik had van al die belangen nooit gehoord en begreep niet wat er in die kringen van afhing. ‘Adriana had toch hier kunnen opgroeien, op Pasiano, waar wij niets te vrezen hebben? Ik snap het niet. Als Venetië zo’n slangennest is, waarom trekt u er dan elke winter weer heen?’

‘Ja,’ sprak zij zacht, ‘waarom? Waarom? Men kan er voor kiezen zich terug te trekken op het platteland, maar daar is zoveel moed voor nodig.’

Ik lachte, omdat ik me niets veiligers dan Pasiano voor kon stellen, maar de gravin hield vol.

‘Een weg inslaan die niemand anders gaat, daarvoor is meer kracht nodig dan ik in dit leven op heb kunnen brengen.’

Ik heb haar gekleed. Toen ben ik weggegaan om mee te helpen in huis, maar ik kon lange tijd moeilijk plezier vinden in de voorbereidingen.

Dat ging beter naarmate de festiviteiten naderden. Begin augustus kwamen er leveranciers met wijnen uit de Champagne en van het eiland Madeira. Elke avond kwamen andere musici hun repertoire op proef spelen, terwijl wij buiten in de weide lagen bij te komen van ons harde werk. Twee weken later arriveerden een bataljon koks, kisten vol zilverwerk en het Chinese porselein dat de familie in Venetië gebruikte. Naaisters kwamen de maat nemen van het huispersoneel, dat nieuwe uniformen kreeg.

Tegen het einde van de maand arriveerde Adriana met haar leraar monsieur De Pompignac. Terwijl zij van de koets naar het bordes schreed, dribbelde de Fransoos nerveus om haar heen alsof hij op de valreep de laatste toefjes beschaving nog wilde aanbrengen alvorens zijn creatie bij haar ouderlijk huis af te leveren.

Niet lang daarna kwam de oude graaf Antonio aan uit Milaan. Ik had hem vroeger wel een paar keer gezien, maar nooit eerder had hij mij opgemerkt. Hij nam zijn intrek niet bij de gravin maar in de tegenoverliggende vleugel. Op een middag riep hij mij daar bij zich en nam

mij op schoot. Hij lachte telkens naar me maar zonder vriendelijkheid, en zodra ik kon maakte ik me uit de voeten. Diezelfde dag werden vijf nieuwe karossen afgeleverd, ieder met een span volbloeden, die de gasten moesten gaan vervoeren. De bode L'Aigle, een knappe jongeman, bracht in opdracht van graaf Daniele uit Parma veertien grote hammen mee. Er kwam iemand uit L'Aquila om saffraan te leveren en een Sloveense met krijt voor de rabarber. Elke ochtend hoorde je de doodskreten van dieren die op de omliggende boerderijen werden geslacht. Tegen de middag arriveerde hun vlees in de keuken. Mijn moeder zag erop toe dat de goede stukken zindelijk werden gezouten en ingelegd, terwijl de afsnijdsels werden vermalen en in pasteien verwerkt. Mijn vader voerde een expeditie aan naar de bergtop bij Zoldo, tussen Cadore en Ampezzo. Hij moest in dit seizoen met zijn mannen tot grote hoogte klimmen, maar bracht uiteindelijk zoveel ijs mee dat er, zelfs nadat de ijskelders waren gevuld, een hoop sneeuw bij de stallen achterbleef, die amper wilde smelten. Op hete dagen zochten de paardenknechten daar verkoeling. Speciaal voor mij maakten ze er een helling van. Het gaf hun genoeg toe te kijken hoe ik daar in mijn hemd tegenop klauterde om mij er op een plankje weer vanaf te laten glijden.

Onbezorgd genoot ik van alle drukte. Ik geloof niet dat ik mij zo vermaakt had sinds het jaar dat er kermis was in Conegliano. Op deze manier zorgde mijn geliefde Pasiano ervoor die maanden een onuitwisbare indruk bij mij achter te laten, alsof het wist dat dit de laatste zomer zou zijn die ik onbezorgd door zou brengen.

Maar het hoogtepunt van mijn geluk moest nog komen. Het arriveerde de eerste week van september achter op een boerenkar en ging bijna verloren tussen de rijkversierde karossen die de hele dag af en aan reden. Ik stond verscholen tussen de keuken en de bijgebouwen naar al die pracht te kijken toen mijn aandacht bij toeval werd getrokken door twee jongens die buiten de poort van de laadbak af sprongen. Zij gaven de boer die hen gebracht had een paar soldi, klopten de haver van hun kleren en liepen het voorplein op met een air alsof ze zojuist uit een vergulde koets waren gestegen. Ik moest kennelijk zo hard lachen dat zij het hoorden, want de een stootte de ander aan en wees hem op mij. Daarop nam die zijn hoed af. Voor mij. Zijn

hoed! Hij nam zijn hoed af, hield hem even in de lucht en maakte met zijn hoofd een kleine buiging. Daarbij keek hij mij aan. Van alle attenties die ik in mijn leven sindsdien heb mogen smaken, zal mij op mijn doodsbet bed alleen deze voor ogen komen. Niet eerder had iemand mij eer betoond. Ik had daar ook nooit naar getaald, maar nu het me overkwam begreep ik niet hoe het mogelijk was dat ik een dergelijke attentie nooit gemist had. Ik begon eraan te twifelen of iemand mij hiervoor eigenlijk weleens werkelijk had zien staan. Op dat moment schoot de jongen ook in de lach. Hij legde een vinger tegen zijn lippen om mij te smeken hun armoede stil te houden en gaf mij een knipoog ten teken dat dit geheimpje hem en mij voortaan verbond.

Brutaal als honden stapten de twee daarop naar mijn vader, aan wie zij hun namen opgaven. Kennelijk stonden ze op zijn gastenlijst want daarop kruiste hij iets aan en heette hen welkom, precies zoals hij dat bij de andere genodigden deed. Allen werden naar de salon begeleid, waar zij zich tegoed konden doen aan frisse dranken en versnaperingen tot hun kamers werd gewezen. Zodra mijn nieuwe vrienden van het bordes verdwenen waren, rende ik naar mijn vader en probeerde van zijn lijst te lezen wie zij waren. Hij raadde mijn gedachte.

‘Het zijn priesterstudenten,’ zei hij, en plaagde mij daarmee, maar gaf uiteindelijk hun namen: Francesco en Giacomo Casanova. Bij die laatste imiteerde mijn vader overdreven het gebaar met de hoed, dat hem dus niet ontgaan was. Beledigd dat hij mij niet serieus nam, keerde ik me om en ging op zoek naar mijn moeder. Ik vond haar in het souterrain, waar zij druk was met de verdeling van de kamers. Zij stond bij het grote bord in de centrale gang waaraan de sleutels van alle vertrekken hangen. Ook zij had een lijst waarop zij iedere gast doorstreepte van wie men haar kwam vertellen dat hij was gearriveerd. Daarna maakte ze een briefje met diens naam en hing dat bij het kamernummer dat door de gravin van tevoren aan die persoon was toegewezen. Zij achtte mijn nieuwe vriendjes kennelijk minder hoog dan zij zichzelf inschatten, want zij werden ver weg in het huis ondergebracht, helemaal op de derde verdieping net onder het dak. De moed zonk me in de schoenen. Dat was een plek waar ik normaal al nooit

kwam, maar nu ik, zoals alle kinderen van het personeel, een strikt verbod had het huis tijdens het feest te betreden, zou hij zeker onbereikbaar zijn.

Juist op dat moment kreeg mijn moeder het bericht van de aankomst van de kanunnik van Treviso. Zij streepte zijn naam van haar lijst en noteerde hem op een blaadje. Hem was een suite op de eerste verdieping toebedeeld. Dat vond mijn moeder zonde voor een man alleen. Ze aarzelde of er niet een alternatieve ruimte was met een enkel bed en toch niet beneden zijn stand. Ik suggereerde de tuinkamer aan de oostzijde. Die heeft een enkel bed en een fraai uitzicht en openslaande deuren naar een terras op nog geen dertig meter van onze eigen woning...

Daar kwam men de aankomst van de volgende gast alweer melden.

Mijn moeders hoofd liep om.

Ik bood aan dat ik het briefje met de naam van de kanunnik wel even voor haar bij de juiste sleutel zou hangen.

Mijn vriend Giacomo kon vast en zeker zijn geluk niet op toen hem aan het begin van de avond zijn kamer werd gewezen. Misschien wilde hij liever niet gescheiden worden van zijn broer Francesco, die nu met de kanunnik naar zolder werd verwezen, maar Giacomo zal hem snel zijn vergeten toen hij doorkreeg dat hij op één gang woonde met een deel van de Venetiaanse adel. In elk geval gooide hij met een zwier van pret de deuren naar het terras open en nam de omgeving tevreden in zich op. Ik dacht dat hij mij misschien zocht om wat met mij te spelen of te praten, maar voordat ik te voorschijn was gekomen uit de struik waar ik had zitten wachten, maakte hij al rechtsomkeert. Hij nam een aanloop, schreeuwde ‘halali’ en sprong op bed. Daar bleef hij liggen tot het diner. Ik wilde hem niet storen en vond genoeg in het idee dat hij onder zijn kussen het bundeltje lavendel zou ontdekken dat ik daar had neergelegd.

De volgende ochtend vroeg vond ik de deuren van de tuinkamer op een kier. Tussen de bollende gordijnen stapte ik naar binnen. Giacomo werd wakker toen ik het dienblad op tafel zette. Ik schonk hem chocolade en wees op het schaaltje met gelei. De aalbessen daarin had ik zelf geplukt bij

mijn tante in Belluno, maar ik vond het gek om dat erbij te vertellen. Ik gaf hem zijn brioche. Hij sopte die en at.

Hij zei niets.

En ik stond daar maar.

Te wachten.

Misschien moesten zijn ogen wennen aan het licht.

Ik verwachtte dat hij mij van de vorige middag zou herkennen, maar alles wat hij deed was eten en drinken en mij aankijken. Telkens als het laken van zijn borst gleed, trok hij het hoog op, helemaal tot aan zijn kin, alsof hij zich voor mij schaamde.

‘Bent u tevreden over uw bed?’ vroeg ik uiteindelijk maar.

‘Helemaal,’ zei hij. ‘Hebt u het opgemaakt?’

Ik knikte. Daarna bleef het weer stil.

Ineens werd ik mij bewust hoe ik er in zijn ogen uit moest zien. Ik was op blote voeten. Ik droeg een hemd, zoals altijd, en een rok. Zonder mijn blik van hem te durven afwenden, voelde ik aan de band. Hij zat scheef geknoopt.

‘Wie bent u?’ vroeg hij.

‘Lucia!’ Ik kon het niet helpen, ik klonk wat verongelijkt. ‘De dochter van de conciërge!’ En om dat goed te maken ratelde ik er achteraan. ‘Ik heb geen broers en zusters en ik ben veertien jaar oud.’

‘Veertien,’ zei hij. ‘In orde.’ Hij kreeg een kleur. ‘Dan weet ik dat.’

‘Ik ben blij dat u geen bediende heeft. Ik zal u bedienen. En ik weet zeker dat u tevreden zult zijn.’

‘Daar twijfel ik niet aan.’

Zijn onhandigheid ergerde me. Ik begreep niet waarom iemand die een dag eerder zo brutaal was, de volgende dag zo verlegen deed. Ik had geen zin daar langer zo te blijven staan. Evenmin wilde ik opgeven. Ik deed dus wat me inviel en ging op het voeteneind van zijn bed zitten. Van schrik trok hij zijn voeten met zo’n ruk op dat het laken wegschoot en hem bijna bloot liet. De angst waarmee hij het vastgreep en er zich met opgetrokken knieën onder verschool, gaf mij de slappe lach.

Tegelijk wist ik dat er iets gebeurde wat voor mijn leven van belang was. Ik kende de woorden er niet voor, en toch herinnerde ik het mij. Zo voelde

het. Nieuw was het en toch meteen vertrouwd. Alsof mij iets te binnenschoot wat ik eigenlijk al sinds mijn geboorte had geweten. Het was dit wat ik mij ineens gewaar werd: dat ik het was die Giacomo zijn moed had ontnomen. Dat wij geen vriendjes konden zijn zoals ik tot dan toe altijd vriendjes had gehad. Er was iets wat ons in gelijke mate afstootte als waarin het ons aantrok. Ik voelde dat voor het eerst. Tegelijk begreep ik dat dit onomkeerbaar was. Dat ik nooit meer zomaar met iedereen zou kunnen spelen. Dit deed mij evenveel verdriet als plezier.

Uiteindelijk schoot ook hij in de lach. Daarmee was het ijs gebroken. Ik gaf hem zijn kamerjas en zat nog een tijdlang op zijn bed. Toen mijn ouders binnenkwamen verontschuldigde zij zich voor mijn gedrag. Tot mijn schrik vertelden ze de jongen dat ik puur en rein was als een engel. Dat mijn vrijmoedigheid en ongedwongenheid alleen voortvloeiden uit mijn onschuld; dat ik nog een kind was en onbekend met bepaalde zaken der volwassenheid. Ze bedoelden het goed, maar ik wilde het niet horen. Ze hadden evengoed kunnen zeggen dat ik me elke ochtend waste in varkensdrek, zo schaamde ik mij op dat moment. Mijn ouders wezen me liefdevol terecht, maar benoemden niet wat er nu zo verkeerd was aan mijn gedrag. Ik vertrok om me aan te kleden omdat ik zag dat zij dat liever hadden, maar waarom dit zo was vermoedde ik niet. Ook Giacomo nam mij niets kwalijk begreep ik wel toen ik hem even later in de rozentuin met Francesco over mij hoorde spreken.

‘Ze is mooi. Ze is gehoorzaam. Ze is gelovig. Zo gezond als een vis. Haar huid is blank, haar ogen zwart.’

‘Die Lucia is volmaakt!’

‘Dat zou je denken,’ Giacomo klonk plotseling bedrukt. ‘Ze heeft alleen één ernstige tekortkoming.’

‘Welke dan?’

‘Zij is te jong.’

Hij meende het, maar zijn broer moest lachen: ‘Wat een schitterend gebrek!’

5

Mijn dollemansrit langs de Amstel heeft veel verhelderd. In de regen welke een oud zeer. De kou deed vergeten littekens samentrekken. Het gevaar hield mij alert. Scherp zag ik de weg die ik moest gaan en de kuilen daarin. In de verte gloeiden de bakens van Amsterdam. Jarenlang heb ik gedacht dat die stad mijn einddoel was. Die nacht begreep ik ineens dat ik nog verder moest.

Iedere ademhaling, elke droom, iedere geboorte, elk sterven gaat voorbij zonder dat wij het kunnen bevatten. Van al onze tekortkomingen zit dit ons het meeste dwars. Ons leven wordt bepaald door kosmische processen die wij niet kennen. Om onze angst te bedwingen verlangen wij ernaar ze te kunnen beïnvloeden.

Dit is magie.

Dit is waar de alchemisten naar op zoek zijn.

Zij streven ernaar de dingen om te vormen. 'Ken uzelf!' schrijven zij op hun spiegel, en gaan aan de slag. Met brander en kolf proberen zij de ene materie met de andere om te vormen tot de volgende. Ik weet niets van alchemie, maar ik zeg dit: zij zijn op de verkeerde weg.

Het tastbare laat zich alleen door het ontastbare vormen.

De werkelijkheid laat zich door niets veranderen dan door de geest. Daar ben ik wel achter. Om de dingen anders te maken hoeft je ze niet aan te raken, je moet ze alleen anders zien. Het is niets. Het licht moet er even op vallen, dat is alles, zoals op de gravure achter het glas. Ineens merk je hem op en je kunt nauwelijks nog geloven dat hij je daarvoor altijd was ontgaan.

Dit is dat ongrijpbare kosmische proces.

Ik ken het.

Ik heb het ervaren.

Noem het liefde en ik ben een magiër.

Zodra de storm ging liggen nam ik het heft in handen. Het was een kwestie van veranderen of veranderd worden. Ik zond de chevalier een verontschuldiging voor mijn overhaaste vertrek en nodigde hem uit onze kennismaking voort te zetten. Ik kreeg niet meteen antwoord omdat hij voor zaken in 's Gravenhage was, maar op de laatste dag van de maand kreeg ik bericht dat de chevalier de Seingalt vlakbij zijn intrek had genomen in Het Rondeel in de Doelenstraat. Ik liet weten dat ik hem bij mij thuis verwachtte, en voegde daar voor de zekerheid aan toe dat men in Holland vrijer is dan in de rest van Europa. De vrouwen worden er opgevoed in vol bewustzijn van de gevaren die hen bedreigen en hun wordt geleerd daarnaar te handelen, met als gevolg dat men geen enkel kwaad ziet in ongechaperonneerd bezoek.

Nog diezelfde avond diende hij zich aan. Ik kon zien dat de eenvoud van mijn woning hem verbaasde, maar hij nam alle egards in acht. Uit geen woord liet hij blijken dat mijn toestand hem opviel. Wel sprak hij milder dan de vorige keer, maar dat schreef ik toe aan een zekere gewenning tussen ons. Ondanks alles voelde ook ik mij meer op mijn gemak. Ik had de kok van Het Koehoofd gevraagd een klein souper te bereiden. Toen dit werd bezorgd stond Seingalt erop de rekening met de loopjongen te vereffenen. Hij deed dit zo snel en vanzelfsprekend dat ik mij geen moment opgelaten hoefde te voelen.

Ook zijn aanpak was behoedzamer. Zijn toon was even speels en amoureuus, maar hij drong dit keer niet aan op onthullingen. Mijn bezittingen staken zo pover af tegen mijn verschijning dat hij er zich wel voor wachtte mij naar mijn avonturen te vragen. Ik maakte van de gelegenheid gebruik achter de zijne te komen.

‘Denkt u dat de jaren u hebben veranderd?’ vroeg ik op een goed moment.

‘Niet de jaren, de mensen.’

‘En hoe hebben zij dat voor elkaar gekregen?’

‘Door mij hun oppervlakkigheid te tonen.’

‘Zodat u zich slimmer kon wanen.’

Ik schonk wijn. Die rook scherp, maar het scheen hem niet te deren.

‘Er is weinig verstand nodig om mensen te slim af te zijn,’ ging hij verder. ‘Zij willen bedrogen worden. Brutaliteit komt daarbij meer van pas. Nee, veranderd ben ik omdat ik mijn respect ben verloren.’

‘Voor hen?’

‘En daardoor deels ook voor mijzelf. Ik ontken niet dat ik gebruik heb gemaakt van hun goedgelovigheid. Zonder gewetensbezwaar heb ik domoren, schurken en dwazen bedrogen als mij dat nodig leek.’

Het was duidelijk dat hij genoeg in die schelmerijen schepte. Glunderend haalde hij er enkele op die hij begaan had in alle hoeken van Europa.

Het is waar dat de mensen in de rij staan om belazerd te worden. Ook ik heb daar vaak genoeg mijn voordeel mee gedaan. De snelle ontwikkeling van de wetenschap in onze eeuw verscheurt de mensen innerlijk. De eenvoudigen van geest, zoals ik er een geweest ben, twijfelen niet aan wat zij voelen. Zij hebben alleen te maken met de invloeden en de raadselen die hun dagelijks leven beheersen. Daarop reageren zij impulsief, zoals zij dat generaties lang hebben gedaan, en wat zij daarmee niet kunnen oplossen laten ze in handen van een Opperwezen. De nieuwe ontdekkingen spreken deze gevoelens echter tegen en zelfs het bestaan van God is vandaag de dag niet zeker meer. Onder de mensen die zich erin verdiepen zijn er velen die hierdoor in verwarring raken. Zij durven nog niet volledig te vertrouwen op hun rede en evenmin kunnen zij afstand doen van hun geloof. Zij doen mij denken aan de jager die ik vroeger eens langs heb zien drijven. Hij was te laat in de lente op het ijs gestapt en gleed de rivier af met onder iedere voet een andere ijsschots. Hij kon niet beslissen of hij op de ene moest overstappen of op de andere en verdronk. Veel van onze nieuwe denkers zijn op dezelfde wijze stuurloos. Zij zoeken houvast op twee oevers tegelijk, die van het verstand en die van het gevoel. Via de wetenschap proberen zij een bewijs te krijgen van een geestelijk leven. Hierin schuilt het succes dat magiërs en alchemisten juist onder ontwikkelde mensen genieten. Zij zeggen door het verstand verlicht te zijn, maar blijken niet meer dan dwaallichtjes.

Geroutineerd vertelde Seingalt ondertussen over allerlei halzen aan wier onnozelheid hij recht had gedaan door ze met hun eigen bevestigingen te

lapzalven. Hij leek gewend met deze burleske anekdoten succes te oogsten. Mij interesseerden zijn schurkenstreken minder dan de man die ze had uitgehaald en ik kapte hem af.

‘Vindt u ook niet,’ opperde ik, ‘dat het, wanneer men reist, verleidelijk eenvoudig is van gedaante te veranderen?’ Hij keek mij even aan maar dorst niet te vragen waarop ik doelde of hoe ik dit wist. Even was ik bang dat ik te recht voor z’n raap was geweest en zijn achterdocht had gewekt. ‘Voor mij is het tenminste altijd een enorme troost geweest,’ voegde ik eraan toe, ‘te weten dat men op een dag alles achter zich kan laten en zich – wanneer het nodig is – van zijn eigen bestaan kan verwijderen, letterlijk, zoals een slang die zijn huid heeft achtergelaten tussen twee stenen.’

‘Het is waar, op iedere nieuwe plek kan men zich als iemand anders voordoen. Geen mens kent je en iedereen wil je zo snel mogelijk kunnen plaatsen. De mensen hebben daar behoefte aan en geloven gretig wat je hun vertelt. En willen ze bewijzen dan doet een simpele brief van aanbeveling met een indrukwekkende naam de rest. Zo is het – in theorie – niet onmogelijk in het ene land medicus te zijn, in het volgende operazanger en drie dagreizen verderop jurist.’

‘En ons in Holland wilt u doen geloven dat de Franse staat u als bankier naar de Amsterdamse beurs heeft gezonden?’ porde ik. ‘U moet ons verstand wel bijzonder laag aanslaan als u niet eens de moeite hebt genomen met iets geloofwaardigers op de proppen te komen.’

‘Gelukkig heb ik als bewijs de wissels van de bank ter waarde van twintig miljoen francs...’

‘Bespaar u de moeite, monsieur, ik heb geen sou te verpanden, dus financiële zaken interesseren mij niet. Mijn zegen hebt u. Maar bedrogen worden, daar houd ik niet van. Dat zeg ik u ronduit. Uw naam bijvoorbeeld is Frans, maar uw accent verradt dat u niet uit Frankrijk komt.’

Dat gaf hij toe en hij noemde mij zijn echte naam. Ik hoorde hem onbewogen aan. Zijn Italiaanse identiteit had hij pas onlangs verruild voor de Franse, verklaarde hij, vanwege zijn betrekking met de staat.

‘Het is een geluk bij een ongeluk dat ik zonder belang of invloed ben,’ zei ik, ‘anders zoudt u zich misschien tegenover mij ook anders voordoen dan u was.’

‘Alsof ik er niet alle belang bij heb u voor mij te winnen!’

‘Weet dan dat ik mij alleen gewonnen geef voor de waarheid. De rest sneuvelt buiten de poort.’

Hij schoot in de lach.

‘Er is nog een andere waarheid.’

‘Dat dacht ik wel,’ zei ik. ‘Er is altijd nog een andere.’

‘Misschien is deze u liever...’

Hierna diste hij een uitzinnig verhaal op over een oude Parisienne, ene madame D’Urfé, die zich heeft verloren in het occulte en meent de steen der wijzen te bezitten. Zij zou zich zo door zijn kunsten hebben laten betoveren dat zij hoop koestert dat Seingalt haar ziel na haar dood in een mannelijk lichaam kan laten herrijzen. Om de aanschaf van de daartoe benodigde apparatuur te kunnen bekostigen heeft zij hem gevraagd in Amsterdam al haar aandelen in de Oost-Indische Compagnie te verzilveren.

Hierna keek hij mij brutaal aan.

‘Van dit laatste is niet één woord gelogen,’ zei hij, ‘maar komt het u waarachtiger voor? Ziet u nu waarom ik het dwaasheid noem belang te hechten aan de waarheid, wanneer een vleugje fantasie zoveel eenvoudiger valt te geloven?’

‘Touché,’ gaf ik volmondig toe, ‘u hebt gelijk, de werkelijkheid is meestal eigenaardiger dan men haar kan verzinnen.’ Dit had het leven mij wel geleerd en op datzelfde moment leverde Seingalt zelf door zijn aanwezigheid in mijn appartement mij daarvan nog eens het levende bewijs. ‘Hoe het ook zij,’ hernam ik, ‘opnieuw kan ik dus een naam bijschrijven op de lange lijst van vrouwen die door u bedrogen zijn. Arme madame D’Urfé.’

‘Wat vrouwen betreft: het bedrog is wederzijds en telt niet, want als er liefde in het spel is, zijn beide partijen de dupe. Wat madame D’Urfé aangaat: het is anders als men met dwazen van doen heeft. Zij zijn schaamteloos en hun inbeelding tart iedere beschrijving. Door een dwaas te bedriegen wreken wij het verstand.’

‘Gelooft zij niet dat u van haar houdt?’

‘Nee, zij gelooft dat ik een tovenaars ben.’

‘En bent u dat?’

‘Zeker, voor wie het zo wil zien.’

Ik lachte. Dat scheen hem te steken.

‘Ik spring met hun vertrouwen niet licht om, mevrouw. Ik wil beslist niet dat u dat denkt,’ sprak hij ernstig. ‘Dat er mensen zijn die mij aanzien voor iemand die hen kan helpen, is zo gek niet. Ik heb mij in de loop der jaren bekwaamd in veel nuttige zaken, zoals chemie, zodat ik indrukwekkende experimenten kan uitvoeren, of cryptografie, wat mij in staat stelt de ingewikkeldste formules te decoderen. Verder heb ik omdat ik ze voor mijn persoonlijke ontwikkeling van belang acht de kabbala bestudeerd en de geschriften van Lull en Hermes Trismegistos.’

‘U gaat voor uw bedrog niet over één nacht ijs.’

‘Mijn kennis heb ik louter in het belang van mijzelf opgebouwd – hierin moet u mij geloven. Uit niets dan oprechte interesse. Wanneer anderen menen daarmee hun voordeel te kunnen doen, is dat meegenomen.’

‘Heel nobel,’ schamperde ik.

‘Edelmoedigheid heb ik altijd een nogal overschatte deugd gevonden. Ik heb nooit gepretendeerd tot het rechtschapen deel van de mensheid te behoren. Ik moedig niemand aan mij te geloven, maar veel mensen zijn in onze tijd nu eenmaal wanhopig op zoek naar houvast. Daar denk ik niet te licht over. Ik heb er mijn eigen leven aan te danken dat ik op een dag geloof heb gehecht aan iemand die mij bedotte. Acht jaar was ik...’ Zijn stem klonk zachter dan bij de vorige verhalen. Hij vond zijn woorden zoekend tussen de beelden die hij bij zichzelf opriep. ‘...acht jaar oud. Op een avond stond ik in mijn kamer. Mijn blik was naar de grond gericht. Er droop bloed op de stenen. Ik telde de druppels. Hun val probeerde ik met mijn ogen te volgen. Ineens besepte ik dat het *mijn* bloed was. Het gutste uit mijn neus – ik herinner het mij levendig. Ik stond in de hoek bij het raam en riep om mijn grootmoeder. Zij waste mijn gezicht met koud water. Toen ze de ernst van mijn aandoening besepte nam zij mij mee de stad uit naar een krotwoning. Daar was een oude vrouw. Zij zat op bed met een zwarte kat in haar armen. Zij was een heks. Mijn grootmoeder gaf haar geld. Daarop stopte de heks mij in een kist. Inmiddels had ik zoveel bloed verloren dat het mij duizelde. Ik was te ver heen om nog bang te zijn en luisterde alleen, met een doek tegen mijn neus gedrukt, naar de geluiden

buiten. Gezongen werd er, geroepen, gelachen en gehuild en regelmatig werd er op de kist geslagen. Ten slotte haalde de heks mij eruit. Het bloeden was gestopt. Zij knuffelde mij, kleedde mij uit en legde mij op bed. Ze verbrandde kruiden. De rook ving ze in een laken waar ze mij in wikkelde. Toen gaf ze mij vijf pastilles die heel lekker smaakten. De bloedingen zouden stoppen, zei ze, als ik niemand over deze nacht vertelde, maar als ik er ook maar één woord van verried zouden mijn aderen leeglopen en zou ik sterven. Toen liet ze mij gaan met de belofte dat ik nog diezelfde nacht bezocht zou worden door een betoverend mooie vrouw van wie mijn geluk afhing. Zo gebeurde het. Zij verscheen tegen de ochtend. Ik zag – of meende te zien, dat is onbelangrijk – hoe een verblindende schoonheid uit de schouw te voorschijn stapte. Het meisje droeg een prachtige jurk met een wijde hoepel en een kroon vol flonkerende edelstenen. Zij hield een lang betoog waarvan ik niets begreep, kuste mij, en vertrok zoals ze was gekomen.’

Hij keek mij aan, alsof hij zelf verbaasd was dat ik hem zonder te onderbreken had laten uitvertellen.

‘Toen viel ik in slaap,’ voegde hij eraan toe. Zijn stem was gedaald en bijna fluisterend. Hij nam mijn hand. Door mijn voile kon hij onmogelijk zien dat ik was aangedaan, maar hij vermoedde het en wilde mij geruststellen.

Nooit heb ik een man gekend die een vrouw beter aanvoelde.

‘Remedies voor ernstige ziekten bevinden zich niet altijd in de artsencijst,’ zei hij, ‘dat realiseer ik mij sindsdien terdege. Daarom spring ik nooit losjes om met het geloof dat men in mij stelt, want wanneer iemand je haar vertrouwen schenkt kan een suggestie genoeg zijn om haar te verwoesten of te genezen.’

Op dit punt kon ik mij niet langer bedwingen en snikte met grote schokken. Hij schrok en kon onmogelijk raden waarom juist dit ene, uit al zijn sterke verhalen, mij zo moest raken. Hij zat onthand als een kleine jongen.

‘Veel van wat aanvankelijk alleen in de verbeelding bestaat,’ zei hij, ‘wordt werkelijkheid...’

Ik probeerde uit alle macht op adem te komen, te kalmeren, zodat ik hem de mond kon snoeren voor hij verder zou gaan, maar het lukte niet. De gevolgen van ieder woord dat ik nu zou spreken raasden door mijn hoofd. Ik durfde niet. Ik kon ze niet overzien. Ik wist niet meer wat wijsheid was en vond er niet een dat zonder gevaar zou zijn. Ik bracht niets beters op dan mij verbijten en bleef zo stil mogelijk zitten zonder zelfs mijn wangen af te vegen, alles om hem maar te laten denken dat mijn verdriet een gril was en alweer voorbij.

‘...en het bewijs daarvan werd mij nog eens acht jaren later geleverd toen ik de schoonheid die mij als kind bezocht had, herkende in het gezicht van mijn allereerste liefde.’

‘Dat klinkt heel mooi,’ zei ik uiteindelijk. Ik hervond mijzelf omdat zijn gebazel me begon te ergeren. ‘Verliefd worden op een gezicht dat men uit een droom meent te herkennen, ik vind dat behoorlijk oppervlakkig.’

Die opmerking sloeg hem uit het lood. Hij begon zich te verdedigen. Waarschijnlijk was hij gewend vrouwen met dit gevoelige liedje zo te vertederen dat zij zich gewonnen gaven. Onderhand vermoedde ik dat bij hem alles strategie was en in dienst stond van een verovering.

‘Wanneer uw liefde niet dieper gaat dan een gezichtje dat u herkent omdat u er bij toeval eens van gedroomd hebt, dan is dat weinig vleidend voor het meisje in kwestie. Had zij zelf geen kwaliteiten?’

‘Zo heb ik dat nooit bedoeld, ik zei alleen...’

‘Waarom hield u dan van haar?’

‘Wat herinner ik mij ervan? U vraagt naar mijn eerste liefde en er zijn er sindsdien vele gepasseerd.’

‘Ongetwijfeld,’ zei ik. ‘Misschien moet ik vragen wat zij in u zag, want dat onthoudt een man doorgaans beter.’

Hierna spraken wij nog een tijdje verder over andere zaken maar de gemoedelijkheid was weg. Ik maakte hem duidelijk dat het bezoek ten einde liep zonder dat hij zou bereiken waar hij op uit was. Het was bovendien al zo laat dat Giovanna en Danae ieder moment langs konden komen om hun verdiensten af te dragen. Die Parmezaansen kunnen dan zo moe ogen, gebruikt en verlopen. Ik wilde niet dat de chevalier hun slonzigheid zou moeten aanzien, dus namen wij afscheid en ik bracht hem

naar de deur. Hij was al op straat toen hem iets te binnen schoot, en hij draaide zich nog eenmaal om.

‘Ik hield van haar, van die eerste, omdat zij water voor mij inschonk.’

‘Water als basis voor de liefde?’ spotte ik. ‘En het verbaasde u dat het geen stand hield?’

‘Op een dag schonk zij water voor mij in. Het was een eenvoudig glas, maar zij hield het tegen het licht, zoals je bij een kristallen bokaal doet. Ik keek, maar kon met de beste wil van de wereld niet ontdekken wat zij er in zag. “Water neemt de vorm aan van de houder.” Zij sprak vol ontzag. “Net had het nog de vorm van de kan, nu heeft het de vorm van het glas.” Zij zei het alsof ze mij op een mirakel wees. Ik lachte haar uit. Geschokt keek ze op. Tranen sprongen in haar ogen. “Het leek zo’n wonder. Ik heb mij er altijd over verbaasd. Het water in de beek heeft de vorm van de oever. In mijn hand neemt het de vorm aan van mijn handpalm.” Zij raakte werkelijk overstuur. “Zo bijzonder vond ik het. Ik wilde het met u delen. En nu denkt u dat ik onnozel ben.” Ik weersprak dat uit alle macht, maar daarmee suste ik haar niet. “Daar gaat het niet om,” snikte ze. “Het is alleen... ik heb altijd gedacht dat het zo mooi was en nu zal het voortaan heel gewoon zijn.” ’

Monsieur le chevalier de Seingalt stond nog steeds op straat met zijn hoed in de hand. Het regende, maar dat scheen hem te ontgaan. Nog altijd zochten zijn ogen door mijn sluier heen de mijne.

‘Waarom zou een wonder geen wonder zijn alleen omdat een ander het niet ziet?’

6

Mijn ouders konden het goed met Giacomo vinden. Zij waren nog steeds met hem in gesprek toen ik zijn kamer weer binnenstapte. Inmiddels had ik me gewassen en mijn haar opgestoken. Ik droeg een schone jurk en schoenen, wat ik niet gewend was.

‘Zo beter?’

Ik draaide rond en oogstte applaus. Giacomo tikte met zijn vlakke hand op zijn sprei, ten teken dat ik nu gerust op zijn bed mocht komen zitten.

‘Gekleed en al?’ zei ik met een air. ‘Nee, mijnheer, zolang het vanzelf gaat, is alles goed en wel, maar met mijn beste kleren aan op bed gaan zitten, nee, dat is mij te veel eer.’

Mijn antwoord scheen iedereen te vermaken.

‘Zo is ze toch een stuk leuker dan in haar hemd, nietwaar?’ vroeg mijn moeder. De jonge *abate* nam mij van top tot teen op en ik zag wel dat hij het niet met haar eens was. Toen er een lakei arriveerde om hem te kappen lieten wij hen alleen. Later op de dag, toen ik zijn bed opmaakte, heb ik een vaasje verse bloemen neergezet en een kleine koperen bel.

De volgende ochtend belde hij om zijn ontbijt. Ik bracht hem dat zoals hij mij het liefste zag. Veel zekerder voelde ik mij dan een dag tevoren. Ik klom op zijn voeteneind. Zo spraken we een hele tijd. Ook hij leek wat meer op zijn gemak, en toen ik omrolde en op mijn buik naar hem luisterde met mijn hoofd in mijn handen kwam hij naast me liggen. Hij vertelde mij dat hij een rechtenstudie had gevolgd in Padua en onlangs, kort voor zijn zeventiende verjaardag, was afgestudeerd. Dat niet alleen, het wonderkind had zelfs van de patriarch van Venetië al de tonsuur ontvangen en de lagere priesterwijding.

Toen ik hem vroeg of hij dan van plan was het klooster in te gaan, blies hij als antwoord in mijn hemd om het te laten opbollen en naar binnen te kunnen kijken. Ik haalde naar hem uit en we stoeiden tot we buiten adem raakten. Dat was alles. Toen lagen we een tijdlang zij aan zij bij te komen.

Ik vertelde hem over mijn grootvader en de spiegels in de grote salon. Plotseling voelde ik zijn hand op mijn borst. Ik schrok en week terug, maar de hand bleef op dezelfde plek zonder verder te bewegen. Ik was nog niet volgroeid. Dat was ik mij wel bewust, maar nooit eerder zo pijnlijk. Ik wist zeker dat ik hem nu tegenviel. Ik bloosde. In mijn hoofd hoorde ik al hoe anders dan gisteren het gesprek met zijn broer Francesco vandaag zou lopen. Ik bedacht binnen enkele seconden ieder woord dat zij zouden wisselen tot en met hun hoongelach tussen de rozenstruiken. Mijn vrolijkheid verdween. Ik raakte zo in verwarring dat Giacomo mij uiteindelijk van mijn last bevrijdde. Meteen had ik spijt. Wat moest hij wel denken? Nu begon ik mij pas werkelijk te schamen. Om het goed te maken, kwam ik weer dichterbij. Ik pakte zijn hand en zei dat ik het niet onvriendelijk bedoeld had. Hij stelde me gerust.

‘Je bent onschuldig,’ zei hij, alsof het nieuws was. ‘Jij bent nu eenmaal vrij en helemaal niet preuts. Je hebt geen idee hoe een bepaalde onbezorgdheid die voor jou niets betekent, een jongen kan verwarren.’

Hij at de broodjes die ik voor hem suikerde terwijl ik vertelde over de dieren in de wei en de honden van de opziener en over mijn avonturen in de natuur van Pasiano. Midden in een zin onderbrak hij me, alsof hij niet geluisterd had, en vroeg of ik het niet koud had en dat ik de kou minder zou voelen als ik naast hem onder de dekens zou kruipen.

‘Is dat niet lastig voor u?’

‘Welnee, ik ben alleen bang dat je moeder misschien binnenkomt.’

‘Zij zal er niks lelijks van denken.’

‘Maar je weet welk risico we lopen?’

‘Ik ben niet dom. En u bent verstandig. En priester.’

Ik kwam tegen hem aan liggen en vertelde verder, maar het was tegen dovemansoren. Hij kon zich niet op mijn woorden concentreren. Dat werd ik zat. Het was al tien uur en ik liet hem weten dat ik wilde opstaan omdat graaf Antonio rond die tijd soms over het terras wandelde en ik die koste wat kost wilde ontlopen.

‘Ik ga nu,’ zei ik toen Giacomo erop aandrong dat ik bleef om hem te helpen bij het aankleden, ‘want ik ben er niet nieuwsgierig naar u rechtop te zien.’ Hij kreunde.

Later die dag schijnt hij een onderhoud gehad te hebben met mijn ouders, die mij hier pas veel later over vertelden. Hij zei hun ervan overtuigd te zijn geraakt dat ik een vleesgeworden engel was, die onherroepelijk ten prooi zou vallen aan de eerste de beste rokkenjager. Hij bezwoer hun dat hij dat niet zou zijn en dat hij zich had voorgenomen zich te onthouden. Hij meende het, en hoe! Zij, ongerust geworden, vertrouwden aan niemand liever mijn eer toe. Of de jonge priester mijn geest wilde ontwikkelen, vroegen zij, en mij de komende tijd onder zijn bescherming wilde nemen. Of hij, met instandhouding van mijn onschuld, mij toch op de hoogte wilde brengen van de gevaren van de jeugd.

Toen mijn moeder de volgende dag de tuinkamer binnenliep en mij weer op zijn bed aantrof, leek zij hiermee volkomen tevreden. Van blijdschap gaf ze me zelfs een kus, zei dat ik de troost was van hun liefde en hun ouderdom en bedankte Giacomo voor de zedenlessen die hij mij ging geven. Het jonge priestertje zei dat ik pas veel later zou begrijpen hoe dankbaar ik kon zijn met ouders die zo zonder achterdocht of oordeel waren als de mijne.

Daarin heeft hij gelijk gekregen.

Vanaf het moment dat ik mij door mijn ouders gesteund wist, heb ik mij in Giacomo's nabijheid niet meer ongemakkelijk gevoeld. Gedurende de week die de feestelijkheden duurden was ik alle ochtenden op zijn kamer te vinden. De rest van de dag nam hij deel aan de partijen en excursies die door de gravin geregeld waren. Soms zag ik hem 's avonds dan nog eventjes op het terras, maar meestal moest ik wachten tot de volgende ochtend, wanneer ik me op zijn bed wierp en zijn gezicht met kussen overdekte.

De feestweek werd besloten met een groot vuurwerk. Het werd afgestoken vanaf diverse plaatsen in de heuvels rondom Pasiano. Mijn vader had de verantwoordelijkheid over de grote sterren en de watervallen die nabij de noordelijke houtwal zouden worden aangestoken. Ik was erbij en opgewonden over het spektakel totdat het begon.

'Daar gaat 'ie dan!' juichte mijn vader terwijl hij een tondel onder de eerste lont hield. 'Zeg maar: "Dag lieve gasten. Allemaal hartelijk dank voor niets en tot nooit weer!"'

Het was alsof de eerste knal mij deed ontwaken. In mij ontbrandde het besef dat mijn speelkameraad morgen met de andere gasten zou vertrekken. Met een schreeuw sprong ik overeind. Mijn vader schrok van mijn heftige reactie en probeerde mij uit alle macht te kalmeren, maar hij moest tegelijk toezien op de veiligheid en ik brak los. In paniek rende ik over de velden, die blauw en geel en rood oplichtten. Links en rechts van mij vielen de brandende kokers neer, maar zij deerden mij niet. Ik holde naar het landgoed, dat in de verte door Bengaalse vuren werd verlicht. De gasten hadden zich verzameld op het bordes. Toen zij mij zagen waren er die schreeuwden om mij te waarschuwen dat ik een schuilplaats moest zoeken, maar ik wilde ze niet horen en rende door een regen van smeulende sterren op het huis af. Daar viel ik op mijn knieën voor de gravin. Voor ik kon spreken had zij mijn gedachten al geraden, want Giacomo had zich door de menigte gedrongen en zich vol zorg over mij ontfermd.

‘Wordt het mij dan werkelijk gegund, liefde,’ lachte ze, ‘de geschiedenis zich nog eens te zien herhalen?’ Ze wisselde een blik van verstandhouding met mijn moeder, die ook was toegesneld, en ik hoorde graaf Antonio een opmerking over mij maken. Eén tel ergerde het mij dat iedereen eerder dan ikzelf leek door te hebben wat er in mij omging. Toen vroeg de gravin Giacomo zo vriendelijk te zijn ons de hele maand september op Pasiano gezelschap te blijven houden.

Nu hadden wij alle tijd en ik nam hem mee tot in de uithoeken van mijn wereld. We vertrokken voor dag en dauw om de herten te zien in Codopé en wandelden naar Azanello. Daar stookten wij een vuurtje in de ruïne om het brood op te roosteren dat mijn moeder ons had meegegeven. De rest van de dag dwaalden we door de velden of we probeerden in de weide bij Cornizzai de paarden te lokken en er dan op te klimmen, waarna we ons zo lang mogelijk aan de manen vastklampten tot de dieren ons afwierpen en wij ons gillend lieten vallen.

Deze dagen waren als een droom waarin alles je heel bekend voorkomt terwijl je het toch niet helemaal kunt plaatsen. Ik dacht dat ik in de veertien jaren van mijn leven Pasiano door en door had leren kennen, maar nu ik

Giacomo er rondleidde, was het alsof ik mij mijn streek pas voor het eerst bewust werd. Sommige plekken die mij altijd dierbaar waren geweest, vielen ineens tegen nu ik ze zag zoals hij ze moest zien. Ik probeerde hem uit alle macht uit te leggen wat ik er zo mooi aan had gevonden, maar onder het spreken hoorde ik de overtuiging uit mijn eigen woorden wegvloeien. Andere dingen die mij nooit bijzonder waren opgevallen, begonnen ineens te stralen omdat ze hem de moeite waard leken. Het ene moment voelde ik verdriet, alsof ik mijn oude zelf verried, het volgende was ik alweer door het dolle heen omdat mijn blik werd verrijkt. Mijn wereld werd groter omdat mijn bewustzijn zich verdubbelde. Dat voelde ik heel duidelijk. Het bestond ineens niet alleen meer uit mijn eigen gedachten, maar ook uit wat hij dacht en vond en verlangde en hoopte.

Elke middag als wij het warm hadden, zwommen wij in het meertje aan de Rivarotta en lieten ons daarna aan de oever drogen. Ondertussen vroeg ik hem uit. Ik wilde alles weten. Soms, kort nadat hij een anekdote had verteld, zei ik hem die nog eens over te doen, van begin tot eind, bang dat ik een detail gemist had of dat hij misschien iets had overgeslagen. En de volgende middag wilde ik hetzelfde nog eens horen.

Hij leidde een heel bijzonder leven, waarvan de avonturen me duizelden. Op Pasiano werden mensen oud zonder ook maar een fractie mee te maken van wat Giacomo in zijn zeventien jaren al had beleefd. Alleen op de voorjaarsmarkt in Sacile had ik weleens iets gehoord wat er op leek, toen een straatzanger de avonturen van Gil Blas bezong terwijl zijn secondanten die in tableaux uitbeeldden.

Naar Constantinopel was Giacomo in zijn korte leven al geweest en op Korfoe, en overal vocht hij en hing hij de held uit. Ik dacht niet dat iemand in het echt zoveel kon beleven. Toen ik hoorde dat hij de zoon was van toneelspelers vroeg ik me af of hij het niet allemaal verzonnen had, maar het leek hem ernst. Vooral toen hij over zijn moeder Zanetta sprak.

Op een dag vertelde hij hoe zij hem als kleuter in de steek had gelaten voor een carrière op het toneel in Londen, waar zij werd bezwangerd door de prins van Wales. Hoe dan ook, het emotioneerde hem. Hij hield van haar en haatte haar, dat was wel duidelijk. Hij leek gebeten zijn naam, die

de actrice bezoedeld had, te zuiveren en daaraan de oude glorie terug te geven. Giacomo wilde carrière maken als diplomaat, zoals velen van zijn voorvaders die de afgelopen drie eeuwen hadden gediend bij een rij schitterende namen, waarvan ik mij koning Alfonsus II van Spanje herinner, kardinaal Pompeo Colonna en Christoffel Columbus. Van zulk belang voor de geschiedenis wilde hij ook worden. Voor de zoon van twee komedianten was een positie waarin hij zoiets zou kunnen bereiken haast onhaalbaar, maar hij had zijn zinnen erop gezet. De eerste stappen had hij al ondernomen in het huis van de beroemde senator Malpiero aan het Canal Grande, waar hij zich wende aan de stijl van de groten der aarde. Hij kon over zijn ambitie spreken met een passie die mij het ene moment angst aanjoeg omdat hij daarvoor wel over lijken leek te willen gaan, het andere met jaloezie omdat ikzelf voor niets zo vurig voelde en misschien nooit verder zou komen dan een werkhuis in Pordenone. In een enkel helder moment voelde ik me door zijn droom ook bedreigd, al begreep ik niet waarom.

Hij sprak over de carrière die hij voorstond als over een zeeslag die hij moest winnen. Hij had hem nauwkeurig voorbereid en wist welke stellingen hij diende in te nemen. Deze winter zou hij in Venetië een aantal belangrijke bondgenoten maken en een aanstelling in de wacht proberen te slepen bij Venier, de Venetiaanse ambassadeur in Turkije, die hij uit Constantinopel kende. Terwijl hij dit allemaal vertelde zag hij mij beteuterd kijken. Hij verontschuldigde zich en zei dat ik ook onmogelijk kon begrijpen hoe hard Venetianen konden zijn. Dat sprak ik tegen.

‘De gravin heeft mij alles verteld over haar dochter. Ik weet toevallig precies welke opofferingen een vrouw zich in die stad moet getroosten. Voortdurend moet zij strijd leveren. En dat nog alleen maar om een echtgenoot te vinden, iets wat in het eerste het beste dorp vanzelf gaat. De worsteling van een man die bij dat alles ook nog een positie moet verwerven kan ik me heel best voorstellen.’

Toen ik dit gezegd had keek mijn lief mij aan. Voor het eerst sinds hij over zijn toekomst begon drong mijn aanwezigheid weer werkelijk tot hem door. Dit deed mij goed. Ik voelde een kinderlijke opluchting, zoals die keer toen de hond van de opziener na een week zoek te zijn geweest ineens het

pad op kwam gelopen. Tegelijk werd ik overspoeld door een volwassen verlangen waarin al mijn andere verlangens verdronken. Ja, dacht ik voor het eerst, ik wil dat dit hem lukt. Giacomo heeft het in zich boven zichzelf uit te stijgen. Zo is dit van hogerhand bepaald. Nooit was ik ergens zo zeker van geweest. Op dat moment had ik alles willen opgeven als hij in zijn opzet maar mocht slagen en gelukkig werd.

Hierna vertelde hij over een bezoek dat hij als kind met zijn grootmoeder bracht aan een heks op het eiland Murano, die hem genas van zijn bloedingen, waarop hij in de nacht werd bezocht door een fee, aan wie ik – zei hij – hem deed denken.

Hoe is het mogelijk, schoot het die weken regelmatig door mijn hoofd, dat een jongen als hij zijn tijd besteedt aan iemand als ik? Begrijp me goed: in zijn bijzijn voelde ik me mooier dan ooit daarvoor of daarna. Ik waande me slimmer dan ooit en als ik hem aan het lachen maakte voelde ik me sprankelend en gevat. En toch, een meid als ik... het leek me haast te mooi om waar te zijn. Alleen in mijn bed was ik elke avond bang dat hij die nacht in zijn kamer bij zinnen zou komen en zich zou bedenken; dat hij de volgende ochtend niet eens meer de moeite zou nemen mij nog te ontbieden. Maar wanneer ik zo tobbend eindelijk in slaap viel, verzonk ik toch weer in diep geluk omdat hij mij al zoveel had gegeven.

Op een ochtend belde hij vroeger dan anders. Het was nauwelijks licht. Ik sloeg snel iets om. Mijn haar hing nog los, maar ik rende met open armen op hem toe, uitgelaten als altijd. Halverwege hield ik stil. Ik schrok. Bleek zag hij, ontdaan, verdrietig.

‘Wat is er met je?’

‘Ik heb niet geslapen.’

‘Waarom niet?’

‘Ik moet u iets vertellen,’ zei hij. ‘Het is voor mij verschrikkelijk, maar ik zal er uw respect mee winnen.’

‘Als die hoofdprijs jou zo droevig maakt, heb ik liever dat je lager inzet.’ Ik was ongerust, maar deed luchtig. ‘En vertel me eens waarom u mij nu aanspreekt alsof ik een dame ben, terwijl wij gisteren nog jij en jou zeiden?’

Wat heb ik misdaan, mijnheer de abate? Ik ga nu uw ontbijt halen en als dat op is moet u maar eens met het hele verhaal op de proppen komen.'

Ik weet niet hoe ik de keuken heb gevonden en vandaar de weg weer terug met een vol dienblad en een kan kokend water. Mijn knieën knikten. Ik schonk hem in en hij dronk zonder iets te zeggen. Ondertussen deed ik zijn kamer en ik sloot de deur tegen de tocht. Toen kroop ik tegen hem aan in bed om geen woord te missen. Hij hield een heel verhaal. Het zat vol argumenten die hij van tevoren had uitgedacht, en duurde wel een kwartier. Ik was niet iemand die dacht met haar hoofd. Daar geloofde ik niet in. Ik wist alleen wat ik voelde. Zijn gedachten volgde ik dus niet. Wat hij logica noemde, kende ik alleen als dwaasheid.

'Ik ben verliefd op je.' Daar kwam zijn betoog in het kort op neer. 'Ik hou zoveel van je dat ik me niet langer in kan houden. Daarom moeten wij elkaar niet meer onder ogen komen.'

Wat moet je daarop zeggen? Ik keek hem aan alsof hij Arabisch had gesproken.

Ik heb dorst dus drink ik niet.

Ik heb honger dus ik vast.

In Udine is een gesticht waar zulke mensen worden vastgebonden op een houten bank tot ze bij zinnen komen.

Toch leek Giacomo te weten wat hij deed. Aangedaan schilderde hij de verschrikkingen die ons te wachten stonden als wij elkaar zouden blijven zien. Tot dan toe had hij zich weten te beheersen dankzij de speciale remedie van schooljongens waartoe hij meerdere malen per dag zijn toevlucht nam, maar dit, zei hij, was hem niet langer genoeg. Hij stond niet meer voor zichzelf in en zou zich het schenden van mijn eer nooit vergeven.

Dat ik hem datzelfde al bij voorbaat graag vergaf scheen hem niet uit te maken. Hij huilde. Ik droogde zijn tranen met de voorkant van mijn hemd, maar de blik die ik hem daardoor gunde, scheen zijn dilemma alleen maar groter te maken.

'U houdt van mij,' zei ik, 'en daarom verbant u mij. Ik vraag me af wat u zou doen als u mij haatte?' Nu moest ik ook huilen, maar ik verbeet me. 'U hebt gestudeerd. Ik ben maar eenvoudig. Toch ben ik een stuk slimmer want ik weet dat liefhebben geen ziekte is. Ik heb mij er tenminste beter

door gevoeld dan ooit. Tot vandaag. Ik zal alles doen wat je vraagt, maar niet van je houden kan ik niet. Als het voor jouw genezing nodig is dat wij elkaar nooit meer zien, dan moet dat maar. Ik heb liever dat jij gezond leeft zonder mij, dan dat ik jou moet zien wegwijnen in mijn nabijheid. Maar begrijpen doe ik het niet. Weet je zeker dat er geen andere oplossing bestaat, want aan deze zal ik sterven van verdriet.'

Dat raakte hem.

'De natuur heeft zoveel sterkere argumenten dan de moraal,' zei hij, en nam mij in zijn armen.

'Toe,' fluisterde ik, 'bedenk iets. Misschien is het allemaal niet zo uitzonderlijk. Bedenk iets anders. Vertrouw maar op Lucia.'

En ter plekke schoot de alternatieve remedie hem te binnen.

Na een uur werden wij onderbroken door mijn moeder, die kwam zeggen dat ik mij moest kleden voor de mis. Ik verliet mijn patiënt met een gerust hart want op zijn wangen was een gezonde kleur teruggekeerd.

Vanaf dat moment kusten wij elkaar alle dagen uren achtereen en wij speelden alle spelletjes die er voor de mond bestaan. Ik hield al zo van het leven maar nu kreeg ik er ook een diep en vroom ontzag voor, omdat het ons zoiets goddelijks vergunt. Onverzadigbaar waren we, juist omdat Giacomo zich onthield van dat ene waarmee wij onze eer zouden verkwanselen. Dit is geheel zijn verdienste. De hemel weet dat ik alles heb geprobeerd hem van zijn goede voornemen af te brengen. Ik maakte hem zelfs wijs dat de vrucht al geplukt was, waarop hij mij neerlegde en onderzocht, urenlang uitgebreid en gekmakend onderzocht. Hij leek echter zo met de vrouwelijkheid bekend dat hij zich niet liet bedotten.

Ik voelde mij in zijn handen dus volledig veilig. Tegelijkertijd was ik ten prooi aan een verzengende lust. Het moet in deze dagen zijn geweest dat die twee gevoelens samenvloeiden. Hoe meer ik mij voor mijn geliefde openstelde, hem zowel mijn ziel als mijn lichaam toonde, hoe meer ik mij beschermd wist. Ik verloor mijzelf zo volledig omdat ik op hem durfde te vertrouwen. Ook later bleven lust en veiligheid voor mij altijd met elkaar verweven, en dit heeft de loop van mijn leven bepaald. Schaamteloos heb ik mij nu eenmaal altijd het veiligst gevoeld.

In deze hemelse staat verkeerden wij toen de maand oktober aanbrak. De gravin keerde terug naar Venetië en van de laatste gasten werd verwacht dat zij met haar mee zouden reizen.

Ontroostbaar waren wij.

Giacomo verklaarde zich bereid van al zijn toekomstplannen af te zien. Hij had al een brief opgesteld aan senator Malpiero om zich te verontschuldigen. Die verscheurde ik. Hij bood aan op Pasiano te blijven en er op de velden zijn brood te verdienen. Dat verbood ik hem. Dit was geen opoffering. Integendeel. Nooit heb ik bewondering kunnen opbrengen voor mensen die zaken van het hart met hun verstand beslissen. Nee, ik liet hem vertrekken uit eigenbelang. Zijn geluk zou immers mijn geluk betekenen, dat voelde ik heel duidelijk. En om gelukkig te worden moest hij zijn droom najagen. Ik was niet ongelukkig. Ik had de mijne al.

Wij spraken af dat hij de volgende lente terug zou keren zodra het winterseizoen in Venetië ten einde liep, zodat wij ons na de vasten konden verloven. De gravin wilde ons helpen. Zij vroeg haar man, die zich onwel voelde en voorlopig niet van zins was naar Milaan te reizen, monsieur De Pompignac's aanstelling te verlengen. Adriana's leraar, die zijn taak na het huwelijk beëindigd wist en zijn koffers al gepakt had, was verheugd dat zijn betrekking werd verlengd. Vol moed hoorde hij de opdracht aan die de gravin hem stelde en hij beloofde mijn kennis de komende herfst en winter bij te zullen spijkeren en mij in alle haast de omgangsvormen van de beau monde aan te leren zodat ik daar als vrouw van een diplomaat straks niet uit de toon zou vallen. Want dit is waarover wij het allen eens waren: volgende zomer zou Pasiano opnieuw het decor zijn voor een huwelijksfeest, en wel dat van Giacomo en mij!

Zelfs in de nacht van ons afscheid kon ik de man aan wie ik mijn hart en mijn ziel in bewaring gaf niet verleiden tot dat waarnaar ik zo verlangde. In plaats daarvan huilden wij tot de ochtend in elkaars armen en wij beloofden elkaar trouw in dit leven en in dat erna.

Terwijl ik de karossen stond uit te zwaaien, hoorde ik de oude graaf naast me snuiven. En nog eens, alsof hij ergens brand rook.

‘Jij bent goed rijp,’ zei hij. ‘Ontken het maar niet, ik kan het ruiken. Dat heb ik in mijn leven wel geleerd. Die zilte geur.’ Verlekkerd vulde hij zijn longen. ‘Ja, ik ruik het meteen zodra een meisje er klaar voor is.’

Ik rende de poort uit en de weg af helemaal tot aan Pozzo en nog verder tot ze allemaal uit het zicht waren verdwenen en de stofwolken al waren neergeslagen.

7

‘Waarom zou een wonder geen wonder zijn alleen omdat een ander het niet ziet?’

De chevalier de Seingalt stond nog in gedachten voor mijn deur op het Rusland in de kille Hollandse regen. Zijn pruik werd nat. Er verschenen donkere vochtplekken in de dure zijde van zijn jak. De herinnering aan het meisje dat lang geleden een glas omhooghield en zich verbaasde over de veranderende vormen van het water had hem van zijn apropos gebracht.

‘Wij hadden elkaar eeuwige trouw beloofd, weet u?’ zei hij opeens, alsof hij uit zijn mijmering wakker schrok. ‘Zij had beloofd op mij te wachten, maar toen ik haar kwam zoeken, nog geen halfjaar later, was ze verdwenen.’

‘Misschien had zij een goede reden.’

‘Die had ze,’ zei hij, en boog nog eens ten afscheid. ‘Zij was een vrouw.’

2

Een schitterend gebrek

Niet ver van Pasiano woonde aan de oever van de Livenza een stokoude kluizenaar in een wijnvat. Mijn moeder stuurde mij er soms wel heen om een kruik water te brengen of wat overgebleven brood. Zijn leven lang had het oudje streng gevast en gebeden. Hij geselde zichzelf meedogenloos en ontzegde zich ieder aards genoegen. Dit alles volbracht hij in de hoop één maal voor zijn dood een wonder te mogen verrichten en zoals Christus over het water te lopen. Dit was zijn enige doel. Hiertoe oefende hij zich elke dag van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat. Er hingen voor zijn woning dan ook altijd wel een paar habijten te drogen.

Op een dag vond men zijn waslijn echter leeg. De bejaarde zat voor zijn fust op de grond en deed zich te goed aan lamsgebraad en een fles lambrusco.

‘Het is volbracht!’ vertelde hij. ‘Vannacht is de Heiland aan mij verschenen. Hij stond daar aan de overkant en wenkte me. Hij wilde weleens zien waaraan ik mijn hele leven heb gewijd. Ik was nerveus omdat het er nu opaan kwam. Toen stapte ik, heel voorzichtig, op het water en het lukte! Ik bleef droog. Het was een waar mirakel. Ik kon het nauwelijks geloven, voetje voor voetje bereikte ik het midden van de rivier. Van plezier klapte het Jezuke in zijn handen! Daarna durfde ik beter en in een paar grote stappen was ik bij Hem op de andere oever. Ik viel Hem in de armen. “Hiervoor heb ik nu mijn hele leven gegeven,” snikte ik, “van alle aardse geneugten heb ik afstand gedaan om op een dag over het water naar de overkant te kunnen lopen.”

Christus’ gezicht vertrok van medelijden.

“Ach,” sprak de Heiland, “wat zonde van je tijd, een paar honderd meter verder vaart een pontje.” ’

De wereld is vol mensen die hun hele leven op zoek blijven naar het wonder van de liefde zonder het ooit te zien. Het is heel simpel en vanzelfsprekend,

maar onvindbaar voor wie ernaar zoekt.

Het enige wat nodig is, is een andere kijk.

Die kun je de mensen niet leren. Alles wat je kunt doen, is je verhaal vertellen.

*

I

Ik heb toen niet gehuild. Daar heb ik weleens spijt van. Nadat ik Giacomo voorbij de bocht van de weg tussen de heuvels van Pasiano had zien verdwijnen heb ik geen traan gelaten. Het zou zo'n zoet verdriet zijn geweest, zo meisjesachtig hevig; zo'n diepgevoeld alleen maar doodwillen, waarin geen plaats is voor iets anders, even absoluut als zich een tel later de euforie over ons toekomstig weerzien alweer zou hebben aangediend. Ik had mijn longen leeg kunnen snikken, woedend op het lot in plaats van op mijzelf. De volgende ochtend zou ik gesterkt zijn opgestaan, misschien zelfs al enigszins tegen het ergste bewapend. Later ja! Later was alleen de gedachte aan zijn handpalm, die mijn geliefde ten afscheid tegen het achterraam van de koets had gelegd, al genoeg om mij te breken, maar toen was de dood al een keer aan mij voorbijgegaan zonder een uitweg te willen bieden.

Meteen na Giacomo's vertrek begon een drukte waarin er voor mijn rouw gewoon geen ruimte was. Nog diezelfde middag kwam Adriana's oude mentor de tuinkamer binnen terwijl ik het bed van mijn lief stond af te halen. Mijn plakkerige haar en opgebonden rok sloegen monsieur De Pompignac zichtbaar uit het lood, maar hij herstelde zich en liet weten mij de volgende ochtend om tien uur in de bibliotheek te verwachten. Daarop vroeg hij mij een van mijn voeten op het bed te zetten. Vol ongeloof bestudeerde hij het eelt en vertrok met hangende schouders.

Die eerste les droeg ik schoenen. Ze waren van mijn moeder en zaten mij te ruim, maar monsieur De Pompignac stelde het gebaar op prijs. Hij was niet onvriendelijk, eerder vertwijfeld. Hij drentelde om mij heen, als de coiffeur van madame De Maintenon rond een straathond. Hij stelde mij vragen, die ik naar beste weten beantwoordde. Af en toe lachte hij om een antwoord, terwijl het hem toch niet vrolijker scheen te stemmen. Op zijn beurt vertelde hij over zaken die mij weer niets zeiden. Ik wilde hem echter niet

teleurstellen en lachte de hele tijd vriendelijk. Op een gegeven moment zweeg hij maar. Hij voerde mij naar het raam, nam mijn gezicht beet en draaide het in verschillende standen zodat het licht er telkens anders op scheen. Hij verzuchtte dat mijn jukbeenderen in elk geval in orde waren. Daarop wilde hij mij heenzenden met de avonturen van Gil Blas in vier in leer gebonden deeltjes, en hij zei dat wij hierover morgen samen zouden spreken. Ik bladerde even en gaf ze hem toen terug. Ik kon wel lezen, dat was het probleem niet, maar niet erg snel en het zou, zei ik, al helemaal geen zin hebben iets te proberen wat zoveel woorden bevatte die ik niet kende. De Pompignac staarde mij met open mond aan. Hij bladerde alsof hij zich ervan moest vergewissen dat het toch echt in mijn eigen taal was gedrukt en niet in het Aramees. Toen ontspande hij. Langzaam verscheen er een lach op zijn gezicht terwijl de volle omvang van mijn onwetendheid tot hem doordrong. Ik schaamde me en probeerde me te verontschuldigen maar daar wilde hij niet van horen.

‘Mijn leven lang,’ zei hij, ‘heb ik geprobeerd nog iets te maken van de brokstukken die anderen achterlaten. Gaten vullen, scheuren stoppen, breuken lijmen, bramen slijpen. En nu, net nu ik dacht dat het allemaal voorbij was, nu, voor het eerst, mag ik één keer laten zien wat ik kan scheppen uit een ruw brok marmer. Helemaal van mij vanaf de eerste beitelslag. Zwaar zal het worden. Het zal pijn doen, jazer, wat had je dan gewild? Heeft Pygmalion zich daardoor soms laten weerhouden? Tranen van bloed zullen we storten, maar het is nu of nooit!’

Ik wilde weg, maar hij vroeg me weer te gaan zitten en legde mij verschillende teksten voor. Ik las ze op zoals ik dacht dat ze moesten klinken. Hij verbeterde mij en legde de juiste betekenis uit, steeds opnieuw, tot ik bepaalde frasen begon te herkennen en hun bedoeling durfde te raden. Zo zaten wij enkele uren. Ik kreeg honger en dorst. Hij liet water brengen en een perenkoek maar gunde mij niet de rust ervan te eten, zodat ik brok voor brok naar binnen moest slokken onder het opzeggen van vervoegingen die hij me aan het inprenten was.

Toen de zon aan het eind van die eerste dag onderging waren wij allebei uitgeput.

Die nacht sliep ik niet.

Ik las.

Regel voor regel bestudeerde ik zorgvuldig. Dan probeerde ik hem hardop te zeggen. Ik herinner mij de verbazing wanneer een woord dat mij op papier als abracadabra voorkwam na enig gehakkel op mijn lippen toch vertrouwd klonk. Ineens begreep ik – en ik schroom het te vertellen omdat ik mij kort daarna al niet meer kon voorstellen ooit zo onnozel te zijn geweest – dat achter al die tekens, zelfs de vele waar ik nog niets van kon maken, louter dingen schuilgingen waarmee ik eigenlijk allang vertrouwd was. Daarmee verdween de angst die ik altijd voor geschriften had gevoeld. En met mijn angst raakte ik de spottende houding kwijt die ik tot dan had ingenomen tegenover boeken en het soort lui dat zich daarover buigt. De onzekerheid waaruit die spot ontstaan was bleef wel, maar nu wilde ik hem op een andere manier te lijf.

Je kunt heel goed je leven lang koek eten zonder te weten wat erin zit, dacht ik, alleen moet je dan altijd maar weer afwachten of iemand er eentje voor je wil bakken. Als je één keer de moeite neemt te achterhalen uit welke ingrediënten hij is samengesteld kun je je de rest van je levensdagen zelf voeden.

De volgende ochtend las ik de eerste pagina van Gil Blas voor aan monsieur De Pompignac.

Hij begon te stralen.

'*Ma Galathée!*' fluisterde hij.

Hij hees zich uit zijn stoel, nam mijn hand en kustte die, wat nog niemand ooit gedaan had.

Het succes dat volgde had geen mens voor mogelijk kunnen houden. Ik bleek een onverwachte aanleg voor studie te hebben. Die benutte ik maximaal omdat ik mijn leermeester wilde plezieren. Buiten kwam ik nauwelijks meer, dit tot spijt van de staljongens en de bode L'Aigle. (Kort daarop werd L'Aigle met stokslagen weggestuurd omdat hij zich, uit verdriet dat ik hem niet zag staan, had vergrepen aan een keukenhulp.) 's Nachts hield ik me boven mijn boeken wakker met de gedachte aan de ontmoeting die ik de volgende ochtend in de ogen van de oude pedagoog

zou zien. Sinds ik de smaak te pakken had, studeerde ik zonder verzadigd te raken. Ik werd door graaf Antonio – in ruil voor een kus – van mijn huishoudelijke taken ontslagen zodat ik mij de hele dag aan mijn lessen kon wijden. In de avonduren wist ik van geen ophouden. Het was alsof ik voelde dat ik dit jaar de kale maanden ten volle moest benutten om mij te harden en met kennis te wapenen voor wat zou volgen zodra de knoppen aan de bomen verschenen. Bovenal hield ik mij vast aan de beloning die mij aan het eind van mijn studie te wachten zou staan. De bul die de studenten van Bologna in het vooruitzicht wordt gesteld kan hen onmogelijk zo motiveren als mij de gedachte aan Giacomo's verbijstering wanneer hij mij bij ons weerzien intellectueel als zijn gelijke zou herkennen.

Van Le Sage voerde mijn meester mij naar de belevenissen van Manon Lescaut en door de geest van vele grote denkers van onze tijd. Zij probeerden zich los te maken uit de slavernij van het gevoel, zoals ik mij op dat moment moest losmaken van mijn natuurstaat. Mij beviel de manier waarop zij hun verstand lieten heersen, een wapen waarvan ik de macht tegelijk met hen aan het ontdekken was.

Hoe meer hij zijn inspanningen beloond zag, hoe hoger monsieur De Pompignac zijn doel stelde. Binnen enkele dagen ging hij ertoe over zijn lessen gedeeltelijk in het Frans te geven. Ik was die taal bij lange na niet machtig, maar hij beweerde dat het de stem van de wetenschap was en de toekomst van Europa en dat ik intelligent genoeg zou blijken mij deze eigen te maken. Inderdaad kon ik hem binnen twee weken al enigszins in zijn eigen woorden van replek dienen, waarna wij regel voor regel door de werken gingen, waarvan hij er telkens meer meebracht: de *Histoire de Venise* door Nani, de *Dialogues des Morts* en de *Mondes* van Fontanelle, Bossuets verhandelingen over de wereldgeschiedenis en de *Histoire de l'Église de l'Empire* van Le Sueur.

Spoedig breidden de lessen zich uit met een vorm van lichamelijke oefening die mijn houding moest verbeteren. Hij wilde dat ik zou zitten als een marionet die aan een draadje uit zijn borst omhooggehouden wordt en stond erop dat ik altijd stokrecht liep met kleine, verende passen. Ik deed hem dat plezier voorzover ik mijn lachen erbij kon houden, maar na enige

tijd merkte ik zelf een verbetering waardoor ik me in gezelschap meer op mijn gemak voelde. Hij stelde een lijst op van onwelvoeglijke woorden die hij mij verbood nog langer te bezigen en om mijn uitspraak te oefenen liet hij mij zinnen waar je tong vanzelf al van verdraaide, uitspreken met een mond vol rivierkiezels. Lang bleef ik bang dat ik hierdoor zou stikken. Vervloekt heb ik mijn kwelgeest en ik heb gehuild om zijn medelijden op te wekken. Ik heb hem zijn kiezels naar zijn hoofd gekeild, maar uiteindelijk sterkten zich mijn lippen en halsspieren zodanig dat ik mij zonder mijn stem te verheffen over het ruisen van de stroom heen verstaanbaar kon maken aan monsieur De Pompignac op de andere oever.

Ook oefenden wij minder concrete vaardigheden, zoals het vergroten van de radius waarbinnen de persoonlijkheid uitstraalt en hoe men midden op een vol marktplaats ieders blik kan afdwingen door niet meer dan een verstilde, koninklijke pose en een beheerste ademhaling. Vraag me niet hoe het mogelijk is, maar ik leerde mij dit aan en heb daarvan mijn leven lang profijt getrokken. Tussen dit alles vond De Pompignac nog tijd mij eenvoudige gezelschapsdansen als de bourrée en de farandole te leren, maar ook het meer verfijnde menuet en de gavotte. De maaltijden gebruikten wij samen zodat ik eraan kon wennen niet meer uit de schaal te eten maar van een bord, ieder gerecht van een ander. Ook stond hij erop dat ik niet meer met mijn handen at. Ik vertelde hem over mijn grootvader, die met slechts drie vingers van één hand wat polenta nam, dit in zijn handpalm kneedde tot een kommetje dat hij met vlees en saus vulde en dichtvouwde. Zo at hij aan alle voorname tafels zonder een druppel te morsen. Hieraan was een leven van oefening voorafgegaan. In onze streken verdiende iemand hier ontslag voor. Ik was altijd vastbesloten geweest eenzelfde perfectie en waardigheid na te streven, maar monsieur De Pompignac hield vol dat het eten met lepel en vork hoger werd aangeslagen, ook al kan iedereen dit in één enkele maaltijd onder de knie krijgen. Om mijn enthousiasme te verhogen schonk hij mij een zilveren reisbestek, waarbij hij de hoop uitsprak dat ik nu binnenkort ook eens mijn oprispingen zou leren bedwingen.

Elke dag werden – pagina na pagina, werk na werk – nieuwe oneindige velden van kennis voor mij ontsloten. De vrijheid duizelde me. Ik sprong

erin rond als een veulen dat voor het eerst de wei in mag, zonder nog ergens oog voor te hebben. Zo merkte ik te laat hoe mijn ouders mij vanachter de omheining van hun eenvoud met groeiende zorg gadesloegen. Wanneer ik 's avonds thuiskwam vertelde ik hun, zoals vroeger, wat ik had gezien en meegemaakt. Alleen ging het nu niet meer om bladeren die waren gaan smeulen in de tabaksdrogerij of een adder op het pad, zaken uit hun eigen wereld waarmee ze vertrouwd waren, maar om een Corinthische koningin die uit wraak op haar man haar kinderen slacht en over een nimf die zich uit een verkrachting redt door te veranderen in een laurier. Ze hoorden alles aan en gaven aanvankelijk zelfs nog raad en commentaar ('Misschien is dat voor die koningin maar beter zo en vindt zij nu een lieve man die haar nieuwe kinderen kan schenken') maar na verloop van tijd knikten ze alleen nog vriendelijk zonder te weten wat ze moesten zeggen. Ik had wel door dat ik hun met mijn enthousiasme verdriet deed, maar kon nog niet begrijpen waarom. Om mijn ouders te ontzien hield ik op over mijn nieuwe ontdekkingen te vertellen. Dit bedrukte hen nog verder omdat zij meenden dat ik hen hiervoor te dom achtte, wat nooit het geval is geweest. Het was juist een bewijs van mijn onwetendheid dat ik niet zag wat er voor mijn ogen gebeurde. Wanneer een meer en een minder ontwikkeld mens samen zijn is het de plicht en het privilege van de eerste om zich aan te passen. Voor hem geldt niet het excuus dat de ander van nature heeft.

Eind november merkte ik een opleving in hun gedrag. Zij verkneukelden zich ergens over, dat konden ze niet verbergen, maar als ik ernaar vroeg zeiden ze niets. Op de eerste zondag van de advent vond ik mijn ouders bij het ontwaken glunderend aan mijn bed. Mijn vader hield achter zijn rug iets verborgen, wat hij mij overhandigde na een korte, ingestudeerde toespraak die hij nerveus voor mij opzei. Het kwam erop neer dat zij trots op mij waren, mij wilden steunen voorzover dat in hun beperkte vermogen lag en dat zij mij daarom nu het eerste boek wilden schenken dat mijn eigen bezit zou zijn. Ik haalde het uit zijn vloeipapier en herkende het direct. Het was een exemplaar van *Geboorte, licht en belofte van Christus onze Heiland voor de Heilige Advent verklaard*, een verhandeling van Fra Onofrio, onze dorpspastoor. Hij had zijn eenvoudige gedachten over deze materie, niet meer dan vier boerenpreken, met geleende termen, willekeurige

wetenschappelijke kreten en loze versierselen opgeblazen en in kalfsleer laten binden om die na de zondagsmis te slijten aan de notabelen van zijn parochie, die het uit angst voor hun zielenheil niet durfden afslaan. Nog geen week tevoren had hij er monsieur De Pompignac een exemplaar van aangesmeerd. Wij hadden samen smakelijk om de verzamelde bombast en onnozelheid gelachen. Nu bladerde ik er opnieuw doorheen onder de hoopvolle blikken van mijn ouders. Ik werd overspoeld door afkeer voor de pastoor, die precies wist hoe hard mijn vader had moeten overwerken, wat die zichzelf en zijn gezin allemaal had moeten ontzeggen voor het bedrag dat hij hem met de verkoop van zijn met goud op snee versierde broddelwerk afhandig had gemaakt. Dat Fra Onofrio mijn vader niet van de koop had afgehouden bewees mij het gelijk van Voltaire, die wij juist behandelden, over de aangeboren slechtheid van de clerus. Ik wentelde het boekje maar om en om in mijn hand. Ik zag twee opties, die even pijnlijk waren: de waarheid zeggen, het onding naar mijnheer pastoor terugbrengen, de koop ongedaan maken en het geld terugeisen of huichelen en doen alsof het van emotie was dat ik niet wist hoe ik moest reageren. Ik koos voor het laatste en nam mij voor mijn ouders het geld dat zij in mij geïnvesteerd hadden dubbel en dwars terug te betalen zodra ik met Giacomo getrouwd was en zijn loopbaan een aanvang had genomen. Ik viel mijn vader en mijn moeder om de hals. Omdat ik bang was dat ik me niet goed kon houden rende ik weg, roepend dat ik dit onmiddellijk aan monsieur De Pompignac moest laten zien. In werkelijkheid hield ik het boekje angstvallig voor hem weg en durfde ik niets over het voorval te zeggen.

Voor het eerst besepte ik dat ik in korte tijd erg ver was gekomen. Te ver om ooit de weg naar huis nog terug te vinden.

Kennelijk merkte monsieur De Pompignac iets aan mijn stemming, want hij was die dag bijzonder mild voor mij. Bij het diner koos hij de zondeval als onderwerp van onze dagelijkse discussie.

‘Adam en Eva weten dat zij hun onschuld erdoor zullen verliezen en toch willen zij eten van de boom der kennis. Hoe dwaas moet je zijn, Lucia, om afstand van het paradijs te doen?’

‘Onze stamouders hadden geen begrip van het paradijs tot het moment waarop het hun was ontzegd. In die zin was het dus verstandig Gods verbod te negeren. Het leerde hun de schoonheid waarderen van waar ze vandaan kwamen.’

‘En denk je dat ze gelukkiger waren met die wetenschap?’

‘U bedoelt toch niet dat het beter zou zijn onwetend te blijven van het goede, dan te weten dat het goede ergens bestaat en?’

‘en te beseffen dat je het verspeeld hebt. Wat denk jij?’

‘Beslist niet,’ riep ik verontwaardigd, omdat ik dit juist van hem geleerd had, ‘het bewustzijn is ons hoogste goed!’

‘Dan zou een moeizaam leven met kennis dus te prefereren zijn boven een zorgeloos bestaan dat je niet bewust leeft.’

‘Kennis troost,’ zei ik. ‘Ons verstand kan het verdriet over dat verloren paradijs beredeneren en daardoor verzachten.’

‘Maar is het niet makkelijker gewoon *geen* zorgen te kennen?’

‘Als je u zo hoort zou je denken dat kennis een gebrek is in plaats van een verworvenheid.’

‘Kennis wijst ons op ons gemis. Het is een verworvenheid maar zoals iedere rijkdom berooft het ons van onze zorgeloosheid en van onze onschuld, zoals het dat bij Adam en Eva heeft gedaan.’ Hier pauzeerde hij even en ging toen zachter verder. ‘Ik heb reden aan te nemen dat ook jij dit verdriet inmiddels hebt ervaren.’

In een flits zag ik weer de hoopvolle gezichten van mijn ouders, terwijl ik bladerde in het geschenk waarvoor zij hadden kromgelegen.

‘Ik begin inderdaad een vermoeden te krijgen van de tranen waarvoor u mij waarschuwde toen wij onze lessen aanvingen.’

‘Het vergaren van kennis en het aanleren van vaardigheden is pas de eerste stap. Dat kan iedereen, maar daarop volgt de ware test, een test die slechts weinigen doorstaan: men moet de moed vinden om zijn bagage op te pakken en daarmee van de wereld weg te lopen, steeds verder bij anderen vandaan.’

Ik knikte.

‘Dit besef,’ zei hij bedachtzaam, ‘is van mijn lessen het diploma.’

Wij spraken die avond niet verder als leerling en meester maar openhartig als vrienden, zij het dat De Pompignac mij niet eenmaal toestond af te wijken van het Frans.

Mijn leven op Pasiano was in korte tijd radicaal veranderd. Nooit kwam ik meer in de bossen of de velden die mij vroeger dierbaar waren. Tegenwoordig vond ik mijn vrijheid in het landhuis zelf, waar ik mij zo onbelemmerd mocht bewegen dat ik nauwelijks nog nadacht over het feit dat ik er niet thuishoorde.

Op een dag kreeg ik in de bibliotheek gezelschap van graaf Antonio. Hij toonde zijn interesse in mijn studie door een volume van zijn geheime verzameling voor mij te voorschijn te halen. Het was de *Histoire de Dom Bougre, portier des Chartreux*, rijkgeïllustreerd. De oude man kwam achter mij staan en legde het boek voor mij op tafel. Bij het omslaan van de bladzijden drukte hij telkens zijn lichaam tegen het mijne. Ik zei hem, in het Frans, dat ik hiervan niet gediend was.

‘Dat komt nog wel!’ reageerde hij vermaakt. Hij legde een pagina open waarop een courtisane een officier met haar tong ter wille is. ‘Je kunt leren spreken als een dame, maar hoe dacht je dat zulke vrouwen hun lieve leventje bekostigen?’ Hij legde zijn hand over de prent en kriebelde met zijn dikke vingers over het papier, alsof hij met de afgebeelde figuurtjes meespeelde.

‘Hier, een spelletje als dit beurt al snel zo’n drie zecchinen,’ sprak hij ernstig, ‘vergeet dat niet. Vijf zelfs als het goed gedaan wordt.’

Ik stond op en haastte me naar mijn les. Toen ik in de deuropening omkeek, zat de edelman gebogen over zijn kunstbezit en leek mij al vergeten.

Begin februari verdween De Pompignac zonder iets te zeggen. Dit was de allereerste keer dat onze lessen onderbroken werden. Mijn vrije tijd besteedde ik aan het bestuderen van *Les lettres persanes*, want ik schiep er vermaak in alles wat ons vanzelfsprekend voorkomt eens te zien door de ogen van een buitenstaander. Ik kon onmogelijk vermoeden dat ik er weldra zelf een zou worden. Vier dagen later reed monsieur voor met een sjees vol

feestpakketten, zichtbaar verzwakt maar met een zelfvoldane lach. Nog een halve week hield hij zijn verrassing verborgen, maar langer kon hij zijn verhaal niet voor zich houden.

Hij was heen en weer naar Venetië gereisd, niet rechtstreeks maar via Módena om zo min mogelijk van onze lestijd verloren te laten gaan. Op deze manier had hij de negendaagse quarantaine kunnen omzeilen die de Serenissima had ingesteld, officieel om sanitaire redenen, in werkelijkheid om het weerbarstige onderbestuur van Friuli tot gehoorzaamheid te dwingen.

‘Hoe dan ook,’ lachte hij, ‘die hele onderneming was om jou. Voilà!’ Hij overhandigde mij een gekartonneerde doos met een enorme rozet en keek glunderend hoe ik die opentrok. Hij bevatte een baljurk van donkerblauw velours. ‘Schoonheid als die van jou heeft geen enkele versiering nodig, maar mensen kiezen uit de fruitschaal nu eenmaal eerst de peer waar een mooi blad aan zit.’ Het was het fraaiste kledingstuk dat ik ooit had gezien. Ik weet niet wat ik dacht: dat ik de jurk zou moeten verstellen, haar voor iemand in bewaring moest nemen, dat ik haar zou moeten stijven en strijken, maar hoewel De Pompignac nog eens herhaalde dat het een cadeau voor mij was, kon ik niet meteen bevatten dat hij wilde dat ik iets zo kostbaars werkelijk zou dragen. Zodra dit tot mij doordrong, wierp ik de jurk geschrokken van me weg, bijna alsof mij iets oneerbaars was voorgesteld.

‘Ik ben nog lang niet wat u mij wilt laten zijn,’ zei ik, ‘en ik schrik terug voor het idee mij er al voor uit te geven.’

Hij vroeg me zijn oordeel te vertrouwen.

‘Als het te vroeg is zullen wij dit snel genoeg weten,’ stelde hij mij gerust. ‘Met carnaval geeft graaf Antonio een feest. Jij zult er de eregaste zijn. Dit heb ik met hem afgesproken. De oude heer bewondert jou zonder dat jij dit weet en toont zich zeer geïnteresseerd in jouw vorderingen. Zeg maar niets, alle notabelen van het departement zijn al uitgenodigd, er kan geen sprake van zijn hen te beledigen door nu nog af te zeggen.’ Hierop trok hij de rest van mijn nieuwe garderobe te voorschijn, het ene kledingstuk na het andere, uitgelaten alsof het cadeaus voor hemzelf waren. Bij ieder jubelde hij alsof hij het voor het eerst zag: ‘Schoenen, laarsjes, kijk

dan toch! Handschoenen, zijden hemden, voel eens, voel nou eens, een onderrok en een rijglijfje, allemaal gloednieuw!’

Toen hij zag dat het vooruitzicht van zo’n publiek examen me bedrukte, liet hij alles los en kwam naast me zitten.

‘Geen reden voor ongerustheid, ma Galathée! Niemand zal weten dat jij het bent.’ Als laatste trok hij een halfleren masker te voorschijn, zoals men toen gewoon was te dragen. ‘Ik stel je voor als mijn nichtje.’ Hij glom van voorpret. ‘*Je vous présente ma nièce, Galathée de Pompignac!*’

‘U schat mij te hoog in.’

‘We zullen zien,’ lachte hij, en kuste mij als een familielid op beide wangen.

Wij zagen niets.

De volgende ochtend verscheen hij niet op de afgesproken lestijd. Gedurende de nacht was zijn keel gaan zwellen. De koorts waarvoor gevreesd werd kwam tegen de avond en de volgende ochtend zaten zijn mond en tong zoals verwacht vol blaren. Dit waren de tekenen van een agressieve en inwendige pokkenblaas die zich in de luchtwegen nestelt. Op de leeftijd van monsieur De Pompignac, zei de apotheker, zou het een kwestie zijn van twee, hooguit nog drie weken, en hij schreef de infectie toe aan monsieurs dwaasheid de Venetiaanse quarantaine niet in acht te hebben willen nemen.

Ik wilde mijn goede vriend gezelschap houden, maar dit werd mij door mijn ouders belet. De volgende dag werd De Pompignac naar een bijgebouw gebracht aan de rand van het landgoed. Zijn bezittingen werden uit zijn kamer gehaald, in de velden op een hoop gegooid en door mijn vader in brand gestoken. Ook alle boeken wilde hij op de stapel werpen, maar dit heb ik voorkomen. Ik zei dat het bijgeloof dat ziekte zich aan papier zou hechten achterlijk is en door de wetenschap achterhaald. Mijn ouders keken mij getroffen aan, maar ik had geen keus. Dit was de eerste keer dat ik mijn overwicht in de strijd gooide. Ik zette deze stap zonder na te denken. Pas toen ik de boeken die nog niet waren verbrand had opgeraapt en ermee wegliep voelde ik stil verdriet dat deze mensen die zo van mij hielden mijn gelijk zonder slag of stoot hadden aanvaard.

Hierna durfden zij mij ook de toegang tot mijn leermeester geen tweede keer te verbieden. Ik was de enige die zijn kamer onbevreesd binnenging. De bedienden lieten zijn voedsel en water op de drempel achter. Ik bracht het mee, ging aan zijn bed zitten en las hem voor uit de geschriften die hem dierbaar waren. Zijn verzorging nam ik op me. Hierbij nam ik alle voorzorg minutieus in acht, ontsmette hem en mij na iedere handeling. Ik droeg een kapje, gedrenkt in alcohol. Ik verbrandde alle voedsel en stof dat hij had aangeraakt en wist dat ik hierdoor niets te vrezen had. Ik probeerde anderen ervan te overtuigen dat volgens de laatste denkbeelden de zieke op deze wijze niet besmettelijk kon zijn, maar zonder resultaat. Zelfs toen diens toestand, na enkele dagen al, snel verslechterde wilde Fra Onofrio hem het laatste sacrament slechts via het raam toedienen.

‘Wat denk je, Lucia,’ vroeg De Pompignac tegen het einde, op een toon alsof hij nog de kracht had met mij te debatteren, ‘wie is beter af, de man die onverwacht sterft of de veroordeelde die zijn dagen af kan tellen?’

‘Beiden verliezen hetzelfde,’ zei ik bijdehand, ‘niet meer dan de dag van vandaag.’

Mijn opmerking scheen hem zo in gedachten te doen verzinken dat ik om hem op te beuren er zomaar deze gemeenplaats uitflapte: ‘Ook ik kan immers vandaag, als ik een bergwandeling maak, onder een vallend rotsblok worden verpletterd.’

‘Er is wel degelijk een verschil,’ zei hij kalm alsof hij doceerde, ‘en het verbaast me dat je dit niet opmerkt: stel dat jij en ik onder hetzelfde rotsblok staan. Jij ziet het schuiven, rent weg en huppelt vrolijk naar huis. Ik zie het ook. Het hangt recht boven me. Het wankelt. Ik zie het overhellen. Ik roep je nog. Het gaat neerstorten! Het glijdt weg. Ik zie het op me af komen. En al die tijd zit ik eronder, de klap af te wachten, met mijn voet gevangen in een wolvenklem.’

Ik schaamde mij. In mijn haast de stervende gerust te stellen had ik mijn toevlucht gezocht in het soort cliché waarmee mensen in zo’n situatie hun onvermogen proberen te verhullen.

‘Trek het je niet aan,’ sprak De Pompignac. ‘Je gevoel was je verstand de baas. Dit is het bewijs dat alle kennis waarmee ik jou heb overstelpt je hart niet heeft gedempt. Hart en verstand, die combinatie is het hoogste wat een

mens kan bereiken. Een mooier afscheidscadeau had ik me niet kunnen bedenken.'

Daarop probeerde ik hem te voeren van de honingpap die het laatste was dat hij nog kon slikken. Ik at met mijn zilveren lepel een kommetje met hem mee en wij deden net alsof dit een van de vele avondmaaltijden was die wij samen hadden gebruikt.

Uiteindelijk moest hij opgeven.

'*Mes félicitations*, Lucia,' waren zijn laatste woorden, 'eindelijk een hele maaltijd zonder dat je ook maar één keer hebt geboerd!'

Uit dankbaarheid voor de inspanningen die monsieur De Pompignac had geleverd ten behoeve van het geluk van haar dochter kwam de gravin van Montereale over voor zijn begrafenis. Onderweg werd zij opgehouden, zodat mijn leermeester langer boven de grond werd gehouden dan wettelijk was toegestaan. Uiteindelijk arriveerde zij diep in de nacht. Om mijn weldoenster te verrassen en tegelijk als laatste eerbetoon aan hem kleepte ik mij de volgende ochtend voor het eerst in de jurk die hij voor mij had laten maken. Ik kamde mijn haar en stak het op volgens de heersende mode. Ondanks de droefenis van deze morgen zwierde ik een paar keer in de rondte alsof ik op een bal was en oefende de *révérence* waarmee ik de gravin zou begroeten.

Toen ik haar kamer binnenging zat de oude dame nog op bed. Eerst begreep zij niet dat ik het was. Zelfs toen ik mijn naam noemde wilde het niet tot haar doordringen. Pas toen ik iets zei in mijn oude dialect en als vanouds bij haar op bed sprong wilde ze geloven dat ik werkelijk haar Lucia was. Ik opende de luiken zodat ze me beter kon zien en kroop weer bij haar. Enkele ogenblikken werd ze overmand door geluk terwijl zij de volle omvang van mijn metamorfose in zich probeerde op te nemen.

Toen bleef haar blik op mijn gezicht rusten.

Iedere vreugde zakte er op slag uit weg. Zij week geschrokken achteruit en begon te schreeuwen. Om haar te kalmeren, pakte ik haar hand, maar dat maakte het alleen maar erger. Als een dier in het nauw kroop zij achterwaarts uit bed en drukte zich zo ver zij kon bij mij vandaan in een hoek van de kamer tegen de muur. Ze greep een zakdoek, overgoot die met

Keuls water en hield hem tegen haar mond, terwijl zij woest gebaarde om mij uit haar buurt te houden. Nog had ik geen idee waarom de verrassing waarop ik me had verheugd zo averechts uitpakte.

De teleurstelling werd me te veel.

Ik kromp ineen en bleef op de plavuizen liggen, vertrokken van een verdriet dat ik niet kon begrijpen. Vlak voor zij haar kamer uit vluchtte wierp ze een laatste blik op mij. Zij hilde en leed niet minder onder deze schrik dan ik.

‘Lief kind, arm kind,’ snikte zij bevend, ‘meisjelief, wie zal jou nu ooit nog liefde willen geven?’

2

Te veel kennis over onszelf doen we op uit de blikken van anderen. Wij vertrouwen eerder op hoe wij gezien worden dan op hoe wij onszelf zien.

Mijn moeder kwam de kamer binnengestormd. Ik zat nog na te snikken op de grond. Zij was door de gravin gealarmeerd en hurkte voor mij neer. Ze nam mijn hoofd in haar handen en bestudeerde een bultje op mijn wang. Haar ogen stonden wild. Ik las er evenveel mededogen in als angst. Toen pas drong het tot mij door welk onheil mij had getroffen.

Daarop trok zij haar handen van mij af. Ze kwam overeind. Als versteend bleef zij staan. Zij torende boven mij uit, haar armen van zich af houdend alsof die smerig waren.

Dit keer kon niets wat ik riep mijn ouders vermurwen. Deel voor deel zag ik de bibliotheek die monsieur De Pompignac mij had nagelaten door de vlammen verteerd worden. Daarna stookte mijn vader het vuur op met de baljurk. Flarden van de blauwe stof kringelden op de rook omhoog. Ten slotte, toen alles haast verteerd was, vond men nog het masker dat hij voor mij had meegebracht en wierp het op de stapel. Het smeulende leer verspreidde een misselijkmakende stank. Een vuile gele rook sloeg door de oogaten naar buiten, terwijl de wangen en de neus blaren trokken en verschrompelden. Zo gingen al monsieurs geschenken in vlammen op, samen met zijn plannen voor mijn toekomst. Ik was dankbaar dat hij dit niet hoefde te zien. Toen dacht ik aan mijn vader en mijn moeder die mijn neergang wel van nabij zouden meemaken. Zij hielden zich naar omstandigheden goed. Ik werd ondergebracht in hetzelfde gebouwtje aan de rand van het landgoed, zodra het lichaam van monsieur De Pompignac daaruit was weggedragen en de ruimte met jeneverbes was uitgerookt. Ik ging liggen op het bed waar ik de laatste dagen naast had gezeten. Hier kwam ik tot rust. Ik sloot mijn ogen en zag Giacomo.

In gedachte zat hij bij mij, drukte mijn handen tegen zijn wang en suste me en fluisterde aan één stuk door dat ik nergens bang voor hoefde te zijn omdat de liefde alles overwint. Ik wist wel heel goed dat dit maar een droombeeld was, en toch maakte het mij al wat gelukkiger. Ik berekende hoeveel tijd er moest verstrijken voor mijn aanstaande me werkelijk aan zijn borst zou drukken. Mijn lief had beloofd met Pasen op Pasiano terug te keren om zich met mij te verloven. De ziekte had mij enkele dagen voor carnaval geveld. Mijn lot, calculeerde ik, zou dus in minder dan zeven weken zijn beslist.

Ik hield op dat moment rekening met twee mogelijkheden: sterven of genezen. Ik stelde mij beide voor. Dit kostte mij geen moeite. Ik heb een levendige verbeelding. Iedere gruwel of opluchting, mogelijk of onmogelijk, kan ik in zulk detail voorzien dat ik ze, wanneer ze zich eenmaal aandienen, als het ware herken. Deze zwakte, waaraan een gevoelige natuur vaak lijdt, is tegelijk haar kracht. Enerzijds lijdt de geest dubbel of voor niets, anderzijds wordt hij op deze manier gehard en op het ergste voorbereid.

Twee dagen lang was er geen verandering. In de daaropvolgende nacht stak de pijn toe. Als door dolkstoten getroffen kromp ik ineen. Op mijn bovenarmen verschenen nieuwe blaren. De ziekte nam bij mij dus zijn uiterlijke vorm aan. Dit vergrootte, voorspelde de apotheker, in combinatie met mijn jeugd de kans op overleven. Hierdoor drong zich – naast sterven of genezen – ineens een derde mogelijkheid aan mij op.

Het idee daaraan maakte me uitzinnig van angst.

Ik vroeg te worden vastgebonden. Mijn ouders konden zich er nauwelijks toe brengen. Ik smeekte hun en smeekte huilend, maar toen zij bleven schromen heb ik hen vervloekt, en tierend als tegen onwillige bedienden heb ik het hun om liefdes wil bevolen. Op mijn rug lag ik, benen gespreid. Mijn vader sjoerde mijn enkels met touwen aan de spijlen van het voeteneinde vast. Mijn moeder bond mijn polsen met een zijden koord dat onder het bed werd doorgehaald en daar op spanning werd getrokken met een wig. Ik droeg hun op mij onder geen beding los te maken, hoe ik hun hier de komende tijd ook om mocht vragen, voordat ik volledig hersteld zou zijn of, als God het zo wilde, zou zijn overleden.

In deze houding wachtte ik af.

Elk uur dienden zich nieuwe abcessen aan, terwijl de oude verder leken op te zwellen.

Na drie dagen zakte de pijn plotseling weg. Voor het eerst sliep ik een volle nacht, ondanks het ongemak en de verstijving van mijn spieren.

Een kriebel wekte mij. Hij speelde langs de binnenzijde van mijn dijen. Het was mij niet eens onaangenaam en in een korte nadroom beleefde ik een allerplezierigste sensatie. Van daaruit verspreidde de jeuk zich, eerst over mijn benen naar beneden tot onder mijn voetzolen en tussen mijn tenen. Ik kromde ze. Ik strekte ze. Ik rukte aan de touwen. Die schuurden, maar gaven geen verlichting. Toen stak dezelfde prikkel tussen mijn schouderbladen op. Ik schurkte zo goed en zo kwaad als dat ging langs het laken, zonder effect. Dezelfde brand smeulde nu ook onder mijn hals en flakkerde op tussen mijn borsten. Van daaruit kroop hij tot de tepels, waar mijn vel door het opgehoopte vocht toch al tot het uiterste gespannen stond, want nergens op mijn romp was nog gave huid te zien. Ik kromde mijn rug en schokte met mijn schouders maar kreeg geen respijt. Nu laaide de prikkel op en likte aan mijn armen, mijn handen en mijn vingers. Ik vreesde weldra mijn verstand te verliezen als ik mij niet zou kunnen krabben.

Toen voelde ik de tinteling opgloeien achter mijn oogleden. Het verraste me. De rest van mijn lijf stond tegen die tijd al zo in lichterlaaie dat ik er niet meer op bedacht was dat mijn kwelling nog erger kon worden. Wie het niet heeft meegemaakt kan zoiets niet geloven, maar op dat moment leek ik werkelijk te zijn vergeten dat mijn gezicht, dat juist de reden was waarom ik mij had laten insnoeren, tot dan gespaard was gebleven. Langzaam werd het nu door de kriebel aangestoken.

Het was zover, begreep ik, mijn ergste vrees zou waarheid worden.

Ik raakte in paniek, waardoor de brand nog feller oplaaide en in nieuwe vlagen rond mijn lichaam joeg. Voorhoofd, lippen, oren, kin en wangen, zelfs in mijn haar leken de kwelwormen tot in de punten te krioelen. Ze kropen in mijn hals en kronkelden van daaruit verder over al mijn ledematen.

Ik schreeuwde het uit. Mijn moeder kwam toegesneld. Nu smeekte ik haar mij los te maken op dezelfde toon als ik haar tevoren had gevraagd mij

vast te binden en te allen tijde voor mijn smeken doof te blijven. De arme vrouw sloeg haar handen tegen haar oren en weigerde te doen wat ik haar vroeg. Hierop dwong ik mij tot kalmte en pakte het slimmer aan. Ik sprak kort over iets anders en liet mij toen quasi-nonchalant ontglippen dat ik mij bij aanvang van mijn ziekte vergist had, dat het vastgebonden zijn onnodig was gebleken en in dit stadium mijn toestand enkel verslechterde. Als zij van mij hield en het beste met mij voorhad, zei ik, deed zij er nu toch werkelijk beter aan mij te bevrijden. Dit bracht haar aan het twijfelen. Dat zag ik. In gedachte trok ik mij al los en krabde zuchtend van opluchting met alle tien mijn nagels mijn wonden open. Maar ik bedwong mij en zweeg uit berekening. Ik lachte geruststellend naar mijn moeder om haar aan te moedigen en haar beslissing te bespoedigen. Zij bleef stil. Een aantal keren liep zij de kamer heen en weer. Toen weigerde zij alsnog. Hierop veranderde ik in een duivelin. Ik braakte alles wat vuil en wreed was over haar uit, zodat zij huilend wegrende zonder mij tegemoet te zijn gekomen.

Ik stond in brand zonder hoop nog ooit te zullen doven.

Overgeleverd aan deze foltering en koortsen koos ik de enige vluchtweg die ik zag. Dit was een natuurlijke impuls, waarover geen twijfel bestond, zoals men niet hoeft na te denken of men weg zal rennen uit een brandend huis. Ik maakte mij van mijn lichaam los en liet het als opgegeven achter. Ik vluchtte er als het ware uit weg en vond een schuilplaats in mijn geest. Daar trok ik me terug, rillend in een hoekje weggedoken.

Eerst zag ik er alleen ijdromen. Zij raasden als een storm. Toch waren zij mij liever dan de werkelijkheid. Langzaam meende ik te midden van de werveling patronen te ontdekken. Hieruit maakten zich denkbeelden los, die ik weer probeerde te vangen en te ordenen. Na verloop van tijd lukte het mij ze van elkaar te onderscheiden. Ik leerde ze herkennen en rubriceren: herinneringen uit mijn jeugd, mijn oude verwachtingen voor mijn toekomst, de angst die los te moeten laten, mijn verlangen naar Giacomo, de glimlach en de handen van mijn grootvader, de honden van de jachtopziener, en de goede lessen van monsieur De Pompignac – steeds duidelijker, gerangschikt naar de filosofen die hij en ik samen hadden behandeld en die mij nu hun diensten pas werkelijk bewezen.

Door iedere nieuwe nachtmerrie op deze manier te analyseren en de elementen waaruit die bestond te ontleden, te determineren en een eigen plaats te geven, leerde ik ze bedwingen. Dit ging niet zonder slag of stoot en regelmatig braken nog gedachten los die dreigden mij te overweldigen, maar telkens slaagde mijn verstand waar mijn gevoel faalde en dwong ze terug.

Zo schiep ik uit chaos orde en stelde ik gaandeweg, vrijwel zonder het te merken, de encyclopedie van mijn eigen leven samen. Op veel kleinere schaal maar niet anders dan die van Chambers of het project dat Diderot begonnen is diende zij om mij mijzelf en mijn situatie te leren begrijpen en uiteindelijk te beheersen. Dat werkte. De storm ging hierdoor liggen. Ik had hem gestrikt met mijn verstand, zoals – zegt men – schippers winden vangen in een zeemansknoop.

Dit was het keerpunt. Wanneer het mij een dergelijke beproeving kan helpen doorstaan, redeneerde ik, kan mijn verstand mij overal uit redden. Het was of mijn ziekte hierdoor zin kreeg, alsof alles in dienst had gestaan van deze gewaarwording. Ik nam mij dan ook voor mij, indien ik herstelde, de rest van mijn leven te laten leiden door de rede. Na dit besluit te hebben genomen durfde ik mijn fort in de wolken te verlaten en terug te keren naar de puinhopen van mijn lijf.

De koorts nam af.

De jeuk doofde.

Ik kwam bij zinnen en zag mijn ouders aan mijn bed en daarachter door het raam het angstige hoofd van Fra Onofrio. De geestelijke was bezig mij van veilige afstand het sacrament der stervenden toe te dienen. Ik bedankte hem en zei dat ik van zijn diensten geen gebruik zou maken.

Mijn woorden hadden een verbijsterend effect. Mijn vader begon te huilen, wat ik hem nooit eerder had zien doen, mijn moeder viel voor mij op haar knieën neer en Onofrio dook lijkbleek weg onder de vensterbank. Ik scheen drie weken niet aanspreekbaar te zijn geweest, waarna men de hoop had opgegeven en mij van mijn boeien had bevrijd. Juist op het moment dat men de laatste zucht verwachtte, had ik luid en duidelijk gesproken.

Vanuit de tuin riep Onofrio dat mijn genezing een goddelijke ingreep was, speciaal verricht ter ere van Palmzondag, en een onomstotelijk mirakel zoals hij in zijn loopbaan nooit had mogen meemaken. Ik antwoordde dat hij een dwaas was en zijn God niet meer dan een bedenksel om het onbegrijpelijke verklaarbaar te maken voor onnozele halzen, waarop hij wegvluchtte en mijn moeder zich driemaal bekruste.

Hoe dan ook, ik was genezen en het was Palmpasen! Ik had dus een volle week om aan te sterken voordat Giacomo zou komen. Direct vroeg ik om bouillon en fruit en rood vlees want mijn eetlust was terug, en ik at alles wat anderen zich vanwege de vasten ontzegden. Ik dronk zoveel ik kon en spoelde met malvezij om de kwalijke smaak uit mijn mond te verdrijven. Alleen al het herstellen vermoeide mij de eerste tijd zo dat ik na iedere maaltijd in een diepe slaap zonk om van het aansterken bij te komen, maar elke keer voelde ik mij krachtiger ontwaken.

Op de ochtend van de derde dag was ik zover. Ik wilde proberen wat rond te lopen en mijzelf te wassen. Men bracht mij doeken en een lampetkan, fris goed en een gesteven hemd, een haarborstel, zeep en lavendelwater. Ten slotte vroeg ik een spiegel.

Mijn vader en mijn moeder wisselden een blik.

Ik las hem en wist alles.

Mijn voorzorg had mijn lichaam voor het ergste behoed. Omdat ik zat vastgebonden had ik mijzelf in mijn razernij nergens kunnen krabben en met mijn nagels verwonden. Van de honderden blaren die mij van hals tot tenen overdekten werden slechts enkele tot zweren. Hier en daar zaten nog korsten. Op die plaatsen bleven voor altijd kleine tekens op mijn lijf achter, maar niets wat het voor het oog bedierf.

Dit gold niet voor mijn gezicht.

Mijn ouders wilden mij niet direct een spiegel brengen. Om hun geen onnodig verdriet te doen, deed ik alsof ik er geen onmiddellijk belang aan hechtte. Zodra zij waren vertrokken haalde ik de hanger van mijn grootvader te voorschijn. Deze was klein, maar voldeed. Door de ogen van de heilige zag ik mijzelf.

De touwen waarmee ik aan het bed lag vastgesjord, hadden niet kunnen beletten dat ik woest geschud had met mijn hoofd. Wild had ik mijn wangen tegen de matras geslagen en geprobeerd op een of andere manier mijn oogleden, die met pus waren verkleefd, open te scheuren. Mijn moeder vertelde mij later dat zij had geprobeerd mijn hoofd, dat een derde groter was geworden, vast te houden en mijn gloeiing met natte lappen weg te nemen. Lange tijd zat zij achter me, met mijn gezicht tussen haar knieën en haar handen geklemd om het te beschermen. Tevergeefs. De jeuk was te hevig geweest, de kwelling te groot. Niets kon mij beletten. Ik gaf toe aan wat de aard van mijn ziekte mij ingaf en schuurde me waar ik nog kon, wangen, voorhoofd, oren, mond en neus, zodat zelfs het zachtste kussen en het fijnste laken instrumenten van verminking werden.

Na al die jaren kost het mij nog moeite de ravage te beschrijven die ik op mijn spiegelbeeld aantrof. Laat het genoeg zijn te weten dat ik mijzelf er niet in herkende. Rood en strakgespannen huid werd aangemaakt over wat één grote open wond moet zijn geweest. Deze verse aangroei zou mettertijd helen, zij het onregelmatig met diepe putten en dikke bobbels. Mijn linkeraanzien was echter door samentrekkende littekens onherstelbaar verwoest.

Zo zat ik maar en staarde me blind op de hanger. Eenmaal gebiologeerd door de weerspiegeling kon ik niet meer door het glas heen kijken en zien dat daarachter het zonlicht zoals altijd over mijn grootvaders kunstige versieringen speelde en dat hun schittering ook door deze aanblik heenbrak.

Giacomo arriveerde, eerder dan verwacht, op Goede Vrijdag. In de tussenliggende dagen had ik alle mogelijke stappen overwogen maar niets kunnen besluiten. Ik begreep wel wat me te doen stond maar ik kon het nog niet.

Ik zag mijn lief door de kier van mijn gesloten luiken. Hij wandelde in zijn beste kleren over de binnenplaats, gehaast, uitgelaten, opgewonden omdat hij terug was en mij snel wilde zien.

Vijftien was ik. Voor de beslissing die ik diende te nemen zou iemand in tachtig jaren nog onvoldoende ervaring opdoen. Ik was nooit uit Pasiano weg geweest. De rest van de wereld kende ik alleen uit boeken. Enkel het

leven in Venetië stond mij levendig en maar al te helder voor de geest. Dankzij de gravin was ik goed doordrongen van het meedogenloze oordeel in de betere Venetiaanse kringen, waar alles op uiterlijkheden wordt beslist. Mijn 'tante' had mij destijds met haar verhalen willen sterken in de strijd die mij, met mijn eenvoudige komaf, daarginds te wachten zou staan, maar nu mijn ziekte alles had veranderd waren het juist haar waarschuwingen die mijn geluk voorgoed de pas afsneden.

Het was immers uitgesloten dat ik in die stad ooit nog geaccepteerd zou worden nu ik mismaakt was. Ik zou er moeten leven als een paria. En Giacomo zou, als hij met mij getrouwd was, hetzelfde lot beschoren zijn.

Terwijl dit besef tot mij doordrong, zonk ik weg in een eigenaardige kalmte. Mijn rede had mij onlangs in mijn koortsen een laatste houvast geboden en ik besloot dit keer opnieuw bij haar te rade te gaan. Ik voelde mijn gemoed wel, genadige God, of ik het ook hevig voelde! Mijn hart bonkte, mijn ziel schreeuwde het uit. En al die tijd volgde ik zijn gang over het binnenplein, loerend vanuit de duisternis achter mijn luiken.

Giacomo was veel knapper dan ik mij herinnerde en van jongen tot man geworden. Als ik niet uit alle macht had gevochten tegen mijn impuls was ik op hem toe gerend en had ik me aan zijn voeten geworpen. Ik had hem het hele verhaal gedaan en hem gesmeekt mij te nemen zoals ik nu was.

Dit alles onderdrukte ik. In mijn kussen smoorde ik enkele harde schreeuwen die recht uit mijn ziel leken te komen. Daarna deed alles zeer. Mijn gevoel was murw en klaar zich aan mijn verstand over te geven. De koele afweging deed na de eerste schok weldadig aan, zoals het koude bad dat men mij na mijn ziekte gaf alle littekens op mijn lichaam eerst kort van schrik deed samentrekken, zodat de huid zich daarna makkelijker kon ontspannen.

Mijn dilemma was kort gezegd als volgt: Giacomo was de belichaming van mijn geluk. Als hij mij om mijn misvorming niet af zou wijzen, konden wij trouwen. Ik zou mijn geliefde voor de rest van mijn leven bij me hebben. Hijzelf diende daarvoor echter zijn ambities op te geven. Dit huwelijk zou elke kans op een loopbaan uitsluiten. Dit zou hem ongelukkig maken, mij zou het kwellen hem te zien lijden. Zijn ongeluk zou daarmee ook het

mijne betekenissen. Door nu mijn hart te volgen zou ik dus ons allebei voor altijd in het verderf storten.

Wanneer ik echter tegen mijn gevoel in zou gaan en hem vrij zou laten, zou hij zijn dromen kunnen najagen en waarmaken. Ik zou dan wel ongelukkig zijn maar troost vinden in de wetenschap dat hij tenminste gelukkig was. Misschien zou hij even droevig zijn om mij, maar vast niet lang wanneer ik het zo speelde dat hij meende dat ik hem verraden had. Dan zou hij kwaad zijn, mij verwensen en uiteindelijk vergeten.

Zo redeneerde ik.

In het eerste geval zouden er twee ongelukkig zijn, in het laatste geval slechts een.

De keus leek mij eenvoudig.

Ik handelde mechanisch, zonder gehoor te geven aan mijn gevoel, dat ik tot driemaal toe met luide stem voor mijzelf doodverklaarde.

De stappen die ik zetten moest, zette ik met een vastberadenheid die ik als kind eens had gezien bij Zoldo, een boer in Portobuffolè, die voor mijn ogen werd gebeten door een adder. Om hem gerust te stellen sprak ik tegen hem, geschrokken, sussend, maar de man zag of hoorde mij niet meer. Zijn aderen zwollen en werden zwart. Kalm als een levende dode deed hij wat hij doen moest om erger te voorkomen. Hij nam een zaag, zette zich zijn been onder de knie af en schroeide de stomp dicht, alles zonder één enkele keer te aarzelen.

Met eenzelfde zekerheid en verlamd gemoed gaf ik mijn moeder opdracht Giacomo te zeggen dat ik van Pasiano was vertrokken. Zij wilde niet liegen tegen de man die mij even liefhad als zijzelf en weigerde hem mijn afwezigheid te gaan melden.

Toen zei ik haar dat wat vandaag een leugen was, morgen waar zou worden. Giacomo zou zeker terugkomen. Ik kon hier onmogelijk blijven.

Dit brak haar zo dat zij verder geen weerstand bood. Als mijn verloofde naar mijn gevoelens vroeg, zei ik, diende zij te zeggen dat ik er voor hem geen meer had, dat ik me door L'Aigle, de bode, had laten schaken, zonder bericht achter te laten was afgereisd en dat het voor hem geen enkele zin had hoop te houden en op mij te wachten.

Tegen de tijd dat zij de tuinkamer binnenging, waar Giacomo weer was ondergebracht, was haar gezicht zo betraand dat hij haar wel moest geloven. Hij had een vol uur nodig om van het nieuws bij te komen. Daarna kreeg hij een pasteitje om wat aan te sterken en nog wat brood en fruit voor onderweg.

Ik, ondertussen, riep mijn rede te hulp, vroeg belet bij graaf Antonio en zei hem dat ik kwam om de vijf zecchinen te verdienen, als het aanbod nog stond. Zijn verbijstering duurde kort. Door samengeknepen wimpers nam de oude man de schade aan mijn verschijning op. Even overwoog hij hierom af te dingen, maar zag daar toch vanaf, opende een lade en legde het bedrag op tafel. Hij leunde achterover in zijn stoel, knoopte zijn broekband los en zei dat ik me langzaam voor hem uit moest kleden.

Denk niet dat het me vreselijk tegenstond. Het was iets wat moest gebeuren, dat is alles. Ik ben niet een van die vrouwen wie het lichamelijke van nature tegenstaat en die zich er slechts uit diepgevoelde liefde toe kunnen zetten. Integendeel. Ik heb een dierlijke natuur. Ik wist al vroeg dat ik ervoor geschikt zou zijn.

Op een bepaalde manier paste de zakelijkheid van deze transactie ook in het nieuwe beeld dat ik mij van mijzelf moest vormen. De grenzen waren helder. Dat deed mij goed. Daarbinnen voelde ik mij zeker. Sterker, het was op dat moment voor mij belangrijk te merken dat iemand mij ondanks mijn lelijkheid ongeremd kon begeren en dat ik als vrouw dus niet volledig was bedorven.

Ik had er alles voor willen geven dit genot voor het eerst met Giacomo te kunnen ontdekken, maar zoals het was legde ik mij erbij neer. De oude besteeg mij en ging zijn gang. Hij kon zijn geluk niet op dat ik nog maagd was en besteedde een eeuwigheid aan het van nabij bestuderen van dat fenomeen, waarbij hij mij met zijn dikke vingers zo wijd mogelijk opensperde. Toen hij eindelijk binnen was, klapte hij in zijn handen als een kind.

Zelfs de grofste mannen verliezen in bed hun angstaanjagendheid. Hard kunnen zij zijn en onnadenkend, maar hun uitgelatenheid laat geen ruimte voor berekening. Als zij je in bed pijn doen is het uit onhandigheid, nooit

uit opzet, zoals zij daarbuiten doen wanneer zij volledig bij zinnen zijn. Eenvoudig te plezieren worden zij als kinderen en even dankbaar wanneer het is gelukt.

Ik deed de graaf van Montereale dit plezier en schepte daar zelfs een bepaald genoegen in. Ik ben daar niet trots op maar ik constateer het. Ook later is het voorgekomen dat ik mannen die mij weerzin inboezemden toch hun zin gegeven heb. Ik deed deze kerels, achterlijk, misvormd of hoogbejaard, een plezier met geen ander oogmerk dan de hoop dat iemand wanneer ik het nodig zou hebben hetzelfde eens voor mij zou doen: mij nog één keer het gevoel geven dat ik mooi ben en begeerlijk.

Wat dat zwetende lijf van graaf Antonio betreft, hierbij kwam mijn rede mij opnieuw te hulp. Ik ontdekte dat het mogelijk was tegen dat lillende vlees en die rood aangelopen kop aan te kijken, er zelfs naar te glimlachen zonder het daadwerkelijk te zien. Ook later keerde het niet in mijn nachtmerries terug.

De fantasie is de beste vluchtplaats.

Daarin ook, en daar alleen, was ik samen met Giacomo, die nacht en vele daarna.

3

Ik verliet het huis voordat de zon opkwam. Van mijn ouders nam ik geen afscheid, bang dat hun verdriet mij gevangen zou houden. Tot hier had hun liefde mij gebracht. Nu moest ik verder. Samen met De Pompignac had ik de eerste stap gezet. Voor de tweede zocht ik houvast aan zijn woorden: nu moest ik mijn bagage oppakken en daarmee van de wereld weglopen. Uit de keuken nam ik een van de rieten manden waarin de jagers hun aangeschoten fazanten dragen. Dankzij dikke schouderriemen kon je daarin een flink gewicht gelijkelijk verdeeld dragen. Zoveel had ik trouwens niet. De kleren die ik bezat namen nauwelijks plaats in. In een onbewaakt ogenblik ging ik de bibliotheek van de graaf binnen. Ik koos er enkele boeken waarvan ik monsieur De Pompignac had beloofd ze op een dag te zullen lezen. In een opwelling griste ik de *Histoire de Dom Bougre, portier des Chartreux* uit zijn geheime bergplaats. Dit kostbare werk behoorde mij niet toe maar ik aarzelde geen moment. Mijn geweten zei me dat ik het verdiend had. Misschien hoopte ik dat de graaf zich door mijn diefstal in het vervolg zou bedenken voor hij andere jonge meisjes dwong zijn pornografie te bekijken. In elk geval wist ik dat deze afbeeldingen zeldzaam waren en bij verkoop geld zouden opbrengen dat mij misschien nog goed van pas kon komen.

Zo beladen sloeg ik de weg in naar Vilotta. Ik bereikte het dorp in het eerste daglicht. Boeren trokken naar hun land. De meesten kenden mij. Ik verschool me voor hen in een greppel langs de kant van de weg. Langzaam begon ik het gewicht te voelen van het avontuur dat mij wachtte. De landerijen van Pasiano lagen nauwelijks achter me of ik voelde het lood al in mijn schoenen. De riemen van de mand sneden in mijn rug. Even was ik bang dat de slaap die ik afgelopen nacht niet had kunnen vatten, me alsnog zou inhalen maar dat gebeurde niet. In mij groeide een onbekende kracht die mij alert hield. Ik had geen plan of doel. Toch voelde ik spijt noch angst. Integendeel, ik raakte vervuld van een geluk dat ik niet kon thuisbrengen. Ik vond het bijna ongepast. Alles wat ik kende liet ik achter

mij. Alles wat mij dierbaar was had ik verloren. Vandaag gaf ik voorgoed mijn leven op, zoals ik gisteren Giacomo had opgegeven, overmoedig maar vastberaden. Ik schaamde me bijna dat ik me ondanks al mijn verdriet zo opgeladen kon voelen en vroeg mij af hoe zoiets mogelijk was. Deze uitgelatenheid bleef weken bij mij en gaf mij bij diverse hindernissen moed. Ik trok naar het zuiden, eigenlijk alleen omdat de Alpen me nodeloos ingewikkeld leken. Eerst ging ik tot aan Rovigo, later door naar Ferrara en vandaar met vele omzwervingen over de vlakke naar Bologna. Al die tijd vlamde mijn hart van opwindning omdat het leven mij zijn ware gedaante toonde. Dreigend maar aan elkaar gewaagd, als twee rivalen op de ochtend van een duel, stonden wij oog in oog.

Bologna beviel me. Er woonden meer mensen dan ik ooit bij elkaar had gezien. Op straat viel ik daardoor minder op. Als ik werd nagewezen dook ik weg tussen de marktgangers en wanneer een groep kinderen me naliep verdween ik in een van de volle stegen. Wel was het leven er harder dan op het land. Opmerkingen over mijn uiterlijk werden zonder omhaal gemaakt. Dat doet even zeer maar richt minder schade aan dan wanneer het achter je rug gebeurt. Ook was het moeilijk om aan werk te komen. Bij een overdaad aan mooie meisjes heeft niemand voorkeur voor een lelijke. Ik moest dus andere kwaliteiten tonen. Door me harder in te zetten dan de rest, minder geld te vragen en meer te slikken, lukte het me keer op keer ergens te worden aangenomen. Daarbij liet ik vernederingen en handtastelijkheden over mijn kant gaan. Wat een ander te ver zou gaan leerde ik aanvaarden, een les die mij later goed van pas zou komen. Desalniettemin duurden mijn betrekkingen nooit lang. Eén keer, toen ik in een eethuis serveerde, riep iemand dat mijn aangevreten tronie zijn eetlust bedierf maar meestal waren de tekenen vager. In winkels waar ik bediende nam de klandizie af; bij een advocaat, bij wie ik notuleerde, bleven bepaalde klanten ineens weg en de meisjes in het gezin waarvoor ik korte tijd schoonmaakte durfden niet in mijn buurt te komen. Meestal wachtte ik niet tot mijn baas me hierover aansprak maar hield ik de eer aan mezelf en zocht een nieuwe positie. Als ik er nu aan terugdenk begrijp ik eigenlijk niet hoe het mogelijk was dat ik moed hield, maar zo ging het. Ik was jong en dan kunnen zelfs de droevigste mislukkingen je verder brengen.

Na enkele maanden kreeg ik een betrekking waar men minder om uiterlijkheden dan om resultaten maalt en vond ik – in ruil voor werk – logies bij het echtpaar Morandi Manzolini. Hij was verbonden aan de Accademia delle Scienze, waar hij anatomische les gaf. Alleen kon hij niet tegen bloed, zodat zijn vrouw Anna de ontledingen voor hem verrichtte. Van de schedels die zij lichtte en de organen die zij uitnam vervaardigde ze vervolgens exacte wasmodellen, die haar echtgenoot gebruikte voor zijn lessen. Daarnaast deed zij ook zelfstandig onderzoek. Overdag kookte ik en deed het huishouden, waar zij geen hoofd voor had. 's Avonds was ik vrij om te studeren. Dat ik las vonden zij geen bezwaar en na een tijdje kreeg ik toegang tot hun bibliotheek. Af en toe hadden zij gasten. Dan mocht ik hulp aannemen en kreeg ik de beschikking over een flink bedrag dat ik naar eigen goeddunken aan de voorbereidingen voor een feestmaal mocht besteden. Ik bezat niets en had hen makkelijk kunnen bedriegen.

‘Hoe kan iemand ooit bewijzen dat hij je vertrouwen waard is als je het hem niet eerst van harte schenkt?’ zei de signora toen zij merkte dat ik me verbaasde over haar goedgegelovigheid. ‘Zodra je iemand verantwoordelijkheid geeft, zal hij die ook nemen.’ Hierna hield ze een verhandeling over de manier waarop vrouwen lange tijd hadden verleerd zelf te denken omdat alle beslissingen door hun echtgenoten werden genomen, en hoe de nieuwe wetenschappen hieraan eindelijk een einde zouden maken omdat het mannelijk en het vrouwelijk intellect door de nieuwe bevindingen in gelijke mate worden uitgedaagd. Hieruit trok ik lering en ik bracht nooit meer iets huishoudelijks onder haar aandacht.

Ook met haar bezoek sprak ze op deze wijze. De meesten waren gelijkgestemd en allen van goede komaf. Zij steunden elkaar in het idee dat vrouwen zichzelf tekort doen door op hun gevoel te vertrouwen en dat ze pas werkelijk vrij zullen zijn wanneer de intuïtie voor eens en altijd door het intellect wordt overwonnen. Hierover rebbelden zij met een passie die hun gelijk ongewild bewees. Ik mengde mij nooit in de discussies, ook al vroegen ze herhaaldelijk mijn mening. Als ik ronduit weigerde, drongen ze aan. Het leek mij ongepast een bediende zo in verlegenheid te brengen maar daarvan wilden ze niet horen. Weldra zouden er geen bazen en knechten meer bestaan, preekten zij, maar zou de wereld verdeeld zijn in

wetenden en onwetenden, een laatste ongelijkheid die voor iedereen door middel van studie eenvoudig zou zijn weg te werken.

Wanneer zij zo debatteerden verborg ik mij liever in de bibliotheek. Toch werkte hun blinde optimisme aanstekelijk. Ook als ik het niet met hen eens was, genoot ik ervan hoe de sfeer altijd geladen was van hun verwachtingen. Het sterkte mijn hoop dat in dit klimaat ook mijn toekomst misschien nog eens ten goede zou kunnen keren.

Dit optimisme dat onder de vrouwen van de stad heerste werd gevoed door Prospero Lambertini, de voormalige aartsbisschop van Bologna en een neef van signora Manzolini, die in die jaren als Benedictus XIV op de pauselijke troon zat. Hij steunde de universiteit rijkelijk op voorwaarde dat zij 'de vrouwelijke kunde en kennis' erkende en gebruikmaakte van vrouwelijke wetenschappers. Enkelen van hen, zoals Laura Bassi, een hartsvriendin van mijn meesteres, en Anna Morandi Manzolini zelf stelde de Heilige Vader een leerstoel in het vooruitzicht. Dit was volgens de signora het bewijs dat ook in Rome het geloof in de geest voorgoed door het geloof in de rede was verdrongen. Ondertussen streefde een pauselijke commissie, samen met een delegatie van wijze vrouwen, naar officiële erkenning door civiele en academische autoriteiten van 'de intelligentie en het verstand van vrouwen'. Op een dag was ik aanwezig bij het opstellen van een verklaring van die strekking die alle academische instellingen zouden moeten ondertekenen. Voor deze gelegenheid waren *femmes savantes* uit heel Europa naar huize Morandi Manzolini gekomen, en ik serveerde hun sardientjes.

Het was hard aanpoten. Zoveel gasten had ik in de maanden dat ik in dienst was nog nooit bij elkaar gezien. Ik was nerveus, maar dacht aan mijn moeder, die in Pasiano soms de verantwoordelijkheid voor wel tien keer zoveel mensen had gedragen. Voor mij was zoiets echter nieuw. Men verwarde mijn kennis met volwassenheid en zadelde mij op met taken waaraan ik nog nauwelijks toe was. Ik had voor de ontvangsten van die week twaalf man in dienst genomen en nog had ik nauwelijks een ogenblik voor mijzelf. Voor het eerst moest ik bevelen geven en erop vertrouwen dat die werden uitgevoerd. Tot mijn verbazing merkte ik dat hier moed voor nodig is en zelfvertrouwen. Daarmee was ik op dat moment niet

rijkbedeeld. Integendeel, het commentaar dat ik op straat van vreemden kreeg had in korte tijd alle zekerheden aangetast die mijn ouders mij vol liefde hadden meegegeven. En wat daarna nog restte van hun werk was tenietgedaan door een knappe student die mij enkele dagen het hof maakte, alleen omdat zijn vrienden hem hiertoe hadden uitgedaagd, een weddenschap die hij mij in hun bijzijn onthulde tot grote hilariteit van iedereen. Hoe dan ook, ik hechtte onderhand meer waarde aan de mening van anderen dan aan die van mezelf. De verantwoordelijkheid die signora Morandi mij gaf, betekende mijn redding. Ik greep de hand die zij uitstak en deed uit alle macht mijn best haar niet teleur te stellen. Aanvankelijk speelde ik het overwicht dat ik op mijn twaalf ondergeschikten wilde uitoefenen zoals een acteur een koning speelt, met donderende stem en geleende gebaren, alsof ik mijn lelijkheid kon overschreeuwen, maar gaandeweg merkte ik dat zij veel beter luisterden wanneer ik ze toesprak als mijzelf, en hun af en toe eerlijk en open mijn eigen twijfels toonde. Ik merkte dat ik mensen voor mij kon winnen met mijn innerlijk als ik zelf aan mijn uiterlijk voorbij durfde te gaan. Zo won ik hun respect naarmate ik dat voor mijzelf hervond.

Ik had instructies elke gast ongeacht haar rang of titel met dezelfde egards te behandelen, 'want,' zei de signora, 'zij zijn allen even wijs, en kennis is de nieuwe adel!'. Velen van deze vrouwen hadden namen die ik nooit gehoord had en waarvan de klank me overdonderde, zoals Zenobia en Uranie, Alkmene, Celymene, Cleanthe en Anamandra. Die werden tijdens de debatten afgeroepen. Ik hield ervan daarnaar te luisteren terwijl ik koffie rondbracht, zoals ik vroeger voor het slapengaan genoot van de namen van de feeën en tovenaressen uit de verhalen van mijn vader. Ik stelde mij de werelden voor waarover zij regeerden, als koninginnen van de geest.

Zij maakten lange dagen. 's Ochtends onderhielden zij elkaar over de disciplines waarin zij uitblonken, en 's avonds analyseerden zij, meer informeel, hun liefdes en hun levens. Daartussen zaten zij met zijn allen aan bij de maaltijden. Ik stond verdekt opgesteld bij het dressoir achter een kamerscherm, vanwaar ik door een glazen ruitje toezag of er correct werd geserveerd en ieders glas op tijd werd bijgevuld. Ik hoorde de gasten wel praten, enkelen in het Latijn maar de meesten verstonden elkaar beter in

het Frans. Elke dag discussieerden zij over nieuwe ontdekkingen. Regelmatig werden kolfflessen, alambieken en retorten opgesteld en verrichtten zij experimenten. Hongerig naar kennis als ik was, probeerde ik hiervan te vatten wat ik kon. Regelmatig ging de materie boven mijn pet en omdat ik niet in een positie was om uitleg te vragen, dwaalde mijn aandacht af. Dan bestudeerde ik de gasten, hun voorkomen en hun reacties.

Onder hen was er slechts een die mij in mijn schuilplaats opmerkte. Op een dag ving zij mijn blik en bleef mij strak aankijken, dwingend maar niet onvriendelijk. Het was een Franse gravin, die mij al eerder was opgevallen. Zij ging even goed gekleed als de anderen, niet minder mooi of goedgebekt en toch leken zij haar niet volledig in hun coterieën toe te laten. Zij antwoordde altijd vriendelijk maar nam in het gezelschap nooit het initiatief. Ze had vlammend rode haren, hoog opgewerkt als een wijde kroon. Om die op te houden hield ze haar nek recht en haar hoofd iets achterover, sierlijk en hooghartig tegelijk. Haar naam had ik een paar maal horen noemen maar op dat moment schrok ik zo van haar oogopslag dat hij me niet te binnen wilde schieten. Er was een bange onrust in die iets van me verlangde wat ik niet begreep. Even dacht ik dat ze huilde. Haar ogen waren nat. Ik zag ze glinsteren. Alleen drukte haar gezicht het tegenovergestelde uit. Zij glimlachte vastberaden en hield zich fier als iemand die aan overwinningen gewend is. Hoewel ik alle recht had daar te staan en toezicht te houden, voelde ik me betrap. Nog even keek ik het gezelschap verder rond alsof zij me niet in het bijzonder was opgevallen, wenkte toen een van de bedienden en liet hem mijn plaats innemen, terwijl ik me uit de voeten maakte en me terugtrok tussen de boeken van mijn signora. Daar hield ik mij schuil totdat de gasten naar bed waren, de tafels afgeruimd en langer nog. Zonder te lezen zat ik omringd door de medische, de chirurgische, de filosofische en de astrologische verhandelingen, te midden van Manzolini's wetenschappelijke instrumenten en haar wasmodellen van menselijke lichaamsdelen, naar functie gerangschikt. In de hoge kasten wist ik alle dier- en plantensoorten beschreven en afgebeeld, evenals alle bekende mineralen en elementen met hun werking, toepassing en oorsprong, terwijl de aarde zelf met zijn continenten en zijn zeeën, met

al zijn dorpen en steden en de wegen die daarheen leiden in een dertigtal atlassen was vastgelegd.

De rust waarvan ik in een bibliotheek zo geniet bestaat niet alleen uit stilte. Al dat papier dempt ieder geluid, maar ook het ruisen van mijn gedachten. Hun ongedurigheid vindt troost in de overmacht aan kennis langs de wanden. Die is zoveel groter dan ooit in mijn hoofd zal passen. Dat kalmeert me en herinnert mij eraan dat ik niet per se alles hoeft te weten en begrijpen. Zoveel is al opgeschreven en ik heb het allemaal binnen handbereik. Daar hoeft ik mij dus niet meer mee bezig te houden. Zelfs al zal ik nooit meer dan een fractie van al die feiten tot mij kunnen nemen, ze zijn er, het staat er, de wereld is gerubriceerd, en als ik er eens nodig iets uit moet begrijpen kan ik het opslaan. Als de werkelijkheid zo onder controle en verifieerbaar is, kan ik haar makkelijker loslaten. Misschien is dit wel het nut van al die schrijvers, dat zij vastleggen wat buiten mij is zodat ik mij, zolang ik me met hen omring, kan wijden aan wat in mij leeft.

In gedachte begon ik een plattegrond te tekenen van mijn gemoed en probeerde de weg die ik had afgelegd in kaart te brengen. Al met al was er een jaar verstreken sinds ik van huis wegliep. In die tijd was ik genoodzaakt geweest door de meest afgelegen streken van mijn gevoel te trekken. Grillig wisselden daar de klimaten. Soms had ik door dode meren moeten waden waarin een gif alle leven had verlamd. De desolaatste landschappen had ik doorkruist met mijn blik strak naar voren gericht, zoals men een schichtig paard met oogkleppen door vijandelijk gebied loodst. Alleen door vooruit te blijven kijken kon ik over de toppen heen en uit de dalen komen, zonder schichtig te worden of beschadigd door de inslagen links en rechts van mij. Zo kon het gebeuren dat ik die hele tocht mijn goede moed en mijn gezond verstand had behouden juist omdat ik mij niet altijd bewust was geweest van de afgronden waar ik langs kwam. Niet eerder had ik het me kunnen permitteren ergens eens stil te staan en het uitzicht op mij in te laten werken. Sinds mijn vertrek had ik dan ook nog altijd niet één traan gelaten. Nu, na een jaar, leek mij het pad voldoende geëffend. Het vreemde kwam me onderhand vertrouwd voor. Ik waande mij ver genoeg van mijn verdriet verwijderd om mij dan eindelijk te oriënteren.

Ergens moet ik terwijl ik op deze manier in mijn gevoelens dwaalde, door slaap zijn overmand. Toen ik wakker werd keek ik in het gezicht van de Franse gravin. Zij stond over mij heen gebogen met één been op de zitting van mijn sofa, alsof ze op het punt stond een paard te bestijgen.

‘Ik bestudeer je gezicht,’ zei ze. ‘Wat waren het, pokken?’

Ze torende boven me uit. Ik kon geen kant op en probeerde weg te zinken in de kussens. Haar gezicht stak bleek af tegen haar haren, die daarachter hoog en breed uitdijden en opbolden, groot en vlammend als een ondergaande zon. Zij bleef boven me zweven, van links naar rechts en nog eens terug om de ravage op te nemen.

‘Nu doet het pijn, straks ben je er dankbaar voor. Schoonheid is een kerker waarin wij wegwijnen en vergeten worden. Jij bent eraan ontsnapt. Dat is een wijsheid waar je nu niets aan hebt. Later zul je er zelf achterkomen. Ik vraag alleen dat je dan nog eens terugdenkt aan haar die jou er voor het eerst over heeft verteld.’ Daarmee scheen haar nieuwsgierigheid bevredigd. Zij steeg af en draaide zich om, alsof ze alle interesse in mij had verloren. Een tijdlang liep ze langs de wanden en bestudeerde de banden van de boeken. Af en toe pakte ze er een en bladerde. Ten slotte beklom zij de houten trap, nam een foliant van een hoge plank, sloeg die open en bleef er daarboven in zitten lezen met haar benen over elkaar en haar rokken opgetrokken als een boerenmeid op een hooizolder. Dit was zo ongepast dat ik dacht dat ze mijn aanwezigheid was vergeten. Om haar niet in verlegenheid te brengen pakte ik stilletjes een boek van tafel en sloop weg.

‘Lees jij?’ vroeg ze.

‘Wanneer ik tijd heb.’

‘Daar heb je het al. Omdat jij bedient ging ik er meteen vanuit dat je niet kon lezen.’ Met een sprong kwam ze van de ladder. ‘Zo makkelijk maken we de fout mensen op hun uiterlijk te beoordelen.’

‘Dan lijkt schoonheid me dus eerder een groot voordeel.’

‘Als iemand iets moois ziet, denkt hij dat het af is. Dat stelt hem tevreden. Hij kijkt niet verder. Hij gaat er niet mee aan de slag. Hij durft er niet aan te slijpen, zodat wij nooit zullen weten wat er allemaal nog onder de oppervlakte zit. Die hele onzichtbare rijkdom zal nooit worden

aangeboord. Daarom loont het je schatten niet aan de buitenkant te dragen. Als een ruwe diamant niet zo lelijk was, zou geen mens op het idee zijn gekomen er eens facetten aan te slijpen.'

'U wordt bedankt,' zei ik verongelijkt, 'voor iemand die er zelf niet door geplaagd wordt, hebt u veel verstand van lelijkheid.' Ik wilde gaan maar ze versperde me de weg. Ze nam me het boek uit handen, las de rug, en leek onder de indruk dat het in het Frans was.

'Descartes nog wel!' Ze deed een stap terug en nam me van top tot teen op. Daarna keek ze even om zich heen, alsof ze zeker wilde zijn dat ze niet voor de gek gehouden werd. Daarbij lachte ze met het puntje van haar tong tussen haar tanden geklemd. 'Zeg eens, nu even serieus, waar heeft signora Morandi jou opgeduikeld?' Ze pakte mijn hand en schudde hem, zoals mannen onder elkaar doen. 'Ik heet Zélide. En jij?'

Ik was gekwetst. Ze sprak zo open over mijn gebrek dat ik behoefte had me voor haar te verbergen. Het laatste wat ik wilde was haar mijn echte naam noemen. Kinderen die Lucia heetten waren in die streek even zeldzaam als vliegen rond een paardenstaart. Ik wou voorkomen dat de gravin aan mijn alledaagse afkomst weer een van haar damestheorietjes op kon hangen.

'Mijn naam is Galathée,' antwoordde ik, in de hoop haar te overtroeven. Haar mond zakte ervan open, maar ik hield voet bij stuk.

'Galathée de Pompignac.'

Daarop schoot ze in de lach. Ik trok mijn hand terug, draaide me woedend om en wilde weg, maar ze liet me niet gaan. Ze pakte me bij mijn polsen en drukte op allebei mijn handen een kus, terwijl ik daar helemaal niet van gediend was.

'Wel, Galathée de Pompignac, over jou hoef ik me geen zorgen te maken, dat hoor ik wel. Jij bent die diamant van je al aan het slijpen. Schitterend vind ik jou!' Daarna kustte ze me nog eens. Op mijn wang. Uitgerekend de verkeerde.

De volgende ochtend, terwijl ik de dames ontbijt serveerde, ving Zélide mijn blik en knipoogde naar me, alsof wij vriendinnen waren. Ik gaf geen krimp want ik verdacht haar ervan tegenover de anderen te willen

koketteren met het gemak waarmee zij met haar minderen omging. Later probeerde ze het nog eens, met hetzelfde resultaat. Ze leek door mijn onverschilligheid ontdaan. Zonder iets te hebben gegeten of gedronken stond ze op en haastte zich de tuin in.

Tegen tien bracht ik de dames, die in vergadering bijeen waren, cake en vruchten, en ik nam zoals elke ochtend plaats achter mijn scherm om hun argumentatie te volgen. Om de beurt voerden ze het woord over het onderwerp van die dag, dit keer het opwekken van energie uit water. De meesten deden hun zegje, maar Zélide hield zich afzijdig en toen ik me weg haastte om nog voor het middaguur bij de markt op de piazza Malpighi te zijn, bleef zij niet zitten zoals van haar verwacht werd, maar volgde mij naar de keuken. Daar nam ze net als ik een mand en stond erop, hoe ongepast ook, die zelf aan haar arm te dragen. In de kramen betastte ze het fruit, woog het vlees op haar hand en sprak over kruiden alsof ze er verstand van had. Ondertussen vertelde zij mij dat haar vader onderwijzer was geweest in een Franse provinciestad. Zij deed alsof haar afkomst even nederig was als de mijne. Ik liet haar in die waan. Zij was zijn enige kind en hij had haar alles bijgebracht wat hij wist, maar dat was haar niet genoeg.

‘Ik ben nu eenmaal schaamteloos nieuwsgierig,’ bekende ze, ‘naar alles en naar iedereen. Geloof jij ook niet dat wetenschap in de eerste plaats een brandende onbescheidenheid is? Een ziekelijke drang alles aan de weet te willen komen, zelfs de dingen die niet voor je bestemd zijn en die je voor je gemoedsrust beter niet zou kunnen weten? Mensen zien het als een verdienste wanneer je de eigenschappen en principes van de elementen onderzoekt, terwijl ze je van hun erf zouden jagen wanneer je die van henzelf zou proberen te achterhalen.’

Haar titel had Zélide verworven door te huwen met de hoogbejaarde graaf van Montmorency. Door hem te begraven verwierf zij de fondsen om vanuit heel Europa leraren naar haar woning in Vincennes te laten reizen. Al jarenlang liet zij daarheen steeds meer mensen van steeds verder komen, want weetgierigheid is een honger die alleen maar groter wordt als je hem voedt.

‘Het is me opgevallen,’ zei ze, nadat wij op deze manier vertrouwd waren geworden, ‘dat jij belangstelling toont in de wetenschappelijke

gesprekken die de andere vrouwen en ik in huize Morandi voeren. Toch meng jij je er nooit in.'

'Hoe zou ik kunnen? Het meeste van wat jullie zeggen begrijp ik amper.'

'Dan moet je ons om opheldering vragen.'

'Ik heb te veel ontzag voor al die kennis om erover te durven spreken.'

'Ach, als sommigen van ons daar toch eens een voorbeeld aan zouden nemen! Spreken over iets wat je niet begrijpt is onnozel, ernaar vragen slim. Wat is wetenschap anders dan uitkomen voor je onwetendheid? Je kunt immers alleen iets leren waar je nog geen weet van hebt.'

'En aangezien ik van veel minder dingen weet heb dan u,' lachte ik, 'ben ik van ons tweeën dus de grootste geleerde.'

'Morgenochtend vertrek ik uit Bologna,' zei Zélide toen wij met volle manden thuiskwamen. 'Ik reis door naar Napels. Daar is men opgravingen begonnen. Aan de voet van de Vesuvius zijn enkele oude Romeinse villa's blootgelegd, volledig intact. Dit is het hart van onze tijd. De as die ons verstikt wordt eindelijk weggeblazen. Alles komt aan de oppervlakte. Wat ons nu nog duister is zal weldra worden belicht. Niets blijft onverklaard. Dit is de uitdaging die de eeuw ons stelt. De ontdekkers vormen de voorhoede. Onze plaats is naast hen. Ik zal erbij zijn en jij... Jou wil ik vragen mij te begeleiden.'

'Waarom?'

'Als mijn secretaris.' Ze bloosde en zocht naar woorden. Te midden van al die geleerde, rijke vrouwen had ze overwicht gehouden en ik vond het vermakelijk dat uitgerekend ik haar nu van haar apropos bracht.

'Als u zich over mij wilt ontfermen uit liefdadigheid...' Ik bleef op mijn hoede omdat ik niet begreep waar haar genegenheid voor mij vandaan kwam, '...of als het is om mij verder op te voeden, dan bedank ik.'

'Wie zegt dat jij van mij meer zou leren dan ik van jou? Het goede doel waarvoor ik me inzet ben ik zelf. Dat zul je gauw genoeg merken. Je handschrift,' vroeg ze, 'is het enigszins behoorlijk? Dan zou jij mijn brieven kunnen schrijven, een neerslag van mijn bevindingen, beschrijvingen van wat wij onderweg aantreffen. Kleine persoonlijke zaken zou ik aan je

toevertrouwen. Jij zou die voor me kunnen regelen. Maar meer nog, eigenlijk...' Ze keek me aan. 'Ik zou het prettig vinden als wij vriendinnen konden worden.'

4

Waarom mensen ontroerd raken bij het zien van een ruïne, dat laat ik me in het hiernamaals nog eens uitleggen! Wat is er zo aantrekkelijk aan een bouwval? Bij iedere hoop stenen die wij onderweg naar het zuiden tegenkwamen wilde Zélide uitstappen. Nadat ze eromheen gelopen was, ging ze er bij zitten en kon dan urenlang wegdromen. Ondertussen moest ik het puin de maat nemen, er een kleine schets van maken en op een landkaart aangeven waar wij ons precies bevonden. Terug in de koets wilde zij dan met mij filosoferen over de omvang en het gebruik van de gebouwen die zij zojuist had gezien.

‘Welke gebouwen?’ morde ik soms. ‘Ik heb geen gebouw gezien, alleen gruis.’ Dat scheen haar te vermaken en aan te sporen tot nog meer analyses van de antieke bouwkunst, die duurden totdat wij op de volgende hoop bakstenen stuitten. Op deze manier vorderden we soms nog geen tien of vijftien kilometer op een dag, waarna ik ’s avonds in de herberg al haar theorieën nog eens diende op te rakelen en netjes voor haar uit te schrijven.

Ergens in de buurt van Pitigliano zette een brok cement haar aan tot het berekenen van de spanwijdte en het benodigde tegenwicht van een immens koepeldak, terwijl we de hele dag niet gegeten hadden en nog een lang stuk hadden te gaan tot het volgende dorp.

‘Er is helemaal geen koepeldak!’ hield ik vol, kortaf omdat ik honger had.

‘Maar er zou er een geweest kúnnen zijn.’

‘En dát daar kan een heerlijke kippenbout zijn geweest,’ zei ik, wijzend op de uitwerpselen die een of andere herder tussen de brokstukken had achtergelaten, ‘maar ik zie liever het origineel.’

‘Ik niet,’ lachte ze, en ik begon te vermoeden waarom de wijze vrouwen haar in Bologna altijd wat terzijde hadden gehouden. ‘Als ik een kippenbout zie kan ik daar niets anders van maken, maar bij de resten ervan ben ik vrij om te fantaseren. Ook al heeft de man die zich hier ontlastte misschien nooit meer dan een homp brood gegeten, in gedachte geef ik hem een

feestmaal. Het is geen uitdaging te zien wat er is, maar wat er geweest zou kunnen zijn.'

Uiteindelijk bereikten wij Portici, waar wij voor de herfst onze intrek namen in een eenvoudige woning aan de baai van Napels. Deze was ons ter beschikking gesteld door Maria Amalia van Saksen. Zij was een verre nicht van Zélides overleden man en sinds kort de gemalin van de koning van de twee Siciliën. Op het terrein van het buitenverblijf dat hij voor hun huwelijk had laten bouwen, had Maria Amalia tijdens haar wandelingen een waterput ontdekt waarin de bewoners van het nabijgelegen stadje zich regelmatig aan een touw neerlieten om een paar uur later met antieke munten en spelden weer boven te komen. Op haar aandringen had haar echtgenoot een antiquair in dienst genomen, die in de put afdaalde en in een stelsel van ondergrondse gangen was gestuit op enkele marmeren trappen, die hij liet blootleggen en uitgraven. Het bleken de bovenste treden te zijn van een Romeins amfitheater dat volledig onder de aarde lag bedolven.

Tegen de tijd dat wij het bezochten was het al voor drie kwart uitgegraven, samen met de bijgebouwen. Zij lagen zestig voet en zeven lange, smalle ladders diep. Zélide liet speciale rokken van dunne katoen maken die wij tijdens de afdaling als broek konden opbinden. Eenmaal beneden werden wij rondgeleid door Marcello Venuti, die samen met zijn broers de hele operatie leidde. Trots toonde hij ons de inscriptie in een muur van het theater waarvan de letters als nieuw te voorschijn kwamen nadat hij het marmer met een spons bevochtigd had. Het opschrift verklaarde dat de stad die volgens Venuti nog in zijn geheel onder de heuvel verborgen moest liggen, gewijd was aan de god Hercules. Dit was voor hem het bewijs dat wij ons bevonden in een van de steden die volgens de geschriften kort na de dood van Christus bij een uitbarsting van de Vesuvius onder de as werden bedolven en zestien eeuwen lang verloren waren gewaand.

Dit alles scheen Zélide meer dan gewoon te raken, in het bijzonder toen wij rondom het theater over een antieke weg liepen. Dit stuk straat verschilde in niets van de wegen die wij nog altijd kennen en die je overal kunt zien zonder daarvoor halsbrekende toeren te hoeven uithalen. De

broers Venuti wezen ons op winkeltjes en kleine eethuizen waarin het oorspronkelijke aardewerk lag zoals het was aangetroffen. De kruiken en bекers stonden op de toonbank als in een hedendaagse herberg, alsof de bezoekers nog maar net van hun stoel waren opgestaan. Deze aanblik greep Zélide zo aan dat hij haar te machtig werd. Om bij te komen werden wij in de aangrenzende basilica gebracht, waarvan aan de buitenkant alleen de bronzen deuren zichtbaar waren. Hierbinnen bracht men ons vers water en werden we enige tijd alleen gelaten.

Naarmate mijn ogen wenden aan de duisternis, werd steeds meer zichtbaar van de pracht waartussen wij ons bevonden. Eerst doemden twee ruitersandbeelden op in het diffuse licht dat hoog boven ons binnenviel door een kleine stervormige opening in het koepeldak, dat zich verder nog geheel onder de grond bevond. Toen ontdekte ik de ingewikkelde patronen in de marmeren vloer die in diverse kleuren waren ingelegd, de flikkering van gulden figuren in het mozaïek langs de wanden, en in het midden van de immense zaal een porfieren bassin, manshoog, waarin een plas water stond, diep genoeg om in te baden. De aarde broeide. De lucht hing zwaar onder de gewelven. Onze katoenen kleren kleefden aan ons lichaam. Ik bette mijn gezicht en borst, waste mijn polsen en mijn enkels en besprenkelde mijn haren met het koele vocht. Daarna deed ik bij mijn meesteres hetzelfde tot zij door de verfrissing uit haar gedachten werd gewekt, ook haar blouse losknoopte en zich over het bassin boog om zelf haar oksels en bovenlijf te baden. Haar rode haren vlamden af en toe wat op door de speling van een lichtstraal op het water.

‘Zie je nu, Galatea,’ verzuchtte ze, ‘hoe alles al aanwezig is? Kant en klaar. Het bestaat, ook al hebben wij er geen weet van. Dat wij iets niet opmerken, wil niet zeggen dat het niet ergens is.’ Ze rekte zich uit en bleef even staan met haar armen in de lucht zodat het tochtje dat door de ondergrondse zaal trok vrij rond haar vochtige lichaam kon spelen. ‘Zoals de aarde al deze geheimen in zich bergt, dragen ook wij alle antwoorden al in ons, zelfs die waarvan we niet eens weten dat we ernaar zouden kunnen vragen.’

Uitgelaten als een klein meisje rende ze ineens op me af en greep mijn handen. ‘Ja, vandaag ben ik overtuigd, lief kind! Als een razende is ons

verstand op zoek naar nieuwe kennis maar daarbij gaat het voorbij aan al de oude. Wat doet de ratio met het aangeboren begrip dat wij soms van dingen hebben zonder dat we daarvoor harde bewijzen kunnen aanvoeren?

Helemaal niets! Mijn hooggeleerde vriendinnen zouden me uitlechten als ik ze hierop wees. Zij geloven niets wat zij niet kunnen bewijzen, maar ik zeg: waar blijft al datgene waarvan wij voelen dat het er is zonder dat we het kunnen aanwijzen?’

Ik maakte me uit haar greep los om vast aantekeningen te maken want ik begon de draad al kwijt te raken, terwijl ik voorzag dat *ik* het die avond weer zou zijn die na het eten al deze brokstukken tot een begrijpelijk geheel zou mogen uitwerken. Zélide stond er echter op mij in haar opwindning mee te sleuren.

‘De rede is van ons bewustzijn maar de buitenkant. Daaronder zit het gevoel. Vanbinnen, waar niemand ons kan zien, durven wij er feilloos op te vertrouwen. Daar weten wij alles zonder woorden. Als wij nooit naar buiten hoefden te treden zouden we geen moment aan onze intuïtie twijfelen. Maar we gaan uit en willen de anderen ook ons innerlijk keurig presenteren. Dus kammen we onze gedachten uit en trekken ze recht. Herinner jij je dan niet dat je als kind instinctief aanvoelde hoe mensen in elkaar zaten, bij wie je het goede kon vinden en wie voor jou gevaarlijk was, wat je moest doen om gevoed te worden, te overleven en liefde te vinden? Ik geloof dat veel van de kennis waarnaar wij op zoek zijn, een antwoord op alle belangrijke vragen, al vanaf onze geboorte in ons aanwezig is en dat wij alleen maar zijn vergeten hoe we die moeten aanboren. Sterker, van het meeste zijn we vergeten dat het bestaat. Zoals de mensen eeuwenlang over deze stad heen zijn gelopen zonder te vermoeden dat die hier altijd al lag, vlak onder onze voeten. Al die intuïtieve kennis, die op zijn sterkst is bij onze geboorte, wanneer wij haar het hardst nodig hebben omdat ons nog geen andere middelen ter beschikking staan om te overleven, en die minder wordt naarmate wij leren te denken in plaats van te voelen, dat instinctieve weten is niet vergaan. Het ligt alleen bedolven onder de lawine aan argumenten en redeneringen die wij tegenwoordig nodig hebben om onze wereld voor onszelf begrijpelijk te maken. Af en toe, een enkele keer in een droom, in een moment van verstrooiing vinden we er misschien ineens iets van terug.

Inspiratie zal een kunstenaar het noemen, voor iemand die gelooft is het een openbaring. Maar voor ons, die rationeel proberen te denken? Misschien zouden wij het een inval noemen, een moment van verlichting waarin je ineens de oplossing ziet van een vraagstuk dat je nog niet eens had geformuleerd. Zulke onvermoede inzichten verbijsteren ons. Zo trots zijn we erop individueel te hebben leren denken dat we er geen rekening meer mee houden dat wij misschien eens deel hebben uitgemaakt van een groter geheel. En dan heb ik het nog niet over die momenten die iedereen kent, wanneer je aan iemand denkt vlak voordat je hem tegenkomt of wanneer je ergens een familielid of een geliefde meent te zien op hetzelfde moment dat die ver van de plek waar jij je bevindt zijn laatste adem uitblaast. Zulke inzichten liggen als scherven voor onze voeten. Het zou toch voor de hand liggen dat we op dat moment in onszelf zouden graven, maar dat doen we niet omdat ons verstand er niet bij kan en alles wat we niet kunnen beredeneren ons tegenwoordig angst aanjaagt. In plaats daarvan rapen we onze scherf op en steken hem in onze zak in de hoop dat we op een dag bij toeval nog eens een bijpassend stuk zullen vinden. Zo belemmert onze drang naar wetenschap ieder zicht op onze oerkennis, onze intuïtie. Die raakt bedolven, steeds dieper, onder de feiten die wij tijdens ons leven verzamelen; en hoe ouder we worden en hoe meer we weten, hoe moeilijker het wordt er nog een glimp van op te vangen.'

De broertjes Venuti vingen vast en zeker meer op dan alleen een glimp toen ze zich aandienen voordat Zélide en ik ons in alle opwindning hadden kunnen fatsoeneren. Onaangekondigd verschenen ze in de zonovergoten opening tussen de bronzen deuren, en we konden alleen maar hopen dat hun ogen nog aan de duisternis moesten wennen terwijl wij onze kleding met trillende hand dichthaakten en onze kapsels weer in het gareel brachten. Marcello was een stoffige geleerde die eruitzag alsof hij te veel tijd ondergronds had doorgebracht, maar Ridolfino en Filippo waren in de kracht van hun leven. Roodverbrand waren zij en bezweet van het graven. Hun hemdsmouwen hadden ze opgestroopt en zelfs de pijpen van hun kniebroek. De modder zat hun tot aan de dijen en daarop plakten de haren als bij dieren tegen hun vel. Brutaal hielden ze hun blikken gericht op de

plaatsen waar mijn jurk nog nat was en van mijn lichaam meer viel te zien dan betamelijk was.

Toen zij zich die avond frisgewassen aandienden en vroegen of wij San Gennaro met ze wilden komen vieren, aarzelde ik geen moment. Uitgelaten trokken ze ons aan de hand mee het terras op, waar de gloed zichtbaar was van de vuren die aan de overkant van de baai de stad verlichtten, van het Castel dell'Ovo tot aan Posillipo. Maar Zélide wilde niet mee.

'Uitstekend,' plaagde ik, 'des te meer aandacht hebben de heren voor mij,' maar mijn meesteres bleef daarop zo stil dat ik me schuldig voelde. Ik bood aan alsnog af te zeggen, zodat wij net als andere avonden samen over onze ervaringen van gedachten konden wisselen en die op papier zetten, maar daar wilde ze niet van horen. Ze zei dat ik het aan mijn jeugd verplicht was om te gaan, wenste me veel plezier en beloofde dat ze haar gedachten over deze dag zelf zou uitwerken.

Geen volk feest zoals dat van Napels, en ik keerde pas tegen de ochtend terug naar huis, dronken van mijn succes. Ridolfino noch Filippo had zich iets van mijn misvorming aangetrokken – misschien omdat ze door hun werk gewend zijn schoonheid aangetast te zien – en ook voor elkaar schaamden de broers zich bepaald niet zodat ik in hun armen iets beleefde wat een normaal meisje van mijn leeftijd misschien zou hebben afgeschrikt. Maar ik, die sinds mijn ziekte gewend was geen enkele aandacht van jongens meer te krijgen – en daarvoor alleen van mijn al te voorzichtige Giacomo – , ik gaf mij van harte over aan het bacchanaal; toeren waarvan ik niet had gedacht dat een vrouw ze zonder zich te verwonden zou kunnen volbrengen als ik er in mijn Dom Bougres geen afbeelding van had gezien. Het genot dat ik hieraan beleefde ervoer ik niet aan mijn lichaam maar des te sterker in mijn ziel. Het leek wel of die – ik weet niet hoe ik het anders moet zeggen – zo door mijn schaamteloosheid werd verheven dat hij zich losmaakte van mijn lichaam en van grote hoogte toekeek hoe dat zich daaronder in bochten wrong. Boven alles voelde ik een innige ontroering omdat de begeerte van de broers uitgerekend mij ten deel viel. Dit was misschien wel de enige en laatste keer dat ik een zo groot verlangen in knappe jongemannen zou weten op te wekken, en dat ik hierin nu maar

liefst bij allebei tegelijk slaagde was voor mij op dat moment werkelijk een groot geluk. Het gaf mij rust. Mijn gebrek vergat ik. Ik dacht niet meer, ik voelde alleen nog maar. Ja, ik voelde mij zolang zij in mij binnendrongen zeker van mijzelf. Nadat het spel gedaan was wilde ik mijn vervoering niet laten doven en voedde haar steeds opnieuw en almaar verder door te kijken naar de ontspanning en de kinderlijke dankbaarheid op de gezichten van de broertjes, die op mijn buik van hun uitputting lagen bij te komen.

Zélide sliep natuurlijk toen ik met een zwaar hoofd thuiskwam, maar op haar schrijftafel flakkerde nog de olielamp die zij voor mij had laten branden. Daarnaast lag het essay dat zij had geschreven terwijl ik uit dansen was. Omdat ik nog zo vol was van mijzelf dacht ik dat zij het document expres zo had uitgesteld opdat ik mij schuldig zou voelen over mijn ledigheid. Het stak me dat iemand mij mijn geluk zou misgunnen en ik was met mijn dronken kop in staat geweest haar te wekken met verwijten en te roepen dat zij kennelijk te oud en uitgedroogd was om zich te herinneren hoe mensen van vlees en bloed kunnen liefhebben, want zo heftig was de roes waarin ik op dat moment verkeerde. Goddank was mijn nieuwsgierigheid groter dan mijn ergernis, en ik bladerde eerst wat door de vellen die zij had volgeschreven. Tot mijn verbazing bevatten ze nauwelijks observaties over de plek die wij de voorafgaande dag hadden bezocht maar des te meer echo's van het gesprek dat wij die middag in de basilica hadden gevoerd. Breed wijdde Zélide uit over het verloren gaan van intuïtieve kennis tijdens de ontwikkeling van het verstand. Het was een lange overpeinzing die in toon en inhoud niet verder af had kunnen staan van de banale toestand waarin mijn gemoed zich op dat moment bevond. In ieder woord herkende ik haar overgevoelige geest die ervoor terugschrok zich over te geven aan het rigide regime van de redelijkheid. Daarbij sprak zij recht uit haar hart zonder iets te willen bewijzen, refererend aan geen enkele wetenschap dan haar eigen ervaring. Het was een van haar beste werken, dat in enigszins gewijzigde vorm en uitgebreid met twee latere beschouwingen over hetzelfde onderwerp is gepubliceerd te Nancy als *De l'origine du savoir* onder haar vaste pseudoniem, M. de M. Ik bezit daarvan een exemplaar. Een ander werd opgenomen in de Bibliothèque du Roi op

voorspraak van M. Bignon van de Académie en is daar bij mijn weten op de afdeling moderne filosofie vandaag de dag nog altijd in te zien.

Hoewel ik vermoeid was las ik het diezelfde nacht in één adem uit. De vogels werden wakker. De zon kwam op. Een bries van zee doofde de olielamp en bracht de geur mee van de citroenen die in de tuin hingen te rijpen. Zo uitgeput waren mijn lichaam en geest dat ze geen weerstand boden aan ideeën waartegen ik anders zeker zou hebben gevochten. In mijn roes kon ik de zinnelijke ontroering die in mij nasidderde nauwelijks nog scheiden van de bezieling in Zélides woorden, ook al kon ik het grootste deel daarvan met mijn moede hoofd niet volgen.

Hoe ik er ook naar verlangde, mijn bed zag ik niet meer. Ik bleef in de kamer aan de schrijftafel zitten, ook nadat ik al lang was uitgelezen. Leeg voelde ik me. Al had ik er mijn ziel mee kunnen redden, ik kreeg mijn lichaam niet in beweging en mijn verstand al evenmin. Ik zat daar maar zonder idee en zonder wil en staarde voor me uit over de golven en de eilanden in de verte. Zélide kwam binnen en ging naast me staan. Ze zei geen woord over de tekst die voor ons lag. Ze legde alleen haar hand op mijn schouder. Daarop begon ik te huilen. Dit was voor het eerst sinds het noodlot mij had getekend. Anderhalf jaar had ik geen traan gelaten en nu volbracht vriendelijkheid waar verdriet gefaald had. Diep en lang huilde ik. Al die tijd bleven Zélide en ik zonder een woord te zeggen voor ons uit staren over zee.

Zélide besluit haar verhandeling ‘Over de oorsprong van het weten’ met een vergelijking tussen onze aangeboren maar nog onontdekte kennis en de bedolven steden rond de Vesuvius, waarvan wij ook geen vermoeden hebben totdat we bij toeval op een oude straat stuiten en ons over de antieke klinkers voortbewegen. Als het ene bestaat, pleit ze, eeuwenlang onopgemerkt maar onveranderd, dan is ook het andere mogelijk. Daarmee lijkt ze haar betoog te hebben afgerond. Dan ineens, als een toegift, in een paar zinnen, vergelijkt ze beide nog eens met de liefde, waarvoor evenmin een rationeel bewijs valt te leveren maar die zich – soms na allang te zijn vergeten of als verloren opgegeven – toch altijd weer onomstotelijk

openbaart: *'Ieder van ons voelt immers zonder daaraan ooit te twijfelen dat hij in staat is liefde te geven, en toch hebben wij hierover geen enkele zekerheid tot op de dag dat wij iemand vinden die dit geschenk waard is.'*

'Zo is het wel goed,' sprak Zélide ten slotte en droogde mijn gezicht. Ze liet Turkse koffie trekken en een stevig ontbijt voor mij serveren, waarvan ik de aanblik niet verdroeg; alleen al de geur van gebakken brood deed de gal door mijn keel kolken.

'Ik heb genoeg gezien van Napels en keer terug naar Parijs. Als je geen andere plannen hebt kun je in mijn dienst blijven.'

Voorzover ik wist had ik geen enkel plan behalve dan mijn vaste voornemen nooit van mijn leven meer een druppel wijn te drinken. Ik beloofde Zélide dat ik bij haar zou blijven, hoewel ik er op dat moment serieus rekening mee hield dat ik zoveel gif in mijn bloed had dat ik de avond niet zou halen. Zij ging de tuin in om een sinaasappel te plukken en schildte die, ook al verzekerde ik haar dat ik geen hap door mijn keel zou krijgen.

'Ik kan niets bedenken wat me gelukkiger maakt,' fluisterde ze verlegen, 'dan me van jouw vriendschap verzekerd te weten.' Waarna ze die meteen op het spel zette door mij een partje van de vrucht op te dringen. Daarop liet ze de luiken sluiten, schudde de kussens op en legde me op de sofa te rusten. Met een koele doek bette zij mijn hoofd, totdat ik het hameren daarin wat voelde afnemen.

'Dat is dus afgesproken,' zei ze, net toen ik dacht dat ik een nieuwe kans op leven had. 'Jij en ik vertrekken samen naar Parijs. Ik zal bericht zenden dat men een van de tuinkamers voor jou laat inrichten. Nieuwe meubels, nieuwe stoffen. Er zal genoeg tijd zijn om alles in gereedheid te brengen want onderweg doen we nog voor enkele weken Venetië aan.'

Ik kwam voorzichtig overeind. Met mijn handen probeerde ik de echo's te dempen van de mokerslag die mijn hersenen te verduren hadden gekregen.

'Venetië?'

'Ja,' straalde ze, 'een week of zes, dacht ik, hooguit. Of zou jij er graag langer willen blijven?'

5

Een dode hond dreef in het wier, zijn buik van gassen opgezwollen. Met de peddel duwde onze gondelier het beest opzij om aan te kunnen leggen. De huid barstte open. Twee stukken vel bleven aan de kade plakken. Terwijl we aan wal stapten klotsten ze onder mijn voeten tegen de stenen.

Toen ik Giacomo leerde kennen en me voorstelde hoe het zou zijn om met hem in deze stad te wonen, merkte ik dat ik er geen duidelijk beeld van had. Wanneer ik als kind flarden opving van de gesprekken tussen de gravin en haar Venetiaanse gasten klonk het vooral als een mysterieuze plek, een grote balzaal in de openlucht vol dames, dieven en doges, zangeressen en komedianten, een speeltuin die op me lag te wachten tot ik oud genoeg zou zijn om er binnen te mogen. Misschien zag ik kleuren, veel en dicht op elkaar, bij het horen van die naam, dansende mensen in elk geval en overal de schittering van zonlicht en lampjes op het water, grote paleizen met veel goud. Hoewel, ik had nooit een Venetiaans paleis gezien, dus stelde ik me landhuizen voor zoals dat van ons in Pasiano maar dan met hun trappen en bordessen in het water, allemaal op een rij met mooie parken ertussen. Uit de details in Giacomo's verhalen, waarnaar ik met gesloten ogen had liggen luisteren in zijn schoot, stelde ik een eigen wereld samen van pleinen en kades waarover we arm in arm heen en weer slenterden. De façades in mijn dromen leken misschien weinig op die van echte huizen, maar ze hadden portieken en binnenplaatsen die vertrouwd voelden en veilig omdat mijn lief er thuis was en van jongs af aan gespeeld had.

Dat veranderde zodra ik wist dat ik nooit van hem en de stad dus nooit van mij zou zijn. Geen gedachte had ik daarna nog aan San Marco of het Canal Grande gewijd. Ik had me erbij neergelegd dat ik die lagune nooit zou bezoeken. En de keren dat ze zich onverhoopt toch aan mij opdrongen, de plaatsen die Giacomo mij had voorgespiegeld, heb ik ze weggeduwd. Uit alle macht. Waar licht was werd het donker. Dat we ergens niet aan willen denken, betekent natuurlijk niet dat we er geen voorstelling meer van bij ons dragen. Die wil alleen niet meer stralen. Grauw en flets is ze geworden.

Eerst viel de zon binnen door het glas in lood, toen betrok het. Waar zo-even nog alles fleurde, zie je nu de dikke lassen in een loden lijn en duivenpoep tegen de ruitjes.

De werkelijkheid sloeg alles; de bagger op de bruggen, het opgehoopte vuil in de stegen, de zweetlucht van de samengepakte lijven, de ratten bij het afval. Rond het Rialto hing de stank van de nabijgelegen vismarkt. Op de treden lagen vogels die door de maïsverkopers de nek was omgedraaid. Overal werd geschreeuwd en gevloekt omdat de straten te vol waren. In de *sottoporte*’s hoopte de massa zich op. De mensen porden hun ellebogen in je zij om aan je voorbij te komen. Voor de kerken zaten bedelaars die als je langsliep hun zwerende stompen in je gezicht duwden.

‘Verrukkelijk,’ zuchtte Zélide, ‘zoals de mensen hier zichzelf zijn gebleven zonder enige concessie aan modern gemak! Hier weten ze tenminste nog wat hun bestaan waard is omdat ze iedere hap frisse lucht op elkaar moeten bevechten. Kom daar eens om in de Tuillerieën!’

Zij was in staat geweest, enkel uit nieuwsgierigheid naar de zelfkant, in een herberg tussen de leerlooiers te overnachten, maar goddank had ze al een etage gehuurd in het palazzo Cini. Zodra we daar binnengingen leek de smerige stad om ons heen op te lossen. Dikke muren dempten het geschreeuw, zware draperieën hielden de rook en stank buiten en alle kamers waren voorzien van een ingenieus ventilatiestelsel waaruit door één ruk aan een koord een koele zeebries begon te waaien. Hier verschanste ik me. Eenmaal per dag staken we het kanaal over naar de Piazzetta om de bibliotheek te bezoeken, soms voeren we naar San Lazzaro en bekeken de Indiase miniaturen en Egyptische handschriften die daar door Armeniërs worden bewaakt. Verder begeleidde ik Zélide op korte, gerichte excursies naar plaatsen waarvan ik kon aannemen dat ik er Giacomo niet tegen het lijf zou lopen, zoals haar kleermaakster of het badhuis. In dit laatste vond ik enige ontspanning. Zélide had er een gekozen in Cannaregio, niet ver van het getto, dat voornamelijk werd bezocht door gewone vrouwen uit de buurt. Een paar maal in de week voeren we daarheen in een gesloten gondel en hielden ons dan een of twee uren in de warme mist verborgen, terwijl een bejaarde Ottomaanse ons masseerde en met oliën inwreef. Dit waren

dierbare middagen waarin wij zwijgend bij elkaar zaten, van gedachten vrij. Dineren deden we doorgaans thuis, en als we ergens werden uitgenodigd of als Zélide naar de *ridotto* wilde om te spelen, bedacht ik een smoes om niet mee te hoeven. Wanneer zij gasten aan huis ontving bleef ik in bed alsof ik ziek was. Achter de ramen van mijn kamer, die hoog en smal waren als in een kapel, lag de stad dan in een blauwe waas of trillend in de felle zon, maar altijd ver genoeg weg om me voor te stellen dat het maar een luchtspiegeling was of een koortsdroom die voorbij zou gaan.

Maar hij bleef. Lokkend. Loerend. Als ik mensen op het water hoorde lachen, begon ik te geloven dat het om mijn lafheid was. Erger: wanneer ik een stem hoorde die op de zijne leek – en tientallen keren op een dag dacht ik dat het zover was – moest ik mezelf dwingen niet naar het venster te rennen. Verscheurd zat ik. In de hoop de pijn in mijn ziel te vergeten duwde ik mijn nagels in mijn vlees totdat het bloedde. Het was zinloos. Hoe meer ik me ervoor afsloot, hoe helderder ik me voorstelde dat er rond de pleinen en markten tussen de schillen en afsnijdsels nog brokstukken van mijn geluk te vinden moesten zijn.

Juist toen ik meende voorgoed mijn verstand te zullen verliezen als ik de stad niet onmiddellijk zou verlaten, kwam er redding. Het theaterseizoen begon. Toen Zélide opgetogen thuiskwam met het huurbiljet voor een loge in het Teatro Chrisostomo en kostuums voor de feestelijke openingsavond, had ik nog niet door welke uitweg mij in de schoot geworpen werd. Vanzelfsprekend weigerde ik, want als ik er ergens zeker van kon zijn Giacomo tegen het lijf te lopen dan was het wel bij zo'n gelegenheid, waar hij mensen kon ontmoeten die van belang waren voor zijn carrière. Pas nadat Zélide haar kostuum had aangetrokken, het mij kwam laten zien, daarbij haar driekanten hoed opzette en een masker, drong het tot mij door: van oktober tot half december, zolang de theaters open zijn, mag men in Venetië gemaskerd rondgaan. Zo zou ik mij ongezien onder de mensen kunnen begeven. Ik zou Giacomo misschien nog eenmaal van dichtbij kunnen observeren, mij ervan verzekeren dat hij gelukkig was, misschien zelfs zien met wie, en of de carrière waarnaar hij zo verlangde al vorm had gekregen. Zélide, die geen weet had van de fantomen die mij de afgelopen weken hadden geplaagd, was als een kind zo blij dat ze het leven in mij

terug zag keren. Zij snoerde mij in het kostuum dat zij voor mij had laten maken, strikte alle linten en kneep, zoals ik dat bij haar deed als ze uitging, stevig in mijn borsten tot er blosjes op verschenen. Voor mij had zij een *moretta* uitgezocht, een masker van zwart leer dat je op zijn plaats moet houden met een knoop die je tussen je tanden geklemd houdt. Dit was mij te onzeker. Ik was bang het in mijn zenuwen te zullen laten vallen en mijn identiteit alsnog te onthullen, maar Zélide was meteen bereid met mij te wisselen. Als gevolg droeg ik het mooiste van de twee maskers. Het was van wit fluweel en rond de ooggaten afgezet met kleine diamantjes. Mij ging het er alleen om dat het mijn hele gezicht goed bedekte en met pinnen in mijn haar werd vastgestoken, zodat het zelfs tijdens de wildste dans niet los kon komen.

Giacomo zag ik niet. De voorstelling evenmin. Ik kon mijn blik niet afhouden van de menigte in de zaal en op de gangen. Geen mens sloeg trouwens acht op wat er op het toneel gebeurde, een of ander divertissement rond Marco Polo, een held van de republiek wiens geboortehuis op de plaats van dit theater had gestaan. Iedereen was te druk met zijn positie voor het nieuwe seizoen te heroveren of liever nog te verbeteren. De gravin van Montereale had in de beschrijvingen die zij mij in Pasiano van zulke avonden gegeven had, niet overdreven. De opening van het seizoen was bij uitstek het moment waarop men zijn fortuin een handje kon helpen, en iedereen was doende elkaar naar de kroon te steken. Door nu op te vallen qua schoonheid of rijkdom, met een rake opmerking of door een snode roddel te verspreiden kon men zich de komende maanden verzekeren van ieders belangstelling en toegang tot alle soirees. Andersom was één smet, een enkele misstap of verspreking genoeg om alle gunsten te verspelen die in het afgelopen jaar waren verworven. Dit is de reden waarom er in Venetië maskers worden gedragen. Daar is niets speels of feestelijks aan, zoals buitenstaanders denken. Alleen door zich te verbergen kan men hier nog ontsnappen aan de verstikkende controle en zelf kiezen aan wie men zich wel kenbaar maakt en aan wie niet. Dit is niet zelden een zaak van leven of dood. Een man die zich publiekelijk te schande maakt, verliest alles. Hem rest in dat geval geen uitweg dan zelfmoord of ballingschap. Alleen door

glashard vol te houden dat hij niet is voor wie men hem aanziet en dat men achter het masker de verkeerde vermoedt, kan hij de schande afwentelen en het ergste voorkomen. Zijn reputatie redt hij daarmee meestal niet, maar tenminste zijn leven.

In zekere zin stelde het mij gerust met eigen ogen te zien hoezeer men zich in deze stad om uiterlijkheden bekommert; ik had dus de juiste beslissing genomen door Giacomo op te geven. Geen dag had hij zich naast mij staande kunnen houden als mijn mismaaktheid eenmaal aan het licht gekomen was. Nu werd ik des te nieuwsgieriger naar zijn succes. Hoe groter dat was, hoe juister mijn offer zou blijken te zijn geweest. En als ik er daarom minder spijt van zou hebben, wie weet zou het verdriet dat door mijn verblijf in deze stad was opgerakeld dan ook kleiner worden.

Er was die avond echter geen spoor van hem te bekennen. Dat deed mij vrezen dat hij in de tussenliggende jaren nog geen enkele status had bereikt. Ik vatte moed en begon rond te vragen naar de jonge *abate* Casanova. Dit leek de meesten niets te zeggen. Slechts drie mensen bleken hem te kennen, van wie er een zei dat Giacomo enige tijd als soldaat in Fort Sant'Andrea had gediend, een ander dat hij zijn geluk in Rome was gaan beproeven en volgens nummer drie bevond hij zich hetzij op Korfoe, hetzij in handen van de moefiti van Constantinopel, de paus van de Turken. Omdat geen van hen iets zeker wist, probeerde ik me hierdoor niet ongerust te laten maken.

Toen zag ik Adriana! Zij was met haar man en enkele vrienden. Ik was al op haar af gestormd en stond buiten adem voor haar toen ik uit haar verbaasde blik begreep dat zij mij onmogelijk kon herkennen. Met een schok bedacht ik dat als zij Giacomo nog regelmatig zag, zoals ik hoopte, zij hem vast over mijn aanwezigheid zou vertellen indien ik me bekend maakte. Ik bleef dus anoniem, wisselde wat beleefdheden en vroeg toen zo nonchalant mogelijk naar de jonge *abate* die zij op haar huwelijk had uitgenodigd. Bij het horen van zijn naam moest ze een beetje lachen, alsof ik de zoveelste was die naar hem vroeg. Zij had hem onlangs niet gezien, maar noemde het adres van zijn broer Francesco. Die kende zij goed omdat hij, die tegenwoordig theaterarchitectuur studeerde, de kost als kunstenaar verdiende en een paar van Adriana's muren met zeeslagen had versierd. Zonder verder omhaal nam ik afscheid, kort en zakelijk, al had ik op dat

moment graag een jaar van mijn leven gegeven om met haar te kunnen spreken over monsieur De Pompignac en samen herinneringen op te halen aan de zomers in Pasiano, aan haar lieve moeder en mijn eigen ouders.

De volgende ochtend verzamelde ik moed en rond de middag ging ik uit, gemaskerd en alleen, tot verbazing van Zélide. Ik nam de *traghetto* naar San Samuele en vond daarachter snel het grote huis waarin Giacomo zijn vader had verloren. Hij had mij er zo innig over verteld dat ik het idee kreeg dat ik het kende; de gebeeldhouwde engel boven de deur, de moorse trap met veel te hoge treden, bovenaan een marmeren leeuwenkop, afgesleten omdat iedereen die bovenkomt even over zijn manen aait. Op de *piano nobile* trof ik Francesco in zijn atelier. Eén wand was bedekt met een groot doek waarop hij de Slag van Lepanto had verbeeld. Overal stonden maquettes van zijn toneeldecors en talloze modellen van de meest ingenieuze bordes- en wenteltrappen, uitgevoerd in notenhout en palissander, sommige niet groter dan een duim, andere manshoog. Daartussen zat hij te schetsen. Ik deed me voor als mogelijke opdrachtgeefster en keek wat rond. Zoals ik thuis had geoefend vroeg ik naar prijzen en ideeën voor een plafondstuk. Ik klonk zoveel flinker dan ik me voelde, maar hij wist beter.

‘Het gaat om mijn broer, nietwaar?’

‘Waarom denkt u dat?’

‘Tintoretto zocht men op in zijn atelier. Wie mij iets wil laten schilderen, ontbiedt mij thuis en als ik daar niet binnen een uur ben, vraagt men een ander. De enigen die de moeite nemen om hier te komen zijn afzichtelijke oude woekeraars bij wie ik schuld heb of prachtige jonge vrouwen die naar Giacomo vragen. U hebt pech. Hij is niet in de stad.’

‘Dat klinkt als een antwoord dat u al die meisjes geeft.’

Hij lachte.

‘Maar dit keer is het waar.’

Francesco kneep zijn ogen samen, alsof hij mijn portret moest tekenen, en nam me zo brutaal op dat ik onwillekeurig even voelde of mijn masker nog wel op zijn plaats zat.

‘Kennen wij elkaar ergens van?’ vroeg hij.

‘Ik geloof het niet.’

‘Er is iets in je houding...’

Ik ging zitten. Nadat hij wat te drinken had gebracht, legde Francesco een brief voor me op tafel. Zelf nam hij een vel papier en begon te schetsen om mij gelegenheid te geven op mijn gemak te lezen. Het handschrift was van Giacomo, gericht aan zijn broer en onlangs verzonden vanuit Turkije. De toon was die van jongens onder elkaar, heel anders dan ik me van hem herinnerde, en klonk mij bepaald onbehaaglijk; hoe hij een dragoman voor de gek hield met een wisseltruc; hoe hij een waterpijp leerde roken met zamanda-tabak en nergens een stap kon zetten zonder begeleiding van een janitsaar; hoe deze hem een blik gunde in een harem, hem uitlachte om zijn onwetendheid omtrent de zeden van de moslimvrouw en hem hierin bijspijkerde, waarna Giacomo zich vrolijk maakte dat deze vrouwen al hun ledematen liever voor hem ontblootten dan hun gezicht, dat voor de wet verstopt moet blijven.

‘Hij heeft de neiging alles wat mooier op te schrijven dan wij dat zouden doen,’ zei Francesco toen ik de brief teruglegde zonder hem helemaal uit te lezen. ‘Hij bedoelt er niets lelijks mee. Hij heeft zich nu eenmaal voorgenomen van het leven te genieten, en als hij op een bepaalde dag niets meemaakt wat hem bijzonder genoeg lijkt, bedenkt hij er iets bij. Dat hoeft niemand te verdrieten.’

‘Nee,’ zei ik, ‘waarom zou het?’

Hierna vroeg ik Francesco meer te vertellen over het welzijn van zijn broer. Diens carrière, begreep ik, vlotte niet zo snel als hij het zelf misschien gewild zou hebben. Dat nam niet weg dat hij, voor iemand van zijn eenvoudige komaf, met zijn charme en eruditie in korte tijd het vertrouwen had gewonnen van enkele invloedrijke mensen, zowel binnen de Republiek als in het Vaticaan, zodat voor zijn terugkeer alle sterren gunstig stonden.

En in de liefde? wilde ik vragen. Brengen zijn kwaliteiten hem daar evenveel voorspoed? Maar ik durfde niet en stond op om weg te gaan.

‘En wat zijn liefdes betreft...’ zei Francesco. Zonder zijn zin af te maken legde hij de schets op tafel die hij zojuist had gemaakt terwijl ik Giacomo’s brief zat te lezen. Hij draaide het papier naar mij toe.

‘Heel knap,’ zei ik, ‘wie moet dat voorstellen?’

Mijn jurk, mijn haar, precies mijn houding. Alleen mijn masker had hij weggelaten. In plaats daarvan had hij mijn gezicht getekend zoals het vroeger was, gaaf, zoals hij het zich van zijn bezoek aan Pasiano herinnerde en het in zijn veronderstelling nog altijd moest zijn. Ik gaf geen krimp, bekeek het portret beleefd en schoof het van me af zonder verder interesse te tonen.

‘En zijn liefdes?’

‘Die zijn er.’

‘Dat is mooi.’

‘In alle soorten en maten.’

‘Kijk aan,’ zei ik, en wendde me af om te ontsnappen aan zijn blik die maar aan me bleef kleven. Ik stond nu dicht op de zeeslag en begon die te bestuderen alsof ik er verstand van had.

‘De een na de ander vangt hij, soms ook een paar tegelijk.’

De golven waren rood van het bloed. De Turkse vloot lag gebroken. Een bevelhebber verdronk tussen de riemen van een van de triremen van de Serenissima. Zijn tulband was losgeraakt en dreef als een lange gouden sliert op het water.

‘Hoe denkt u dat dat komt?’ vroeg Francesco onaardig.

‘Pardon?’

‘Waarom, denkt u, is hij zo onverzadigbaar, die broer van mij?’

‘Ik? Ik zou het werkelijk niet weten.’

‘Nee.’

‘Nee, maar ik weet wel dat ik dankbaar ben dat hij in elk geval geen liefde tekortkomt.’

‘Is dat zo?’

Zo dicht stond ik op het enorme doek dat het in zijn spanraam trilde; een kleine rimpeling die zich over de hele muur verspreidde. Ik vermande me en nam afscheid, maar Francesco ging maar door op dezelfde verwijtende toon.

‘Het duurt nooit lang, zo’n bevlieging. Een nacht, hooguit een paar, dan dwaalt zijn blik alweer af naar de volgende.’

‘U trekt er een gezicht bij alsof een jongeman onder zoiets erg zou lijden.’

‘Hij niet. Integendeel. Op deze manier blijft hij zijn teleurstelling altijd voor. Dat heeft hij wel geleerd.’

Ik wilde nu echt weg en liep naar buiten. Francesco kwam me achterna. In zijn handen had hij de tekening die hij van mij gemaakt had. Hij aarzelde, onhandig alsof hij haar mij wilde geven, maar niet durfde. Hij wees op de figuur.

‘Dus u kent haar niet?’

Ik schudde mijn hoofd. Daarop verscheurde hij het portret en wierp de losse stukken in het kanaal. Ze dreven uiteen.

‘Bij alles wat me heilig is, ik ken niemand die er zo uit ziet.’

Het papier werd zwaar. De inkt vervloede.

6

Langzaam loste alles op. De contouren vervaagden. Het licht brak op de mist, zodat de dingen minder scherp leken. Soms zag ik de schim van een naakt lichaam glimmen, hoorde ik een verre zucht of klonk het klateren van water. Daartussen kon ik me lange tijd alleen wanen. Mijn gedachten kwamen los. Geweekt in de stoom, vielen ze uiteen als een suikerbrood in water. Niet dat ze verdwenen, maar er kwam tenminste beweging in, ze werden minder ruw en hard. Lichter schenen ze, alleen al omdat ze niet langer samenklonterden maar zich lieten gaan, alsof de zorgen zich over mijn hele lichaam verdeelden in plaats van met hun volle gewicht op mijn maag te blijven drukken. Soms wolkte een stoot gloeiende adem door de lucht en doemde Zélide op. Zij zat tegenover mij en blies af en toe het witte gordijn dat tussen ons hing even opzij om te laten weten dat zij er nog was en om te zien hoe het met me ging.

Toen ik van mijn excursie thuiskwam in het palazzo Cini, nerveus en vol zelfverwijt omdat ik door mijn ellendige nieuwsgierigheid meer aan de weet was gekomen dan ik had willen weten, stond Zélide voor de deur op het bruggetje naar de campo San Vio alsof ze op me wachtte. Ze nam mijn masker af. Eén blik was genoeg. Zonder een vraag te stellen begreep zij. Zonder te weten handelde zij vanzelfsprekend, zoals een moeder haar kind troost als het gevallen is, niet door jammerend de wond te strelen maar door de pijn mee te voelen en hem alleen al daardoor af te leiden. Kalm maar zonder tegenspraak te dulden zette zij mij in een gondel en voer met mij naar de baden in Cannaregio. Daar kleepte ze mij uit, spoelde mijn lichaam, wikkelde het in een laken en leidde mij aan de hand de stoomruimte binnen. Ik kroop op een van de stenen banken in een hoek en sloeg mijn armen om mijn opgetrokken knieën.

Zo zat ik.

‘Schaamte is een van de laagste driften,’ zei Zélide. ‘Ik plaats haar onder aan de ladder van beschaving, tussen wraak en jaloezie. Een destructieve kracht is het die wordt gevoed door angst.’ Ik hoorde haar vlakbij, maar zien

kon ik haar niet. 'We dragen dit gevaar in ons, zoals we alle natuurlijke lasten met ons meezeulen, maar we moeten er tegen strijden. We moeten!'

Daar was ze. Haar gezicht ineens vlakbij het mijne.

'Wat is er te zien?' Die blik. Ik voelde me ongemakkelijk.

'Het is geen uitdaging te zien wat er is...' Ze fluisterde. Ik keek haar in de ogen. Ik geloof niet dat we ooit zo dicht bij elkaar geweest waren. Er liepen een paar druppels over haar voorhoofd. Een daarvan bleef aan haar neus hangen. 'Wil je dat gevecht niet aangaan, Galatea? Tegen de schaamte. Alsjeblieft. Nu kan het nog. Ik zal je erbij helpen als je wilt.' Even pakte ze mijn hand en kneep er bemoedigend in. 'Als ik zo makkelijk zien kan wat er is geweest, denk je dan niet dat anderen dat ook kunnen?'

Daar ging ze. Ze trok een spoor door de wolken en ging liggen op de bank tegenover de mijne met haar rug naar mij toe. Ze rekte zich uit en kreunde ontspannen.

'Daarom hou ik ervan naakt te zijn, met anderen nog liever dan wanneer ik alleen ben. Voel jij dat dan niet? Juist met anderen! Het is een overwinning op onze natuur te voelen dat wij zulke vrijheid aandurven.'

Hierna was het zo lang stil dat ik dacht dat ze in slaap was gesukkeld. De mist trok dicht. Toen hoorde ik hoe ze zich omdraaide, even zoog de vochtige huid zich vast aan het gladde steen.

'Heus, kuisheid is alleen iets voor de laagste klasse. Die mensen zijn onopgevoed en bang. Om hun wereld te begrijpen hebben ze leefregels en verboden nodig. In de betere kringen bestaat het niet. Ik ben nog nooit aan een hof geweest waar ze het met kuisheid erg nauw namen.'

Ik durfde het wel. Ik durfde het best. Wat waren de kansen dat mij zoveel vriendschap ooit nog eens ten deel zou vallen? Ik maakte het laken los en legde het weg. Ik blies een paar keer hard door de ruimte tot zij in zicht kwam en liet haar rustig zien waarnaar ze zo lang had verlangd. Over en weer bliezen we de hete lucht om te zorgen dat er tussen ons niets was.

Zij was toen al ziek. Het venijn vrat haar vanbinnen aan, zodat ze uiterlijk dezelfde bleef tot aan het einde en ik lange tijd niets vermoedde. Toen zij pijn kreeg hield ze die zolang dat ging voor mij verborgen, uit angst dat ik een andere betrekking zou zoeken. Nog vier jaar bleef ik in haar

dienst. Al die tijd woonden we in Vincennes. De eerste maanden waren een feest. Hele dagen trokken wij samen door Parijs.

Met de trots die Fransen eigen is liet Zélide mij de wonderen van haar stad zien. Zij was geliefd in de meest sprankelende kringen. Wij bezochten tal van geleerden en magistraten die over haar reis en haar ontdekkingen bij Napels wilden horen. Altijd stelde zij mij voor als haar gelijke, een hartsvriendin, zoals zij die graag had willen hebben. Hierdoor verwachtte men van mij dat ik over alle onderwerpen een woordje meesprak, zodat ik leerde converseren op de Franse wijze, waarbij men verlangt dat je je woorden en je argumenten als een jongleur zo lang mogelijk in de lucht houdt. Zodra de bloedingen begonnen en Zélide het bed moest houden, was ik de enige die haar mocht verzorgen. Deze neergang duurde ruim drie jaar. Uiteindelijk heb ik haar zelf afgelegd en begraven. Er was een testament waarin ik werd genoemd. Het grootste deel van haar fortuin was opgegaan aan haar onderzoekingen, ‘verspild’ zoals de notaris zei. De rest verviel bij wet aan de kinderen van haar overleden echtgenoot. Mij liet ze alle metalen en glazen apparatuur na die zij in de loop van de tijd voor haar experimenten had verzameld. Alle koetshuizen en de manege stonden hiermee vol. Het kostte me drie maanden om de boel te inventariseren. Uiteindelijk vond ik een koperslager die de hele partij wilde opkopen voor vijf louis d’or, net genoeg om twee maanden van rond te komen.

Naarmate haar krachten afnamen, klampte Zélide zich steeds wanhopiger vast aan ‘de wetenschap’, hoewel het almaar onduidelijker werd wat zij hieronder verstond. Haar onwil de rede voorrang te geven boven het gevoel ontaardde steeds vaker in ongericht enthousiasme en irrationele interesses. Hierin volhardde zij op een manier die haar steeds verder van haar kennissen en vrienden vervreemdde. Zij stortte zich in de wildste ondernemingen alsof zij hoopte daarin misschien nog genezing te kunnen vinden. Tegelijk raakte de wetenschap in Europa zo in de mode en dijen de gebieden waarop nieuwe ontdekkingen werden gedaan zo uit dat iedereen zich er wel mee bezig leek te houden en het steeds moeilijker werd serieuze denkers te onderscheiden van kwakzalvers en kermisklanten. Velen daarvan hebben van Zélides goedgelovigheid geprofiteerd, en zelfs als zij

hen doorzag, bleef zij hen soms financieren omdat, naarmate het einde naderde, het hebben van een droom haar zoveel belangrijker leek dan het onder ogen zien van de waarheid.

Hoewel ik mijn best deed het kaf van het koren te scheiden en tal van charlatans bij de deur een schop onder de kont heb gegeven, gaf Zélide zich over aan talloze bevelingen waarvan ze zo opleefde dat ik het niet over mijn hart kon verkrijgen haar die te ontnemen. Een daarvan was haar obsessie zich zonder paard of eigen inspanning te willen kunnen voortbewegen. Hiertoe kocht zij van de erven Papin de originele plannen voor een stoomschip, dat zij van zins was na te laten bouwen op de Marne. Om de benodigde stoom op te wekken zou het gevaarte zoveel hout moeten vervoeren dat er voor bemanning amper plaats overbleef, laat staan dat het ooit vracht zou kunnen vervoeren maar dat deed haar niet. Ze liet een ingenieur uit Engeland overkomen om haar de werking van de stoompomp van Newcomen uit te leggen, een immense installatie met reusachtige zuigers en cilinders die al haast een halve eeuw oud was en als onmogelijk was afgedaan. Toen ook de Hollandse stoommachine van Meijer en een luchtpomp niets hadden opgeleverd, liet Zélide de salon ontruimen zodat daarin een elektriseermachine kon worden gebouwd, waarmee ze met behulp van een zogenaamde Leidsche Fles statische elektriciteit opwekte. Dit was een angstaanjagend spektakel, waarvoor heel Parijs te hoop liep. Wekenlang ontvingen wij gasten aan wie het fenomeen werd gedemonstreerd, totdat Zélide haar deuren voorgoed sloot, vertoornd dat haar bezoekers alleen vermaak zagen in de nieuwigheid waarin zij een heil voor de mensheid vermoedde. Uit frustratie over haar onvermogen de elektriciteit die zij met eigen ogen zag, op enige manier aan te wenden tot algemeen nut of, erger nog, er zelfs maar een redelijk bewijs of een verklaring voor te vinden, nam zij afstand van haar laatste kritische vermogen. *Observo, ergo est*, werd haar credo, ik neem het waar, dus het is zo! Daarmee was de weg vrij voor een breed scala aan oplichters, die haar voor alles enthousiast wisten te krijgen wat ze maar aanschouwelijk konden maken. Zo hebben we een tijdlang inwoning gehad van een jongeman uit Neuchatêl die androïden bouwde, mechanische poppen die konden schaken, schrijven en componeren, van 'de graaf van Saint Germain', die de

werking van zijn levenselixer bewees door te vertellen hoe hij als kennis van Jezus zelf getuige was geweest van diens wonderen te Kanaän, en van een arts die beloofde Zélides ziekte te kunnen behandelen door middel van tyromantie, oftewel het lezen van de toekomst uit een stuk kaas.

In het begin betrok ze mij bij alle experimenten, maar al snel leefde ze daarvoor te veel in haar eigen wereld. Mijn scepsis stoorde haar. Onze gesprekken werden minder persoonlijk, en uiteindelijk kon ik als bediende meer voor haar betekenen dan als vriendin. In die rol steunde ik haar als zij daarom vroeg en hoefde zij zich van mijn raad, die ik ook als ondergeschikte altijd bleef geven, toch niets aan te trekken. Op deze manier leefden wij allebei naar tevredenheid en zonder ons aan elkaar te storen. Pas in de laatste weken spraken wij weer vertrouwelijk zoals vroeger. Zij kwam haar bed niet meer uit, maar werkte harder dan ooit op een tekenbord dat zij altijd binnen handbereik hield. Hierop ontwierp zij luchtschepen, de een na de ander, wel drie, vier op een dag, alle verschillend van vorm, aard en werking.

Dit idee was kort tevoren bij haar opgekomen nadat wij samen in de vijver op de binnenplaats een vis hadden gezien die naar boven kwam door lucht te happen. Hij vulde zijn lijf tot het helemaal bol stond, zodat hij moeiteloos aan de oppervlakte kon blijven. Als hij er genoeg van had, liet hij de lucht ontsnappen en zakte weer naar de bodem. 'Als dit principe in het water werkt,' zei Zélide ineens, 'waarom dan niet daarbuiten?' Ze raakte ervan overtuigd dat zij uitgaande van deze veronderstelling de ontdekking zou doen waardoor zij nog eeuwenlang zou worden herinnerd, als haar maar genoeg tijd restte deze gedachte uit te werken. Ieder ander zou de zaak praktisch en rationeel aanpakken en eerst de wetten opstellen volgens welke dit principe zou moeten verlopen maar Zélide, die de klok luid hoorde tikken, sloeg voor het gemak dit stadium over. Haar gevoel zei haar immers dat ze op het goede spoor zat. Dat was haar genoeg, en om geen tijd te verliezen begon ze direct over de toepassing van haar nieuwe vinding te dromen. Grote kleurrijke vellen produceerde ze, tot aan de rand volgetekend met springveren, radertjes en raadselachtige formules. Als er al sprake was van enig technisch principe dan ging dat op cruciale punten

schuil achter bonte ballonnen of verloren tussen duizelingwekkende patronen. De bemanning van de vliegende schepen was wel tot in detail uitgewerkt. De vliegeniers droegen keurige uniformen en passagiers leunden ontspannen over de balustrade.

Als ik haar lastigviel met de vraag hoe haar machines ooit zouden moeten opstijgen, reageerde ze gestoken. ‘Dat is geheim!’ zei ze dan, en wilde alleen kwijt dat ze zouden worden aangedreven door wat zij *soupe* noemde. Dit was een vloeistof die moest worden geactiveerd door weer een ander, nog geheimer fluïdum. Dit laatste, groen van kleur, diende te worden vermengd met water en – zoals een illustratie weergaf – te worden gedruppeld op gloeiende kolen, zodat een roze gas zou ontstaan, dat de machines eenvoudig van de grond tilt. Ik hield er rekening mee dat de ziekte inmiddels haar hersens had bereikt en deze van binnenuit aanviel. Uiterlijk was ze nog altijd even mooi maar ze had koorts, en ik besloot haar niet meer met de werkelijkheid te tergen.

Er bleven altijd heldere momenten. Dan hilde zij alsof zij er zich van bewust was dat zij ergens onderweg verdwaald was geraakt. In die uren zat ik bij haar als een ouder bij een kind.

‘Wat ga jij doen?’ vroeg ze op een keer.

‘Zo meteen zal ik bouillon laten trekken en dan gaan we proberen daar samen wat van te eten.’

‘Niet nu.’ Ze sprak bot omdat er voor prietpraat geen tijd meer was. ‘Maar straks. Als ik er niet meer ben, wat zul jij doen?’

‘Wat zal ik niet doen, kun je beter vragen!’ Mijn luchtige toon werkte averechts, en even dreigde ze in melancholie te verzinken.

‘Misschien is dit het ergste,’ mompelde ze zachtjes voor zich uit, ‘ja, het ergste is dat alles doorgaat en dat ik nooit zal weten hoe het afloopt.’

‘Maak je over mij geen zorgen. De wereld ligt open. Alles is mogelijk. Ik zie het wel als het zover is.’

Zélide probeerde rechtop te gaan zitten. Ik hielp haar en schudde de kussens. Ineens greep ze mijn pols, dringend.

‘Een mens kan oneindig veel dingen tegen elkaar afwegen, maar daartussen is er altijd een dat hij het liefste wil. Denk daarom!’

Dat beloofde ik, maar mijn toon stond haar niet aan. Ze hoorde wel dat ik dit vriendelijk zei, zoals ik die laatste dagen zoveel dingen zei om te sussen en ervan af te wezen. Dit keer liet ze zich daar niet mee paaien en even hervond ze haar oude vuur.

‘De rede biedt ons vele mogelijkheden tegelijk. De intuïtie kiest daaruit feilloos de beste. Wanneer je dit onthoudt kun je je niet meer vergissen en zul je altijd de juiste keuze maken.’

‘Altijd?’

‘Altijd!’

‘Ook in hartszaken?’

‘Daarin juist! Doe toch niet zo onnozel. Ach, het is zo simpel en toch kunnen mensen een heel leven leven zonder het te zien. Luister nu: het is een kwestie van je ogen sluiten en dan het eerste doen wat je invalt. Hoor je me? Meer is het niet. Een mens kan altijd maar één ding tegelijk willen.’

Hierna zaten we lange tijd hand in hand. Dit was ons afscheid. We wisten het allebei. Ook al had ze hierna nog dagen te gaan, op dat moment lieten wij elkaar los, zonder iets te zeggen. Toen ik uiteindelijk opstond om de bouillon te gaan halen gaf ik haar nog een kus maar zij had haar tekenbord alweer opgepakt en werkte verder aan een van haar luchtschepen. Met haar tong tussen haar tanden geklemd schetste ze een reizend echtpaar dat thee dronk tussen de wolken aan een buitenboords tafeltje. Zélide schreef erbij dat dit gedekt moest worden met damast en bestek van echt zilver.

*

Het was dat hele jaar, '49, al ongewoon warm geweest. In augustus werd het onhoudbaar. De dagen gloeiden en de nachten brachten nauwelijks verkoeling. Ik verliet Vincennes met enkele boeken en niet meer kleren dan ik aan kon, maar al voor ik de landweg af was moest ik daarvan de bovenlaag uittrekken en onder een bosje achterlaten.

Zo vond ik mezelf, twintig jaar oud, zonder familie of geliefden en met niet veel meer bagage dan de lessen die Zélide en De Pompignac mij hadden willen leren. Nu zij beiden waren overleden begreep ik in elk geval

dat haar exaltatie noch zijn redelijkheid hun ook maar enig geluk had gebracht. Voor mij lagen alle wegen open. Jaren geleden, toen ik uit Pasiano vertrok, was ik naar het zuiden getrokken. Dit keer koos ik de tegenovergestelde richting.

Ik had mijn zinnen gezet op Amsterdam. Die plaatsnaam was een van de eerste die monsieur De Pompignac mij leerde. Keer op keer kwam ik hem tegen, voor in de boeken die hij mij te lezen gaf, waarvan de belangrijkste allemaal waren gedrukt in Holland, de streek, zei hij, waar Descartes en Spinoza een veilige haven hadden gevonden. Af en toe had hij vol ontzag een titelpagina opgeslagen, mij op de naam van een drukker gewezen en de Hollanders geprezen om hun vrijheid van denken. Volgens hem was het Bataafse volk proper en verdraagzaam, rijk en christelijk en was het daarom dat zij meenden dat iedereen gelijk was en zij niemand wilden beletten zijn mening te zeggen. Aangezien zij over de hele wereld handel dreven, voerden ze tegelijk met peper en koffie ook de overtuigingen van andere volkeren in. Mannen als Locke en Bayle hadden er hun toevlucht gevonden en roemden het klimaat dat hun toestond vrij te kunnen denken en bewegen. Uit signora Manzolini's bibliotheek in Bologna kende ik het *Natuursysteem* en de *Fundamentele plantkunde* met alle bloemen en aren die Carl Linnaeus in de Amsterdamse Hortus Botanicus had bestudeerd. Alleen al als ik aan die stad dacht zag ik een paradijs waar te midden van alle bloemen van de wereld ook de vrijgemaakte menselijke geest en alle wetenschappen bloeiden.

Langs de weg tussen Parijs en Vincennes waren de bomen naar de laatste mode gesnoeid. Ze boden amper schaduw voor de vogels die daaronder met open bek en gespreide vleugels probeerden te overleven. Ik zocht tevergeefs naar een rijtuig dat mij naar de Marais zou kunnen brengen, vanwaar karossen naar het noorden vertrekken. Nog voor ik de eerste van de zes mijl naar de stad had afgelegd dreef ik van het zweet. Toen ik bij het bruggetje over de beek kwam aarzelde ik geen moment, ik daalde af en verfriste mezelf in het koele water onder de donkere bogen. Daarna trok ik alleen aan wat nodig was om nog fatsoenlijk te zijn. Ik vouwde mijn onderrok tot een buidel om daarin toch wat kleren bij me te kunnen dragen. Toen ik daarmee weer naar boven klom, zag ik op de weg een man

aankomen. Hij liep in gedachten verzonken, bladerend in een tekst zonder op of om te kijken. Hij was me tot op tien passen genaderd toen hij plotseling verstijfde. Hij slaakte een kreet en greep naar zijn hoofd alsof hij door een rotsblok was geraakt, maar het konden alleen de woorden zijn geweest die hij aan het lezen was die hem bijna hadden verpletterd. Hij hapte naar adem als een slachtoffer en maaide met zijn armen naar steun. Ik rende op hem af en hielp hem te gaan zitten. Hij reageerde niet als ik iets zei. Ik ging ervan uit dat hij door de hitte was bevangen en rende weg om wat water voor hem te scheppen, maar toen ik terugkeerde was hij te uitgelaten om ervan te drinken.

‘Het is toch zeker zo?’ riep hij, en hij greep mijn beide handen alsof hij een rondedans met me wilde maken. ‘Wat is dat voor nieuwsgierigheid precies te willen weten hoe de dingen in elkaar zitten? Berekeningen maken ze uit hebzucht en als ze niet onrechtvaardig waren, zouden de mensen helemaal geen rechten hoeven te studeren! Stel je voor, zonder oorlogen en samenzweringen zou er zelfs helemaal geen geschiedenis bestaan!’

Hierop barstte hij in snikken uit. Ik begreep dat hij er erger aan toe was dan ik dacht, en probeerde me los te maken. Toen de kerel mijn angst zag verontschuldigde hij zich zo goed en zo kwaad als dat ging.

‘Neem me niet kwalijk, ik zou naar Vincennes... Mijn vriend,’ hakte hij. ‘Hij zit er gevangen. Ik ben op weg naar hem toe en ik lees... Ieder boek had ik mee kunnen nemen, maar vanochtend koos ik dit, zomaar. Is het niet ongelooflijk? En ik lees... zomaar ineens lees ik hier dit.’ Hij kon niet verder spreken, maar drukte mij de *Mercure de France* in handen en wees op een advertentie die daarin stond afgedrukt. Ik maakte van de gelegenheid gebruik om weg te komen en liet hem achter in de berm, volledig daas.

Pas later, toen ik mij van een zitplaats verzekerd had en wij al in draf naar het noorden reden, las ik wat de zot zo had getroffen. Het was een oproep van de Academie van Dijon om mee te doen aan een essayprijsvraag. Het thema van de verhandeling stond erbij: *Heeft de vooruitgang van wetenschappen en kunsten bijgedragen tot het bederf of tot verbetering van het zedelijk gedrag?* Geen idee, maar het heeft in elk geval niet bijgedragen tot een groter gevoel van veiligheid op straat. Het is gewoon griezelig hoeveel gekken je vandaag de dag tegenkomt. Uit dank dat ik zonder kleerscheuren

aan zo'n ontmoeting was ontsnapt prevelde ik een gebedje. Het papier wierp ik door het openstaande raam uit het rijtuig, maar zeker tot Senlis achtervolgde mij een onbestemd verdriet. Het deed nog het meeste denken aan de onmacht die ik op een avond voelde toen ik als klein meisje in Pasiano vanuit mijn bed luisterde naar de volwassenen buiten op het terras. Aan hun toon hoorde ik dat zij spannende zaken van enorm belang bespraken, maar wat ik ook probeerde, ik verstond er niet genoeg van om ze te begrijpen.

3

Theatrum amatorium

Iedere herfst brachten mijn ouders een week of twee door bij mijn oom en tante in Belluno. Daar waren meer zwijnen dan op Pasiano, en de herten schenen er minder op hun hoede. Bovendien, zeiden ze, verzamelden de patrijzen zich in het open veld om de jagers tegemoet te vliegen. Terwijl mijn vader met zijn broer op jacht ging, trok mijn moeder er met haar schoonzuster op uit om bramen, bessen en paddestoelen te zoeken. Na de middag kwam iedereen samen om de dieren te villen en te zouten, de zwammen schoon te schrobben en te drogen en de vruchten te koken en in te maken.

Het feest van hun terugkeer overstemde altijd het verdriet dat ik had gevoeld om mijn ouders afwezigheid. Dan haalden zij in de keuken hun zwaarbeladen tassen leeg. Zij stalden de lekkernijen waarvan wij tot in het voorjaar zouden eten uit, en lieten mij alvast proeven van de gesuikerde walnoten en de aalbessengelei. Ondertussen vertelde mijn moeder, zolang ik het wilde geloven, dat mijn oom en tante in Luilekkerland woonden op een rijstebrijberg aan een meer van zoete melk.

Toen ik zes was geworden vonden mijn ouders mij groot genoeg om mij in het najaar mee te nemen. De berg bleek overdekt met een dicht woud. Het meer zag zwart van de rottende bladeren. Daaraan stond een kleine boerderij. Mijn oom en tante waren eenvoudige mensen. Zij hadden een zoon, Geppo, van wie zij zielsveel hielden. Hij was een jaar of tien ouder dan ik en zwakzinnig. Van jongs af aan hielden ze hem vastgebonden op hun erf. Wanneer wij 's ochtends het bos in liepen om alle heerlijkheden te verzamelen hoorde je mijn neef, die met ons meewilde, in de verte aan zijn ketting trekken. Altijd wanneer dit geluid door de bossen klonk moest zijn moeder zich vermannen om niet terug te gaan en haar kind te troosten, maar de jongen vrij laten rondlopen dorsten ze niet, zo bang waren ze dat hem iets zou overkomen. 's Middags werd de grote tafel waaraan wij met zijn allen zaten, bij de onnozelaar in de buurt gezet en hij scheen te

genieten van onze bedrijvigheid. Soms kwam hij bij ons zitten en hielp mee met het sorteren van de noten.

Op warme dagen mocht hij zwemmen. Dit was zijn lust en zijn leven. Urenlang kon hij zonder een ogenblik uit te rusten door het water koersen. Hij was breedgebouwd en krachtig en leek onvermoeibaar in zijn element. Desondanks mocht hij nooit het water in zonder een stevig koord waarvan één eind om zijn middel werd gebonden. Het andere hield mijn oom te allen tijde beet, en wanneer hij een onverwachte ruk voelde omdat mijn neef te diep dook of te ver van de oever was geraakt, stoof de vader op om zijn kind te redden, ook al was het een betere zwemmer dan hijzelf en was het nog nooit in gevaar geweest.

De eerste twee jaar durfde ik nauwelijks alleen in Geppo's buurt te komen. Maar de herfst daarop raakte ik beter met hem vertrouwd. Op een rotspad had ik mijn enkel verzwikt en ik kon niet met de anderen mee de bossen in. Uit verveling hinkte ik een keer het erf op om mijn gekke neef te bekijken. Hij wenkte me en probeerde mijn been te grijpen. Toen ik hem zijn zin gaf, bleek hij een zachte greep te hebben. Wel een uurlang masseerde hij mijn voeten en mijn gezwollen enkel. Dit deed hij met volledige overgave alsof er op de wereld niets anders bestond, en toen hij klaar was kon ik zonder pijn staan.

In de dagen die volgden werden wij goede vrienden. Ik sprak tegen hem en vertelde over Pasiano, hoe wij daar leefden, over de gravin en de graaf en hun gasten. Aan het eind van de eerste week onderbrak Geppo mij ineens. Ik schrok omdat ik hem nooit eerder iets had horen zeggen maar hij sprak verstaanbaar, al wist je meestal niet waar het op sloeg en moest hij aan het eind van iedere zin onbedaarlijk om zijn eigen woorden lachen.

De hele volgende week hebben wij samen gespeeld, en als hij mocht zwemmen zwom ik met hem mee totdat ik moe werd. Op een gegeven moment verzuchtte ik dat ik het toch zo erg vond dat zijn ouders hem vastgebonden hielden. Hij gaf zoals gewoonlijk geen reactie, en ik had al wel een uurlang tegen hem aangepraat over andere dingen toen hij me midden in een zin onderbrak.

'Ja,' zei Geppo luid en duidelijk, 'zij houden graag van mij omdat mijn hoofd zo arm is.' Hierop gierde hij het uit tot hij ervan moest hoesten. En

toen hij was bijgekomen, volgde nog: ‘Dan weten zij beter hoe rijk hun eigen hoofden zijn.’

Toen we het volgende jaar in Belluno aankwamen waren mijn oom en mijn neef dood. Op een dag in de zomer waren zij verdronken toen Geppo's touw tijdens een duik op de bodem van het meer was vastgeraakt achter een tak. Het had eerst de jongen beneden gehouden, en toen mijn oom zijn zoon wilde redden ook hem onder water getrokken. Mijn vader ging die herfst alleen uit jagen terwijl mijn moeder en ik mijn tante gezelschap hielden. Zij hield zich in mijn bijzijn sterk. Slechts één keer zag ik haar huilen. Mijn moeder kookte aalbessen, ik suikerde ze en mijn tante drukte ze fijn door een stalen zeef. Zij maakte in haar verdriet geen geluid, maar ik zag ineens grote ronde tranen in de moes vallen.

‘Er is mij zoveel gegeven,’ zei ze tegen niemand in het bijzonder. ‘Het was toch ondankbaar geweest dat geluk niet met beide handen vast te grijpen?’ Daarop ontwaakte ze uit haar gedachten, zag mij naast zich zitten en omhelsde me zo hartstochtelijk dat het vruchtvlees aan mijn haren plakte. Meer heeft zij mij nooit van haar verdriet getoond, maar toen wij die winter de voorraad aalbessengelei wilden aanbreken, bleken alle potten verzilt.

*

I

Amsterdam 1758

De vrouwen zitten er op lage stoeltjes, zoveel mogelijk met hun rug naar het publiek. Hun hoofden houden ze laag, de schouders opgetrokken, uit angst door een hard voorwerp te worden geraakt. Zij zouden zich beter kunnen omdraaien zodat ze zien wanneer en uit welke hoek een aanval dreigt, maar de blikken die de bezoekers hun toewerpen zijn nu eenmaal pijnlijker dan projectielen. Het is officieel niet langer toegestaan de gevangenen iets naar het lijf te werpen, maar traditioneel is het hoogtepunt van dit vermaak juist dat men de tentoongestelden hard probeert te raken. Tegen een kleine vergoeding boven op de entreprijs staat de portierster dan ook toe dat men voor dit doel onschuldige voorwerpen mee naar binnen brengt. Tussen de proppen en de schillen verstoppen de bezoekers echter niet zelden ook onrijpe appelen of erger. Zij willen waar voor hun geld, en de feestvreugde is nooit groter dan wanneer men aan een van de hoeren een kreet weet te ontlokken. Wie het lukt van een van de meisjes bloed te trekken wordt door de menigte als held onthaald. Hiervoor worden zelfs wedstrijden gehouden en onderlinge weddenschappen afgesloten. Alsof dit hele spektakel hun ontgaat zitten de vrouwen om wie het draait gebogen over hun werk.

Het spinhuis van Amsterdam is, net als dat van Delft, Leiden en 's Gravenhage, een trekpleister onder het gemene volk. Voor slechts twee stuivers kan men zich er onbeperkt vermaken. Zo zijn er altijd wel enkele opgeschoten jongens te vinden, die door verwensing en beschimping van de gevangenen indruk hopen te maken op hun verloofdes, want vreemd genoeg bestaan er wichtjes op wie zoiets werkt. Bovendien wordt de strafinrichting in iedere reisbeschrijving aanbevolen, zodat geen buitenlander Amsterdam verlaat zonder souvenir aan deze typisch Hollandse attractie.

‘Onbegrijpelijk,’ lachte mister Jamieson, ‘dat u hier nooit eerder bent geweest. Terwijl u om de hoek woont!’ Hij sprak zonder zijn ogen van de

tentoongestelde vrouwen af te halen, waardoor hij mijn ongemak niet opmerkte. ‘Waar ter wereld vind je zo’n vertoning?’ Hierna vroeg hij mij met welke middelen de heropvoeding in dit gesticht werd afgedwongen en hoe men zien kon welke van de vrouwen nu dieveggen en welke hoeren waren, want in zijn ogen waren allen even lelijk.

Mister Jamieson dacht mij een plezier te doen.

De afgelopen maanden hadden wij in Amsterdam samen al veel vermaak gezocht, altijd onschuldig en van de vrolijkste soort. Het is een zachtvaardig man die weinig vraagt en van eenvoudige dingen kan genieten. Jarenlang heeft hij zijn huiden zelf moeten jagen, stropen en looien, waardoor zijn handen schuren als puim en zijn omgang soms wat onbehouwen is. Maar zijn bont en suède zijn beroemd, zegt hij, en worden aan alle hoven van Europa gedragen dankzij een geheime methode waarmee hij elk braampje, iedere ader en het kleinste haarvat gladgestreken krijgt. Sinds enkele jaren heeft hij het monopolie over de beren- en beverjacht in de valleien van de Hudson, en sinds de herfst is hij in Holland om van hieruit de Europese distributie te verzekeren.

Wij zien elkaar, zoals gezegd, elke donderdag. Dan verschijnt hij in de middag, we wandelen wat en dineren daarna ergens. Soms gaan wij ook dansen of bezoeken we een soiree. Deze gewoonte is nooit afgesproken maar vanzelf zo gegroeid. Toen hij onlangs – op die avond dat het noodlot met mij besloot te spelen – vanwege jicht moest verzuimen voelde ik mij werkelijk teleurgesteld, en lange tijd liep ik met mijn ziel onder de arm alsof die dag zijn doel verloren had. Ten slotte sprak ik mezelf toe – Jamieson is immers twintig jaar ouder, onaantrekkelijk en op geen enkele manier een partij – , en ik besloot me op te doffen en naar de Franse schouwburg te gaan. Hoe dan ook, die dag besepte ik wel hoeveel ik van de kleine verzetjes hield die hij voor mij uitdacht en waarheen hij mij gniffelend van voorpret kon ontvoeren.

Er was dan ook geen enkele reden om te denken dat zijn verrassing mij dit keer zo onaangenaam zou worden. Hij haalde mij op aan huis. Wij gingen niet ver, maar liepen de Oudezijds Achterburgwal op. Toen hij al na een paar huizen halthield was het te laat. Van de monumentale gevel van het spinhuis blikte hij glunderend naar mij.

Op de zolder, waar de hoeren in een grote kooi werden tentoongesteld, samen met anderen die hun plaats als vrouw gewezen diende te worden, gaf ik Jamieson naar waarheid uitleg, want hij drong erop aan dat ik alles zou vertellen wat mij over deze inrichting bekend was. Ik deed dat kort en afgemeten want zijn medelevende kreten stoorden mij en ik wilde niet dat de vrouwen ze opvingen.

Toen alles gezegd was zwegen wij, evenals de vrouwen, want zolang er bekijks is weigeren zij te spreken. Hun straf bestaat niet meer uit spinnen, zoals vroeger, maar uit het bewerken en naaien van linnen. Van de meesten zijn de vingers verbonden omdat het garen het vlees zo diep schuurt dat het hun soms de pezen doorsnijdt. In de stilte hoorden wij enige tijd alleen hun handen vaardig aan het werk, het glijden van de stof door hun vingers en af en toe het zwepende geluid van een laken dat met korte venijnige gebaren werd gevouwen.

Dit was de andere toeschouwers echter niet genoeg. Een van hen joelde dat hij zijn twee stuivers terug wilde wanneer de hoeren zich gedeisd bleven houden. Een ander viel hem bij door te roepen dat hun zusters op de kruisbaan een stuk minder lui waren en in de stegen van de Kalverstraat al klaar stonden om passanten voor datzelfde geld 'een handje' te geven. Hierop kwamen de binnenvader en de binnenmoeder in actie, het echtpaar dat toeziet op werk en verdiensten van de zondaressen, en porden hen met een stok in de zij om ze te manen zich openlijker aan het bezoek te tonen. De meesten gaven toe en wendden zich met tegenzin naar ons, waarop zij als dank nog meer smerigheden naar het hoofd geslingerd kregen. Luid gaven de bezoekers uiting aan hun teleurstelling over de lelijkheid van de vrouwen en zij maakten zich vrolijk over hun klanten, die wel blind moesten zijn geweest of tenminste toch wanhopig om dit menselijk afval te willen gebruiken.

Onder de regen van porren en verwensingen was er één vrouw die nog altijd weigerde zich te tonen. Om de ogen van de anderen te ontwijken hield ik mijn blik op haar rug gericht. Zij rilde. Haar vingers kromden krampachtig om de leuning van haar stoel alsof zij een enorme inspanning leverde. Met grote schokken hapte zij naar adem, waarbij zich haar flanken breed spreidden. Het duurde niet lang voor de menigte een grotere

uitdaging zocht en de onwillige ontdekte. Om haar te tonen wie hier de baas was richtte men zijn vuile verwensingen op het stomme mens en sarde haar tot het uiterste.

De vertoning was ondraaglijk. Ik nam mister Jamieson bij de arm. Hij zag zelf grauw van schaamte en verontschuldigde zich dat ik dit om hem moest meemaken. Wij probeerden door het gepeupel naar de uitgang te komen, maar men rook bloed en liet ons niet zomaar door. Mijn begeleider liep hierbij zelfs een klap op en ikzelf werd tegen de palissade geduwd die de bezoekers van de gedetineerden scheidt. Op dat moment werd de eenzame vrouw, die nog altijd met haar rug naar ons toe zat, geraakt door een eind hout dat iemand binnen had gesmokkeld. Haar adem stokte. Zij verrees uit haar stoel, elke zenuw in haar lijf gespannen. Zo bleef zij staan, terwijl het joelen vol verwachting stilviel. Alleen een kinkel durfde nog en spuwde een welgerichte klodder die haar vol in de hals trof. Zij veegde de smet niet weg maar hield nog enkele tellen in.

Van deze pauze maakte ik gebruik door mij tussen de toeschouwers en het hekwerk te dringen op weg naar de uitgang. Juist op dat moment draaide de helleveeg zich echter om en stormde naar voren. Met haar volle gewicht liep zij als een wild dier tegen het traliehek, zo hard dat de hele zolder ervan dreunde. Geschrokken deinsden haar kwelgeesten achteruit. Ik ook, maar ver kwam ik niet want zij stak haar handen door de spijlen, greep mijn arm en probeerde mij naar zich toe te trekken, alsof ik de meeste schuld had aan haar lijden. Eerst overweldigde mij de rotte stank die zij verspreidde, want alleen nog mijn voile scheidde mij van haar bedorven adem. Toen zag ik haar pas in de ogen. Het was een gruwelijk gezicht, waarvan de neus door syfilis was platgevreten, een bakkes, zo mager en getekend alsof de duivel er met schoenpennen op had gereden. Deze vrouw hoorde in een smeerbed. Zij was ver heen en zou zeker sterven als zij niet spoedig kwik zou slikken.

‘O God,’ mompelde ik, ‘arm kind, het spijt me zo.’

Dit medeleven had zij niet verwacht. Haar greep verslapte. Haar gezicht ontspande. Zij keek mij nu met grote kinderogen aan en probeerde door mijn voile heen te zien of zij mij soms kende. Toen ik van deze zwakte gebruik wilde maken en me aan haar greep probeerde te ontworstelen,

keerde haar furie plotseling terug. Met onverwachte kracht klauwde zij zich dieper in mijn vlees en ik werd naar het ontbindende lichaam toe getrokken, zoals een molenaar die tussen de malende raderen beklemd is geraakt, onafwendbaar naar het rad gesleurd wordt. In mijn angst schreeuwde ik om hulp in mijn moeders taal. Daarna riep ik het eerste wat mij te binnen schoot, uitgerekend die ene naam, die ik sinds mijn jeugd nooit meer hardop had gesproken, en zonder na te denken bleef ik die maar aan één stuk door herhalen.

Wanneer heb ik in die zijden Fransoos mijn Giacomo herkend? Achteraf bezien kan ik me nauwelijks voorstellen dat dit niet direct in de opera is geweest bij onze eerste ontmoeting, misschien zelfs al eerder bij het horen van zijn stem over de gracht. In elk geval wist ik het zeker toen in de storm langs de Amstel zijn pruik was afgewaaid. Toch heeft het, zelfs toen ik de waarheid zag, nog een tijd geduurd voor ik mijzelf toestond erin te geloven. De schok was te plotseling. Zoals bij iemand die een doodstijding ontvangt, was de situatie mij al helder voordat de omvang en betekenis ervan tot mij wilden doordringen.

Als ik in de afgelopen jaren aan mijn geliefde dacht dolde hij altijd onbelemmerd door mijn geest met van die grote open ogen in een olijfkleurig gezicht, zijn huid zo'n beetje donzig donker, zoals hij was toen ik hem voor het laatst gezien had.

Nu hebben zijn middelbare trekken mijn beeld van de jongeman echter vertekend. Zo'n schaterlach, zulk rollebollen, al die herinneringen waaraan ik zoveel jaren houvast vond zou ik vandaag met de beste wil van de wereld niet meer kunnen oproepen.

De man heeft de jongen verdrongen. Ik zou het hun beiden kwalijk willen nemen. (Mijn verstand noemt dat onredelijk, mijn gemoed juist rechtvaardig omdat ik het ieder, jong en oud, Jakob, Jacques en Giacomo, *in gelijke mate* zou aanrekenen.) In ernst kan ik niemand iets verwijten dan mijzelf. Ik was het die Giacomo in de tijd bevroren heeft. Omdat ik niet dacht hem ooit terug te zien, had ik geen enkele reden zijn beeld in de loop van de jaren aan te passen. Integendeel, het troostte mij hem onveranderd te

laten. De winter waarin ik mij bevond was zo straf en ongenadig dat ik geen rekening meer hield met dooi.

Dat zijn uiterlijk nu niet samenvalt met het gedroomde, is één ding. De bleke huid, de scherpe neus, de volle lippen pruilend, de haviksblik die op je blijft hangen als op een prooi, ik kan er allemaal aan wennen. Ik kan een stap terug doen en zien dat ze samen toch een aantrekkelijk geheel vormen. Brutaal daagt het me uit. En waarom ook niet? Het is niet het gezicht waartegen ik sprak in de zwartste ogenblikken maar het is allerm minst onvriendelijk. Het is eenvoudig de uitkomst van een som die ik vergeten was te maken.

Iets anders is zijn innerlijk. Zonder dat ik het mij bewust was, droeg ik ook daarvan een voorstelling in mij. Deze had geen contour of vaste trekken, en toch herkende ik er mijn geliefde in. Of ik mij er zijn gelaat nu wel of niet bij voorstelde, altijd sluimerde in mij door alles heen deze vanzelfsprekendheid: dat Giacomo meer liefhad dan ik. Groter, beter, aardiger. Ik had daar immers zelf van mogen proeven. Ik ging ervan uit dat hij beter dan ik begreep wat het betekent lief te hebben. Ja, dat hij liefde *was*. Dit mag vaag en zweverig klinken voor wie het niet begrijpt, maar wie als ik is, weet dat dit even concreet is als de grond waarop ik mij staande hield. Het was zo'n onbenoemd en onbenoembaar weten dat nog het meest leek op de stille zekerheid van een aanstaande moeder die zich, wanneer zij het leven in haar buik voelt, geen moment hoeft af te vragen of zij straks van haar kind en het kind van haar zal houden. Een dergelijk gevoel leeft nooit in het bewustzijn. Het dringt daarin pas door wanneer het ons onverhoopt ontvalt. Pas het gemis dwingt ons na te denken over wat wij bezaten. Onze teleurstelling herinnert ons aan de verwachting die wij hadden. Zo krijgt het vorm en kunnen wij het duiden. Pijnlijk en onnodig wreed overmeestert de rede het gevoel.

Zo ook die avond waarvan ik heb verteld, toen de volwassen Giacomo de jonge voor mijn ogen doodde. Het gebeurde voor mijn eigen woning terwijl wij afscheid namen in de regen.

‘Zij was een vrouw,’ zei hij alleen.

Dit was zijn verklaring voor het feit dat hij mij indertijd bij zijn terugkeer naar Pasiano in het voorjaar niet had aangetroffen.

‘Zij was een vrouw.’

Ik sloot de deur zonder nog iets te zeggen en luisterde daarachter hoe zijn voetstappen zich over ’t Rusland verwijderden.

Dagenlang bleef ik hierna besluiteloos. ’s Nachts wilde de slaap niet komen en liep ik rond, overdag kon ik mij nergens toe zetten en bleef ik in bed. Mij kleden, voeden, wassen, alles leek van ondergeschikt belang. De luiken hield ik gesloten.

‘Ma, signora, avanti!’ probeerde Danae, toen zij met Giovanna na haar werk langskwam om onze zaken af te handelen. Zij deed haar best mij op te vrolijken: ‘Nou moet u morgen echt mee uit dansen gaan, want de stad is treurig zonder u! Kijk eens hoe u erbij zit, u, die altijd zoveel zorg hebt om uw uiterlijk, wat is er toch met u?’

Ik voelde mij vernederd. Meer schaamte had ik dan verdriet. Hoe was het mogelijk dat ik, die zo gehard ben in het overleven, mij heb laten overvallen door iets wat zo voor de hand ligt: dat de jaren mijn geliefde even onherkenbaar hadden veranderd als mijzelf? Ik had het kunnen weten, maar had er eenvoudigweg niet bij stilgestaan. Zoveel onzekerheden had ik van dag tot dag te overwinnen, alleen al om te overleven, dat ik nergens anders houvast vond dan aan mijn verleden, het enige waarvan ik aannam dat het zeker was en onveranderlijk. Je kunt je leven nu eenmaal niet leven en overdenken tegelijk. Inzicht is een luxe die je je pas kunt veroorloven als je geen vooruitzicht meer hebt om je mee bezig te houden.

Omdat mijn goede herinneringen zo zeldzaam waren en mij zo dierbaar heb ik ze in gedachte vastgelegd, zoals een schilder een tafereel aanbrengt op een doek. Wie staat er bij stil dat na het poseren de sierdoeken worden neergehaald, dat het licht wordt gedempt en de figuranten naar huis gaan? Wie wil er nu weten dat de figuren van hun plaats lopen, zich vloekend uitrekken en naar het gemak rennen om, nadat ze hun behoefte gedaan hebben, hun fraaie kleding af te leggen en uitgaan om zich te bezatten? Het spreekt voor zich: men verbeeldt Het Laatste Avondmaal, niet de serveerster die na afloop de vuile borden afruimt, geen schillen of een

omgevallen wijnglas, niet de vlekken in het tafellaken of de kat die de kruimels uit de schalen likt.

Natuurlijk, na ons afscheid is Giacomo niet opgehouden met leven. Goddank niet. Mijn hele opzet was dat hij mij zou vergeten en opnieuw gelukkig worden. Dat het leven hem daarbij heeft veranderd is tot daaraan toe en onvermijdelijk, dat kan ik aanvaarden. Maar zo bitter als hij klonk over het verraad van zijn eerste liefde, zo vol minachting voor haar seksegenoten! Hij sprak met zelfverwijt alsof ons gedeelde verleden, dat mijn leven volledig heeft bepaald, alleen een levensles was die iedere man een keertje door moet maken en die hij had kunnen zien aankomen als hij zelf wat meer ervaren was geweest...

Om te kalmeren hield ik me voor dat hij mijn ware identiteit niet kende, en dat hij milder zou hebben gesproken als hij had geweten wie hij voor zich had. Maar maakte dat het niet juist alleen maar erger? Nu verkondigde hij zijn teleurstelling vrijuit en kreeg ik onverkort te horen hoe hij tegenover zijn vrienden in Venetië, en in herbergen onderweg tegenover vreemden bij een kan wijn het drama van mijn leven als boerenbedrog had afgedaan. Op de achtergrond kon ik bijna horen hoe hij na de pointe van zijn verhaal zuur met hen mee had gelachen zoals mannen onder elkaar over vrouwen doen. Wie weet waren er zelfs minnaressen met wie hij mij besproken had, om hen te waarschuwen dat hij van hun streken op de hoogte is.

Ik nam mijzelf zijn metamorfose kwalijk. Zou de verliefde Giacomo ooit zijn veranderd in de cynische Seingalt als ik in Pasiano op het kruispunt van mijn leven mijn hart had gevolgd? Als ik mijn vurige verlangen niet had aangevochten met mijn rede en ik mij na mijn ziekte aan hem had durven tonen, als ik genoeg op onze liefde had vertrouwd om hem deze test te laten ondergaan, als ik kortom het leven en de natuur zelf had laten beslissen en mij niet had opgeofferd als een van die stompzinnige heldinnen uit de opera? In dat geval was alleen ik verminkt geweest, nu zijn wij het beiden.

Drie dagen wentelde ik mijzelf in dit beklag. In mijn hoofd herhaalde ik eindeloos de pijnlijkste zinnen uit onze conversatie aan de Amstel, vooral

die waarin hij beweerde zonder uitzondering slachtoffer te zijn geweest van vrouwelijke listen. En de ergste: dat niemand hem ooit werkelijk had liefgehad. Zozeer was ik hierop gericht dat mij pas op de vierde dag een heel ander deel van ons gesprek te binnen schoot. Dit bracht mij op een idee dat mij bijzonder prikkelde en in beweging zette.

Ik waste mij, kleetde mij aan en ging uit. Bij Izaak Duym, bezuiden het stadhuis, kocht ik een vijfde riem van het fraaiste papier en liet het snijden. Thuis lagen de vellen nog tot de avond op tafel, terwijl ik er zelf omheen drentelde, maar ten slotte vond ik deze woorden:

*Hoogedelgeborene,
mijn waarde chevalier,*

Niet lang geleden hebt u mij een dubbele uitdaging gesteld.

De eerste: u toe te staan mij het hof te maken zodat ik uit de eerste hand zou kunnen beoordelen of u inderdaad dat ene uitzonderlijke specimen bent, een man die niet slechts aan zichzelf denkt – hetgeen mij onwaarschijnlijk lijkt.

De tweede: u een vrouw te tonen die heeft geleden onder het feit dat zij u heeft liefgehad – iets wat u zelf voor onmogelijk houdt.

Om mijn verveling wat te verdrijven ben ik bereid uw weddenschap te aanvaarden. Ik waarschuw u echter dat ik in alle gevallen de winnaar van dit spel zal worden: valt u tegen als man, dan betaalt u en in ik mijn winst. Doet u uw door uzelf verkondigde reputatie eer aan, dan win ik in uw gezelschap enkele gelukkige uren. Gaan wij daarna als vrienden tevreden uit elkaar, zoals u voorspelt, dan verlies ik daarmee niets, maar blijf ik na ons samenzijn toch ongelukkig achter dan zal ik die eerste uitzondering op uw regel zijn. Met mijn verdriet win ik dan het tweede deel van onze weddenschap en moet u mij alsnog uitbetalen.

Schrikt u niet terug voor deze bij voorbaat door u verloren zaak dan ben ik bereid u, zoals u vroeg, voorlopig het voordeel van mijn liefde te gunnen. Tot dan verblijf ik innig uw

Galathée de Pompignac

De volgende dag ontving ik een uitnodiging van Seingalt hem te vergezellen naar de schouwburg om *Arlekijn Hulla* te zien en daarna samen te souperen. Hierdoor was ik al enigszins gepikeerd, want de komedie die hij noemde werd alleen op zaterdag gegeven en zijn schrijven bereikte mij op donderdag. Ik ben niet gewend dat men mij laat wachten. Maar ik besloot mijn plezier er niet door te laten vergallen en intussen mijn volle aandacht aan Jamieson te geven, wiens vaste dag dit immers was. Ik was minder toeschietelijk geweest als ik had geweten dat mijn Amerikaanse kennis uitgerekend een uitje naar het spinhuis voor mij in petto had.

De hoer die mij daar op zolder bij de arm had vastgegrepen, was niet van zins los te laten. Als weerhaken stonden haar nagels in mijn vlees. Mister Jamieson probeerde haar vingers van mij los te breken, maar zij bleek in haar waanzin sterker. Op mijn hulpgeroep stormde de binnenvader naar voren. Hij greep de harpij bij haar schouders en toen dit niet werkte drukte hij een stok tegen haar keel waaraan hij uit alle macht trok om de razende vrouw door verstikking te dwingen mij te laten gaan. Pas op haar allerlaatste adem verslapte haar greep, maar er was nog genoeg leven in het mens om opnieuw naar mij te klauwen. Nu ving zij slechts mijn boezeroen, waarvan ze enkele repen scheurde, en haalde hierna nog een laatste maal uit, waarbij zij mijn sluier beet kreeg. Ze trok hem van mijn hoofd, tot groot vermaak van de omstanders. Hierna zeeg zij neer, happend naar lucht. Maar zelfs op de grond bleef de zottin mij van achter de tralies met wilde ogen aanstaren, terwijl zij plukte aan de vezels van mijn doek.

Onbeschermd stond ik voor iedereen te kijk.

Mister Jamieson had mijn littekens niet eerder gezien. Hij zag ze zonder te walgen aan. Even boog hij lichtjes naar mij toe alsof hij meende het niet goed te zien.

‘Ach,’ sprak hij, zonder oordeel of medelijden, maar bijna opgelucht alsof hij iets vond waarnaar hij al een tijd op zoek was. ‘Ach ja.’ Daarna, heel even, legde hij zijn hand tegen mijn wang. Koel voelde zijn aanraking. Ik rilde. In al die jaren had geen mens die plek nog aangeraakt. Direct sloeg hij mij zijn shawl om, waarin ik mijn schaamte weer verborg. Hij sloeg zijn arm om mijn schouders en leidde mij naar de uitgang.

‘Ja, ren maar,’ riep de furie mij na. ‘Ren maar een eind weg. De waarheid kun je toch niet voor blijven. Kwam je voor je lol, vuile jodenhoer? Om het eens van de andere kant te bekijken? Kwam je om eens goed te lachen? Dat valt vies tegen zeker, want je bent gezien, hoor je? Gezien en gekend!’

2

In Holland vergeleek men hoeren met paarden. De slepersknollen, zei men, zijn de straathoertjes, noest zwoegend. Als voermanspaarden zag men de pronk- of speelhuispoesjes. De paardjes die je voor sjezen en koetsen spant zijn de zogenaamde kamerkatjes en de stilbehuisde kipjes, die zich beter voelen dan de rest. En de rijpaarden laten zich onderhouden, quasi-eerlijk, net als getrouwde vrouwen.

Al die stallen heb ik in een paar jaar tijd gezien. Ik moest wel. Er is geen kar waar ik mij niet voor heb laten spannen. Ik zeg het maar zoals het is.

Vergeet niet dat ik, toen ik vanuit Parijs in Amsterdam aankwam, nog altijd ongemaskerd ging. Het water in die stad was zwart en glad en bevatte mijn spiegelbeeld, dat me over elke brug en iedere kade volgde. Als iemand mij onderweg aankeek zag hij eerst mijn mismaaktheid, dan pas mij. Ieders blik gleed steevast langs de zijkant van mijn gezicht en hals. Na een tel herstelde men zich. De een zette zich over zijn schrik heen, de ander over zijn medelijden, wat ik altijd als pijnlijker heb ervaren. Pas daarna zagen de mensen mij in de ogen, overdreven strak, alsof ze zich moesten dwingen de ravage niet nader te beschouwen. Zo werd ik al jaren begroet. Ik wist nauwelijks beter en het kwetste mij allang niet meer bewust.

In Holland deed men dit anders. Het is een klein land, waar de mensen dicht opeen wonen. Om niet in de massa te verdrinken wil ieder zich er graag van zijn buurman onderscheiden. Aangezien de inwoners zo aan hun individualiteit hechten worden verschillen niet uit beleefdheid bedekt maar juist benadrukt, vooral bij vreemden en nieuwkomers. Andermans eigenaardigheden kunnen het beeld dat je van je eigen volmaaktheid hebt immers enorm verhelderen. Men tolereert dat iemand anders is, zolang dit maar duidelijk zichtbaar gebeurt. Mijn littekens waren in die zin een uitkomst. Men wees ernaar en besprak ze openlijk, niet alleen met elkaar maar ook met mij. Mensen die ik in het geheel niet kende en voor het eerst zag stelden talloze persoonlijke vragen, zowel naar de oorzaak van mijn

verminking als naar mijn verdriet erover, alsof iedereen mijn anderszijn zo nauwkeurig mogelijk in kaart probeerde te brengen. Ik nam aan dat dit een van de bijwerkingen was van de beroemde verdraagzaamheid die alle grote vrijdenkers hierheen had gelokt, maar het maakte mij schuw en ik had tijd nodig om aan de Hollandse openheid te wennen.

Hierdoor duurde het even voor ik doorzag wat de Hollanders zelf allang wisten, dat tolerantie iets anders is dan acceptatie, ja eerder het tegenovergestelde, en dat zulke verdraagzaamheid tegelijk een slim middel tot onderdrukking is. Iemand die je als gelijke aanneemt, omarm je onvoorwaardelijk, voor eens en altijd. Maar door iemand te laten weten dat je hem verdraagt, suggereer je in dezelfde adem dat hij eigenlijk een last is, als een zeurende pijn of een onaangename stank waarover je bereid bent tijdelijk heen te stappen. Onder tolerantie schuilt dreiging: de stemming kan ieder moment omslaan. Eenmaal in kaart gebracht wordt ieder individu geacht keurig op zijn eigen plek te blijven met een goed leesbaar etiket, als vergiften in een apothekerskast. Ik vermoed dat dit de werkelijke reden is dat Hollanders zo dol zijn op eigenheid en eigenzinnigheid. Het helpt ze alles wat hun vreemd en anders voorkomt weg te bergen in beheersbare en vergelijkbare categorieën, niet anders dan ze dat ter vermaak proberen met hun publieke vrouwen en hun paarden.

Het kostte mij moeite in de nieuwe stad aansluiting te vinden. Ieder leefde er erg op zichzelf. Ik schreef ook dit toe aan de grote vrijheid. Mensen voelen zich nu eenmaal meer verbonden wanneer zij gebukt gaan onder strenge regels. De Amsterdammers laten van nature niemand te na komen. Zelfs mensen met wie ik op mijn dagelijkse wandelingen een vriendelijk praatje maakte, nodigden mij nooit zomaar bij hen thuis. Zo makkelijk als ik in andere landen van Europa van de hand in de tand had geleefd zo moeizaam kreeg ik hier voet aan de grond. Voor de stad waren de gouden tijden voorbij. Er waren veel meer handen dan banen. Ik had gehoopt in mijn onderhoud te kunnen voorzien door les te geven, maar in geen van de gegoede families lukte het mij een betrekking te vinden, zelfs niet waar ik beter Frans sprak dan de huisheer zelf. Ik vertelde dat ik was opgegroeid op een groot landgoed en van mijn moeder wist wat er nodig was om zo'n

eigendom te bestieren. Men antwoordde dat de grachtenhuizen hier maar bescheiden waren en alle posities vervuld. Ook als gezelschapsdame en zelfs als kamenierster kwam ik in de voorname huizen niet aan de slag.

Aanvankelijk schreef ik deze weigeringen toe aan mijn uiterlijk, maar wanneer ik dit opperde liet men verontwaardigd weten dat zulk denken ver van de mensen in dit land af staat. Naar de geschokte reacties te oordelen was mijn voorkomen eerder een pre, maar helaas, altijd bleek de betrekking toch net al vergeven.

Al snel moest ik mijn comfortabele logement aan de Oude Zijds opzeggen. Ik trok in bij een weduwe aan de Oude Waal, die in het achterhuis een slaapplaats verhuurde. Hierna probeerde ik tevergeefs een positie te verwerven in een van de vele winkels. Wel werd ik verwezen naar een atelier waar men Gentse kant op goedkope wijze namaakte. Daar zat ik anderhalve dag zonder te voldoen. Mijn vingers zaten onder de steken, en de repen die ik geacht werd te naaien onder het bloed. Juist de vaardigheden die van een meisje verlangd worden, waren mij in Pasiano te weinig bijgebracht en daarna al helemaal niet meer. In een van de koetshuizen in de Kerkstraat vond ik drie dagen werk bij het kammen van de paarden, maar bij nader inzien vond de eigenaar dit ongepast voor een vrouw. Het handwerk was me echter bevallen en ik vroeg rond of zich ergens landerijen bevonden waar ik zou kunnen helpen in de houtkap of bij de jacht, zoals ik dat van mijn vader had afgekeken, maar tot in de wijde omgeving van de stad is alles water en moeras. Hierna bood ik mezelf aan als meid of serveerster bij herbergen. Daar werd tenminste ronduit gezegd dat mijn lelijkheid nieuwe gasten bij de deur al zou afschrikken en anders de trek van hen die binnen zaten wel zou bederven. Dit was een verademing. Eerlijkheid is zoveel milder dan medelijden. Ten slotte vond ik bij de visafslag iemand bereid mij op een lijst te zetten, zodat ik bericht zou krijgen zodra er een grote vloot binnenkwam en men vrouwen nodig zou hebben om te kaken. Maar de vangst bleef uit en het leven was duur. Ik verkocht de Dom Bougre van graaf Antonio ver onder de prijs. Binnen zeven weken raakte ik door de opbrengst heen en vond ik de weg naar het pandhuis. Ik liet er de hanger achter die mijn grootvader voor mij had gemaakt, het spiegeltje met de ogen van de heilige. Het bedrag dat ik in ruil

daarvoor ontving was veel te laag en de termijn die mij gegeven werd maar kort. Ik hield echter moed, kuste het lieve aandenken nog eenmaal en zwoer dat ik het mij niet zou laten ontglippen.

Bij het uitgaan werd ik aangesproken. Dit was in Hollandse steden ongewoon en ik bleef op mijn hoede, maar het ging om een keurig heerschap. Hij vertelde dat hij chirurgijn was en geïnteresseerd in mijn fysionomie, die hij zijn studenten ter bestudering van een pokkenpatiënt als voorbeeld wilde stellen. En hij bood aan mij daarvoor te betalen.

Het anatomisch theater was duister toen ik binnenkwam. Er hing een penetrante geur van alcohol en kamfer. In de bijruimte waar ik mij van mijn bovenkleding ontdeed zag ik verontrustende schimmen van opgezette dieren en skeletten maar ik hield me goed en dacht aan mijn beloning. Pas toen men de bovenluiken opende in het gebouw, dat vroeger als waag dienst had gedaan, zag ik dat ik midden in een amfitheater stond. Rondom zat een twintigtal toehoorders. Zij waren, werd mij verzekerd, heelsemeesters in opleiding, leden van het gilde en vertrouwd met het menselijk lichaam. De professor stelde mij vriendelijk op mijn gemak en deed niets zonder daarvoor eerst mijn toestemming te vragen. Aanvankelijk vatte hij samen wat hij in het Latijn besproken had, alleen voor mij. Toen ik eenmaal aan zijn uitspraak gewend was, zei ik tot ieders verbijstering dat ik voldoende van de verhandeling opving om die zonder vertaling te begrijpen. Het kwam erop neer dat zij de vertekening van de huid bestudeerden en het verschil tussen de aangevreten plaatsen en die waar de oorspronkelijke pok geheeld was zonder open te barsten. Ook mijn hals en schouders bekeken zij. Daar wees de professor de plaatsen aan waar het venijn naar binnen was geslagen en onderhuids was doorgewoekerd. Hij vroeg mij enkele bewegingen te maken die mij inderdaad altijd moeite kosten. Dit schreef hij toe aan de verharding van littekens in het spierweefsel, een eigenaardigheid die hij beloofde later die dag op de snijtafel bij een dode te zullen blootleggen. Ik sloeg een kruis voor de arme die mijn plaats straks zou innemen, en probeerde mijn gedachten te verzetten door wat rond te kijken, maar langs alle wanden stonden geraamtes opgesteld, ledematen en

misgeboorten op sterk water. Overal herinnerden schedels en opschriften aan de sterfelijkheid.

De les duurde een uur, waarna ik mijn geld kreeg en vrij was te gaan. Ik hoefde me alleen nog om te kleden in de aangrenzende zaal. Daar was ik juist mee bezig toen de professor binnenkwam. Ik greep mijn rok en bedekte daarmee mijn naaktheid, maar hij verzekerde mij dat ik me toch voor een chirurgijn niet hoefde te schamen. Hij bracht mij een tinctuur, die naar hij dacht het trekken van mijn littekens kon verzachten en de huid waar die verhoord was weer soepeler zou maken. Hij meende het goed en ik bedankte hem. Toen liet hij wat van de vloeistof in zijn handpalm lopen en mengde die met olie.

Ik was geen kind meer en wist wat hij van me wilde. Het zou mooi zijn om te zeggen dat ik in verwarring raakte en aarzelde, maar ik geloof niet dat het zo was. Ik gaf hem zijn zin en liet mij inwrijven. Toen zijn handen afdwaalden hield ik ze niet tegen. Hij nam mij staand. Dankbaar als een kind reed hij tegen mij op. Een belletje spuug welde tevreden in zijn opgekrulde mondhoek. Zonder dat ik het wilde bracht dit de herinnering terug aan het doorbloede gezicht van de graaf van Pasiano, jaren geleden, die gevaarlijke man, van genot zo onschuldig blij. Ik liet de professor begaan. Een leeuwin, een zwaan, een krokodil en een slang, alle opgezet, waren getuige, evenals de geprepareerde huid van een ontlede misdadiger. Het pronkstuk van de kamer was een olifantsskelet, waarvan enkele ribben op het ritme van onze lijven meedeinden.

Zo begon mijn Amsterdamse leven. Ik verliet de snijburg zonder spijt en als een zelfstandige vrouw. Een uur later had ik mijn grootvaders hanger terug van de lommerd en toch nog genoeg geld om een week van te leven. Ik besloot het kleinood niet meer te dragen, maar verborg het diep tussen mijn bezittingen. Wat mij te doen stond kon ik niet volbrengen voor Lucia's ogen.

Ik zal niet zeggen dat ik niet heb gehuild om het verlies van mijn fatsoen. Ja, af en toe zelfs bitter, als het volle gewicht van de werkelijkheid mij neerdrukte. In die momenten was ik mij er ten volle van bewust van welke schat ik afstand had gedaan. Ik wist dat dit mijn eigen keuze was en

onomkeerbaar, maar in mijn verdriet zocht ik toch naar wegen om aan mijn lot te ontsnappen. Dan droomde ik zo koortsig over mijn ouders dat ik ze als levend voor me zag en mijn handen naar ze uitstreekte alsof ik ze aan zou kunnen raken. Soms sprak ik tegen ze, hardop, alsof ze bij me in de kamer waren. Hoe ze zich voelden, vroeg ik, en of ze nog wel van me hielden nu ik hen zo had teleurgesteld. Ik troostte ze ook wel en zei dat ze vooral niet ongerust mochten zijn, ook al ontvingen ze nooit bericht. Zulke vlagen duurden nooit lang. Dan realiseerde ik me alweer waar ik was en hoe ver weg zij waren, als ze tenminste allebei nog leefden. De rest van de tijd had ik rust en voelde ik dat het werk wel mijn aanzien maar niet mijn wezen had veranderd.

Ik heb een matroos gehad, die op de koopvaardij voer. Zodra zijn schip aan wal lag kwam hij bij mij weer van het leven proeven. Op een dag vertelde hij hoe hij bij zwaar weer voor de kust van Guinee van de stormfok in zee was geslagen. Hij spartelde als een wilde. Doodsbenauwd riep hij om hulp, maar niemand hoorde hem. Alleen de haaien. In steeds kleinere kringen zag hij hun vinnen rondcirkelen, maar zodra ze hem hadden opgemerkt en recht op hem af koersten verdween zijn angst. Het idee dat er geen redding meer was en hij het einddoel van zijn reizen had bereikt vervulde hem van het ene moment op het andere met een diepe rust en een tevredenheid die hij daarvoor nooit gekend had. Hij vocht niet meer maar gaf zich over aan de golven, zoals een man, zei hij, zich normaal alleen kon overgeven aan een vrouwenschoot. Weldadig. Op dat moment verscheen er een sloep, die alles verstoorde. Zijn kameraden sloegen de aanval van de dieren af. Toen zij de drenkeling een touw toewierpen was hij bijna teleurgesteld. Hij was voorbij een zeker punt gegaan en wilde niet meer terug. Pas toen hij buiten westen raakte konden ze hem aan boord hijsen.

Zulke rust ken ik. Het is een genade die alleen in diepste uitzichtloosheid schuilt. Dit is onnavolgbaar voor wie het niet heeft meegemaakt. Zolang het leven ons nog oplossingen biedt werkt ons brein op volle toeren. Wij voelen ons verantwoordelijk voor ons eigen lot en willen de beste mogelijkheid, maar we zijn bang de verkeerde te kiezen. Meer dan de uitkomst is het de keuze zelf die ons vertwijfelt. Het is deze

twijfel die ons onrustig maakt. Alleen in de meest extreme situaties, zodra wij voelen dat we aan ons lot niets meer kunnen veranderen, worden de gedachten uitgeschakeld. Eindelijk durven wij te vertrouwen op onze intuïtie. Die laat voor aarzeling geen ruimte. We geven ons over aan onze eerste impuls. Zo vinden wij rust. Zo overleven wij.

Ik althans ben zo over de diepste vernederingen heen gekomen. De schande zat als een harpoen in mijn vlees. Ik droeg hem pijnloos mee zolang ik ervan afbleef en verwondde mij alleen als ik hem probeerde uit te rukken. In die wetenschap heb ik de laatste jaren veel van mijn beslissingen genomen. Het was tenslotte niet de eerste keer dat ik mij erbij neer moest leggen dat mijn leven niet zou lopen zoals ik het mij gedroomd had.

Ook in die zin heb ik geleerd van mijn matroos. Eens had hij kapitein willen worden om op een dag zijn eigen koers te kunnen varen, maar hij wist inmiddels al jaren dat dit nooit zou gebeuren. Zijn werk was zwaar. Het brak zijn rug en haalde zijn handen open. Het maakte hem ziek en vuil en vol van heimwee. Dat betekende niet dat het avontuur hem geen voldoening schonk. Na elke reis monsterde hij opnieuw aan.

Ik keerde nog een paar maal terug naar het anatomisch theater maar de professor verloor zijn interesse. De laatste keren heb ik me, tegen dezelfde verdienste, laten verleiden als model naast de snijtafel te staan. Als signora Morandi er tegen kon, dacht ik, dan moet ik dat ook kunnen. Tijdens de les maakte ik de levende werking aanschouwelijk van spieren die de professor uit het geprepareerde lijk sneed en in zijn hand omhooghield. Op mijn buik wees hij de positie aan van de organen die hij ontleedde. Eenmaal drukte hij dood weefsel tegen mijn naakte rug om te tonen hoe kort een bepaalde spier in ruste eigenlijk was en hoever die vanaf de aanhechting op te rekken viel. Ik hield mij waardig en nam mij voor op deze plek nooit terug te keren.

Hierna deed ik veel moeite om mijzelf op mijn kamertje te onderhouden, maar de weduwe bij wie ik inwoonde kreeg er lucht van. Zij had in haar huis de omgang met mannen verboden en stuurde mij weg terwijl ik nog schuld bij haar had. Toen ging het snel. Ik belandde van het bed op het stro en van het stro op de vloer.

Dit alles vertel ik niet omdat ik vind dat het veel over mij zegt. Er zijn betere meisjes dan ik dit pad gegaan en slechtere. Het schetst meer een portret van de tijd en de omstandigheden waarin ik mij staande moest houden dan van mijzelf. Het waren harde jaren. De welvaart van Holland is ten einde en zijn heerschappij op zee is overgenomen door Engeland. Amsterdam telt duizenden vrouwen zoals ik.

Gekruist heb ik maar kort, en nooit in de Kalverstraat met de allemanshoeren. Ik liep aan het eind van de middag door de timmertuinen naar de plantage en flaneerde daar heel aangenaam. Toenadering werd gezocht met de ogen, en de zaak werd afgehandeld tussen de aanplant en 's winters ook in de beschutting van de oranjerie. Daarbij was het gebruik geen woord te wisselen. Zulk zwijgen is van groot belang. Dit houdt de illusie zoveel mogelijk in tact. De klant kan zich voorstellen dat het om een heuse amourette gaat. Het was ook mogelijk korte tijd een van de herbergen te bezoeken maar die hadden een slechte naam. Veel mannen waren bang er gezien te worden en ik was liever buiten. Ik vond daar, zelfs als de klant mij niet aanstond, toch altijd een bepaalde troost. Zacht eiste het loof mijn aandacht en dan scherp schurkend weer de twijgen tegen mijn huid. Het ruisen van takken die op het spel meedeinen. Het veren van de stam waarop je leunt. Het houvast aan de bast. Mos-, hout- en harsgeuren, zwaar en warmzacht wanneer op een zomeravond de dauw al uit de grond wil voor de koeling van de nacht. Ach, er was zoveel om afleiding te bieden van wat er werkelijk gaande was. Ik herinner mij vooral mijn voeten die onder het gewicht langzaam wegzakten, dieper steeds, de aarde in.

Ik heb mij er wel over verbaasd dat dit alles mij niet in gepaste mate tegenstond. Verleidelijk is het om te zeggen dat al dat groen mij terugvoerde naar mijn gelukkigste jaren op Pasiano. Daar was de natuur mijn thuis. Ik koos er mijn speelvriendjes uit alle dieren en bereed de paarden zoals zij in de wei liepen. Mijn jeugd was er zonder angst of oordeel. Niets beperkte mijn geluk, want op Pasiano bestonden geen gevaren. Dat was in de Amsterdamse Plantage wel anders. In de korte tijd dat ik daar werkte werden tussen de zaailingen drie vrouwen gevonden wie na gebruik de keel was doorgesneden. Een vergelijk gaat dus niet op. Het is

alleen dat de lieflijkheid van die plek mij hielp het meest grove te verdragen. Alle ongemak ten spijt heb ik de werkelijkheid later nooit meer zo volledig buiten kunnen sluiten als tijdens het tippelen. Bij het pezen in speelhuizen of achterkamertjes drukte de somberte onontkoombaar. Gods natuur bood altijd nog vrijheid en het idee te kunnen ontsnappen. Daarbij, de situatie was tussen netels en rozengeur al zo onwerkelijk dat ze vanzelf haast abstract leek en ik daarin niet werkelijk mijzelf. De enige overeenkomst met Pasiano: ik herinner mij geen grenzen.

Spoedig werd ik echter geronseld door een van de pluggen. Dit zijn ongure kerels die in ruil voor geld bescherming bieden, voornamelijk tegen zichzelf. Hij vond een plaats voor mij in een hoerhuis onder de Haringpakkerstoren, dicht bij de haven. Het was van het allerlaagste allooi want er kwamen voornamelijk Oost-Indiëvaarders. Elke dag legden nieuwe schepen aan waarvan de opvarenden in geen maanden een vrouw hadden gezien. Met duizenden tegelijk overspoelden zij de stad met hun volle soldij op zak en woest van verlangen. Zij waren als een stam wilden, in staat zich aan alle dochters en moeders te vergrijpen als zij zich niet bij ons hadden kunnen ontladen. Dit was hard en smerig werk. Het gros kwam gewassen noch geschoren. Erger: zij kwamen met de wildste dromen aanzetten, groteske fantasieën die in hun eenzame geest de hele reis lang vrij spel hadden gehad en die zij nu vervuld wilden zien. Zo vond ik mij regelmatig tussen een kluwen van lijven en in houdingen die je eerder zou verwachten bij een veroordeelde die door de schout aan het rad is gehangen. Ook deze veeleisende klanten hadden hun beurs gevuld, en de waardin en de pluggen zagen erop toe dat wij daarvan de bodem zo snel mogelijk in zicht brachten. Weigeren was niet mogelijk. Bedrog wel. Ik werd handig. Eerst voerde ik mijn klant dronken en als hij daarna nog tot meer in staat was, lukte het me vaak de handelingen te fingeren zonder ze werkelijk te verrichten. Zulke bonken waren doorgaans ver heen en behalve met de hand weinig bedreven. (Overigens was het hier dat ik op een dag de 'graaf van Saint Germain' herkende. De kameraad van Jezus Christus had Parijs moeten ontvluchten en wilde nu in Weesp een porseleinfabriek beginnen, een plan dat hij vast heeft moeten bijstellen nadat ik hem grondig had geplukt.)

Ik bleef in deze betrekking lang genoeg om mijn plug af te kunnen kopen. Hierna waren de speelhuizen, waar ik zelfstandig werkte, een verademing. Daar had je vrije keus en hoefde je niets tegen je wil te doen. Vanwege mijn uiterlijk mocht ik natuurlijk niet op de beste klandizie hopen, maar over het algemeen waren zelfs de minder kieskeurige mannen hier nog godsvruchtig en goede burgers. De meesten kochten hun liefde niet uit nood maar als luxe, een verfijning waardoor zij ons des te meer waardeerden. En wie meer gewaardeerd wordt, gaat meer waarde aan zichzelf hechten. Ik begon mij beter te kleden en te verzorgen. Ik at beter en werd ronder en voller, waardoor ik weer duurdere klanten trok. Ondertussen vervolmaakte ik mijn vaardigheden. Een flink aantal kneepjes ontleende ik overigens aan de geschiedenis van Dom Bougre, portier des Chartreux, die ik zo lang bij me had gedragen dat ik de prenten nog altijd kon dromen. Steeds vaker kon ik mannen hun plezier bezorgen voordat het tot heuse gemeenschap hoefde te komen, zodat zij voldaan vertrokken en ik onbezoedeld achterbleef.

In deze betere huizen ventte men ook zogenaamde overtrekselen. Dit was een medische vinding die voornamelijk bij chirurgijns bekend was en die ik tot dan ook alleen de professor in de snijburg had zien gebruiken. Zij werden gemaakt van katten- of kalfsdarmen en boden bescherming tegen besmetting. De madam stond streng op het gebruik. Het garandeerde dat haar meisjes gezond bleven en voorkwam bovendien dat zij zwanger raakten en zonder werk. Het gebruik ervan stond echter veel mannen tegen. Zij zagen niet dat een vrouw die op zo'n behoedmiddel aandrong juist hygiënischer dan de anderen moest zijn, maar meenden dat zij dit alleen wilde omdat zij al besmet wás. Dit is typische mannenlogica. Daarom was het zaak de heren eerst tot aan een zeker punt te brengen en ze dan het overtreksel om te stropen, juist in dat ene moment waarop zij alles wel zouden toegeven om maar ongestoord naar het einde te geraken, al zouden we ze er een zotskap bij opzetten.

Op een dag werd ik toen ik een van deze huizen verliet aangesproken door een heer. Ik had hem nooit gezien. Het was geen klant. Ik was achterdochtig maar hij wilde alleen iets met mij drinken. We gingen naar het koffiehuis naast het Herenlogement, een keurige plek die onverdacht

was. Daar zaten wij ruim twee uur heel aangenaam. Hij was erudiet en sprak met mij over boeken en filosofie, allerlei zaken die ik in Amsterdam nog met niemand had kunnen delen, eenvoudig omdat de mensen met wie ik omging er geen weet van hadden. Midden in het gesprek stond hij op, verontschuldigde zich en vroeg of hij mij nog eens mocht treffen. Hij betaalde me voor mijn tijd maar verdween zonder zijn naam of adres te willen geven. Dit speet me meer dan ik verwacht had.

Twee weken later stond hij daar weer, nu in de vooravond, juist toen ik naar binnen wilde. Hij vroeg of ik met hem wilde dineren. Ik weigerde omdat ik mijn geld moest verdienen, maar hij beloofde dat ik niets hoefde te verbeuren. Wij aten kostelijk en opnieuw vlamde ons gesprek. Aan het eind van de avond overhandigde hij mij verlegen een pakketje, bijna beschaamd. Ik opende het. Het bevatte een lieflijk traktaat waarover hij de vorige keer met mij gesproken had. Het behandelde de tuinen van de verbeelding, verlucht met platen, waarop daarvan zowel de wildgroei als de volle bloei waren te zien. Hij had dit speciaal voor mij aangeschaft. Dit raakte mij. Ik kan niet uitleggen waarom, maar ik schoot vol. Dat was de eerste keer in lange tijd. Absurd dat ik zoveel gruwelijks in deze stad met droge ogen had doorstaan, terwijl juist deze kleine aardigheid mij brak. Ik was bang dat hij het verkeerd zou opnemen. Het lukte me echter niet mezelf te vermennen.

‘Als iemand ons aanraakt,’ zei hij, ‘begrijpen we hoe wij alleen staan.’ Hij liet mij achter met het beloofde bedrag en een briefje met zijn naam, Texeira, en het nummer van een huis aan de Nieuwe Herengracht.

‘Daar zou men dankbaar zijn u te ontvangen.’

Op dat adres bracht een conciërge mij naar een klein appartement op de tweede verdieping, dat voor mij was ingericht. Ik nam er meteen de volgende dag mijn intrek. Mijn weldoener bezocht mij daar enkele malen per week, terwijl hij in ruil daarvoor volledig in mijn onderhoud voorzag. Door mij te laten kameren kon ik mijn oude leven de rug toekeren en daarbij zelfs af en toe iets opzij leggen. Voorzichtig kreeg ik hoop mijn leven ondanks alles nog ten goede te kunnen keren. De avonden die ik met Texeira doorbracht hadden geenszins de luister die ik in Bologna of

Vincennes gekend had, maar onze gesprekken deden mij opleven. Ze wekten mijn nieuwsgierigheid, die zonder dat ik het had gemerkt was ingeslapen.

Ik herinner mij hoe vroeger, tijdens mijn ziekte, mijn koortsige lichaam alle functies had uitgeschakeld die het niet acuut nodig had om te overleven. Pas toen ik begon te herstellen besepte ik hoe levenloos ik had gelegen. Op dezelfde manier moet mijn geest zich tijdens het hoereren bedreigd hebben gevoeld en zich ongemerkt hebben afgesloten voor brillen en esprit. Nu merkte ik hoe deze door Texeira's humor en intelligentie uit zijn winterslaap moest worden wakker gepord. Slaperig kwamen mijn invallen en overtuigingen uit hun schuilplaats. Ze rekten zich uit, weldadig, en keken verbaasd rond dat het leven voor hen weer van voren af aan leek te beginnen. Ik keek uit naar Texeira's bezoeken en genoot ervan de verloren tijd in te halen.

Dit geluk duurde kort.

In het appartement onder mij woonde een jong meisje. Dit was Danae, die ik op deze wijze leerde kennen. Zij werd gekamerd door een vriend van Texeira. Wij waren gemoedelijk tegen elkaar maar leidden ieder ons eigen leven. Op een avond besloten wij gevierden uit te gaan, wat echter geen succes was. Het meisje was angstig. Ze wilde nergens lang blijven, bleef tijdens de maaltijd schichtig om zich heen kijken en wanneer er volk binnenkwam schrok ze op. De volgende dag sprak ik haar daarop aan. Ik zei haar hoe onbezorgd mijn nieuwe leven was en vroeg of er bij haar soms wat aan schortte.

'Het is niets,' antwoordde ze. 'Mijn mainteneur is goed voor me. Ja, het is de beste ziel van de wereld, het is alleen... nu ja, natuurlijk hetzelfde als bij mijnheer Texeira.' Alsof ze duidelijk genoeg was geweest, begon ze zo vanzelfsprekend over andere zaken dat ik meende dat het aan mij lag dat ik haar niet begrepen had. Ik liet haar uitspreken, maar eer ik naar boven ging raapte ik mijn moed bijeen en vroeg waarop zij nu eigenlijk had gedoeld. Ze keek me verbaasd aan.

'Gewoon,' zei ze, 'het zijn en blijven joden.'

Drie dagen later al, juist toen ik na de liefde op Texeira's borst in slaap was gevallen, werd de deur met een bijl ingehakt. We werden van ons bed gelicht, hardhandig in de boeien geslagen, de trap af gewerkt en door dienders op een klaarstaande kar geladen. Danae en haar minnaar lagen daar al in. Door omstanders werden wij bespogen en uitgejouwd alsof we zigeuners waren. Men bracht ons naar het gevang, waar wij anderhalve week op ons proces moesten wachten in niet meer dan de lakens die wij in de haast van het bed hadden gegrist.

Seksuele omgang tussen joden en christenen blijkt in Amsterdam bij wet ten strengste verboden. Naast vrijheid van godsdienst en vestiging wordt hun geen enkel privilege gegund en omdat zij vaak bemiddeld zijn en hoge boetes kunnen betalen, worden zij fanatiek vervolgd. Tot Danae mij dit vertelde had ik daar geen weet van en zelfs toen wilde ik het nauwelijks geloven. Het is waar dat men ze in de hoerhuizen nooit ziet, maar ik had er geen moment bij stilgestaan dat dit kwam doordat voor hen aparte regels gelden. Mij was juist verteld dat Holland voor de joden van oudsher gastvrij was geweest, en ik kon niet begrijpen waarom men tegenwoordig zo fel gekant is tegen omgang met dit volk. Ik vraag mij af of messieurs Voltaire en Descartes, wanneer zij Hollands vrijheid roemen, hiervan wel op de hoogte zijn.

Twee volle jaren bracht ik in het spinhuis door. De tucht was bitter. De sfeer onder de vrouwen hard. In de cellen werd om alles gevochten, een strozak, een homp brood, een hemd, een naald, soms alleen al om het recht in de benauwenis korte tijd nabij een open raam te mogen staan.

Onenigheden werden met de hand uitgevochten maar ook met kam en schaar. Dit was echter altijd nog minder erg dan wat zich afspeelde op zolder, waar wij overdag onafgebroken te kijk zaten. Het gedrag van de betalende bezoekers heeft mij over de menselijke geest meer geleerd dan ik had willen weten. Laat ik volstaan met te zeggen dat de minste uiterlijke afwijking hun bloeddorst voedde. In al die jaren was er een die regelmatig voor mij opkwam. Zij was een stuurse vrouw, die een lange straf moest uitzitten voor het verkopen van zielen. Dat wil zeggen dat zij zeelui in de schulden bracht, die ze alleen kwijschold als de mannen een ronselbriefje

ondertekenden. Hiermee was zij eigenaresse van hun levens, die zij doorverkocht aan de VOC of andere reders. Zij was gewend zich met zeelui te meten, en wanneer het gedrag van de mensen die ons kwamen bezichtigen haar te gortig werd kon ze het voor mij opnemen als een man. Toen ik uiteindelijk werd vrijgelaten kwam zij, die doorgaans bars en met hoge schouders om haar lot zat te mokken, als enige overeind en omhelsde mij.

Sindsdien had ik haar niet meer gezien. Ik had geen idee dat ze zo ziek was. Toen ik met Jamieson het spinhuis als toeschouwer bezocht en zij mij vastgreep kostte het me moeite haar gezicht te herkennen, zo was het versjankerend.

Texeira had zich uit het rasphuis weten vrij te kopen. Hij was naar 's Gravenhage verhuisd en schaamde zich zo over het leed dat hij mij had aangedaan dat hij zich niet meer wilde laten zien. Dat kwam mij goed uit want ik was woedend en maakte hem de smerigste verwijten. Wel bood hij mij een traktementje, dat ik door de omstandigheden niet kon weigeren. Ik huurde daarvan een kamer aan het Rusland en een kleine etage voor Danae, wier vriend zich minder verantwoordelijk toonde. Zij pakte haar oude werk op en betaalde haar inwoning door mij een percentage af te staan van alles wat zij had gevangen. Later nam zij onder diezelfde voorwaarden Giovanna bij zich in huis. Dit was een vriendin van haar uit Parma, die om klanten te trekken beweerde de dochter van een Venetiaanse edelman te zijn, een leugen waar alleen een blinde zonder reukzin in zou trappen.

Ik kon zelf naar dat bestaan niet terug. Ik had tijd nodig om te herstellen. Zelfs uitgaan en onder de mensen komen kostte mij moeite. Voor de Hollandse openheid kon ik geen waardering meer opbrengen. Blikken deden mij meer pijn dan voorheen. Wanneer iemand bij een begroeting, niet anders dan vroeger, eerst mijn littekens opnam en daarna pas mij, kromp ik ineen, alsof het volgende moment de spreekkoren uit het spinhuis weer zouden losbarsten. De vriendelijkheid waarmee mensen zich vervolgens over hun schrik en medelijden heen zetten stak mij nu en de pijn maakte mij ongenietbaar. Hoe welwillend zij ook waren, ik strafte hen met scherpe tong venijnig af. Wanneer ik de stakkers dan voor mijn ogen zag

verbleken walgde ik van mezelf en het soort vrouw dat ik was geworden. Zoveel jaren was het mij gelukt mijn mismaaktheid aan de buitenkant te houden, maar door verbittering was ze uiteindelijk dan toch naar binnen geslagen. Ik vreesde voor mijn ziel, en zag geen andere redding dan de smet die mij anders maakte dan anderen voor de buitenwereld te verbergen, zoals ik dat in Venetië een keer had gedaan. Zonder te vermoeden dat ik op deze wijze mijn zwakste punt tot mijn sterkste zou maken, besloot ik mij voortaan te sluieren.

Dit is mijn leven. Zo is het gelopen.

Ik leef niet met dit verleden maar hecht aan de dag. Natuurlijk heb ik geaarzeld of ik over dit onverkwikkelijke uit zou weiden. Liever had ik mij mooier voorgedaan of beter nog gezwegen. Het oprakelen van mijn leven valt me zwaar, en ik was er nooit aan begonnen als ik niet dit doel voor ogen had: begrip te kweken voor de afwegingen en het besluit waarover ik aanstonds zal verhalen. Hiervoor is het nodig dat ik niets achterhoud, ook niet als ik daardoor begrip voor mijzelf verspeel. Bedenk alleen, als het pad je tegenstaat, waar het toe zou kunnen leiden.

3

Giacomo zit naast me in de Amsterdamse schouwburg.

Het schijnt dat het lot er vermaak in schept, zegt een actrice op het toneel, mij te scheiden van degenen die mij beminnen.

Hij kon niet dichter bij mij zijn. De zaal is vol. Wij zitten opeengepropt. Wanneer zijn flanken uitzetten, raken ze de mijne. Minutenlang ademen wij op één ritme, als mensen die een heel leven samen zijn geweest. Alsof ik op een van die ochtenden in Pasiano in zijn bed ben gekropen om er nooit meer uit te gaan.

Dan ontglipt hij me. Hij schiet in de lach. De zaal buldert om een kwinkslag uit de klucht. Ik kan mijn gedachten er niet bij houden. Hij wil zijn pret delen en kijkt me aan. Ik lach van harte mee, al weet ik niet waarom. Het verstoort onze cadans. De pret perst alle lucht uit zijn longen. Hij schokschoudert. Met een paar korte halen komt hij weer op adem. Hij grinnikt nog eens na, maar dan gaan wij weer samen op. In en uit. Zijn ribben in mijn zij. Uit. In. Ik geloof dat ik nu ook zijn hartslag voel, of is dat de mijne?

Waar ben jij geboren, Fatima? vraagt de actrice met grote ogen van verbazing, Een man verliezen en dan tranen storten! Is dat mode hier te lande?

De hele dag ben ik nerveus geweest. Ik had spijt van mijn voortvarendheid en wou dat ik mijn brutale uitdaging aan Giacomo nooit verstuurd had. Een weddenschap met liefde als inzet! Hoe heb ik ooit kunnen denken zulke bluf in zijn bijzijn vol te kunnen houden? Mijn uitje naar het spinhuis, twee dagen eerder, heeft mijn zenuwen gebroken. Mijn verleden is er opnieuw door tot leven gebracht, terwijl mijn toekomst troebeler lijkt dan ooit. Het laatste wat ik nodig heb is me nog heviger in verwarring te laten brengen. God weet in wat voor avontuur ik me met zulke grote woorden heb gestort, want ronduit gezegd, een plan heb ik niet.

Nog geen uur voor ik van huis ging overwoog ik alles af te zeggen. Ik had mij al in mijn beste jurk geregen en deed een nieuwe voile voor van fijn

Indiaas gaas toen ik in paniek raakte. Alsnog wilde ik voor de beproeving vluchten, zoals ik voor de zielenverkoopster had gedaan. Maar ik vermande me. Ik besloot de zaak redelijk te bekijken. Wat wilde ik? Wat kon ik? Ik zag vier mogelijkheden.

1. Het liefst zou ik natuurlijk de verloren jaren ongedaan maken en de draad oppakken waar ik hem zelf – door de omstandigheden gedwongen – had afgebroken. Dit verlangen is hopeloos. Hij is door mijn verdwijning onherroepelijk veranderd, ik door het leven. De Lucia en Giacomo uit Pasiano bestaan niet meer. Die twee hebben hun onbevangenheid vermoord en nieuwe namen aangenomen.

2. Reëler: ik zou de zaak kunnen nemen zoals hij is. Open kaart spelen, hem vertellen wat ik weet en wat hij niet kan vermoeden. In dat geval moet ik mijn ware identiteit aan mijn oude liefde kenbaar maken. Dan kan ik hem uitleggen wat ik had gehoopt te bereiken met mijn ‘verraad’ en zeggen hoe het mij spijt dat dit averechts is uitgepakt. Maar zou dit hem veranderen? Komt de waarheid daarvoor niet te laat? Mijnheer heeft zich zo comfortabel achter zijn overtuigingen verschanst. Zijn hele lieve leventje heeft hij ernaar ingericht. Zou hij zijn mening over Lucia, over mij, nu nog kunnen en willen bijstellen en haar recht doen? In het uiterste geval zou ik hem de reden van mijn vertrek moeten tonen, juist datgene wat ik hem had hopen te besparen: mijn aanblik. Ik zou mijn sluier kunnen oplichten en mezelf aan zijn voeten gooien. Twee dingen zouden er dan kunnen gebeuren: hij zou mij verafschuwen, wat mijn dood zou betekenen; of hij zou alles begrijpen, zich over zijn afkeer heen zetten en door medelijden worden overspoeld. Dit laatste zou voor mij erger zijn dan sterven.

3. Zwijgen en hem in de waan laten dat Galathée de Pompignac niets met zijn Lucia van doen heeft. In dat geval spelen wij het spel van de liefde gelijkwaardig en voor de tweede maal, nu als twee volwassenen die elkaar aftasten. Dit zou mij in staat stellen hem werkelijk te leren kennen. Ik zou hem naar hartenlust kunnen bestuderen en doorgronden. Ja, misschien zou hij zelfs opnieuw verliefd op mij kunnen worden, op wie ik nu ben. En ik op hem. Maar dan? Hoe zouden wij verder moeten? Nooit zou ik hem vervolgens mijn ware identiteit nog kunnen onthullen. Zulk bedrog zou hij mij immers nooit vergeven. Dan zou ik dus opnieuw moeten verdwijnen en

opnieuw zou hij zich bedrogen voelen. In dat geval zou ik in zijn gedachten altijd Galathée de Pompignac zijn, nummer zoveel in de rij van bedriegsters, terwijl zijn minachting voor Lucia onveranderd zou blijven.

4. Vluchten dan toch maar? Hem naar de schouwburg laten gaan en zelf niet komen opdagen. Dit zou hem zo beledigen dat hij mij niet meer zou willen zien. Nooit zou hij te weten komen wie ik werkelijk ben. Ook in dit geval zou hij dus vertrekken met hetzelfde beeld van zijn Lucia als waarmee hij is gekomen. Alles zou bij het oude blijven. Zijn volgende liefde zou hij weer vertellen over zijn allereerste, dat hem zo lelijk te grazen had genomen, en in elkaars armen zouden de kersverse tortelduifjes smalen om het boerenbedrog van zo'n Italiaanse kamermeid.

Als verstijfd zat ik daar opgedirkt voor mijn spiegel. Het was tijd om naar mijn afspraak te gaan, maar tussen alle verliezen voorzag ik uit die onderneming niet de minste winst. Nou ja, of het moest zijn dat ik nog een paar uur in Giacomo's nabijheid kon zijn. Ik vervloekte mijn brief waarin ik had gepocht in alle gevallen als winnaar van deze affaire uit de bus te zullen komen, terwijl het tegendeel het geval leek. Alleen door toverkracht was ik hieruit nog te redden.

Op dat moment schoot mij te binnen hoe Zélide mij had afgeraden na te denken over belangrijke beslissingen: trek je bij twijfel terug in stilte, sluit je ogen en haal een paar maal diep adem. Doe dan het eerste wat in je opwelt. 'De rede,' zei zij, 'biedt ons vele mogelijkheden tegelijk. De intuïtie kiest daaruit feilloos de beste.'

Ik sloot mijn ogen.

Een mens kan maar één ding tegelijk willen.

Giacomo naast me te weten én me op de voorstelling concentreren dat is echt te veel gevraagd. We houden beiden onze blik op het toneel gericht, maar mijn gedachten zijn daar sinds het doek werd opgehaald amper geweest. Ik geniet ervan dat wij zo zwijgend bij elkaar zitten, zo vanzelfsprekend. Nu versnelt zijn adem. Zijn bovenlichaam spant zich. Hij gaat verzitten en leunt naar mij over. Om dichterbij te komen slaat hij zijn arm om mijn schouder. Voorzichtig trekt hij mij naar zich toe.

'Ziet u nu,' fluistert hij, 'wat een misverstanden zoiets kan geven?'

Ik snor instemmend, mysterieus alwetend als een sfinx, maar ondertussen heb ik geen idee waar het op slaat. Heel even streelt het topje van zijn neus mijn oorlel! Ik moet me beter op de klucht concentreren. Straks wil hij erover napraten. Goddank vraagt hij nu niet door en gaat weer rechtzitten.

Op de planken staat een gesluierde vrouw.

Er is verwarring over haar identiteit.

Zijdelings houd ik Giacomo in de gaten. Hij kende dit stuk en heeft het dus niet willekeurig gekozen.

Het speelt in Turkije in het paleis van de moefiti. Deze is opnieuw verliefd geworden op de vrouw die hij eerder heeft verstoten.

Mijn hart versnelt. Met korte hoge halen laten mijn ribben het rustig in- en uitgaan van die van Giacomo achter zich.

Volgens de wet van Mohammed mag de moefiti haar echter niet opnieuw aannemen voor zij met een ander getrouwd is geweest. De imam bedenkt een oplossing en huurt een Italiaan in, Arlekijn. Die wordt betaald om Zaïde in een en dezelfde nacht te huwen en zonder haar met een vinger aan te raken weer te verstoten, waarna de moefiti vrij zal zijn om haar opnieuw als vrouw te nemen. Bij toeval is deze Arlekijn nu juist de onbekende die Zaïde van de verdrinkingsdood gered heeft en de man van wie zij werkelijk houdt. De twee gelieven brengen de huwelijksnacht in dezelfde kamer door, zonder het door te hebben. Volledig gekleed wachten de ongelukkigen verveeld de ochtend af. Zij zitten naast elkaar, hij in het donker, zij gesluierd, zonder te beseffen hoe na hun geluk is.

Nu lacht de zaal niet meer, maar houdt zijn adem in.

Alles eindigt met een ballet en een Turkse vrouw die zingt.

*Vrees, minnaars, vrees geen hinderpalen,
blijf standvastig van gemoed.
Door Liefde zult u zegepralen,
dewijl die wonderen voor u doet.*

‘Ik ben een discipel van het moment,’ verklaart Giacomo.

We zitten in een *chambre séparée* van de stadsherberg. De deur en de wanden van de kleine achthoekige kamer gaan verscholen achter gordijnen van kobaltblauw trijp. Vanuit het halfduister lonkt schaamteloos een zachte divan vol oranje kussens. Ik ken deze ruimte, maar laat dat niet merken. Hier heb ik een keer eerder met een heer gesoupeerd en bleek toen zelf het dessert.

Giacomo lacht nog om de dwaasheid van de moefiti, die zich in zulke bochten wrong om een vrouw te bezitten.

‘Contracten om twee mensen te binden zouden een prima idee zijn als het leven onveranderlijk was. Maar het verrast ons voortdurend. “Improviseer,” roept het ons toe, “preludeer, varieer!” Te allen tijde moet een mens klaar zijn om van koers te kunnen wijzigen, vindt u niet? Eeuwige trouw is een geloof voor dwazen of anders voor nonnen die zich in hun cel laten inmitselen.’

Er wordt geklopt. De bediening komt binnen. Achteroverleunend geeft Giacomo op zijn gemak instructies. Hij doet geen moeite te veinzen dat hij onbekend zou zijn met deze manier van rendez-vous. Vreemd, hoe zijn houding mij steekt. Ik heb hem zoveel liever zwijgend naast me dan op zijn praatstoel tegenover me. Ik erger me aan de manier waarop hij een man van de wereld speelt. Of misschien staat het me tegen dat hij een man van de wereld *is*. Van de wereld, terwijl hij van mij had kunnen zijn. De wereld heeft hem van mij afgenomen. Kan ik dat hem verwijten?

‘Toch hebt zelfs u eens hoop gehad te kunnen trouwen,’ zeg ik zodra we weer alleen zijn.

‘Ik?’ Hij is oprecht verbaasd. ‘Wanneer mag dat dan zijn geweest?’

Ik krijg zin hem te slaan, maar prent mezelf in dat ik moet volhouden te zijn voor wie hij me houdt.

‘Ongetwijfeld was het in een moment van onbeschrijflijke zwakte,’ pareer ik, ‘maar toch... U hebt mij er zelf over verteld. Uw allereerste meisje ergens in de buurt van Venetië? Ja, sterker nog, u was teleurgesteld toen bleek dat dat hele feest niet doorging.’

‘O dat? Ik was een kind.’

‘Zij is een harde les geweest, maar u hebt er kennelijk van geleerd.’

‘Ik heb geleerd mijn hart door niemand meer te laten vangen.’

‘Wilt u zeggen dat die ondankbare dat dan nog steeds gegijzeld houdt?’

‘Geen mens heeft mij meer liefgehad dan zij. Dat weerhield haar er niet van mij te verraden zonder enige aarzeling of spijt.’

‘Dat kunt u onmogelijk weten.’

‘Inderdaad. En tot de dag waarop ik wel begrijpen zal waarom mijn trouw die keer niet beter heeft verdiend, zal ik mij aan geen ziel meer voor het leven binden.’

‘Dus sindsdien bent u nooit meer iemand trouw geweest?’

‘Integendeel, ik ben altijd trouw gebleven, zonder uitzondering, aan iedere nieuwe liefde opnieuw.’

‘Maar voor het leven nooit...’

‘U hamert zo op hetzelfde aambeeld, mevrouw, dat ik begin te vrezen dat ik mij vergist heb. Uit uw brief maakte ik op dat u met uw uitdaging aan mij vertier zocht, maar nu klinkt u als een van die vrouwen wier grootste wens het is voor eens en voor altijd aan de ketting te worden gelegd.’

‘Bepaald niet, mijnheer.’ Nu heb ik zijn toon te pakken met zo’n licht spottend dédain. ‘Wat doet het huwelijk meer dan van getalenteerde mannen echtgenoten maken en van briljante vrouwen hun slavinnen?’

Een parelhoen wordt binnengebracht. De gerant scherpt zijn messen, plant ze in het vlees en fileert de vogel met enkele diepe, scherpe halen.

‘Mij gaat het, chevalier, alleen om het winnen van mijn weddenschap. Daarvoor moet ik toch inventariseren hoe u over de liefde denkt en haar totnogtoe hebt bedreven?’

‘Niet anders dan ik van plan ben haar opnieuw te bedrijven,’ durft hij, ‘en wel zo dra mogelijk. Ik zal u bij gelegenheid graag alle aanwijzingen verschaffen en de bewijzen leveren waar u om vraagt. Dan kunt u die daarna uitwerken en naar hartenlust sorteren.’

‘Hebt u altijd zo’n haast?’

‘Veel tijd rest mij niet in deze stad. Meteen in het nieuwe jaar word ik in Parijs verwacht om de regering verslag te doen van mijn vorderingen hier.’ Brutaal kijkt hij mij aan. ‘Ik hoop dat ik ze in alle opzichten geslaagd zal kunnen noemen?’

Ik gun hem geen succes maar por hem nog wat op.

‘Als u nooit iemand hebt teleurgesteld, zoals u beweert, hebt u bij de dames in kwestie zeker nooit erg hoge verwachtingen gewekt.’

Hierom lacht hij zelfverzekerd.

‘Als geen van uw vriendinnen, mijnheer, het heeft betreurd u uit haar leven te zien vertrekken vermoed ik daarvan maar twee mogelijke oorzaken: u hebt u in hun armen zo abominabel betoond dat zij allen gretig van ieder vervolg afzagen...’

‘Raad rustig nog eens,’ blijft hij kalm.

‘...óf u bent altijd ondubbelzinnig tegen hen geweest en van meet af aan duidelijk over uw verlangens.’

‘Nooit minder duidelijk dan u geweest bent in uw brief aan mij. Al moet ik zeggen dat ik doorgaans de voorwaarden wat milder wist in te kleden. Maar ja, ik moest daarmee ook vrouwen zien te overwinnen. Die zijn nu eenmaal gevoeliger voor lieve woordjes. U hoefde alleen een man te overtuigen, een soort dat nog komt opdraven als u op straat tussen uw tanden naar hen fluit.’

‘Het is in de wereld ongelijk verdeeld,’ lach ik. ‘U moet moeite doen voor iets waarop u nauwelijks kunt wachten en wij kunnen overal zonder vragen krijgen waarnaar wij allerm minst verlangen.’

‘U doet uw zusters onrecht. Ik heb er tallozen gekend die naar de liefde verlangden met een gretigheid die voor een man nauwelijks was bij te houden.’

‘Dan hebt u in al die haast waarschijnlijk nooit tijd gehad op te merken dat een vrouw haar plezier put uit de verovering, terwijl de man alleen maar door wil stoten naar de overwinning.’

‘Mis. Bij het uitstippelen van mijn strategie is mijn voldoening even groot als tijdens het binnenhalen van mijn buit.’

‘Dan zijn wij aan elkaar gewaagd,’ zeg ik, en ik klink met hem. ‘Santé!’

Onder het eten geeft hij mij wat staaltjes van zijn wilde avonturen. Ik luister minder naar de inhoud dan naar de toon. Die is voortdurend zo formeel alsof wij converseren in een salon waar de gasten elkaar met kwinkslagen de loef proberen af te steken. Zo wil ik het niet, en ik probeer me voor de geest te halen hoe wij vroeger klonken als ik ’s ochtends bij hem op bed kroop

met de kruiden die ik voor zijn thee geplukt had en hij mij berispte omdat de aarde van de wortels tussen zijn lakens gleed.

Omdat hij merkt dat ik maar half luister, vraagt hij naar mij en mijn leven. Ongetwijfeld weet hij uit ervaring dat zulke interesse effect heeft bij de vrouwen. Ik vertel hem wat zaken die hij onmogelijk in verband kan brengen met Pasiano. Mijn toon heb ik aangepast. Ik probeer de dingen te formuleren zoals ik ze voel, niet zoals ze het meest sprankelen. Dit brengt ons wat dichterbij elkaar maar heeft ook tot gevolg dat hij persoonlijker durft te worden.

‘Hebt u uw hart dan nooit aan iemand beloofd?’

‘Jazeker,’ antwoord ik. ‘Ik heb het zelfs al heel vroeg weggegeven, wel even vroeg als u, meteen die eerste keer.’

‘En bezit die gelukkige het nog steeds?’

We zijn halverwege de tweede gang, een kalfspastei, en ik vraag me af of dit dubbelspel wel tot het einde vol te houden is.

‘Wij zijn elkaar uit het oog verloren.’

‘Die slordigheid bewijst genoeg. U zult het dus met mij eens zijn dat een mens zijn verwachtingen over trouw soms bij moet stellen.’

‘Praktisch gezien, ja. Het leven gaat door. In theorie hecht ik aan de onschuld van die eerste belofte, sterker dan aan het leven zelf. Meer dan aan alles wat mij later is verteld of is bewezen. In mijn diepste wanhoop troost het me te weten dat er ooit iets is geweest wat onbetwist oprecht was.’

‘Maar zelfs die meest oprechte belofte hebt u niet kunnen nakomen.’

‘Dat is van geen belang!’ Mijn stem slaat over. Ik doe alsof ik me verslik en drink een paar slokken. Ik ben ineens bang dat ik in mijn vertrouwde gebaren zal vervallen, die me aan zijn broer in Venetië hebben verraden. Maar Francesco was oplettender dan Giacomo, gevoeliger misschien ook wel. Bovendien zijn er intussen zoveel jaren verstreken. Zij hebben hun tol geëist. Mijn stem is dieper, mijn schouders lager, mijn lichaam voller dan toen. Nee, zolang ik mijn sluier voorhoud, hoef ik voor ontdekking niet te vrezen. Kalmer ga ik verder. ‘Het is alles wat ik heb om mij aan vast te houden, ziet u: het geloof dat wij allebei meenden wat wij zeiden.’

‘Dan hebt u meer geluk gekend dan ik.’

‘Hoe konden we iets anders dan oprecht zijn in onze onschuld?’

Ik spreek hem zo direct en dringend aan dat hij geen antwoord durft te geven. Het valt me zwaar nu vol te moeten houden dat ik voor hem een vreemde ben. Hij schenkt mij bij en ook zichzelf, snijdt bedachtzaam een van de brokken op zijn bord.

‘Ik geloof niet dat ik ooit onschuldig ben geweest. Ik weet wel dat ik in mijn jeugd een aantal waarden hooghield die het leven op den duur heeft neergehaald.’

‘Dat spijt me.’

‘Waarom,’ schampt hij, ‘u hebt daar toch geen schuld aan?’

Ik moet op mijn lip bijten om me goed te houden. Hij kan dat onmogelijk zien, maar raadt het.

‘Daar is niets dramatisch aan, Gala.’

Die naam. Het is de eerste keer dat hij mij bij deze voornaam noemt. Die klinkt zoet uit zijn mond. Toch had ik liever die andere gehoord.

‘U koestert toch zeker ook niet meer hetzelfde verlangen dat u als meisje had?’ Kort legt hij zijn hand op de mijne. ‘Volwassen worden is de realiteit onder ogen zien.’

Ik zou hem van repliek willen dienen, zoals hij verwacht. Ik kan het niet. Te veel zaken vliegen door mijn hoofd. Onvolkomen voel ik me. Ben ik dan met alles wat ik heb meegemaakt zo weinig verder gekomen? Verschilt mijn verlangen van vanavond eigenlijk wel met dat van toen? En afgunstig ben ik ook. Omdat hij op mij vóór lijkt te liggen. Toen ik uit Pasiano wegging en de wereld in trok dacht ik dat ik hem achterliet. Nu schijn ik het zelf te zijn die achter is gebleven.

‘Toen Marco Polo terugkeerde van de grote Khan vertelde hij over heilige mannen die zoveel eerbied hadden voor het leven dat zij de grond voor hun voeten met een takkenbos schoonveegden. Eerst wilden zij helemaal zeker zijn dat zij niet op een levend wezen zouden stappen. Dan pas deden zij een stap vooruit. Zij stierven zonder een insect kwaad te hebben gedaan, maar erg ver van huis zijn ze in hun leven nooit gekomen.’

‘Misschien waren zij al waar zij wilden zijn,’ zeg ik.

‘Hoge normen zijn schitterend als uitgangspunt. Zij behoeden ons in onze jeugd tegen dwaasheden. Wie er daarna nog aan vast wil houden, remt

zijn ontwikkeling. We kunnen ze onmogelijk volhouden en tegelijk aan het leven deelnemen.'

'Dus treedt u ze met voeten.'

'Onderweg sneuvelen ze. Dat is onvermijdelijk. Een voor een, als dappere soldaten. Wie zoiets niet wil moet zijn toevlucht zoeken in een klooster. Daar kwetst men niemand en wordt men niet gekwetst, zodat je er tot het eind van je dagen kunt blijven geloven in wat je ouders je verteld hebben.'

'Zo ontgoocheld als u bent!'

'Juist niet. Wie de realiteit in het oog houdt kán niet ontgoocheld raken.'

'De waarden die u als jongeman had noemt u tegenwoordig dus illusies?' vlam ik op. 'En wat voor naam hebt u voor de sukkels die zich toen door u hebben laten inpakken, die zo dwaas waren met hart en ziel in u te geloven?' Het klinkt verongelijkt. Ik val uit mijn rol. Stil kijkt hij mij aan, alsof hij luistert naar de nagalm van mijn woede en die probeert te plaatsen.

'Het moment waarop wij van illusies afscheid nemen is altijd hartverscheurend,' zegt hij meelevend, 'maar in dat verdriet heb ik ook altijd een grote schoonheid gevoeld.'

'Wees duidelijk!'

'Wanneer iemand die wij liefhebben sterft huilen we, maar intussen realiseren wij ons scherper dan ooit dat wij zelf nog leven en wij nemen ons voor alles wat ons van dit wonder rest voortaan intenser te beleven. Zo haalt de waarheid ons voortdurend weer hardhandig bij de les. Op dezelfde manier prikt zij idealen door waaraan wij ons vasthielden. Wij betreuren dit verlies en grijpen des te steviger naar wat er voor ons overblijft.'

'En dat is?'

'Minder hooggestemd maar zekerder. Minder irreëel, meer redelijk. Zo laten wij onze natuurstaat steeds verder achter ons en wij ontwikkelen ons van voelende tot denkende wezens. Dit is de schoonheid die mij ontroert aan het verlies van een illusie: de pijn is het bewijs dat wij op het pad van de rede een nieuwe stap hebben gezet.'

'En het insect onder onze voet, dat niets hogers kent dan zijn natuur?'

Giacomo haalt zijn schouders op.

‘Helaas!’ Hij slaat zijn handen ineen, alsof hij daartussen het wezentje voor mijn ogen vermorzelt. De klap breekt zo onverwacht door mijn gedachten dat ik van schrik een kreet slaak.

‘U weet precies waar ik het over heb, nietwaar? Het leven heeft u op dezelfde manier geboetseerd, *chère* Galathée. Nooit met zachte hand, maar steeds door harde beitelslagen. Anders zou u niet zo heftig reageren.’

Ik ril. Dat is voor hem een teken. Hij staat op en slaat zijn arm om mij heen. Ik laat hem begaan.

Een deel van de kaarsen is opgebrand, de ruimte bijna duister. Ik dwing mezelf elke streling bewust te ondergaan. Dat lukt onvoldoende. In de loop van de jaren heb ik mij dit moment op honderden manieren voorgesteld, van ruw tot plechtig. Nu het er alsnog van komt, lijkt deze situatie onwerkelijker dan mijn dromen. Ik kan mij er niet aan overgeven. Zijn lippen in mijn hals. Ik kreun zacht zoals ik dat gewend ben, plichtmatig, maar voel hem niet, voel niet dat hij het is, dat ik het ben. Het spel dat deze nacht met onze identiteiten wordt gespeeld heeft ook mijn lichaam op een dwaalspoor gebracht. Giacomo merkt dit wel, aarzelt even, gaat dan zachter verder. Zijn nagels over mijn rug. Dit is hem, houd ik mezelf voor, deze hand, dit lijf, bedenk goed dat dit nu het moment is dat jou altijd heeft ontbroken! Alle hoop hierop had jij al laten varen en nu... En nu? Ik leg mijn borsten in zijn handen. Ik licht mijn sluier iets op zodat hij me kan kussen. Even raken zijn lippen de mijne. Ik voel zijn adem in mijn keel.

Dan stopt hij.

‘Neemt u mij niet kwalijk.’ Hij gaat rechtop zitten. ‘Dit is onvergeeflijk, ik weet het, maar ik kan het niet. Het gaat niet. Vanavond niet. Vergeef het mij in godsnaam.’

Zo waardig als dat gaat krabbel ik overeind. Ik trek mijn kleding recht en mompel iets luchtigs. Dat heeft een averechts effect. Hij verbergt zijn hoofd in zijn handen. Zijn adem schokt. Nu ben ik het die mijn arm om zijn hals legt, maar hij schudt me af en staat op alsof hij mij wil ontlopen.

Ik denk. Ik weet niet wat ik denk. Ik denk alles tegelijk. Dat hij toch ontdekt heeft wie ik ben. Dat hij mijn misvorming heeft geraden. Dat ik tekortschiet bij zijn andere minnaressen. Misschien is hij, God verhoede

het, ineens onwel. Dat ik mij heb blootgegeven als een hoer en hem heb afgeschrikt.

Zijn gezicht in het licht van de laatste kaars. Hij leunt voorover met één hand op de tafel. Met de andere schenkt hij een glas water in en drinkt ervan met grote halen, alsof hij ergens van bij moet komen. Ik ga naast hem staan, neem zijn hand en streel die, zoals je een kind sust dat gevallen is.

‘Ons gesprek,’ zegt hij na enige tijd. ‘Het maalt door mijn hoofd. Zoals u mijn gedachten hebt gedwongen!’

Ik verontschuldig me, al weet ik niet precies waarvoor.

‘Mij gedwongen hebt te denken aan dingen, aan een tijd. Die tijd waarvan ik dacht dat hij voorbij was.’ Hij ademt onregelmatig, laat zich in een stoel vallen. Vol spijt schudt hij zijn hoofd. ‘Zo mag het niet. U en ik. Het is niet eerlijk. Ik wil er volledig voor u zijn. Lichaam en ziel. Het past niet ondertussen in gedachte elders te vertoeven. Zelfs al is het maar bij een schim uit het verleden.’

Ik verstijf. Hij weet alles! denk ik, maar ik houd me voor dat dit onmogelijk is.

‘Bij een andere gelegenheid, gesteld dat die mij hierna nog gegund wordt, Galathée, want verdiend heb ik die niet, zal ik alles dubbel en dwars goedmaken,’ zegt hij spijtig. ‘Maar vanavond? Nee.’

‘In godsnaam, wat mankeert je dan?’ Ik pak zijn gezicht.

‘Onze weddenschap. Mijn gedachten. Zij zijn bij het verleden. U hebt mij aan het twijfelen gebracht. Het zijn de dingen die u vraagt. De manier waarop u suggereert.’ Hij wendt zich weer af, alsof hij moed zoekt voor het volgende: ‘Wat als ik inderdaad eens iemand heb pijn gedaan?’

‘Dan zal dat niet opzettelijk zijn geweest,’ sus ik.

‘Dat zweer ik. Het is alleen... stel dat het toch een keer gebeurd is of God bewaar me, zelfs meer dan eens, dan...’

‘Dan?’

Je zou zeggen dat hij huilt, de grote man. Het licht van de kaars breekt op een wellende traan.

‘Wie verzekert mij dat ik het niet opnieuw zou doen?’

Hierna zeggen wij niets meer. Ik weet wat mij te doen staat. Ik ga voor hem staan en kleed mij uit. Alles behalve mijn sluier leg ik voor hem af. Zo

droog ik zijn wangen. Ik maak zijn knoopjes los, de panden van zijn broek, waarachter de onrust zich heel wat minder schuchter roert dan in zijn woorden. Ik vat hem aan en kus Giacomo totdat de natuur mij het initiatief uit handen grist. Hij stort zich op me, bijtend, grommend. Wij rollen over de vloer als jonge honden. De een laat zich door de ander gewillig neerdrukken, omdat hij weet daardoor zo meteen des te krachtiger boven te zullen komen. Geen overpeinzing laten wij de ruimte. De worsteling houdt onze lust alert. Weldra moet mijn minnaar zich achterwaarts vastgrijpen aan de poten van de divan om zijn rug niet aan de plankenvloer open te schuren. Ik bestijg hem en rijd afwisselend in galop en draf. Van genot draaien zijn ogen weg. Zijn bijgedachten is hij vergeten. Even voel ik trots dat ik het ben die dit heeft teweeggebracht. Dan overvalt mij de waarheid.

Plotseling, te midden van dit alles doorzie ik hem alsnog. Een man, in de liefde zo doorgewinterd als hij, kent iedere strategie. Hij heeft geleerd te denken als de vrouwen die hij wil veroveren. Deze kennis is zijn geheime wapen. Licht het niet voor de hand dat hij dit zojuist tegen mij gebruikt heeft? Enkel om mijn aandacht actiever bij de les te krijgen. Hoe kan een man een vrouw vollediger voor zich winnen dan door zich onverwacht gevoelig voor te doen? Giacomo is in dit spel zo geraffineerd dat hij exact weet hoe onstuimig het vuur van een vrouw uit medelijden kan ontbranden. Natuurlijk: met een gespeelde hapering liet hij zojuist zijn kwetsbaarheid door zijn officiële conversatie breken. Spreekt het niet vanzelf dat hij zijn plotselinge ongerustheid alleen maar heeft geveinsd om daarmee sympathie te winnen, ja, enkel om mij door vertedering te prikkelen, in de hoop dat ik om hem te troosten wat meer initiatief zou tonen, precies zoals ik, onnozelaar, nu doe?

Dit alles zie ik voor me in een flits. Maar ik ban de gedachte uit, zoals ik geleerd heb alles weg te denken wat ik niet wil zien. Het is te laat om de lust te keren. Onder mijn dijen voel ik de spieren van zijn buik samentrekken. Ik voel zijn leven in het mijne. Ik concentreer mij volledig op dit genot en met ongeveinsde opwindning rijd ik hem af.

4

Afstand zocht ik. Toen ik kort na mijn vrijlating uit het spinhuis een sluier tussen mij en de wereld neerliet, was het mij om een verwijdering begonnen. De eerste voile die ik aanschafte bestond uit een weefsel uit Gaza. De mazen waren niet erg fijn maar de hele doek was bespikkeld met lieveheersbeestjes, kunstig geborduurd, die het zicht naar binnen verdoezelden en dat naar buiten niet hinderden. Anders dan in Venetië, waar men gewoon is in alle soorten maskers over straat te gaan, was het in Amsterdam ongebruikelijk. Adellijke dames droegen wel voiles, maar alleen in de schouwburg of tijdens bals. Op straat zag je iemand hooguit gemaskerd in een rijtuig, nooit zomaar te voet langs de gracht.

Ik moest lef vinden om zo naar buiten te gaan. Thuis probeerde ik de sluier voor de spiegel uit, wel vijf, zes keer. Ik draalde zelfs nog langer dan ik had gedaan voordat ik de eerste keer de baan op moest. Het verbaasde me dat ik makkelijker als hoer over straat kon gaan dan als dame. Maar zo is het: er is minder moed voor nodig om je bloot te geven dan om je te bedekken.

Mijn eerste rondgang maakte ik in de schemering. Ik nam mij voor in de schaduw te blijven en dicht bij huis. Meteen viel ik op. Dat was niets nieuws. Opvallen deed ik altijd al. Mijn nieuwe uitmonstering trok minstens zoveel bekijks als mijn littekens hadden gedaan, maar ditmaal was het van een andere soort. Er was geen afkeer en ook van het tegenovergestelde, medelijden, was geen sprake. Meer mensen keken, maar het raakte me minder. Ze keken vreemd op en vroegen zich af wat mijn verschijning te betekenen had, dat was alles. Dit deerde mij niet, want ik toonde hun inderdaad iets opmerkelijks. Wanneer zij elkaar aanstootten, deed mij dit dus geen pijn. Ik voelde hun blikken niet als een oordeel. Deze ontdekking gaf mij moed. Ik besloot iemand aan te spreken, zomaar, en de weg te vragen, hoewel ik geen twee straten van mijn huis was. Het heerschap nam zijn hoed af en wees mij zonder slag of stoot de plek waarnaar ik vroeg. Hierna zei ik zomaar iets over het weer. Wij raakten in

gesprek en liepen samen een eind op. Toen onze wegen scheidden namen wij afscheid als gelijken. Zo'n vreugde overspoelde me dat ik me tien minuten later al niet meer kon herinneren wat er was gezegd. Vrij voelde ik me en vervuld. Voor iemand die nooit is beoordeeld en afgerekend in een allereerste blik is dit vast moeilijk te begrijpen, maar ik had het gevoel dat ik nu eindelijk de ruimte kreeg mij kenbaar te maken. Ja, het was alsof mijn persoonlijkheid pas zichtbaar werd nadat ik mijn gezicht had verborgen. Of moet ik zeggen dat ik mezelf pas toonbaar achtte, toen ik uit zicht was?

'Hé, madam kak!' werd er ineens gejouwd. Mijn hart kromp samen. Mijn net verworven zelfvertrouwen was dun en brak onder de eerste slag. Mijn bloed raasde. Zoals ik gewend was, nam ik in één blik alle vluchtroutes in mij op en schatte mijn belagers in. Het was een groep opgeschoten jongens. Schouder aan schouder kwamen zij mij tegemoet. Een ging voorop en maakte zijn vrienden aan het lachen door mijn loop na te doen. Ik hield in en schatte wat mijn kansen zouden zijn wanneer ik weg zou rennen. Zij waren aangeschoten, dat was in mijn voordeel, maar aan de andere kant zou mijn vlucht hun uitgelaten bui aanwakkeren en zij zouden hun prooi niet zonder meer laten ontsnappen.

'De laatste kop die ik in zo'n visnet zag was van een makreel!' riep er een geestig.

'Nou je het zegt,' viel een ander bij, 'het ruikt hier ook wat vissig.'

Terwijl hij zijn succes oogstte drong het tot mij door dat hun spot algemeen was. Hij gold mijn uitdossing, niet mijzelf. Mijn gebrek zagen ze niet. Waren die jongens in mijn plaats iemand anders tegengekomen dan hadden ze die als slachtoffer gekozen. Ik besloot door te lopen, op mijn hoede maar vastberaden. Even dreigden zij mij niet door te laten en maakten gebaren alsof zij mij wilden vangen en kaken, maar toen ik voor ze stond hield ik me zo onverzettelijk dat hun slagorde uiteenviel en ze mij doorlieten.

'Hé pierlala, de begrafenis van de baron is de andere kant op!' riep eentje me nog na, en er vlogen wat schunnige woorden maar daar bleef het bij.

Had me verteld dat een publieke bespotting ook heilzaam zou kunnen werken, ik had het niet geloofd. En toch kwam ik sterker thuis. Een triomflieder speelde door mijn hoofd. Tot op die dag had alle modder die mij

ooit was toegeworpen mij ook werkelijk besmeurd. Ik hield mijzelf dan wel altijd voor dat alle scheldwoorden en spottende blikken die ik opving onzinnig waren, dat had ze allerm minst onschadelijk gemaakt. Dit keer voelde ik mij echter voor het eerst in al die jaren niet wezenlijk aangesproken. Zoiets mag vanzelfsprekend zijn voor iemand die zich niet voor zijn eigen lichaam schaamt, voor mij was het een openbaring: het oordeel van anderen gold mijn uiterlijk, niet mijn wezen. Ze probeerden wel mijn ziel te raken, maar troffen mijn uitdossing. En die had ik zelf aangenomen. Het was mijn eigen keuze geweest mij zo te tonen, en dit maakte alle verschil.

Dat neemt niet weg dat ik er de volgende ochtend opnieuw tegenopzag de straat op te gaan, maar toen ik zover was liep ik er met rechte rug. In de daaropvolgende weken begon ik met het aanleggen van een kleine verzameling. Wanneer ik hoorde dat een schip met fijne stoffen was aangekomen uit de Oost, was ik als eerste aan de kade om uit die partij een keus te maken. Ik vond een naaister achter de Montelbaanstoren, die op aanwijzing mijn voiles voor mij maakte. Samen ontwierpen wij patronen, waarbij zij er steeds handiger in werd dichtgeweven stukken alleen strategisch te plaatsen zodat er geen litteken te zien was, terwijl ongeschonden huid zichtbaar bleef en ik ook mijn ogen, als ik daarvoor koos, vrij kon laten. In korte tijd vergaarde ik zo een verzameling geraffineerde camouflages. Zij vielen op. Zij, niet ik. Ik begreep dat je je, wanneer je nu eenmaal anders bént, maar beter ook duidelijk anders kunt tonen. Niets valt meer op dan iemand die zich in bochten wringt in de hoop zich aan te passen aan iets wat hij niet is.

Mijn versluiering had nóg een onverwacht effect en wel op de klandizie. Mannen raden graag. Zij zijn liever op zoek dan zeker. Iedere vrouw kan je vertellen dat je een minnaar heter stookt door hem de contouren te tonen van een harde tepel onder strakgespannen stof dan door alles direct bloot te geven. Suggesteren is het halve werk, traineren doet de rest. Met die twee vaardigheden kan een goede hoer negen van haar tien klanten volledig gerieven.

De suggestie die door mijn sluier werd gewekt leek onweerstaanbaar. Men vermoedde daaronder een mysterie en het nieuwtje sprak zich rond.

Geen avond bleef ik nog zonder aanbidders en tussen hen waren er voldoende van beter echelon. Het leek de omgekeerde wereld: ik hoefde niet langer te wachten tot ik werd gekozen, maar kon voortaan zelf een keuze maken. Schoon op hun lichaam koos ik ze en welgesteld en niet te lelijk, wat mijn werk aanzienlijk veraangenaamde, een enkele keer zelfs zo dat ik haast vergat dat het spel uit noodzaak werd gespeeld. En omdat ik mij beter vermaakte, vermaakten mijn heren zich des te meer. Ik verhoogde mijn tarief, eerst voorzichtig, bang mijzelf uit de markt te zullen prijzen, maar al snel exorbitanter omdat ik merkte dat met mijn waarde de kwaliteit van mijn bezoekers alleen maar bleef stijgen.

Hoe onbereikbaar ik mijn geheim maakte, hoe hoger de kringen waarin het zich rondsprak. Het gaat te ver om te zeggen dat ik een mode ontketende, maar het is wel zo dat rond deze tijd in enkele van de betere bordelen zogenaamde Salomés werden geïntroduceerd. Dit waren danseressen die zich oosters voordeden en hun gezicht in dunne voiles hulden omdat hier vraag naar was ontstaan. De vergissing die deze amateurs begingen, was dat zij tegen betaling hun sluier lieten vallen, een fout die ik nooit maakte, hoezeer men mij hier ook om smeekte. Iedere nieuwe minnaar durfde het mij wel een keer te vragen en soms boden zij hoge bedragen in ruil voor een enkele glimp van mijn gelaat. Hoe gedecideerder ik weigerde, hoe groter en aantrekkelijker mijn mysterie werd.

Spoedig was ik zover dat ik kon volstaan met enkele vaste klanten, heren van kwaliteit bij wie ik mij op mijn gemak voelde. Jan Rijgerbos was er zo een en Egbert Trip, en ook wel anderen uit het stadsbestuur. Ieder kreeg zijn vaste avond in de week, waarnaar hij uitzag, zodat hij altijd wel zorgde er iets bijzonders van te maken. Zij wisten van elkaars bestaan en deden hun best mijn favoriet te worden. Om verzekerd te zijn van een vast inkomen en mijn huur te kunnen betalen verbond ik mij daarnaast telkens aan iemand die slechts tijdelijk in de stad was en zich er eenzaam voelde, de gezant van de Spaanse ambassade bijvoorbeeld, of een handelaar als Jamieson, welgesteld en altijd dankbaar.

Zo kon ik mij in dit vak – dat ik nog altijd niet vrijwillig maar uit noodzaak beoefende! – toch verzorgd voelen en op waarde geschat. Voor het eerst sinds lange tijd had ik het idee weer de baas te zijn over mijn eigen

bestaan. Ik bezat alles wat ik nodig had om aangenaam, ja zelfs ruim te leven. En toch was ik niet gekamerd, een situatie waarbij je, zelfs al tref je iemand zo zachtmoedig als de arme Texeira, toch andermans eigendom blijft. Nu kon ik weigeren als ik geen zin had. Ik voorzag in mijn eigen onderhoud en deed niets wat ik niet wilde. Integendeel, alles wat ik nu ondernam, leek mijn zelfvertrouwen te sterken.

Pas nu ik mijzelf gemaskerd had en de touwtjes in handen had gekregen, begon ik te zien hoe afhankelijk ik mijzelf in het verleden had gemaakt. Hoe ik dag in dag uit gebedeld had om goedkeuring. Met pijn herinnerde ik me hoe dankbaar ik soms was geweest wanneer ik in de smaak viel bij kerels om wie ik onder normale omstandigheden met een boog heen zou zijn gelopen. En erger, hoe ik mij voelde wanneer zo'n vent, die in een walm stond van zijn eigen vuil, mij even keurde en dan misprijzend naar de volgende liep. Na zo'n afwijzing deed ik stevast nog beter mijn best, verlaagde mijn prijs en mijn standaard. Nu pas, nu ik deze periode had afgesloten, kwam er ruimte om de twijfel toe te laten die ik mij eerder niet had kunnen permitteren. Nu pas voelde ik hoe ik mij had onderworpen.

Ik zou mezelf wijs kunnen maken dat ik dit alles er voor over had gehad om te kunnen overleven. Dat is niet waar. Ik herinner me koppen en lijven waarnaast de hongerdood een verlossing had geleken. Toch liet ik hen. Om geen andere reden dan dat zij mij wilden hebben. Uit fysiek behoud valt dit niet te verklaren. Wat achteraf nederlagen lijken, zag ik toen als overwinningen. Terwijl ik bezig was met de een dacht ik al aan de volgende, zoals een dronkelap verlangt naar zijn zoveelste borrel. Niet omdat ik lust zocht, maar om de bevestiging dat ik nog telde en niet voor andere vrouwen onderdeed. Elke keer als ik iemand had afgewerkt voelde ik mij in mijn bestaan gerechtvaardigd. Kennelijk moest ik meer honger stillen dan die van mijn maag alleen. Ik zocht een trieste troost, zoals ik die voor het eerst gevoeld had toen ik in Pasiano, lang geleden, de oude Antonio, de graaf van Montereale, zijn plezier gunde.

Hoe dan ook, dit alles heb ik achter me kunnen laten. Van achter mijn sluier hervond ik een beeld van mijzelf dat ik verloren had gewaand. Toch ben ik zelfs toen de wereld nog een tijdlang dankbaar geweest dat zij bereid

was mij anders te zien dan vroeger, terwijl het vanzelfsprekende pas onlangs bij mij opkwam: *ik* was het juist die zonder vooroordeel leerde kijken! Eindelijk zag ik mijzelf niet langer door vreemde ogen. Dit was de reden van mijn succes, zowel privé als in de liefde. Mijn geluk was niet langer afhankelijk van wat ik kreeg toegeworpen, maar ik vond in mijzelf genoeg om ervan uit te delen. Zo bracht het masker waarachter ik afstand zocht, mij dus juist dichterbij de mensen.

Terwijl deze metamorfose zich aan mij voltrok voelde ik al wel dat mij een belangrijk geheim werd geopenbaard. Midden in die werveling aan nieuwe indrukken ontwaarde ik af en toe een glimp van een waarheid die ik niet kon plaatsen, zoals we dat soms hebben aan het sterfbed van een geliefde of bij de geboorte van een kind: het gevoel dat alle zaken bij dit ene even in het niet vallen en wij het leven één ogenblik recht in de ogen kijken. Vertroebeld door alle emoties, die in mij rondtolden als koperatomen in een kookkolf, bleven deze indrukken echter vluchtig en een reactie bleef uit. Om te ontdekken welke sleutel tot mijn toekomst mij met mijn nieuwe zelfvertrouwen werd aangereikt, had ik een antimoon nodig, een medium dat al het stof dat opgedwarreld was zou doen bezinken. Deze helderheid werd mij pas verschaft door Giacomo.

5

‘Het is toch niet te bevatten,’ lacht hij, terwijl ik na het genot verslap en mij op zijn borst neervlij, ‘dat er mensen bestaan die dit hemelse geschenk een zonde noemen en uit vrije wil hun dagen liever zonder slijten?’ Hij rolt me opzij en stapt uit bed. Ik ga ervan uit dat hij zich wil aankleden en uit de voeten maken, maar daaraan denkt hij niet. Integendeel, alsof zijn werk pas half gedaan is, gaat hij met zijn benen over elkaar op de rand van de divan zitten, legt mijn voeten in zijn schoot en begint ze met zachte druk te masseren, waardoor het nagolven van mijn lust verlengd wordt en weer aanzwelt.

‘Zulke mensen moeten van een andere planeet zijn.’

Giacomo is alles wat hij had beloofd te zijn. Die hele eerste nacht blijven wij in elkaars armen. Ook de dagen daarop, de laatste van dat jaar, laat hij mij nauwelijks alleen. Ik laaf mij aan zijn aandacht zoals een pelgrim zich aan het eind van zijn reis te goed doet aan een bad en een bed en de zegen van zijn geweten.

Het is waar dat Giacomo een bijzondere minnaar is, tegelijk teder en eerlijk. Hij verdoezelt niet dat het hem in eerste instantie om zijn eigen plezier te doen is. Dat is een verademing. Hij beweert, en ik geloof hem, dat hij dit plezier alleen ten volle kan beleven als het volledig wederzijds is. Daarom doet hij net zo hard zijn best zijn geliefde te plezieren als zichzelf. Dit unicum maakt hem onweerstaanbaar. Hij zet zich hiervoor zo in dat hij het klaarspeelt mij het idee te geven dat ik bijzonder voor hem ben en enig in mijn soort. Dit is pure zinsbegoocheling, want tegelijkertijd praat hij eerlijk over zijn andere veroveringen. Het is een fenomeen: hij vertelt over zijn spelletjes met allerlei vrouwen, vol bravoure, alsof ik een van zijn kameraden ben met wie hij zijn veroveringen doorneemt in de kroeg. Wat een normale man verzwijgt om zijn kansen niet te verspelen, gooit Giacomo in de strijd om sympathie te winnen. In de luwten van onze storm, wanneer wij zij aan zij wat rusten en op adem komen, maakt hij mij deelgenoot van

zijn intiemste avonturen. Een enkele keer vraagt hij zelfs hoe ik een zekere verleidingspoging in zijn plaats zou hebben aangepakt of hoe een vrouw zich eigenlijk voelt wanneer een bepaalde pikanterie haar onverbloemd wordt voorgehouden. Het verbijsterende hieraan is dat ik mij geen moment geschoffeerd voel, of jaloers. Hij praat zo open met mij dat ik het idee krijg dat hij mij als zijn gelijke ziet. Dit heb ik bij geen andere man ervaren. Als kinderen zijn wij, even ondeugend als onschuldig, die zich samen vrolijk maken over volwassen aangelegenheden die zij al spelende ontdekken. Zo staan de zaken ervoor, lijkt hij te zeggen. Dit zijn mijn streken. Ik vertel ze aan jou omdat jij aan mij gewaagd bent.

Gelijkheid is een onfeilbaar afrodisiacum, maar voor een blijvend effect moeten beiden het slikken.

‘Veertien!’ lacht hij.

Het gebeurt op nieuwjaarsavond, de derde nacht waarin wij samen zijn. Giacomo legt mij een dilemma voor dat zich voordoet rond een meisje dat hij al een paar maal eerder ter sprake heeft gebracht. Het is hem onlangs gelukt indruk op haar te maken met zijn magische vierkanten en cijferpiramides. Het is een van die verhalen waarmee hij mij vermaakt en aantoonst dat ik zijn onvoorwaardelijke vertrouwen geniet. Hij is verrukt van deze Hester. Zij is de dochter van Hendrik Hooft, een van de schepenen van Amsterdam. Hij speelt al enige tijd met haar genegenheid, maar durft niet tot het uiterste te gaan vanwege haar leeftijd.

‘Zij zal je attenties wel missen nu je steeds bij mij bent. En zich afvragen of je soms in een van de grachten bent gedoken.’

‘Ik heb haar gezegd dat ik ervoor moest oppassen haar elke dag te zien, omdat haar ogen mijn ziel verteerden.’

‘En dat geloofde ze?’

‘Geen woord.’ Hij schudt van bewondering zijn hoofd. ‘Veertien jaar, en dan zo bij de pinken!’

‘Het veertiende is een van de duidelijkste jaren,’ beweer ik zo kalm als ik kan. ‘Het is er een van zware indrukken en diepe sporen. Vergeet niet dat een meisje dan veel verder is in haar ontwikkeling dan een jongen. En toch is in haar de aangeboren helderziendheid van de jeugd nog door de wereld

niet verdrongen. Ja, dat is een periode waarin alles wat zij meemaakt voor de rest van haar leven beklijft. Wees alsjeblieft voorzichtig. Het is een gevaarlijke leeftijd, veertien.'

Of hij mijn ernst nu niet merkt of die juist wil wegspelen, in elk geval walst hij eroverheen. Hij verhaalt over een bravourestukje waarmee hij het kind had overtuigd van de bovennatuurlijke aard van zijn orakel. Zij twijfelde aan zijn kabbalistische kunsten en vroeg hem zijn getallen iets te laten vertellen wat niemand kon weten behalve zichzelf.

'Hester heeft midden in het kuiltje van haar kin een lief zwart vlekje,' zegt hij. 'Het is heel klein, maar steekt iets uit. Zoals iedereen weet die wat ouder is en kennis heeft vergaard van anatomie en fysiologie is alles wat op het gezicht valt waar te nemen, lengte, structuur, kleur en dichtheid van beharing, de volheid en de stand van de lippen, een weerspiegeling van kenmerken op die andere lichaamsdelen die een fatsoenlijk meisje doorgaans verborgen houdt.'

'Wat een wijsheid,' spot ik, maar Giacomo gelooft heilig in dit bakerpraatje. Om te plagen zegt hij dat het met zijn kennis van mij precies andersom is gesteld en dat ik mijn sluier wat hem betreft op mag houden, omdat hij aan mijn lichaam toch allang heeft afgelezen hoe mijn gelaat eruit moet zien.

'Omdat ik zeker van mijn zaak was,' gaat hij ernstig verder, 'wilde ik Hester verbazen door het orakel op haar algemene vraag een wel zeer specifiek antwoord te laten geven: "O, kuise schoonheid, geen mens weet dat jij op het meest geheime plekje van je lichaam, dat ene, dat alleen voor de liefde is bestemd, precies zo'n vlekje hebt als op je kin." Zij was verbijsterd, niet omdat ik het juist had geraden, maar omdat ze van geen vlekje op haar onderlichaam wist. Zo onschuldig! Kort daarna stond zij mijn hand toe het te zoeken. Toen zij mij zag twijfelen omdat het niet voelbaar was, liet zij het mij met mijn ogen waarnemen.'

'En?'

'Het zat er.'

'Vanzelfsprekend,' meesmuil ik.

'Niet groter dan een gerstekorrel, maar toch. Ik mocht het van haar kussen tot ik buiten adem was.'

‘En daarbij hebt u het gelaten?’

‘Bij haar wel.’

Zijn verhaal heeft hem opgehitst. Hij staat klaar voor de tweede ronde van die nacht, kust me in mijn hals en daarna steeds iets lager alsof hij mij aan hetzelfde cosmetische onderzoek wil onderwerpen.

‘Wat moest ik anders? Veertien jaar!’

‘Dat heeft u nooit eerder tegengehouden.’

‘Toch wel. Gelukkig maar dat die tere leeftijd al achter u ligt.’

‘Zo is dat,’ stel ik, ‘tegenwoordig moet een man van goeden huize komen om op mij nog enige indruk te maken.’

Hij neemt dit als een aanmoediging en ik laat hem begaan, maar mijn hart is er niet bij. Terwijl hij zichzelf in mij verliest, voel ik alleen maar hoe hij mij met elke beweging wakker stoot, schuddend, wiegend, uit de roes waarin ik dagen heb verkeerd.

Ik ben niet een van die vrouwen die mannen anders zien dan zij zijn en zich dan teleurgesteld van hen af keren wanneer ze niet aan hun dromen blijken te voldoen. Wie niets verwacht kan niet ontgoocheld raken. Dit is de eerste les. Hij klinkt bitter voor wie net aan de liefde begint, maar troostend voor ons, gevorderden. Mensen zijn bang hun idealen bij te stellen. Ze reiken liever boven hun macht dan het houvast te grijpen dat hun wordt geboden. Dat heb ik nooit begrepen. Je kunt een leven lang staan watertanden bij een tafel waaraan je niet wordt toegelaten en ondertussen je honger stillen met het brood dat je krijgt toegeworpen. Dan kun je sterven met al je jeugddromen intact, maar zonder ooit het wonder te hebben opgemerkt dat zich elke dag voltrok wanneer jouw lege maag die afgedankte homp in een lekkernij veranderde. Hopen op overdaad kan iedereen, maar wat een blind vertrouwen in je fantasie moet je hebben om hoop te putten uit gebrek!

Zo is het mogelijk dat zijn anekdote over Hester mij verontrust en tegelijk goed doet. Niets hardt mijn dromen beter dan de realiteit.

‘Ik ben alleen bang,’ zegt hij nog, ‘dat het meisje erachterkomt dat zulke uiterlijke overeenkomsten tussen gelaat en onderlijf gewoon een natuurlijk en vaststaand gegeven zijn.’

‘Dat lijkt me niet waarschijnlijk,’ stel ik hem gerust. Onze lichamen zijn nog steeds versmolten. Ik zet mijn handen op zijn heupen en trek hem in het gewenste ritme. ‘Want zelfs ik hoor het vandaag voor het eerst.’

‘Dan zou haar geloof in mij niet alleen verdwijnen, maar plaats maken voor minachting.’

In deze ogenblikken voel ik mezelf al afstand nemen. Zonder verdriet doet mijn hart enkele stappen terug om Giacomo beter te zien.

‘Zulke vrees verscheurt me,’ zegt hij. ‘Ook bij u! De vrees dat ik uw achting zal verspelen. Uw geloof in mij.’ Hij staakt zijn spel en gaat rechtop in bed zitten, werkelijk bezorgd. ‘Het tast de geest aan iemand lief te hebben en te beseffen dat men het voorwerp van zijn liefde onwaardig is.’

Misschien doelt hij op mij, misschien op haar. Het doet er weinig toe.

‘Waarom volhard je dan? Als je werkelijk gelooft dat je haar niet verdient, laat haar dan gaan!’

Hij kijkt mij aan vol ongeloof.

‘Met de poorten van het paradijs al in zicht?’ De gedachte iets wat binnen handbereik is niet te nemen lijkt hem zo absurd dat zijn ernst erdoor wordt verdrongen en zijn plezier weer opsteekt. Hij kruipt op handen en voeten over het bed, zakt voor mij op zijn knieën en drukt met zachte vingers mijn benen uiteen.

‘Het paradijs in zicht en dan nog afstand doen?’ Hoofdschuddend verdwijnt hij tussen mijn dijen. ‘Hoe dwaas moet je daarvoor wel niet zijn?’

Dit is het teken waarop ik heb gewacht.

Ik blijf zijn minnares, die hele week, tot aan Giacomo’s vertrek naar Parijs op de derde dag van het nieuwe jaar. Slechts eenmaal wordt ons plezier onderbroken. Donderdagmiddag staat Jamieson voor de deur. De laatste dagen en nachten liepen zo in elkaar over dat ik geen idee heb van de tijd en onze vaste afspraak me volledig overvalt. Ik fatsoeneer me zo goed als dat gaat, maar weinig overtuigend. Als ik hem na een paar minuten binnenlaat zie ik er nog altijd uit als iets wat uit de haven is opgedregd.

‘Helaas,’ mompel ik. ‘Een kou. Ik ben onwel.’

‘Ik zie het,’ zegt hij, kust me en loopt door naar de huiskamer, zoals hij dat gewend is. Daar treft hij tot zijn verbazing monsieur le chevalier de

Seingalt aan, in vol ornaat, nippend aan een kopje. Die speelt zijn rol overtuigender dan ik. Hij hangt in een stoel alsof hij daar al veel te lang zit opgeprikt en het ziekenbezoek hem al ruime tijd verveelt.

‘Ah, mister Jamieson!’ Hij springt op, grijpt zijn hand. ‘Eindelijk wat afleiding!’ Daarop geeft hij mij de theepot, die al dagen ongebruikt op tafel staat, alsof hij net is afgekoeld, en vraagt mij voor de gast vers heet water te maken. Dit is een man die gewend is zich uit compromitterende situaties te redden.

Beneden in de keuken heb ik nu tijd mij op orde te brengen en terwijl hij de Amerikaan aan de praat houdt, kan ik via de achtertrap in de slaapkamer alle sporen wissen.

‘Maar wat hebt u dan toch tegen de nieuwe wereld?’ hoor ik Jamieson vragen als ik terugkom met een dampende ketel. ‘Bent u zo bang voor de toekomst?’

‘Niet voor die van Europa. Integendeel. Wij hebben ons naar het licht gekeerd en staan aan de vooravond van een nieuwe tijd van redelijkheid en gelijkheid.’

‘En zijn de Amerika’s niet het aangewezen laboratorium om die nieuwe theorieën van u uit te proberen, op onontgonnen terrein, vrij van de donkere ballast van het verleden?’

‘Onze theorieën zijn juist uit dat verleden voortgekomen. Wij hebben het in kaart gebracht, gesystematiseerd, en daaruit nieuwe ideeën gevormd, afgebakend en geformuleerd. Op deze wijze zijn wij er eindelijk in geslaagd de aangeboren natuur te bedwingen. De aanwas is nog te teer om uit zijn voedingsbodem te halen en te verpotten, net nu hij in de knop zit. Uw continent is nog in chaos. Het mist iedere beschaving en zeker de tolerantie die wij in Europa met zoveel moeite hebben bevochten.’

‘Ik denk,’ zeg ik, terwijl ik voor hen inschenk, ‘dat monsieur De Seingalts oordeel heel wat milder zou zijn als Amerika in Franse handen was gevallen.’

‘Die strijd is nog niet gestreden,’ zegt Giacomo zonder ironie. ‘Zoals het is zult u van onderaf moeten beginnen en de beschaving eerst opnieuw moeten uitvinden.’

‘Heb geen angst.’ Jamieson houdt zich om mijnentwille onverstoorbaar. ‘Een nieuw land met nieuwe mogelijkheden, waarvan de grenzen voorlopig niet in zicht zijn. Dit hebben wij toch zeker op u voor: gedreven te worden door hoop!’

‘Ja, die hoop van u, daar heb ik uw compatriotten eerder over gehoord. Het is een volstrekt irrationeel optimisme, niet zoals het onze geworteld in het verstand, maar in het hart. Van het soort dat zichzelf aanwakkert en geen argumenten nodig heeft om enthousiast te raken.’

‘Precies het soort waaraan ik altijd houvast heb gevonden,’ kom ik ertussen, luchtig om de gemoederen te sussen, en ik loods het gesprek in rustig water, waar wij nog zo’n twee à drie kwartier vertoeven. Ten slotte stelt Giacomo voor het herstel van de zieke niet langer te belasten. Tegelijk stappen de heren op en aan de deur gaat ieder zijns weegs.

‘U hebt zoveel van de wereld al gezien,’ zegt Jamieson ten afscheid. ‘Misschien moet juist u ons eens met een bezoek vereren, monsieur De Seingalt, en met eigen ogen de onbegrensde mogelijkheden komen zien. U lijkt mij toch een man die er niet voor terugdeinst iets wat hem opportuun kan zijn met beide handen aan te grijpen.’

‘Doet u geen moeite, mijnheer,’ zegt Giacomo, alsof hij de belediging niet heeft begrepen. Ondertussen geeft hij mij een knipoog ten teken dat hij direct na een klein ommetje weer bij mij op de stoep zal staan. ‘Geen voet zet ik op Amerikaanse grond. Het hele idee staat me tegen, zowel het land als de mensen. Nooit zult u mij daar zien, niet zolang ik leef en adem, wees daarvan verzekerd.’

Om zichzelf te zien kijken mensen in de spiegel. Bespeuren ze iets onverwachts, dan buigen ze zich naar het glas om de onregelmatigheid beter te kunnen bestuderen. Ik zie mezelf scherper van een afstand.

Wanneer ik in de snijburg te kijk stond was het nodig mijn gedachten los te koppelen van mijn naakte lichaam en het lijkt dat voor mijn ogen werd ontleed. Verderf geeft de geest vleugels. Niet zelden vond ik mezelf terug in een van de banken op de achterste rij van het amfitheater. Tussen de andere studenten volgde ik daar de les. Ik zag hoe de professor de zenuwen van de dode openlegde en lossneed en daarbeneden op het levende model dat ik

zelf was, de reflex van een dergelijke pees demonstreerde. In alle rust kon ik het meisje bestuderen zonder met haar mee te hoeven voelen. Dit waren nuttige lessen, waarvan ik veel heb opgestoken.

Later is deze onthechting mij bij mijn werk nog vaak van pas gekomen wanneer een klant of zijn verlangen mij tegenstond. In de meest benauwde situaties nam ik mijzelf helder waar. Terwijl ik mij uitkleedde voor de ene na de andere man en door hen werd bekeken en betast, kwam het voor dat ik het hele tafereel, waaraan ik toch heus deelnam, tegelijk van een afstand gadesloeg. Dan zat ik als het ware op het schellinkje te kijken naar de jonge vrouw die beneden op het podium haar lessen in liefde ontving.

De laatste dagen die ik in Giacomo's armen doorbreng, betrap ik mij erop op dezelfde wijze af te dwalen. Ik probeer mezelf er telkens weer aan de haren bij te slepen, maar het toekijken is zo plezierig! Van veraf zie ik feilloos mijn geluk en mijn genot en ik voel mij dankbaar dat het leven mij de kans geeft zijn liefde, die ik zolang heb gemist, alsnog met volle teugen in te halen. Dan denk ik aan de toekomst en het afscheid en de waarheid en dringt het tot mij door dat het zoveel veiliger is de liefde te beschouwen dan haar te beleven. Zo graag zou ik haar tot een goed einde brengen, maar ik zie niet hoe. Het ene plan na het andere dringt zich op terwijl onze lijven zich wentelen in hun lust, steeds steviger en gretiger naarmate er minder tijd rest. Dan zie ik ineens een mogelijkheid. Ik slaak een kreet, zoals men onder minnaars doet, en hap naar adem. De redding doemt op van achter een lessenaar op de bovenste rij van het auditorium, hoog boven het bed waarop de liefde wordt ontleed.

Ik mag dan weten hoe je afstand neemt, afscheid nemen kan ik slecht. Mijn eerste scheiding van Giacomo heeft mijn levensloop bepaald. En nu moet er een tweede vaarwel komen. Wie had het ooit zo wreed gedacht? En dan straks nog eens, als ik tenminste in mijn opzet slaag, als ik het op kan brengen, voor de derde maal misschien en dan definitief...

Het zwaarst valt mij de avond voor zijn vertrek, de laatste die wij samen hebben, juist omdat er nog tijd is en wij elke minuut voelen verstrijken. Het aftellen belet ieder genot. Wij proberen zo nadrukkelijk van ieder moment nog te genieten dat we vergeten ons eraan over te geven. Die

vreugdeloosheid voelen wij feilloos en we klampen ons nog wanhopiger vast aan het volgende ogenblik, elk brozer dan het vorige. Zo storten we ons naar voren, gretig van wanhoop, zoals de jongen die vorig jaar is verdrongen toen hij als laatste die winter probeerde over het bevroren IJ de overkant te bereiken. Was hij stil blijven staan dan had hij kunnen worden gered, maar hoe wij hem ook riepen, het breken van de schotsen onder zijn voeten spoorde hem alleen maar verder aan, steeds razender vooruit.

De ochtend van zijn vertrek verlaat Giacomo mijn bed voor ik ontwaak, en hij haast zich naar zijn logement om zijn bagage te pakken en naar het postagentschap te laten dragen. Daar ontmoet ik hem bij de koets om tien uur, vlak voor hij uit moet rijden. Als het toch moet gebeuren, dan maar beter kort en snel. Zijn medereizigers zijn ingestegen voor vertrek en sporen hem al aan.

‘En?’ vraagt hij met één voet op de tree, ‘hoe is het? Geen spijt? Heb ik onze weddenschap gewonnen?’

‘Niet erg overtuigend, want het doet mij wel degelijk verdriet u te zien gaan.’

‘Ik heb van meet af aan gezegd dat ik niet lang zou blijven.’

‘Dat is waar.’

‘En ik kom zeker terug. Misschien dit voorjaar al. U zult er zijn, nietwaar, en op mij wachten?’

Die zinnen! Ik verman mij uit alle macht om nu niet te wankelen. Ik meen ze te herkennen, woord voor woord, en toch weet ik niet of het dezelfde zijn. Hij stapt in. De gezichten van de andere passagiers. Ik breng het op te lachen en hef speels mijn vinger.

‘Foei, dat u zoiets van iemand durft te vragen.’

‘Kennelijk vergt het antwoord meer moed, want u durft het niet te geven.’

‘Ik beloof niets. Ik wil niet dezelfde fout maken als uw Lucia.’

Sprakeloos staart hij mij aan.

‘Dat eerste liefje van u waarin u zo was teleurgesteld,’ zeg ik ter verduidelijking. Ik doe alsof ik mij niet versproken heb en tracht over het onderwerp heen te praten. ‘U zou toch beter moeten weten. Misschien krijg

ik plotseling wel zin om ook eens hier- of daarheen af te reizen. U zou het mij maar kwalijk nemen. Nee, beloften doen wij niet!’

De deuren van de koets worden gesloten. Hij kijkt nog steeds alsof hij schepen door de lucht ziet gaan. Ik keer mij om alsof ik al op weg naar huis wil. Giacomo laat het er niet bij zitten. Hij schuift het raampje neer en leunt naar buiten.

‘Haar naam.’

‘Pardon?’

‘Ik heb die naam toch nooit genoemd? Niet in jouw bijzijn. Hoe ken jij Lucia’s naam?’

De koetsier zweept zijn paarden. Het span komt met een ruk in beweging. Het onderstel kraakt. De wielen ratelen weg over de stenen.

‘Eenvoudig,’ roep ik en zwaai hem na, ‘omdat ik uw Lucia zelf ken!’

6

Honger heb ik gekend. Soms, wanneer de vloot bij slecht weer enkele weken voor Texel werd opgehouden, tippelden in de hoofdstad te veel vrouwen voor te weinig man. Dan kon je dagen rondlopen, zonder dat iemand je wilde gebruiken. Ik herinner mij deze strijd in drie fasen: eerst het knagen van de maag. Zorg groeit uit tot paniek en je lichaam wil alles hebben wat het ziet.

Dan wordt het gemis acuut. Voor angst en zenuwen is tijd noch ruimte meer. Als een wilde graai en verzamel je zelfs wat volstrekt oneetbaar is. Je pakt alles wat je kunt krijgen en propt het in je mond. Je denkt niet meer maar neemt.

Uiteindelijk toont de natuur zich barmhartig. Oog in oog met de dood overspoelt onverschilligheid je als een golf. Je overwint alles en laat je meedrijven. Dit geeft een zalige rust, die je niet langer naar het leven doet omzien maar vooruit laat kijken. Je wilt niet meer hebben, niet meer nemen, niet eens meer vasthouden. Je gedachten geven hun belegering op. De geest opent zich. Daarin komt ruimte voor hallucinaties. Dit gevoel is zo verslavend dat het moeilijk is dankbaar te zijn wanneer je alsnog wordt gered. Daarom begreep ik mijn koopvaardijmatroos zo goed toen hij vertelde over de strijd van hen die overboord geslagen zijn. Eerst schatten zij alert in welke kansen zij nog hebben ooit op vaste grond te raken. Dan grijpen zij alles wat in hun buurt komt, vaak zo krampachtig dat zij hun redders verdrinken. Hierna pas ontspannen zij en strekken hun leden in overgave. Sommigen zien God, die hen wenkt, anderen een zeemeermin. Zij verlangen niets meer, maar vertrouwen op het water. In deze toestand worden zij het makkelijkst gered.

Zo ben ik door de liefde meegesleurd. Ik heb nu eenmaal lang gedacht dat ik mij er om te overleven uit alle macht aan vast moest klampen.

Binnen de kortste keren was Giacomo terug uit Parijs, nog vóór de dooi was ingevallen. Ik was bang voor een weerzien. Ik vreesde dat het mij aan het

wankelen zou brengen, dat zijn aanblik mij te zeer zou raken en dat ik op het laatste moment nog terug zou schrikken voor de formidabele proef en de krachten die daarbij zouden worden opgewekt. Aan de andere kant was mijn plan inmiddels zo rijp dat ik ook verlangde het dan maar in praktijk te brengen en ons beiden te verlossen.

Hij had zijn intrek genomen in De Tweede Bijbel in de Warmoesstraat, opnieuw als de chevalier De Seingalt. Daar wilde hij mij in zijn kamers ontvangen of nog liever zou hij bij mij thuis komen. Hij had er zijn zinnen op gezet ons spel te hervatten waar we het hadden afgebroken. In bed. Ik kon het niet. Zijn aanraking zou mijn wil verzwakken. Zijn huid zou zich maar tegen de mijne hoeven vlijen of ik zou mijn hele voornemen overboord zetten. Eén enkel woord van hem, gefluisterd in mijn oor, en ik zou het nauwelijks nog hebben kunnen opbrengen. Nee, ik móest zorgen dat Giacomo en ik tot onze uiteindelijke confrontatie gescheiden bleven, zoals men strijders aan de vooravond van een gevecht apart houdt omdat één blik op de ander mededogen op kan roepen en alle onverzettelijkheid kan ondermijnen. Iedere zenuw, elke vezel van mijn lichaam had ik nodig om mij schrap te zetten.

Ik antwoordde dus dat het mij plezier deed een zo dierbare vriend in de stad te weten, maar dat het voor mij helaas onmogelijk was hem zomaar te ontvangen. In plaats daarvan ging ik die avond volgens afspraak uit met Jamieson.

De Amerikaan wilde vieren dat hij zijn zaken aan de beurs met grote winst had afgerond en daarbij voor tien jaar in deze contreien een handelsmonopolie had weten te verwerven. Hij schonk mij een collier, geregen van zwarte parels, en wilde mij dat graag zelf om knopen. Het was aandoenlijk hoe hij daarbij zijn best deed met zijn onbehouwen vingers mijn voile niet te hoog op te lichten. Wij waren alleen en in het spinhuis had hij mijn gebrek al voluit gezien, dus er was in feite niets geheim te houden. Toch nam hij deze moeite, alleen om mij niet in verlegenheid te brengen. Ik pakte zijn geschenk graag aan, want zodra het ijs uit de haven was zou hij met zijn winst naar Nieuw York terugkeren om er leiding te geven aan zijn handelshuis. Daarmee verloor ik mijn vaste inkomen terwijl ik geen zicht had op iets nieuws. Vrijwel zeker zou ik mijn woning moeten opgeven,

maar de parels zouden in het pandhuis nu in elk geval voldoende opbrengen om mij een tijdlang voor armoede te behoeden.

Ik was juist bezig Jamieson mijn dankbaarheid te tonen toen een ijlbode een nieuwe brief van Giacomo kwam brengen. Daarin drong hij verder op een ontmoeting aan en nog zo wat van hetzelfde, omdat, schreef hij, hij zo gehoopt had door mij te zullen worden verlost van het raadsel waarmee ik hem bij zijn vertrek had opgezegd. Ik borg de brief weg om mij weer helemaal aan Jamieson te kunnen wijden. Die is echter te opmerksaam voor een man. Toen hij mijn onrust zag en voelde dat mijn gedachten elders waren, maakte hij met zachte hand duidelijk dat het dankoffer niet per se hoefde te worden geplengd. Vervolgens bleef hij net lang genoeg om mij niet verder te verontrusten en liet mij toen alleen opdat ik die nacht goed zou kunnen slapen.

Geen oog heb ik dichtgedaan. Ik nam mijn grootvaders hanger onder uit de reistas waarin ik die had weggestopt. Daarmee zat ik de hele nacht in handen. Door het beeld dat ik erin weerspiegeld zag liet ik me niet afschrikken. Voor het eerst in lange tijd zag ik erdoorheen en ik bad tot de heilige Lucia. Ik vroeg om moed, bovenmenselijke moed, zoals zij die had opgebracht toen ze, om haar roeping trouw te blijven en niet voor de aanblik van haar minnaar te zwichten, haar eigen ogen had uitgerukt. Zo bracht ik mezelf in vervoering dat ik in mijn zenuwen meende enkele ogenblikken lang haar lijden te kunnen voelen. Goddank keerde mijn gezond verstand bijtijds terug, samen met mijn aangeboren minachting voor vrouwen die zinloze offers brengen. Ik ging aan mijn schrijftafel zitten en deed het nodige, gesterkt door de wetenschap dat ik mijn beloning niet in het volgende maar in dit leven zou incasseren.

Mijn geliefde De Seingalt, mijnheer,

Helaas. Dringende zaken dwingen mij op korte termijn naar Utrecht te reizen en na enig oponthoud vandaar waarschijnlijk naar Keulen en wellicht nog verder. Het lot belet dus de hereniging waarnaar wij hebben uitgezien. Ik mag u echter niet langer bezwaren door het antwoord uit te stellen op een vraag waarmee u

naar eigen zeggen sinds ons afscheid rondloopt. Ik neem aan dat het onze weddenschap betreft: hebt u hem nu gewonnen, ja of nee? Wel, u zult zich herinneren dat hij bestond uit twee uitdagingen, met als hoogste inzet uw reputatie en mijn geluk.

Omwille van het spel heb ik u toegestaan mij voor u te winnen. U hebt u met verve van uw taak gekweten en mij werkelijk in uw liefde doen geloven, terwijl u tegelijk open en eerlijk bent geweest. Nooit hebt u beloften gedaan die u niet kon nakomen, en toen u vertrok heb ik geen verdriet gekend dat niet voortkwam uit verwachtingjes die ik ondanks mijzelf had gemaakt en in weerwil van uw heldere voorstelling van zaken. Zolang het duurde heb ik mij altijd volledig aan het plezier kunnen overgeven zonder de realiteit daarbij uit het oog te verliezen. Bij gevolg heb ik genoten van onze affaire en ik ben er zonder schade uit te voorschijn gekomen. Glansrijk hebt u deze ronde dus gewonnen. Ik feliciteer u daarmee evenzeer als mijzelf, want beiden zijn wij hier beter van geworden. Ik kan dus onmogelijk, zoals ik van plan was, als bewijsstuk in de tweede ronde mijzelf aanvoeren, namelijk als iemand die geleden heeft onder het feit dat zij u heeft liefgehad.

Dat wil niet zeggen dat zo iemand niet bestaat.

Een ongelukkig toeval heeft haar op mijn pad gebracht, enkele jaren geleden al. Ik kwam met haar in contact via enkele dames met wie ik mij toelagde op klein barmhartig werk voor minderbedeelden, van wie er zovelen zijn in onze stad. Haar gezicht viel mij een paar maal op tijdens de uitdelingen van brood en kleding. Langzaam werd zij minder schuchter. Ik won haar vertrouwen en zij deed mij haar verhaal. Het week zo af van dat van u – en niet alleen omdat zij u bij uw geboortenaam noemde – dat het lang heeft geduurd voor ik begreep dat mijn Jacques haar Giacomo was en dat het ongelukkige kind dezelfde moest zijn als uw Lucia.

Zij is de troef die ik achter de hand hield. Ik win dus, maar verlies tegelijk, want nu ik genegenheid voor u heb opgevat had ik uw onwrikbare geloof in uzelf liever ongeschonden gelaten. Het spijt me.

Indien u en ik elkaar niet meer zien, geen zorg. Wat tussen ons is voorgevallen was een spel dat naar tevredenheid gespeeld werd. Mij kunt u bijschrijven aan de kredietzijde van uw levensbalans, waarop u met een gerust

hart, dat zweer ik u, mijn voldoening weg mag strepen tegen het ongemak van haar over wie ik u omwille van de eerlijkheid wel moest vertellen.

Het ga u goed!

Ach, ja, mocht u haar ongeluk met eigen ogen willen zien, de meeste vrijdagen en zaterdagen is deze Lucia vanaf een uur of acht te vinden in een van de muziekhuizen aan de Zeedijk. Bestudeer haar eerst van een afstand. Ik moet u wel voor de aanblik waarschuwen. Die is niet prettig. Of u haar vervolgens aan moet spreken laat ik over aan uw gevoel, waarop ik heb leren vertrouwen. Laat hierin uw oude liefde spreken. Oordeel nooit over een leven dat u niet zelf hebt geleefd. En zet u schrap.

Heb lief,

Uw Galathée de Pompignac

Deze brief voltooide ik tegen de ochtend en liet hem meteen daarop bezorgen. De rest van die dag probeerde ik wat te rusten. Het vroom. In bed luisterde ik uren naar de stilte van de vorst, die alle stemmen dempt en op ijzige dagen als een deken over de stad ligt. Dit hield mij kalm. Tegen de avond kleepte ik mij in een verstelde jurk die ik voor deze gelegenheid op de lappenmarkt had gekocht. Het was een vod, zoals ik die lang geleden had gedragen, en dat in niets deed denken aan mijn huidige garderobe. Ik sierde mij ook niet. Alleen droeg ik om mijn hals, goed zichtbaar, mijn grootvaders hanger. Ten slotte, op de drempel, nam ik mijn sluier af.

Ik liep naar de dijk en koos er De Bocht van Guinee. Dit was niet de slechtste van de huizen maar fris was het er evenmin. Omdat ik niet wist hoe lang ik zou moeten wachten, pakte ik een stoel dicht bij het vuur. Daar ving ik ook het volle schijnsel van de vlammen zodat ik goed zichtbaar bleef in de ruimte, die verder erg duister was.

Er werd gedanst. De vaste meisjes waren verbaasd mij te zien en hadden vragen, maar na een tijdje was de nieuwsgierigheid eraf en gingen zij met hun klanten naar boven. Slechts een van hen zei dat mijn gezicht het voor de anderen bedierf en mensen wegjoeg. Daarop nam ik een pook uit de haard,

waarvoor zij op de vlucht sloeg. De waardin bracht me om te kalmeren een kan bier. Zo wachtte ik af, langzaam rozig van de hitte.

Mijn gebrek. Dit was het onderdeel van mijn plan waartegen ik het meest had opgezien: het nog eens open en bloot te moeten tonen. Nu het eenmaal zover was deed dit geen zeer. Integendeel. Het was zo lang weggestopt geweest dat de verandering in mijn houding mij overviel. Het zou onzin zijn te zeggen dat ik ineens zoiets als trots aan mijn uiterlijk ontleende, maar schaamte voelde ik er op dat moment evenmin voor. Ik zocht daar zelfs nog even naar, als naar een baken dat onverwacht verplaatst is, maar vond het oude verdriet niet vanzelfsprekend terug. Wat was er in mij veranderd? vroeg ik me af. Ik voelde mij sterker in de wetenschap dat ik ondanks alles lief zou hebben. In mij groeide daarvoor al het bewijs. Ik had er alleen nog geen woorden voor. Ik zag ook niet hoe deze innerlijke metamorfose invloed zou kunnen hebben op mijn houding ten opzichte van mijn uiterlijk.

Mijn blik dwaalde ondertussen af naar de likkende vlammen. De flikkering verstrooide mijn gedachten verder. En ineens dook opnieuw daartussen die drenkeling op, die door zich vast te klampen haast ten onder ging en pas gered kon worden nadat hij had losgelaten. Daarop sprongen plotseling twee, drie gemene vonken op en uit de haard en tegelijk met de tak die daarin door het vuur verteerd werd knapten mijn gedachten open. Ineens zag ik, zoals een heilige een visioen, welke les het lot mij eigenlijk probeerde te leren.

Te veel jaren heb ik liefde verward met verlangen. Van jongs af aan zag ik mensen hunkeren. Sommigen gingen op jacht om liefde te veroveren. Anderen wachtten thuis af, ongedurig, tot iemand het hun aan kwam bieden. Er werd over gesproken als iets wat je móest hebben. Had je het nog niet, dan moest je het absoluut zien te krijgen. Liefst zo snel mogelijk. Had je er al van gehad maar was je het weer kwijtgeraakt, dan diende het met dezelfde haast vervangen te worden, desnoods door de schat te stelen waarmee een ander aan de haal was gegaan. Het verwerven van liefde werd door iedereen hoger gesteld dan het vergaren van roem of fortuin. Zelfs het

hebben van een stuk brood was minder belangrijk, want wie liefde bezit, werd er gezegd, maalt niet om honger. Alle ontberingen wil een verliefde wel doorstaan om de buit binnen te halen waarop hij zijn zinnen heeft gezet. En niemand werd hoger aangeslagen dan hij die bereid was zijn leven te geven om andermans liefde te winnen.

Tegelijk zag ik dat de meeste mensen zonder zaten. Zij werden beklagd en beklagden zichzelf omdat niemand hun liefde wilde geven. Ik heb er gekend die liefde wilden van één bepaald persoon, ook als die weigerde het te geven. Ondertussen sloegen ze het af wanneer ze die van een ander die zij niet begeerden, wél kregen aangeboden. Uiteindelijk, wanneer zij van ellende hun oorspronkelijke verlangen opgaven om dan in 's hemelsnaam maar te pakken wat er nog voorhanden was, bleek het veelal te laat en bleven ze met lege armen over. Degenen die niet op één bepaalde liefde aasden, oogden daarom niet minder ongelukkig. Zij wachtten braaf af tot op een dag de juiste langs zou komen om hun liefde te schenken. Als het zover was en hun geluk naderde, trokken ze de deur open en renden het tegemoet. Zij stelden zich op aan de kant van de weg met uitgestrekte armen en hielden beide handen op om dat waarop zij zo lang hadden gewacht eindelijk te ontvangen. Vol onbegrip bleven zij achter wanneer hun uitverkorene, afgeschrikt door zoveel gretigheid, rechtsomkeert maakte. Ten slotte raakten ze, wanneer na jaren nog niemand hun had aangeboden wat ze zo graag wilden hebben, in de put, en verloren ook de laatste liefde nog, die zij voor zichzelf voelden.

Zonder uitzondering vonden al deze mensen dat de liefde hun toekwam, en geen van hen begreep waarom hij die dan niet of in elk geval nooit blijvend kon bemachtigen.

Vanaf het moment dat ik Giacomo ontmoette begreep ik wat al de anderen najoegen. Aanvankelijk kon ik mijn geluk niet op. Hij schonk het mij en zolang het mij vergund was hield ik het in eigendom. Toen hij met zijn liefde verdween koesterde ik nog lang de herinnering eraan, terwijl ik al voelde dat ook die mij ging ontglippen. Ik liep rond met die trofee, zoals een kind over het strand loopt met een berg zand in haar armen, even bedroefd om de hoeveelheid die bij elke stap verloren gaat als trots op het beetje dat zij desondanks heeft weten vast te houden.

Uiteindelijk restte mij niets dan mijn herinnering. Daarin herbeleefde ik het weinige geluk dat mij tot dan was toebedeeld. Eindeloos speelde ik in mijn hoofd de scènes na waarin Giacomo mij liefde had geschonken. Woord voor woord herhaalde ik. En als ik het niet meer wist, verzon ik er wat bij. Beurtelings verplaatste ik me in hem en mij, het ene moment lieve woordjes fluisterend, denkbeeldig, in mijn eigen oor en dan weer in het zijne. Misschien was het de eindeloze herhaling die mij in betovering bracht, misschien gewoon de bestudering van telkens hetzelfde materiaal waarin ik, als een wetenschapper, plots een onbekend patroon ontdekte. In elk geval, ineens, zomaar midden in zo'n mijmering, deed ik een verbijsterende ontdekking.

Die was zo simpel dat ik haar eerst wantrouwde. Als de waarheid werkelijk zo evident is, waarom had ik haar dan nooit gezien? Op het schutblad van zijn encyclopedie heeft Diderot een prentje laten afdrukken waarop de rede en het gevoel *samen* de waarheid haar sluier afrukken. Zo naakt en onontkoombaar stond zij nu voor mij. Was het mogelijk dat de sleutel tot het geluk gewoon in ieders deur stak zonder dat de meeste mensen hem zagen? Kon het zijn dat je iets vindt waarnaar je het zoeken al hebt opgegeven? Hoe dan ook, ik realiseerde me plotseling dat al mijn innigste herinneringen verbonden waren aan de momenten waarin ik mijn liefde aan Giacomo had geschonken. Wanneer hij mij de zijne schonk had ik mij nooit minder blij gevoeld en vrolijk en vervuld, dat niet, maar wel vooral en boven alles dankbaar. Tussen dit geven en krijgen zat maar een miniem verschil, te verwaarlozen en bijna niet te merken in het liefdesspel. Het zou me misschien nauwelijks zijn opgevallen als het lot ons kort daarna niet had gescheiden.

Als liefde iets is wat je van iemand krijgt, zou je verwachten dat de mijne was opgehouden te bestaan toen ik hem niet meer ontving. Dat is niet zo. Die is gebleven. Altijd. Mijn diepste geluk heb ik zelfs *zonder* Giacomo beleefd, toen hij in Venetië was en ik, geschonden, van mijn ziekte herstelde. Daarover kon geen misverstand bestaan. Nooit was ik zo vol van hem als op dat moment, waarop hij ver van mij was en ik besloot mijn toekomst voor hem op te geven. Mijn liefde leefde, niet omdat ik *werd* bemind, maar omdat ik zelf liefhad!

Nu ik dit begreep, al die jaren later, kreeg ik het enige wapen in handen dat tegen iedere aanval bestand is. Het is de diepere waarheid die achter de zichtbare schuilgaat, zoals de ogen van de heilige Lucia die onder het glas van mijn hanger zijn gegraveerd en die je alleen kunt zien wanneer het licht op een bepaalde wijze binnenvalt.

Alles draait hierom, ieder woord dat ik geschreven heb en nog schrijven zal. Ik vertel je mijn leven alleen opdat jij dit geheim meteen bij aanvang al zult kennen: wij zijn ongelukkig omdat wij denken dat we lief moeten *hebben*. Om gered te worden moeten wij iets eenvoudigs doen dat ons desalniettemin het zwaarst van alles valt: wegschenken waarnaar wij juist het meest verlangen. Niet *hebben*, maar *geven*. Zo zegepralen wij alsnog. Dit heeft mij mijn gebrek geleerd.

Zo zat ik met een pul bier bij de haard, ongemaskerd, en mijmerde een tijd. Was ik zoals andere meisjes zorgeloos van de ene liefde in de volgende gerold, dan had ik mijn hele leven kunnen zoekbrengen zonder aan mijn geluk ook maar één gedachte te hoeven wijden. Maar juist in de duisternis waardoor ik dwalen moest was mij een schittering van deze waarheid opgevallen. Deze redding, dacht ik, heb ik dus aan die tronie van mij te danken. En langzaam welde in die trieste last een tegendraadse trots.

De levenswijsheid van een grijsaard kun je lezen uit zijn rimpels, de moed van een veldheer uit zijn verwondingen. Zo is ieder met wat hem getekend heeft getooid.

‘Zei ik het niet, Seingalt?’

In één hartklop bracht die kreet mij op mijn qui-vive. Het was de stem van Rijgerbos. Hij stond nog in de deuropening, klaar om na zijn eerste blik op het stinkende vertrek meteen weer weg te gaan.

‘Ik zou niet weten wat hier voor ons te halen valt behalve een druiper.’

Giacomo duwde hem opzij en stapte naar binnen.

‘Wat kun jij allemachtig koppig wezen,’ mokte Rijgerbos verder in zijn beste Frans, en hij volgde zijn vriend alsof hij door de drek moest waden, er behoedzaam op lettend niets of niemand aan te raken. ‘Ik weet niet wie jou heeft verteld dat jij hier voor je vermaak een keer naar binnen moest, maar

het is godsamme niet iemand die gebakken zit aan properheid en schoonheid.’

Ze namen plaats aan de toog en dronken. Ondertussen speurde Giacomo de slechtverlichte ruimte rond. Tweemaal bleef zijn blik op mij rusten. Ik zat als verlamd, maar het kwam niet bij hem op dat ik zou kunnen zijn wie hij zocht. Beide keren keek hij zonder enig teken ook weer van mij weg. Ten slotte kwam ik zelf overeind en stapte op hem af. In die paar meter overbrugde ik een afgrond waarvan de overkant mij tot voor kort onhaalbaar had geleken. Ik legde mijn hand op zijn schouder. Verstoord keek hij op en maakte een gebaar om mij weg te jagen, alsof ik hem lastigviel. Alleen omdat ik bleef staan keek hij nog eens beter. Mijn gezicht. Mijn hals. Mijn hele lijf. Mijn borst met daarop de hanger die hij nog van vroeger kende. Dan mijn gezicht opnieuw, vol ongeloof. Het moment was voor hem niet minder pijnlijk dan voor mij. Tranen schoten naar zijn ogen. Hij wilde zich afwenden om zijn afkeer niet te tonen, maar durfde dat maar half. Hij greep zijn glas om zich een houding te geven en sloeg de inhoud achterover. Hij haalde zijn neus op en depte zijn gezicht. Toen pas draaide hij zich weer naar mij toe. Ondertussen veinsde ik vreugde over ons weerzien. Hij trok een glimlach. Ik deed alsof de jaren hem zo veranderd hadden dat ik hem bijna niet had herkend.

‘Het doet mij even goed jou welvarend te zien,’ zei ik in onze moedertaal en met mijn hogere, lichte stem van vroeger, ‘als dat het jou moet spijten te zien wat er van mij is geworden.’

‘Lucia,’ zei hij uiteindelijk. ‘Maar ik had geen idee...’

‘Er was je toch verteld dat je mij hier zou kunnen vinden?’

‘Dat wel,’ stamelde hij, ‘dat wist ik wel. Daarom ben ik hier. Voor jou. Ik ben gekomen omdat ik wist dat jij hier zou zijn. Maar toch...’ Langzaam kwam hij tot rust. ‘Maar toch...’ Hij nam mij bij de schouders zonder zijn blik ook maar even van mij af te wenden en bestudeerde mij alsof hij iets van de oude genegenheid probeerde terug te vinden. Ten slotte wist hij niets beters te zeggen dan: ‘Ik heb jou liefgehad!’

Tot afgrijzen van Rijgerbos, die geen Italiaans verstond en de intimiteiten van zijn vriend met open mond had aangezien, stelde Giacomo

voor dat wij voor een uurtje met zijn drieën een kamer zouden huren zodat ik hun boven in alle rust mijn verhaal zou kunnen doen.

Ik week daarbij niet af van mijn allereerste leugen. Over mijn vertrek van Pasiano diste ik het verhaal op zoals mijn moeder dat destijds in mijn opdracht aan Giacomo had verteld. Ik verzoon er enkele details bij die het geloofwaardig moesten maken. Dat L'Aigle me had verleid. Hoe ik hem nog van me afgeslagen had omdat ik per se trouw wilde blijven, maar dat hij nu eenmaal sterker was geweest dan ik. Dat ik mezelf had willen doden toen ik merkte dat ik zwanger was geraakt, maar het niet kon en toen voor de schande ben gevlucht. Dat ik daarop in het leven was gegaan, waar mijn lichaam door de liefde werd aangevreten. Zolang ik sprak keek Giacomo mij glazig aan. De schok van mijn uiterlijk belette hem het luisteren. Plotseling onderbrak hij mij midden in een zin: 'Ik heb het mijzelf te verwijten!' riep hij.

Dat probeerde ik hem uit zijn hoofd te praten. Ik hoopte immers met deze beproeving in één klap zowel zijn als mijn schuld weg te kunnen nemen. Ik zei hem dat alles enkel te wijten was aan het lot en de omstandigheden. Nu hij dat wist, opperde ik, zou hij mij misschien kunnen begrijpen, enigszins vergeven, en daarna zonder spijt vergeten. Maar hij verborg zijn hoofd in zijn handen.

Rijgerbos die nog altijd amper doorhad wat er gaande was, durfde op noch om te kijken. Die verschool zich achter een courant en schelde om meer wijn te laten aanrukken.

'Als ik eerder naar Pasiano was gekomen, wat had gekund – natuurlijk had dat makkelijk gekund – , hoe anders zou alles zijn geweest!'

'Als ik je werkelijk was waard geweest,' pleitte ik, 'was ik je wel trouw gebleven.' Zijn schuldgevoel stond me tegen. Deze hele confrontatie had ik in scène gezet om zijn laatste gevoel voor mij uit te stampen en voorgoed te doven, niet om het met meelij weer een beetje aan te wakkeren. 'Ik hield van je,' zei ik zo afstandelijk mogelijk, 'maar vast en zeker niet genoeg, anders had ik mij wel feller tegen L'Aigle verzet.'

'Als jij mij nooit had leren kennen, als ik jouw hart niet op hol had gebracht, zou het nog zuiver geweest zijn toen die vent jou benaderde en jij

zou niet naar hem hebben geluisterd. Als ik je maar luchtiger had behandeld, of nee, juist heviger, als ik *minder* respect had gehad, je minder hoog had geschat en je gewoon had genomen en je zinnen niet alleen had opgewekt maar ook bevredigd dan zou jij, toen ik je achterliet, niet in die smachtende toestand hebben verkeerd waarin jij je aan de eerste de beste moest geven om bevrediging te zoeken.'

'Hoe dan ook,' zei ik zakelijk, 'toen je terugkwam was het al gebeurd.' Ik wilde al die emotie niet en probeerde hem van mij af te duwen. Maar mijn moed zonk weg. Zijn droeve blik bracht mij bijna aan het huilen, maar toen, juist op tijd, brachten zijn volgende woorden mij hardhandig bij zinnen.

'God, wat ben ik stom geweest!' beklagde Giacomo zichzelf. 'Lang ben ik er prat op gegaan dat ik toen zo deugdzaam ben geweest jouw maagdelijkheid niet te schenden, maar nu heb ik berouw. Ik schaam mij over die dwaze onthouding. Dit sterkt mij in het idee dat men in de liefde moet nemen wat voor het grijpen ligt.'

In een flits trok zijn toon de verhoudingen weer scherp. Zover uiteen, zijn pad en het mijne! En ik voelde enkel verdriet om de onmogelijkheid hem ooit nog naar de kruising terug te leiden.

Ik deed alsof ik een afspraak had en weg moest. Ik stelde voor de heren naar Giovanna en Danae te brengen, zodat zij met hen de nacht verder konden vieren. Er kwam geen protest. Voor de deur van de meisjes namen wij afscheid. Daarbij verbaasde ik mij minder over Giacomo's tranen dan over de verwijdering die ik voelde, bijna alsof wij bij elkaar vandaan werden gezogen.

Hier liet ik los en werd gered.

Ik nam afstand.

Ik deed afstand.

Zo onnozel is dat niet.

Toen ik wegliep hoorde ik achter mij Rijgerbos briesen van opluchting dat de hele bezoeking achter de rug was en het hun eindelijk werd vergund hun lusten eens bot te vieren.

7

De zee is kalm. Wij zijn in de derde week van onze reis. Zojuist ben ik aan dek geweest. Ik hou ervan te zien hoe wij recht op de ondergaande zon aan koersen. Alles kleurt dieprood en de zeilen lijken wel in brand te staan. Dan loop ik naar de boeg en leun zover ik kan over de reling. Als ik boven de brekende golven hang waan ik mij eventjes alleen. Met jou. Spijt heb ik niet. Ik voel me alsof ik midden op de oceaan een muntstuk overboord heb laten vallen. Hoe hard ik het ook nog nodig zal hebben, het zinkt onherroepelijk naar de bodem van de zee, en wat ik ook zou proberen, ik zou het nooit meer uit de golven kunnen opvissen. Dat troost me. Wat ik ben verloren, is voor altijd buiten mijn bereik. Ik moet het vergeten en verder varen. Voor de toekomst hoeven wij niet bang te zijn. Niets daarin is zeker, behalve jouw komst. Als het helemaal donker is keer ik terug naar mijn hut en schrijf aan de geschiedenis waarvan ik hoop dat jij hem op een dag zult lezen.

Ik had Giacomo nog niet achtergelaten, na onze laatste ontmoeting, ik was zelfs de steeg nog niet uit of ik moest braken. Niet zomaar van bedorven voedsel, maar fel en giftig zonder waarschuwing, telkens weer, de hele weg naar huis, zonder respijt. De rest van die nacht heb ik op bed gelegen met rillingen als stuipen. 's Ochtends kwam Jamieson. Hij had zijn passage geregeld en zou op de eerste gunstige wind vertrekken. Ik begreep dat hij afscheid kwam nemen en ik begon hem al vaarwel te zeggen, toen hij me afbrak, nerveus, en zei dat ik moest gaan zitten en naar hem moest luisteren.

‘Ik weet niet wat er is tussen jou en die Fransoos,’ begon hij, ‘maar als die in de stad is valt er aan jou geen eer te behalen. Ik doe mijn best, ik dof me op, ik sloof me uit, probeer het je een beetje naar de zin te maken, spits te wezen, knap te lijken, op te vallen, maar jij vertoeft in je eigen gedachten. Daartussen blijf ik onopgemerkt als een indiaan in een papaverveld.’

‘Foei!’ lachte ik. ‘Als ik niet beter wist zou ik nog kunnen gaan denken dat je jaloers was!’

‘Jaloezie,’ knorde Jamieson, ‘alweer zo’n Franse aandoening! Zou niet eens bestaan als hun bloedbaan niet werd afgekneld door het elastiek in al die roesjes. Daar gaat het toch niet om, meisje. Ik was niet eens van plan er iets van te zeggen. Het is alleen, ik geniet ervan jou gelukkig te zien.’

Ik bedankte hem voor de fijne tijd en haalde een dierbare herinnering op aan een van onze avonden, maar hij liet zich niet afleiden.

‘Maar zo meteen... Ik weet hoe je bent. Het is niet moeilijk jou te kwetsen. Ach wat, ik heb het met mijn eigen ogen toch gezien!’ Even was het stil. Allebei dachten we aan het moment waarop ik mijn geheim voor hem verloor. ‘Wie is er straks om voor jou op te komen, dat is verdomme alles wat ik vraag. En verder...’ Hij durfde me niet langer aan te kijken, maar begon zijn vingers te bestuderen, plukkend aan een nagel ‘...ik hou van vrouwen, dat weet je.’

‘En daar zijn wij met zijn allen erg blij om.’

‘Geen grollen. Ik heb er ervaring mee. Het is niet de eerste keer en... nou ja, kort gezegd: ik zie het aan je. Je borsten zijn voller. De tepels staan strak. Ik ben niet achterlijk. De laatste twee maanden heb je geen afspraak verstek laten gaan vanwege kwade dagen. Hoelang ben jij al in verwachting?’

‘Zelfs als dat al zo was, dan nog was het in geen geval van u.’

‘Nee,’ zei hij boos, ‘dat begrijp ik wel. Hoe zou dat ook kunnen? Ik heb mijn fatsoen, dank u beleefd. Maar iedereen weet dat Fransen het heel wat minder nauw nemen met hun hygiëne.’

‘Wat insinueert u?’

‘Die chevalier van jou heb ik persoonlijk horen opscheppen hoe, nu ja, mannen onder elkaar, je weet wel, hoe de nieuwe middelen die hier zo in zwang zijn mijnheer zijn plezier in de weg staan en dat hij nog liever een uitgeperste citroen voorbindt.’

‘Het gaat u werkelijk niet aan, mijnheer Jamieson,’ zei ik bruusk, en ik stond op ten teken dat ons onderhoud was afgelopen. Het speet me echt dat onze vriendschap zo moest eindigen, maar tot aan de deur bleef hij

volhouden, koppiger nog toen hij begreep dat hij door zijn botheid zijn kansen had verspeeld.

‘Eén keer zeg ik het je en dan niet meer: ik ken jou. Ik neem je zoals je bent, verleden en al, en ik – ach welja, ja ik zeg het gewoon, wat kan mij het schelen – ik hou daarom niet minder van je, dat bedoel ik maar. Liefde verwacht ik niet. Hoe zou ik kunnen? Zie je die kop van mij? Kijk die knuisten. Nergens zijn ze goed voor. Te groot om iemand aan te halen. Helemaal verhard van het looien. Dat is nog eens wat anders dan van die Parijse vingertjes die de hele dag bij de manicure liggen. Nee, ik mag er dan een vel mee kunnen gladschrobben tot het helemaal glimt en de laatste braam eraf is, maar om een vrouw te strelen zoals dat haar toekomt, nee, daarvoor zijn ze te grof. Veel heb ik je dus niet te bieden, nou ja, alleen geld, en zekerheid, en ik zou voor jou en voor jouw.... ’

Ergens midden in deze tirade gooide ik de deur dicht, maar zelfs op de stoep bleef hij razen.

‘Een citroen, let wel, van alle citrusvruchten koos hij de citroen en niet de sinaasappel! Ha, ha! Daar hebben we Frankrijks glorie in een notendop.’ Hierop was het stil. Ik dacht even dat hij al weg was toen er ineens alsnog werd aangeklopt, heel keurig en beheerst. Ik deed niet open, waarop Jamieson, bedeesd alsof zijn stem zou breken, er alleen nog aan toevoegde: ‘Wat ik zeggen wil: zo meteen als ik weg ben, wie garandeert mij dan dat niemand jou belazert?’

Ik weet niet wie je vader is. Het is zoals het is. Het kan die ene zijn, maar ook wel iemand anders. Veel maakt het niet uit. Ik zal je liefhebben zoals ik niet eerder heb liefgehad, gewoon omdat ik tot voor kort niet wist dat het beter kon. Nu kan ik het. Ik zal het jou ook leren, en veel later, als je oud genoeg bent, zul je mijn woorden lezen en begrijpen waarom je moeder toch altijd maar zo op dat ene heeft gehamerd. Heb lief! Dat lijkt niet veel bijzonders, maar ik heb het geleerd – dit weet jij nu – tegen alle verwachting in. In die zin ben jij zeker wel geboren uit Lucia en Giacomo. Neem ze niet te veel kwalijk, want jij bent de uitkomst van hun liefde.

Amper was Jamieson vertrokken of er werd een brief bezorgd van Seingalt. De koerier was opgelucht mij thuis te treffen want hij had de opdracht mij voor de overhandiging desnoods naar Utrecht, Keulen of nog verder naar het oosten achterna te reizen. Het was een dikke enveloppe. Toen ik hem opende vielen er bankbiljetten uit.

Chère Galathée,

Vind hierbij papier ter waarde van 200 écu's ter vereffening van mijn schuld. U hebt ze eerlijk verdiend, al had ik u liever het tien-, ja het honderdvoudige geschonken indien u mij de onthulling van gisteravond had bespaard.

Lucia was inderdaad op de plek die u genoemd had. Zij kwam naar mij toe. Ik draaide me nog om, maar het was al te laat. Zij had me herkend en sprak op treurige toon tegen me. Ze zag er onbeschrijfelijk uit. Ze kan toch onmogelijk ouder zijn dan dertig, maar dit telt niet, ze lijkt wel vijftig of ouder nog en vrouwen zijn nu eenmaal zo oud als hun uiterlijk aangeeft. Dat van haar was het gevolg van bonte liederlijkheid waaraan zij zich had overgegeven sinds ik haar in Pasiano voor 't laatst had gezien. Een bode had haar bezwangerd en naar Triëst gebracht om te bevallen, waar hij nog vijf, zes maanden van haar verdiensten geleefd heeft voordat hij haar in de steek liet. Maar goed, u bent natuurlijk bekend met haar droevige geschiedenis. Zij dronk twee flessen leeg in het uur dat zij vertelde. Daarbij sprak zij zeer lovend over u en ik smeek u haar vriendin te blijven. Een andere heeft zij niet. Onder vier ogen gaf ik haar enkele dukaten, maar als u, bij terugkeer in Amsterdam, de goedheid kunt vinden meer voor haar te doen, dan verplicht u mij daarmee voor eeuwig. Ten slotte bracht zij ons naar twee meisjes die voor haar werken en de helft van hun verdiensten aan haar moeten afstaan. Aangezien haar schoonheid is verdwenen heeft zij geen andere uitweg. Het is het klassieke einde.

Hoewel haar ongeluk buiten mijn weten is teweeggebracht, kan ik onmogelijk ontkennen dat ik er schuld aan heb. U wint dus onze weddenschap. Mijn inzet treft u hierbij aan. Arme Lucia, zij is niet ronduit lelijk geworden, maar iets wat nog veel erger is: weerzinwekkend! Hoe hartverscheurend is het wat wij hebben liefgehad, vertrapt te zien.

Wees verzekerd van de vurigheid waarmee ik op uw terugkeer en onze hereniging wacht,

*uw dienaar,
Seingalt*

Nog diezelfde middag draaide de wind. Veel tijd had ik niet nodig. Noord- en zuidwaarts had ik mijn geluk al geprobeerd. Nu dan naar het westen. Ik pakte enkele jurken en borg ze met het weinige wat ik aan sieraden bezit in een reistas. Het geld uit de weddenschap droeg ik op mijn lichaam, want in de haven is veel guur volk. Ik griste de vellen bijeen die ik over had van het papier dat ik indertijd had aangeschaft en waarop ik mijn leven nu voor jou heb opgetekend; het verhaal dat geen sterveling ooit heeft gehoord omdat ik het bewaarde voor wie mij onvoorwaardelijk zou kunnen liefhebben. Om halftwee was ik aan de kade, geen ogenblik te vroeg want de stuurman wilde voor de avond buitengaats zijn. Giacomo's geld betaalde mijn 'passage', zodat ik bij Jamieson geen schuld heb. Hij was door het dolle heen toen hij mij de loopplank op zag komen, en die grote, lompe kerel weende als een kind. Hoe wij ook verder gaan, hij zal als een vader voor je zijn. Dat heeft hij beloofd. Jou zal het aan niets ontbreken.

Nieuw York, zegt hij, is tegenwoordig groot en elegant, heel anders dan Amsterdam. Er staan zo'n drieduizend rijke huizen, gebouwd van rode steen. De straten zijn er geplaveid en breed en voorzien van voetpaden. Zo fraai is die stad dat geen in Europa eraan kan tippen. Rondom is water en zijn er brede kaden met pakhuizen. Twee daarvan zijn helemaal van Jamieson, een met tabak en een met huiden.

Vandaag is land gezien, waarschijnlijk Virginia. Dat betekent nog één dag of hooguit twee te gaan.

We hebben de overkant bereikt.

De kust oogt lieflijk, maar buiten de steden schijnt het bestaan hard te zijn. Het volk in dit deel van de wereld is ruw maar vol hoop en staat bekend, zegt men, om zijn onredelijk optimisme. Alsof er ook een ander soort bestaat! Volgens Jamieson groeit hun drang om te presteren juist

wanneer het hun tegenzit. Dat mag ik wel, de dingen te doen tegen de stroom in. Amerika draagt nog weinig littekens.

Misschien zie ik daar wel het meest naar uit, aan Europa te ontsnappen. Het land is er te oud. Het is te vaak gewond geraakt. Te diep verstoord. Het is te vaak te wreed gewekt om nog eens onbekommerd weg te dromen. In plaats daarvan heeft het zich uitgeleverd aan de rede. Keer op keer heeft het volgen van hun natuur de mensen er chaos gebracht en nu durven zij er niet opnieuw op te vertrouwen. Ze zijn angstig geworden voor wat zij niet kunnen begrijpen en proberen daarom alles tot op het laatste geheim bloot te leggen. Zo iemand is Giacomo, die zelfs zijn geluk nog wil beredeneren. Vergeef het hem. Niemand kan ooit volledig ontkomen aan de verwarring van zijn tijd, ik evenmin. Zelf heb ik ook lang genoeg geprobeerd onder het juk van de verstandelijkheid te lopen, maar mij valt het te zwaar. Ik kies ertegen. Wanneer je bent als ik, is wel het laatste wat je wilt de dingen zien zoals ze zijn. Maar jij zult heel anders zijn, een product van allebei, van oud en nieuw, van hoofd en hart, en vrij daaruit straks zelf te kiezen.

Ik heb losgelaten.

Ik ben niet onder gegaan.

Ten slotte

Lucy Jamieson werd op 11 februari 1802 begraven op het kerkhof van St. Paul's in Flatbush, New York onder een stenen zerk. Zij overleefde haar man ruim dertig jaar. Tijdens hun huwelijk werden drie kinderen geboren. De oudste daarvan was een zoon, die zij Jacob noemde.

Giacomo Casanova heeft nooit de volledige waarheid van Lucia's leven en lijden gekend. Toch noemt hij haar in zijn memoires als een van de twee enige vrouwen die hij onrecht heeft aangedaan. Desondanks besteedt hij aan zijn eerste grote liefde maar weinig pagina's. Eerst verhaalt hij over hun ontmoeting, zijn gevoelens en haar verraad in Pasiano, later over de schok haar terug te vinden in een Amsterdams bordeel, *niet alleen ronduit lelijk geworden, maar weerzinwekkend*. Hoe zij daar is gekomen en waarom zij indertijd haar geluk heeft opgegeven, vraagt hij zich nauwelijks af.

Naast de boeken en archieven waarvan ik voor de reconstructie van Lucia's verhaal gebruik heb gemaakt zijn Casanova's eigen woorden van groot belang geweest. Zoals bij veel geniale mensen kent ook zijn herinnering verschillende waarheden. In zijn beschrijving van zijn episodes in Holland, waar hij reisde onder de naam Seingalt, botsen die nogal eens, zoals dat ook in andere delen van zijn *Histoire de ma vie* gebeurt. Namen, plekken, tijden, zelfs jaren kunnen verschillen met de schijnbare feiten, misschien opzettelijk omwille van de leesbaarheid of het verhullen van de waarheid, misschien alleen omdat de herinnering feiten soms nu eenmaal opnieuw ordent en vorm geeft. Vaak bundelt Giacomo verschillende bezoeken tot één of verdeelt hij één bepaalde gebeurtenis over meerdere bezoeken. Uit alle waarheden heb ik die gekozen die mij voor Lucia's verhaal het meest plausibel leken en het beter begrijpelijk maakten. Daarbij heb ik Casanova's verslag gebruikt als uitgangspunt voor de gesprekken die Lucia en hij in Pasiano voerden. Een enkele keer is de dialoog daarom identiek, maar altijd gezien vanuit Lucia. Ook heb ik me uit zijn memoires (in de vertaling van

Theo Kars uitgegeven bij uitgeverij Athenaeum-Polak & Van Genneep) enkele begrippen en anekdoten toegeëigend die inzicht geven in de gebruiken van de tijd en van Casanova persoonlijk. Leerzaam waren daarbij onder andere ook *Casanova in Holland* van dr. D. Hoek en J. Rives Childs' *Casanova*.

Het leven en de entourage van Anna Morandi Manzolini zijn beschreven door Angela Ghirardi van de Universiteit van Bologna. In diezelfde stad wordt Anna's wassen zelfportret samen met andere van haar modellen bewaard in het Museo di Anatomia Umana Normale. De opgravingen van Marcello Venuti en zijn broers vonden plaats bij Herculaneum en zijn door hemzelf opgetekend. Zélides vliegmachines zijn het levenswerk van Charles Dellschau. De beschreven tekeningen en het geheime recept voor de 'soupe' bevinden zich in The Menil Collection in Houston, Texas.

Kennis over de zeden en gebruiken in de prostitutie in Lucia's tijd deed ik vooral op uit Lotte van de Pols schitterende studie *Het Amsterdams hoerdom*, en sommige termen ontleende ik aan 't *Amsterdamsch Hoerdom*, een gedetailleerd verslag uit 1681 van een tocht langs de Amsterdamse speel- en hoerhuizen. De classificatie van hoeren als paarden komt uit het *Boereverhaal van geplukte Gys aan sluwte Jaap, wegens zyne Amsterdamsche zwier-party* uit het midden van de achttiende eeuw. Verder heb ik opnieuw veel gehad aan de gesprekken die regisseur Ineke Smits en ik tijdens het schrijven van onze film *Hoerenpreek* voerden met vrouwen uit het vak die bereid waren te vertellen over hun motieven en ervaringen, hun emoties en hun dromen. Ik ben hun dank verschuldigd voor hun vertrouwen en De Rode Draad voor het leggen van de contacten destijds. Bij het reconstrueren van Lucia's poseersessies in de snijburg en voor een indruk van de stand van de ontleedkunde in de achttiende eeuw heb ik veel gehad aan *De polsslag van de stad, 350 jaar academische geneeskunde in Amsterdam* van Annet Mooij.

Arlekijn Hulla, het toneelstuk waar Casanova Galathée mee naar toe neemt, werd in 1747 geschreven door Jacques Japin.

Your gateway to knowledge and culture. Accessible for everyone.

z-library.se

singlelogin.re

go-to-zlibrary.se

single-login.ru

[Official Telegram channel](#)

[Z-Access](#)

<https://wikipedia.org/wiki/Z-Library>